

Regeringens proposition

1983/84: 60

med förslag till ny lagstiftning på kärnenergiområdet;

beslutad den 3 november 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BIRGITTA DAHL

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en ny lag om kärnteknisk verksamhet. Lagen syftar till att ta tillvara säkerheten vid kärnverksamhet och att möjliggöra att de förpliktelser uppfylls som följer av Sveriges överenskomelser i syfte att förhindra spridning av kärnvapen.

Bland nyheterna i lagen kan särskilt nämnas att varje reaktorinnehavare åläggs att upprätta eller låta upprätta ett program för den allsidiga forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som behövs för att det kärnavfall som uppkommer i verksamheten skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt och att anläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt. Forskningsprogrammet skall avse en period av minst sex år och skall med början år 1986 vart tredje år granskas och utvärderas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Vidare bemyndigas regeringen att uppställa krav på tillstånd för utförsel av produkter som utan att vara direkt avsedda för framställning av kärnladdningar är av väsentlig betydelse för sådan framställning. Också s. k. teknologiöverföring, dvs. upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utomlands tillverka viss utrustning eller visst material, föreslås bli omfattad av tillståndsplikt i den utsträckning regeringen föreskriver. I fråga om de krav som gäller för ett s. k. laddningstillstånd föreslås vissa ändringar. Tillstånd till laddning skall lämnas endast om reaktorns innehavare visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle m. m. finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Reaktorinnehavaren skall dessutom ha företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle

och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt. I en särskild övergångsbestämmelse anges att dessa krav skall gälla kärnkraftsreaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Slutligen kan nämnas att de lokala säkerhetsnämndernas insyn i kärnkraftverkens verksamhet vidgas till att omfatta alla förekommande säkerhets- och strålskyddsfrågor samt beredskapsplaneringen kring kärnkraftverken. Lokala säkerhetsnämnder föreslås bli inrättade också i kommuner där det byggs anläggningar för hantering, lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall eller av kärnämnen som inte skall användas på nytt.

Den nya lagen ersätter atomenergilagen (1956: 306), lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. (villkorslagen), lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken samt de delar av lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. som reglerar en reaktorinnehavares ansvar för avfallshantering m. m. Frågor om skydd mot strålning skall liksom f. n. regleras med stöd av strålskyddslagen (1958: 110).

På grund av den nya lagen om kärnteknisk verksamhet föreslås vissa redaktionella ändringar i strålskyddslagen, lagen om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m., i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter, sekretesslagen (1980: 100) och lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 februari 1984.

1 Förslag till

Lag om kärnteknisk verksamhet

Häriigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet.

Med sådan verksamhet avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till riket av kärnämne eller kärnavfall,
4. utförsel ur riket av
 - a. kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilken sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne eller som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, i den utsträckning regeringen föreskriver, och
5. upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka sådan utrustning eller sådant material som avses i 4 c och som tillverkas inom riket, i den utsträckning regeringen föreskriver.

2 § I denna lag avses med

1. *kärnteknisk anläggning*:

- a. anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnkraftsreaktor),
- b. annan anläggning i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor,
- c. anläggning för utvinning, framställning, hantering, bearbetning, lagring eller slutlig förvaring av kärnämne, och
- d. anläggning för hantering, bearbetning, lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall,

2. *kärnämne*:

- a. uran, plutonium eller annat ämne som används eller kan användas för utvinning av kärnenergi (kärnbränsle) eller förening i vilken sådant ämne ingår,
- b. torium eller annat ämne som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle eller förening i vilken sådant ämne ingår, och
- c. använt kärnbränsle som inte har placerats i slutförvar,

3. *kärnavfall*:

- a. använt kärnbränsle som har placerats i slutförvar,
- b. radioaktivt ämne som har bildats i en kärnteknisk anläggning eller material eller annat som har blivit radioaktivt förorenat i en sådan anläggning, och
- c. radioaktiva delar av en kärnteknisk anläggning som avvecklas.

Grundläggande bestämmelser

3 § Kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses och de förpliktelser uppfylls som följer av Sveriges överenskommelser i syfte att förhindra spridning av kärnvapen.

Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen (1958: 110).

4 § Säkerheten vid kärnteknisk verksamhet skall upprätthållas genom att de åtgärder vidtas som krävs för att

1. förebygga fel i eller felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annat som kan leda till en radiologisk olycka, och
2. förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Tillståndsplikt m. m.

5 § För kärnteknisk verksamhet krävs tillstånd enligt denna lag. Frågor om tillstånd prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

I fråga om kärnämne eller kärnavfall i små mängder eller med låga halter av radioaktivitet kan regeringen i förordning meddela föreskrifter om tillstånd för envar eller för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag att använda ämnet eller avfallet i undervisnings- eller forskningssyfte eller för medicinska, jordbrukstekniska, industriella eller kommersiella ändamål.

6 § Utöver tillstånd enligt 5 § krävs särskilt tillstånd av regeringen för att en kärnkraftsreaktor första gången skall få tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske.

Tillstånd lämnas endast om reaktorns innehavare har

1. visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd, och
2. företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

7 § Ett tillstånd får begränsas till att avse viss tid.

Tillståndsvillkor m. m.

8 § När ett tillstånd meddelas eller under ett tillstånds giltighetstid får uppställas sådana villkor som behövs med hänsyn till säkerheten.

9 § I fråga om anordningar för kärnteknisk verksamhet som är av betydelse från säkerhetssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också meddela föreskrifter om avgifter för sådan provning, kontroll eller besiktning.

Allmänna skyldigheter för tillståndshavare

10 § Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för

1. att med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs upprätthålla säkerheten,

2. att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt, och

3. att på ett säkert sätt avveckla och riva anläggningar i vilka verksamheten inte längre skall bedrivas.

11 § Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall, utöver vad som sägs i 10 §, svara för att den allsidiga forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som behövs för att vad som föreskrivs i 10 § 2 och 3 skall kunna fullgöras.

12 § Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta ett program för den allsidiga forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 10 § 2 och 3 och 11 §. Programmet skall dels innehålla en översikt över samtliga åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst sex år. Programmet skall med början år 1986 vart tredje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer för att granskas och utvärderas.

13 § I fråga om skyldighet för en reaktorinnehavare att svara för vissa kostnader som staten har och att erlägga en årlig avgift till staten finns bestämmelser i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

14 § Om ett tillstånd återkallas eller ett tillstånds giltighetstid går ut, kvarstår skyldigheterna enligt 10 § till dess de fullgjorts eller befrielse från dem medgivits. Befrielse kan medges av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Återkallelse av tillstånd

15 § Ett tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas av den som har meddelat tillståndet om

1. villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av 8 eller 9 § i något väsentligt avseende inte iakttas,

2. vad som föreskrivs i 11 eller 12 § inte iakttas och det föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt, eller

3. det i annat fall föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt.

Tillsyn

16 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen utövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

17 § En tillståndshavare skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynens utövande, och
2. ge myndigheten tillträde till anläggning eller plats där kärnteknisk verksamhet bedrivs, i den omfattning som behövs för tillsynens utövande.

18 § Tillsynsmyndigheten får besluta om de åtgärder som behövs för att trygga efterlevnaden av denna lag eller av villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av lagen.

Offentlig insyn

19 § Den som har tillstånd att driva en kärnkraftsreaktor eller en anläggning för hantering, lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall eller av kärnämne som inte skall användas på nytt är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd, som regeringen bestämmer, insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.

20 § Insynen skall göra det möjligt för nämnden att inhämta information om det säkerhets- och strålskyddsarbete som har utförts eller planeras vid en anläggning som avses i 19 § och ställa samman material för att informera allmänheten om detta arbete.

21 § Tillståndshavaren skall på begäran av nämnden

1. lämna nämnden upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnden ta del av tillgängliga handlingar, allt i den mån det behövs för att nämnden skall kunna fullgöra vad som anges i 20 §, och
2. ge nämnden tillträde till och förevisa anläggningar eller platser, om det behövs för att nämnden skall få innebörden av upplysningar eller handlingar som utlämnas enligt 1 belyst och tillträdet är förenligt med gällande säkerhetsföreskrifter.

Ansvarsbestämmelser m. m.

22 § Den som inte följer vad som föreskrivs i 10–12 § eller med stöd av denna lag uppställda villkor eller föreskrifter eller som inte efterkommer vad tillsynsmyndigheten har begärt eller beslutat med stöd av 17 eller 18 §, får av myndigheten föreläggas vite.

23 § Beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag får överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

24 § Beslut av en lokal säkerhetsnämnd om begäran enligt 21 § får överklagas hos länsrätten genom besvär.

25 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som

1. bedriver kärnteknisk verksamhet utan tillstånd enligt 5 § eller bryter mot 6 §, eller
2. åsidosätter villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag.

I fråga om olovlig införsel av kärnämne eller kärnavfall eller olovlig utförsel av kärnämne eller annat som avses i 1 § 4 eller försök därtill gäller dock lagen (1960:418) om straff för varusmugling.

26 § Kärnämne eller kärnavfall som någon utan tillstånd enligt 5 § förvärvat, innehaft, överlåtitt, hanterat, bearbetat, transporterat eller annars tagit befattning med kan förklaras helt eller delvis förverkat, om det inte är uppenbart obilligt. Innehar han inte längre ämnet, får i stället värdet förklaras förverkat.

27 § Den som inte fullgör vad tillsynsmyndigheten begär eller beslutar med stöd av 17 eller 18 § eller vad den lokala säkerhetsnämnden begär med stöd av 21 § eller som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet lämnar myndigheten eller nämnden oriktiga uppgifter, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

28 § Den som har åsidosatt vitesföreläggande döms inte till straff enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet.

29 § Brott som avses i 25 § första stycket eller 27 § vad gäller beslut av tillsynsmyndigheten får åtalas av allmän åklagare endast om det anmäls till åtal av tillsynsmyndigheten.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

2. Genom denna lag upphävs lagen (1956:306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), lagen (1977:140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., lagen (1979:335) om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle och lagen (1980:1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Bestämmelserna i 4 § lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. och 2 § lagen om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle skall fortfarande gälla intill utgången av år 1989.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4. Tillstånd samt villkor och föreskrifter som har meddelats med stöd av atomenergilagen skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

5. I mål eller ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av denna lag tillämpas äldre bestämmelser. Ansökan om tillstånd enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., som har getts in men inte avgjorts före den nya lagens ikraftträdande, skall dock prövas enligt den nya lagen.

6. Bestämmelserna i 11 § vad gäller kravet på allsidighet i forsknings- och utvecklingsverksamheten och i 12 § gäller inte innehavare av sådant tillstånd som före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid så länge begränsningen gäller. Tillståndshavaren kan dock under tillståndets giltighetstid hos regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anmäla att han åtar sig att fullgöra vad som föreskrivs i 12 §. Den bestämmelsen gäller i så fall från och med dagen för anmälan.

2 Förslag till

Lag om ändring i strålskyddslagen (1958:110)

Häriigenom föreskrivs att 1, 2, 5 och 6 §§ strålskyddslagen (1958:110) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Med *radiologiskt arbete* förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *anläggning för utvinning av atomenergi*.

Med *radiologiskt arbete* förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *kärnteknisk anläggning*.

Med *joniserande strålning* avses i lagen strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning.

Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt, får regeringen föreskriva att vad som i lagen sägs om teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning eller om radiologiskt arbete skall gälla helt eller delvis även teknisk anordning av visst slag som är avsedd att utsända icke-joniserande strålning respektive arbete vari användes sådan anordning. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet att meddela föreskrifter som nu har sagts.

2 §²

Radiologiskt arbete må ej bedrivas utan tillstånd av myndighet som regeringen bestämmer (strålskyddsmyndigheten). Ej heller må någon utan tillstånd av strålskyddsmyndigheten innehava röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning, idka handel med radioaktivt ämne eller eljest till riket införa eller här förvärva, innehava eller överlåta sådant ämne.

Den som ej innehar sådant tillstånd må ej utan medgivande av strålskyddsmyndigheten taga hand om oförtullat radioaktivt ämne på sätt som avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m. m.

Tillstånd må meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag.

Avlider någon som innehar tillstånd enligt denna lag, vare tillståndet likväl, såvitt angår rätt att innehava radioaktivt ämne eller röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, gällande för dödsboet intill tre månader från dödsfallet.

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för vad som omfattas av till-

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för vad som omfattas av till-

¹ Senaste lydelse 1976: 245.

² Senaste lydelse 1981: 291.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

stånd enligt *atomenergilagen* (1956:306) om icke annat föreskrives i tillståndet.

stånd enligt *lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet* om icke annat föreskrives i tillståndet.

I fråga om prövningen av frågor om tillstånd till radiologiskt arbete, avseende tillverkning av radioaktiva läkemedel, eller till handel med eller införsel av sådana läkemedel finns också föreskrifter i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

5 §³

Vid meddelande av tillstånd skall strålskyddsmyndigheten stadga de villkor och övriga föreskrifter som finnas erforderliga ur strålskyddssynpunkt. Myndigheten må ock senare, när det finnes påkallat, stadga nya eller ändrade villkor eller föreskrifter.

Meddelas tillstånd enligt 2 § tredje stycket, äger strålskyddsmyndigheten föreskriva skyldighet att göra anmälan om förvärv av anordning eller ämne som avses med tillståndet.

När tillstånd beviljats enligt *atomenergilagen*, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

När tillstånd beviljats enligt *lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet*, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

6 §

Ej må någon som innehar tillstånd enligt denna lag utan strålskyddsmyndighetens medgivande bruka annan lokal eller i 2 § avsedd anordning, annat radioaktivt ämne eller större mängd av sådant ämne än som angivits i tillståndet eller väsentligt ändrad lokal eller anordning eller eljest utnyttja tillståndet på annat sätt, i större omfattning eller under andra förhållanden än tillståndet avser.

Den som innehar tillstånd enligt *atomenergilagen* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Den som innehar tillstånd enligt *lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

³ Senaste lydelse 1976: 245.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Härigenom föreskrivs att 1–3, 5 och 6 §§ lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som har tillstånd enligt atomenergilagen (1956:306) att inneha eller driva en kärnreaktor för kraftproduktion (reaktorinnehavaren) skall svara för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

2. reaktoranläggningen avvecklas och rivs på ett säkert sätt och

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

Föreslagen lydelse

1 §

Av bestämmelserna i 10 och 11 §§ lagen (1981:669) om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara bland annat för kostnaderna för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

2. reaktoranläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt och

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att vad som avses i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

2 §

Utöver de kostnader som följer av reaktornnehavarens skyldighet enligt 1 § svarar han även för de kostnader som staten har för att

Utöver vad som anges i 1 § svarar reaktornnehavaren även för de kostnader som staten har för att

1. komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i 1 § 3,

2. pröva frågor som avses i 5 § andra stycket eller 10 § och

3. övervaka och kontrollera slutförvar.

3 §

Reaktornnehavaren skall i samråd med övriga reaktornnehavare upprätta eller låta upprätta en plan för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 1 §. Planen skall dels innehålla en översikt över samtliga de åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som

Reaktornnehavaren skall i samråd med övriga reaktornnehavare upprätta eller låta upprätta en beräkning över de kostnader som behövs för fullgörandet av vad som anges i 1 §. I de beräknade kostnaderna skall ingå dels en uppskattning av kostnaderna för samtliga de åtgärder som kan bli behövliga,

Nuvarande lydelse

avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst fem år. *Planen* skall årligen ses över.

Planen skall varje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Föreslagen lydelse

dels *kostnaderna* för de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst tre år. *Kostnadsberäkningen* skall årligen ses över.

Kostnadsberäkningen skall varje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

5 §

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som *följer med reaktorinnehavarens skyldighet enligt 1 § och de kostnader som avses i 2 §* skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som *avses i 1 och 2 §§* skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

Avgiftens storlek fastställs årligen för nästföljande kalenderår av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den årliga avgiften skall bestämmas så att de sammanlagda avgiftsbeloppen som erläggs under reaktorns drifttid täcker de kostnader som avses i första stycket.

6 §

Den årliga avgiften bestäms med ledning av *de planer* som avses i 3 och 4 §§ och med hänsyn till de beräknade utgifterna för åtgärder som avses i 1 och 2 §§. I fråga om åtgärder som avses i 1 § skall härvid beaktas tidigare vidtagna åtgärder för omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, reaktoranläggningens beskaffenhet och övriga omständigheter som kan påverka avgiftsberäkningen.

Den årliga avgiften bestäms med ledning av *den kostnadsberäkning och plan* som avses i 3 och 4 §§ och med hänsyn till de beräknade utgifterna för åtgärder som avses i 1 och 2 §§. I fråga om åtgärder som avses i 1 § skall härvid beaktas tidigare vidtagna åtgärder för omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, reaktoranläggningens beskaffenhet och övriga omständigheter som kan påverka avgiftsberäkningen.

Om uppgifter saknas eller är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för avgiftsberäkningen, bestäms avgiften till skäligt belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

I fråga om tillståndshavare vars tillstånd före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid, gäller 3 § i dess äldre lydelse så länge begränsningen gäller till dess tillståndshavaren enligt punkten 6 övergångsbestämmelserna till lagen (0000: 000) om kärnteknisk verksamhet har anmält att han åtar sig att fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i 12 § i den lagen.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om rätt att förvärva eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som *användes som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi*, finns bestämmelser i *atomenergilagen (1956: 306)*.

Föreslagen lydelse

13 §

I fråga om rätt att förvärva, *innehå* eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som *utgör kärnämne enligt 2 § lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet*, finns bestämmelser i *den lagen*.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

5 Förslag till

Lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)

Häriigenom föreskrivs att 8 kap. 18 § sekretesslagen (1980: 100)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

18 §

Sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats *på grund av föreskrift i särskild lagstiftning om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken*, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.

Sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats *enligt 19–21 §§ lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet*, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

¹ Lagen omtryckt 1982: 1106.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Länsrätt prövar

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar,

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980: 620), lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare i vissa fall, utlänningslagen (1980: 376), smittskyddslagen (1968: 231), lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling och körkortslagen (1977: 477) i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 21 kap. föräldrabalken,

3. mål enligt lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

3. mål som avses i 24 § lagen (1980: 000) om kärnteknisk verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1984.

¹ Lagen omtryckt 1981: 1323.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-09-15

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Gustafsson, Leijon, Peterson, Rainer, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Dahl

Lagrådsremiss med förslag till ny lagstiftning på kärnenergiområdet

1 Inledning

Verksamheten på kärnenergiområdet regleras genom ett stort antal lagar och förordningar. Dessa tar i första hand sikte på kontroll och tillsyn av verksamheten, skadestånd samt beredskap mot olyckor i atomanläggningar.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande statsrådet Tham en kommitté med uppdrag att utreda frågan om översyn av lagstiftningen på atomenergiområdet. Enligt direktiven skulle kommittén utreda möjligheterna att samordna den nuvarande lagstiftningen, varvid kommittén särskilt skulle studera möjligheterna att föra samman den lagstiftning som reglerar verksamheten på området till en lag.

Kommittén, om antog namnet atomlagstiftningskommittén¹, har redovisat sitt uppdrag i betänkandet (SOU 1983:9) Lagstiftningen på kärnenergiområdet. Kommitténs lagförslag och en sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagorna 1 och 2*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten i Jönköping, rikspolisstyrelsen, försvarets forskningsanstalt (FOA), statens brandnämnd, statens järnvägar, statens vägverk, sjöfartsverket, generaltullstyrelsen, tekniska högskolan i Stockholm, universiteten i Uppsala och Lund, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, statens strålskyddsinstitut (SSI), arbetar-

¹ Generaldirektören Valfrid Paulsson, ordförande, riksdagsledamoten Lennart Blom, sekreteraren Sven-Ove Hansson, utredningsassistenten Maj-Inger Klingvall, lantbrukaren Karl Erik Olsson, riksdagsledamöterna Oswald Söderqvist och Rune Ångström.

skyddsstyrelsen, statens planverk, statens industriverk, statens vattenfallsverk, statens kärnkraftinspektion (SKI), nämnden för hantering av använt kärnbränsle, krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, styrelsen för teknisk utveckling, statens mät- och provråd, statskontoret, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus, Hallands och Västmanlands län, Oskarshamns, Varbergs och Östhammars kommuner efter hörande av lokala säkerhetsnämnderna vid Oskarshamns, Ringhals resp. Forsmarks kärnkraftverk, AB ASEA-ATOM, Sveriges Arbetsledareförbund, Centralorganisationen SACO/SR som utan eget ställningstagande överlämnat ett yttrande från Sveriges Civilingenjörskförbund, Folkkampanjen mot kärnkraft, Forsmarks kraftgrupp AB, Landsorganisationen i Sverige, OKG AB, Studsvik Energiteknik AB, Svensk Kärnbränsleförsörjning AB, Sveriges industriförbund, Svenska kommunförbundet, Sydkraft AB och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Härutöver har yttranden inkommit från socialstyrelsen, läkemedelsavdelningen och Centerns ungdomsförbund.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har bifogat yttrande från Nyköpings kommun.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

2 Författningar av intresse i lagstiftningsärendet

Verksamheten på kärnenergiområdet har potentiella risker som består främst i att radioaktiva ämnen kan frigöras och komma ut i omgivningen. Med hänsyn till dessa risker har lagstiftningen på kärnenergiområdet tillkommit i syfte att skapa möjligheter för samhället till kontroll av och tillsyn över verksamheten. De intressen som tillvaratas genom lagstiftningen är av skilda slag.

I första hand uppställs för kärnverksamhet mycket höga krav på säkerhet och skydd mot radioaktiv strålning för personal, allmänhet och omgivning såväl vid normaldrift som vid olyckor. Trots dessa krav kan det inte helt uteslutas att det skulle kunna inträffa en olycka med sådant utsläpp av aktivitet att fara för omgivningen uppkommer. Därför krävs också att åtgärder företas till skydd för omgivningen.

Med hänsyn till den vikt som kärnämnen har för framställning av energi och möjligheten att av dessa ämnen framställa kärnvapen ställs särskilda krav på innehav och hantering av kärnämnen och på att dessa krav står i överensstämmelse med internationella överenskommelser och avtal.

I samband med verksamhet på kärnenergiområdet måste vidare säkerställas att tredje män skyddas genom regler om försäkrings- och skadeståndsansvar.

Mot bakgrund av dessa förhållanden har tillkommit ett flertal lagar och

förordningar avseende verksamheten på kärnenergiområdet. Bestämmelserna kan indelas i tre huvudgrupper, nämligen regler dels för innehav av kärnteknisk anläggning och kärnämnen m. m. samt för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle, dels för beredskap i händelse av en olycka i en kärnanläggning eller under transport, dels för skadeståndsansvar.

Till den första gruppen hänförs i första hand atomenergilagen och strålskyddslagen samt till dessa anknytande lagar och förordningar. Dessa lagar är utformade som tillståndslagar och tar sikte på kontroll och tillsyn i fråga om befattning med och hantering och förvaring av klyvbara ämnen och använt bränsle m. m. samt uppförande och drift av kärntekniska anläggningar.

Bestämmelser rörande frågor som avser beredskapen mot kärnkraftsolyckor ges i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Denna lag ställer krav på beredskapsplanering samt behandlar frågor om tjänsteplikt, förfoganderätt m. m. vid en inträffad olycka.

Den skadeståndsrättsliga regleringen, den tredje huvudgruppen, ges i atomansvarighetslagen. I lagen regleras bl. a. den civilrättsliga ansvarigheten för en innehavare av kärnteknisk anläggning, försäkringsplikt och statligt ersättningsansvar.

De lagar och förordningar som avses i de angivna huvudgrupperna framgår av följande uppställning.

Lagar	Förordningar
A. Bestämmelser avseende anläggningar på kärnenergiområdet och klyvbart material m. m.	
1. lagen (1956: 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilagen)	a. kungörelsen (1970: 749) med vissa tillstånd enligt atomenergilagen (1956: 306) b. förordningen (1975: 20) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi m. m. c. förordningen (1976: 12) om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 306), m. m. d. förordningen (1974: 427, omtryckt 1980: 619) med instruktion för statens kärnkraftinspektion e. förordningen (1975: 421, omtryckt 1978: 686) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion
2. lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. (villkorlagen)	
3. lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.	a. förordningen (1981: 671) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. b. förordningen (1981: 205) om beräkning av avdrag för framtida utgifter för hantering av utbränt kärnbränsle m. m. c. förordningen (1981: 672) med instruktion för nämnden för hantering av använt kärnbränsle.

Lagar	Förordningar
4. lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken	förordningen (1981: 10) med instruktion för de lokala säkerhetsnämnderna vid kärnkraftverken
5. strålskyddslagen (1958: 110)	a. strålskyddsförordningen (1958: 652) b. förordningen (1976: 481) med instruktion för statens strålskyddsinstitut c. förordningen (1976: 247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut
B. Bestämmelser avseende beredskapsplanering m. m.	
1. lagen (1960: 331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.	a. förordningen (1981: 540) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. b. kungörelsen (1961: 457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m.
2. lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd	
3. lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada	
C. Bestämmelser om skadestånd	
1. atomansvarighetslagen (1968: 45)	a. förordningen (1981: 327) med förordnanden enligt atomansvarighetslagen (1968: 45) b. kungörelsen (1968: 439) om ersättning av statsmedel vid vissa atomolyckor c. kungörelsen (1970: 264) om ersättning av statsmedel vid vissa atomolyckor

Utöver de lagar och förordningar som jag har redovisat finns föreskrifter av särskild betydelse för verksamhet på kärnenergiområdet i angränsande lagstiftning. Hit hör främst

1. lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter med bestämmelser om undersökning och bearbetning av fyndigheter av bl. a. uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral,

2. byggnadslagen (1974: 385, omtryckt 1981: 872) och byggnadsstadgan (1959: 612, omtryckt 1981: 873) med bestämmelser om tillkomst och lokalisering av bl. a. atomkraftanläggning och anläggning för upparbetning av atombränsle samt om nybyggnadsförbud inom område i närheten av atomreaktor eller annan atomenergianläggning.

3. vattenlagen (1918: 523) och miljöskyddslagen (1969: 387) med bestämmelser om tillkomst och lokalisering av kärnteknisk anläggning. En ny vattenlag (1983: 291) träder i kraft den 1 januari 1984,

4. arbetsmiljölagen (1977: 1160) med generella bestämmelser om arbetsmiljö, skyddsföreskrifter, samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare m. m.,

5. brandlagen (1974: 80),

6. lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret, m. m. och bevakningskungörelsen (1940: 383),

7. lagen (1982: 821) om transport av farligt gods och förordningen (1982: 923) om transport av farligt gods,

8. lagen (1942: 335, omtryckt 1978: 163) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m. m.

I brandlagen ges bl. a. allmänna bestämmelser om skyldighet att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga och bekämpa brand. Lagen är däremot inte tillämplig på åtgärder som avses i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. (1 § andra stycket brandlagen).

En samlad översikt över gällande lagstiftning och tillämpningen av bestämmelserna om säkerhet och beredskapsplanering har lämnats av atomlagstiftningskommittén i betänkandet (s. 62–97). Översikten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

3 Internationellt samarbete och kontroll av klyvbart material

Ett omfattande internationellt samarbete äger rum inom kärnenergiområdet. Detta samarbete sker till stor del inom organ som hör till Förenta Nationerna samt Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) och Europeiska Gemenskaperna (EG). På nordisk bas sker visst samarbete inom bl. a. ett särskilt organ, Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA). Sverige har dessutom i bilaterala avtal med länder som samarbetar med oss inom ramen för det svenska kärnenergi-programmet – t. ex. genom leveranser av uran till reaktorbränsle – gjort åtaganden om kontroll och samarbete för fredlig användning av kärnenergin. Sådana avtal finns med Australien, Canada, Finland, Frankrike och USA.

Vad gäller säkerhetsfrågor och kontroll av klyvbart material har det internationella atomenergiorganet i Wien International Atomic Energy Agency, IAEA, som är Förenta Nationernas atomenergiorgan, uppgifter när det gäller att främja den fredliga användningen av kärnenergi och att kontrollera att någon avledning av klyvbart material för kärnladdningar inte äger rum. IAEA har idag 111 stater som medlemmar.

På kärnsäkerhetsområdet har IAEA inom ramen för programmet angående kärnsäkerhetsstandard givit ut rekommendationer avseende myndighetsorganisation, lokalisering, utformning, drift och kvalitetssäkring för kärnkraftverk. Rekommendationer för tillsynsmyndigheter och kraftföretag omfattar bl. a. frågor om konstruktion och säkerhetsföreskrifter, licensgivning, innehåll i säkerhetsrapporter och granskning därav, kompetenskrav för personal samt myndighetstillsyn och beredskapsplanering.

Vidare har IAEA utarbetat rekommendationer och anvisningar för transport av radioaktiva ämnen, hantering och förvaring av radioaktivt avfall, inkl. havsdumpning, samt beredskapsplanering.

Ett annat arbetsområde för IAEA har gällt anläggningsinnehavarnas skadestånds- och försäkringsansvar. Arbete med en konvention på detta

område påbörjades under 1960-talet och ledde fram till den s. k. Wienkonventionen år 1963.

Kontrollen av användningen av klyvbart material regleras främst genom det s. k. icke-spridningsavtalet (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – NPT) som tillkom år 1968. 116 stater har f. n. anslutit sig till avtalet. Grundprincipen för avtalet är att förhindra att kretsen kärnvapenstater utökas. Genom IAEA företas fortlöpande kontroll av konventionsstaternas innehav av klyvbart material. Frågor om uttolkning av icke-spridningsavtalet har tagits upp av den s. k. Zanggerkommittén. Kontrollfrågor har vidare berörts i en särskild arbetsgrupp med 15 deltagarstater, som bildades i London år 1975. Gruppen har utarbetat de s. k. Londonriktlinjerna, som bl. a. fastställer minimikrav på kontrollen av nukleärt material och praxis för export av sådant material. Jag återkommer till dessa frågor i avsnitt 5.3.3. Inom ramen för IAEA har slutligen utarbetats en konvention om fysiskt skydd av nukleärt material.

Också OECD:s kärnenergiorgan, Nuclear Energy Agency (NEA), har viktiga uppgifter vad avser samarbete om säkerhetsfrågor kring kärnkraften. NEA arbetar främst genom ett antal kommittéer för bl. a. strålskydd, radioaktivt avfall, säkerhet vid kärntekniska anläggningar, skadestånds- och försäkringsfrågor samt tekniska och ekonomiska studier beträffande kärnenergiutvecklingen och säkerhetsstandard. Inom NEA har också utarbetats två skadeståndsrättsliga konventioner, 1960 års Pariskonvention om skadeståndsansvar på atomenergiområdet och 1963 års tilläggskonvention till Pariskonventionen.

Normer för strålskydd utarbetades av NEA år 1959 i samarbete med Euratom och ICRP (varom mera i det följande) och antogs samma år av OECD. Normerna reviderades senast år 1981 i samarbete mellan IAEA, den internationella arbetstagarorganisationen (International Labour Organisation – ILO), NEA och världshälsoorganisationen (World Health Organisation – WHO) och publicerades år 1982 av IAEA. NEA samarbetar sedan år 1975 beträffande avfallsfrågor med International Energy Agency, IEA, ett organ som upprättats inom OECD:s ram för samarbete i energifrågor.

EG-ländernas kärnenergiorgan Euratom har bl. a. ett program för kartläggning av administration samt juridiska och ekonomiska problem vid lagring av radioaktivt avfall. Euratom tecknar avtal om bränsle och är också ett tillsynsorgan vad avser överföring av nukleärt material mellan medlemsländerna.

Av Euratoms övriga verksamhet kan nämnas utarbetande av säkerhetsnormer för skydd av arbetare och allmänhet, bl. a. avseende maximala doser och exponeringstid för strålning samt grundläggande principer för företagshälsovård.

Betydelsefullt samarbete på strålskyddsområdet förekommer inom den internationella strålskyddskommissionen (International Commission on

Radiological Protection –ICRP), Förenta Nationernas vetenskapliga strålskyddskommitté (United Nations' Scientific Committee on the Effects of Atomic Radiation – UNSCEAR) samt WHO och ILO.

ICRP är en icke-statlig kommission som sorterar under internationella radiologkongressen. Kommissionens ledamöter är experter som utses på grundval av sina personliga kvalifikationer inom medicinsk radiologi eller andra naturvetenskaper av betydelse för kommissionens arbete, oberoende av politiska och ekonomiska intressen.

ICRP har i sina rekommendationer angett grundläggande principer på strålskyddsområdet. Dessa revideras regelbundet med hänsyn till forskningsresultat och nya kunskaper inom strålskyddet. De normer som ICRP utarbetat har accepterats allmänt och har inordnats i andra internationella organs säkerhetsnormer, t. ex. IAEA:s hälso- och säkerhetsnormer, och har även arbetats in i de flesta länders lagstiftning om strålskydd. ICRP har således fått ett stort inflytande på bl. a. utformningen av kärntekniska anläggningar och avfallsbehandlingen.

Vad jag nu i korthet har berört visar att det finns en rad viktiga internationella samarbetsorgan samt överenskommelser och avtal på kärnenergiområdet. Sverige har sedan lång tid tillbaka engagerat sig starkt i detta arbete. Särskilt har detta gällt icke-spridningsfrågorna, där från svensk sida bedrivits ett intensivt arbete för att få till stånd fungerande och effektiva kontrollåtgärder så att tillräckliga garantier erhålls för att någon avledning av klyvbart material inte äger rum. Grunden för detta arbete är i första hand icke-spridningsfördraget och IAEA:s kontrollarbete. Det är enligt min mening väsentligt att detta arbete fortsätter.

Som nyss har angetts är det internationella samarbetet – med svenskt deltagande – också inriktat på att lösa och förbättra säkerheten och strålskyddet kring kärnkraftens utnyttjande. Ett omfattande arbete har under senare år inletts kring frågorna om den långsiktiga forskningen och utvecklingen beträffande använt kärnbränsle och övriga radioaktiva avfallsprodukter så att en säker hantering och slutförvaring av dessa ämnen kan ske. Det är givetvis av stor vikt att Sverige deltar i detta arbete, liksom att vi söker finna egna lösningar avpassade till de svenska förutsättningarna. Internationellt verkas från svensk sida för att långlivat kärnavfall blir förvarat på bästa möjliga sätt enligt kriterier som alla länder förbinder sig att uppfylla. Samtidigt är det, intill dess en bred internationell samverkan kan ske, angeläget att bilateralt samarbete bedrivs i denna viktiga fråga. I detta syfte har bl. a. nyligen träffats en överenskommelse mellan den svenska regeringen och den franska regeringen om att gemensamt studera frågor om kärnavfallens hantering och slutförvaring.

4 Vissa tekniska frågor

Hantering av kärnämne i kärnkraftssammanhang består av flera olika led, från malmbrytning i gruva, framställning av kärnbränsle, energiutvinning i kärnkraftsreaktor till hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. En beskrivning av bränslehanteringen och joniserande strålning har lämnats i atomlagstiftningskommitténs betänkande (s. 53–59, 121–124 och 147–151).

De kärnkraftsreaktorer som används i Sverige är lättvattenreaktorer. Av dessa finns två typer dels kokvattenreaktorn (boiling water reactor, BWR), som förekommer i nio av de svenska kärnkraftsblocken, dels tryckvattenreaktorn (pressurized water reactor, PWR) som förekommer i de tre övriga kärnkraftsblocken i det svenska kärnkraftsprogrammet (Ringhals 2, 3 och 4). Kärnbränslet – bränslepatronerna – sitter normalt i reaktorn under tre till fem år innan de måste tas ut och ersättas med färskt bränsle. Byten sker i allmänhet årligen.

När en atomkärna av klyvbart material, såsom uran-235, klyvs till mindre kärnor, s. k. klyvningsprodukter, och därvid avger energi frigörs samtidigt två eller tre fria neutroner, som möjliggör nya klyvningar. De vid klyvningen bildade klyvningsprodukterna är av många olika slag. Det bildas upp till 250–300 atomslag av olika grundämnen, nästan alla radioaktiva. Genom att neutroner absorberas av uran-238, bildas i bränslet även isotoper som är tyngre än uran, s. k. transuraner, däribland främst plutonium.

Förutom att nya atomer bildas direkt i bränslet som en följd av klyvningsprocessen, uppkommer genom det höga neutronflödet i härden en aktivering av konstruktionsmaterialet i reaktorn, av bränslets kapsling och konstruktionsdetaljer, av styrstavar i reaktorn som används för att reglera neutronflödet m. m. Dessa aktiveringsprodukter ger upphov till radioaktivt avfall.

Det finns olika definitioner av radioaktivt avfall beroende på aktiveringsinnehåll, koncentration och slag av radioaktiva ämnen. För den driftsmässiga hanteringen brukar man skilja mellan högaktivt, medelaktivt och lågaktivt avfall. Denna indelning är av intresse främst från strålskyddssynpunkt, exempelvis med avseende på strålavskärmning. Ur slutförvaringsynpunkt brukar avfallet dessutom indelas i långlivat och kortlivat avfall. Avgörande är därvid hur lång tid det tar innan avfallets aktivitet avtagit till ofarlig nivå. Det som hänförs till långlivat avfall är framför allt sådant som innehåller alfastrålade ämnen (transuraner). Gränsen mellan s. k. kort- och långlivat avfall brukar i detta sammanhang sättas till några 100-tal år.

Vid omhändertagande av det radioaktiva avfallet måste således beaktas främst den aktivitetsnivå avfallet har samt huruvida avfallet innehåller långlivade radioaktiva ämnen och mängden därav. En ytterligare faktor som måste beaktas är bl. a. avfallets värmeavgivning. Med hänsyn till

dessas omständigheter kan avfallsprodukterna från kärnkraftsverksamheten i princip indelas enligt följande

- högaktivt avfall (använt kärnbränsle och avfall från upparbetning)
- medel- och lågaktivt avfall som innehåller vissa långlivade nuklider (från upparbetning och vissa hårdkomponenter)
- medel- och lågaktivt avfall med begränsad livslängd (bl. a. reaktor- och rivningsavfall).

Något helt genomfört hanteringssystem av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall finns ännu inte. De tekniska lösningar som f. n. diskuteras – och till en del är genomförda – innebär sammanfattningsvis följande.

När bränslepatronerna tas ut ur ett reaktorkärl, förs de under vatten till djupa vattenbassänger i anslutning till reaktorn för tillfällig lagring. I det lokala bränslelagret förvaras bränslepatronerna i minst ett år innan de transporteras till ett centralt lager för använda bränslepatroner eller till en upparbetningsanläggning. Två principer föreligger för det användbara bränslets fortsatta hantering, nämligen upparbetning eller direkt slutförvaring.

Vid en upparbetningsanläggning lagras det använda bränslet under några år i vattenbassänger innan det upparbetas. Vid upparbetningen avskiljs uran och plutonium på kemisk väg. Det återvunna uranet används sedan för ny bränsletillverkning, eventuellt med inblandning av plutoniet, s. k. MOX-bränsle. Kvar blir en högaktiv avfallslösning som innehåller klyvningsprodukter samt mindre rester av uran, plutonium och andra transuraner. Efter en tids förvaring i kylda tankar överförs avfallet till fast form och lagras därefter ett antal decennier för att värmeutvecklingen i avfallet skall sjunka. Sedan inkapslas avfallet i korrosionsbeständigt och strålskärmande hölje för slutlig förvaring.

I fallet direktförvaring i ett slutförvar avses det använda bränslet lagras i ett centrallager under lång tid – ca 40 år – för att minska avfallets aktivitet och dess värmeavgivning. Bränslet avses sedan föras till en inkapslingsanläggning, där det kapslas in och förs till slutförvar.

Någon slutförvaring av högaktivt avfall eller direktförvaring av använt kärnbränsle finns ännu inte genomförd i praktiken i något land. För svenskt vidkommande lagras det använda bränslet f. n. i de lokala bränslelagren vid kärnkraftverken. En mindre del har överförts till lagringsbassänger vid upparbetningsanläggning. Vid flertalet svenska kärnkraftsreaktorer har dessutom vidtagits åtgärder (kompaktställ) för ökning av lagerkapaciteten i vattenbassängerna för använt kärnbränsle. Vid kraftverken lagras också medel- och lågaktivt avfall.

F. n. byggs ett centralt lager för använt kärnbränsle (CLAB), vilket beräknas tas i drift vid årsskiftet 1984/85. Vidare är ett centralt slutförvar för låg- och medelaktivt avfall (SFR) under uppförande och planeras att tas i drift under år 1988. Tillstånd för denna anläggning har lämnats i juni 1983.

5 Allmän motivering

5.1 Allmänna synpunkter

5.1.1 Bakgrund

Kärnkraften aktualiserades i Sverige under 1950-talet, en period då den tekniska utvecklingen av den fredliga användningen av kärnenergin gick mycket snabbt. I första hand knöts intresset av ett kommersiellt utnyttjande av kärnenergin till värme- och elkraftsförsörjning. Samtidigt fästes stor vikt vid önskemålet att minska behovet av import av fossila bränslen för bränsleförsörjningen (SOU 1956: 11 Atomenergien, s. 68). Utnyttjandet av kärnenergi till värmeförsörjning har i Sverige förekommit endast under en tioårsperiod från mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet (Ågestareaktorn).

Riksdagen har sedan början av 1970-talet tagit ställning ett flertal gånger till frågor om kärnenergens utnyttjande i Sverige. Ett återkommande skäl härför har, vid sidan av energiförsörjningsaspekter, varit frågor som aktualiserats kring säkerheten vid reaktordrift och vid hantering av radioaktivt avfall. Dessa frågor uppmärksammades redan vid kärnkraftens införande i Sverige (prop. 1956: 176, s. 43) men kom att spela en mer avgörande roll för kärnkraftsutbyggnaden först en bit in på 1970-talet. Våren 1973 beslöt riksdagen (prop. 1973: 1, bil. 15, NU 49, rskr 184) att inga beslut att bygga ut kärnkraften utöver elva reaktorer borde fattas förrän ett nytt allsidigt beslutsunderlag, innefattande bl. a. forskningsresultat, utvecklingstendenser och säkerhetsfrågor, hade förelagts riksdagen. På grundval av prop. 1975: 30 om energihushållningen m. m. beslöt riksdagen att kärnkraftsprogrammet t. o. m. år 1985 skulle begränsas till befintliga kärnkraftslägen och att sammanlagt 13 reaktorer skulle byggas.

Nya riktlinjer för energipolitiken avseende tiden fram till omkring år 1990 lades fram i prop. 1978/79: 115. Enligt propositionen borde kärnkraftsprogrammet begränsas till tolv reaktorer. Någon utbyggnad därutöver borde inte komma i fråga. Beslut om kärnkraftens fortsatta utnyttjande uppsköts av riksdagen till år 1980 i avvaktan på utfallet av en rådgivande folkomröstning i kärnkraftsfrågan som skulle äga rum under våren 1980. Efter det att folkomröstningen hade hållits förelades riksdagen en ny proposition (1979/80: 170) om vissa energifrågor. De förslag som då lades fram hade sin utgångspunkt i bl. a. resultatet av folkomröstningen. Riksdagens beslut (NU 1979/80: 70, rskr 410) innebär att ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma utöver de tolv reaktorer som är i drift, färdiga eller under byggnad. Beslutet innebär vidare, att kärnkraften skall avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för att upprätthålla sysselsättning och välfärd samt att säkerhetssynpunkter bör vara avgörande för i vilken ordningsföljd reaktorerna skall tas ur drift. Med hänsyn till att reaktorernas tekniska livslängd bedömdes vara

ca 25 år, fastslog riksdagen att den sista reaktorn i Sverige skall stängas senast år 2010. I samband med folkomröstningen beslöt riksdagen också att särskilda s. k. säkerhetskommittéer skulle inrättas vid varje kärnkraftverk för att öka medborgarnas insyn i kärnsäkerhetsarbetet. Förslag här- om togs upp i prop. 1980/81: 25 och låg till grund för lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. Vidare har i lagen om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (finansieringslagen) tagits upp bestämmelser om en reaktorinnehavares ansvar och kostnadskyldighet vad avser en säker hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall samt avveckling och rivning av reaktoranläggningen.

Läget f. n. för den svenska kärnkraftsutbyggnaden är att nio kärnkraftsblock – varmed förstås reaktor, turbin, övrig utrustning och byggnader – tagits i drift i full skala med en sammanlagd installerad effekt på ca 6750 MW (Oskarshamn 1 och 2, Barsebäck 1 och 2, Ringhals 1, 2 och 3 samt Forsmark 1 och 2). Av övriga beslutade tre block är ett färdigställt (Ringhals 4) och taget i drift. Resterande två kärnkraftsblock (Forsmark 3 och Oskarshamn 3) är under uppförande och ansökningar om tillstånd enligt den s. k. villkorslagen (1977: 140) att ladda dessa reaktorer har getts in under maj månad i år.

För samtliga de nu nämnda kärnkraftsblocken har getts tillstånd enligt atomenergilagen för uppförande, innehav och drift. Härtill har tillstånd enligt atomenergilagen lämnats för ett centralt lager för använt kärnbränsle (CLAB) i anslutning till kärnkraftstationen i Oskarshamn och för ett slutförvar för reaktoravfall (SFR), dvs. låg- och medelaktivt avfall i anslutning till kärnkraftstationen i Forsmark.

Som jag nyss har berört växte en mera restriktiv inställning till kärnkraftens utnyttjande fram under mitten av 1970-talet. Riskerna med använt kärnbränsle och högaktivt avfall betonades starkt. Som villkor för att första gången få tillföra en kärnreaktor bränsle föreskrevs genom villkorslagen att reaktorinnehavaren skall ha företett ett avtal som på ett betryggande sätt tillgodoser behovet av upparbetning av använt kärnbränsle och ha visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av det vid upparbetningen erhållna högaktiva avfallet kan ske. Om använt kärnbränsle inte avses bli upparbetat, skall reaktorinnehavaren ha visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av det kan ske.

Villkorslagen avsåg reaktorer för vilka tillstånd meddelats enligt atomenergilagen, men som inte tillförts kärnbränsle före den 8 oktober 1976. De fem reaktorer som tagits i drift fram till år 1976 berördes således inte av lagen, utan denna kom att gälla endast de reaktorer som då inte tagits i drift. Beträffande en reaktor, Barsebäck 2, som vid lagens ikraftträdande var färdigställd men ännu inte hade tagits i drift, meddelades särskilda bestämmelser.

Efter prövning enligt villkorslagen togs kärnkraftsreaktorn Barsebäck 2 i drift i slutet av år 1977. Tillståndet att driva reaktorn tidsbegränsades med anledning av att upparbetningsavtal inte förelåg för längre tid än t. o. m. år 1979. Sedan nytt upparbetningsavtal ingetts förlängdes tillståndet till utgången av år 1990.

Ytterligare två reaktorer, Ringhals 3 och Forsmark 1, var under år 1977 färdiga att tillföras bränsle och en prövning begärdes enligt villkorslagen. Dessa ingick som reaktorerna sju och åtta i kärnkraftsprogrammet. Ansökningar om laddning av reaktorerna ingavs under slutet av år 1977 och i början av år 1978. För att visa att villkorslagens krav var uppfyllda åberopades ett av kraftföretagen utarbetat utrednings- och utvecklingsprogram, projekt Kärnbränslesäkerhet (KBS) avseende upparbetning och slutförvaring av högaktivt avfall. En första rapport "Kärnbränslecykelns slutsteg – Förglasat avfall från upparbetning" lämnades i december 1977. Ansökningarna om laddning prövades i oktober 1978, varvid villkorslagens krav ansågs i huvudsak uppfyllda med undantag av att det fordrades vissa ytterligare geologiska undersökningar för en slutförvaring. Efter komplettering meddelades slutliga tillstånd enligt villkorslagen i juni 1979. Tillstånden enligt atomenergilagen att driva dessa reaktorer har beroende på gällande upparbetningsavtal begränsats till utgången av år 1990. Tillstånd enligt villkorslagen har senare (våren 1980) meddelats för reaktorerna Forsmark 2 och Ringhals 4. Tillstånden enligt atomenergilagen att driva dessa har av samma skäl begränsats till utgången av år 1986.

Som underlag för ansökningarna om tillstånd enligt villkorslagen att ladda reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3 har kraftföretagen åberopat en av dem utarbetad rapport "Kärnbränslecykelns slutsteg. Använt kärnbränsle. KBS-3". Ärendena bereds f. n. inom industridepartementet.

5.1.2 Den framtida inriktningen

Resultatet av folkomröstningen och de beslut som riksdagen därefter har fattat innebär att kärnkraften skall avvecklas som energikälla för framtiden, men också att den skall utnyttjas under en övergångsperiod på ett så säkert och effektivt sätt som möjligt. Samtidigt kan konstateras att vårt land under den tid kärnkraften utnyttjas i hög grad är beroende av den energi som levereras från kärnkraftverken från såväl energiförsörjnings-synpunkt som ekonomisk synpunkt.

En given förutsättning för att drift av kärnkraftverk skall tillåtas är att alla rimliga åtgärder vidtas för att upprätthålla säkerheten och strålskyddet vid kärnkraftverken. Åtgärder i detta avseende har vidtagits och vidtas fortlöpande och en omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs på både nationell och internationell bas. Arbetet i fråga om såväl säkerhetshöjande åtgärder som forskning och utveckling på säkerhetsområdet måste enligt min mening fortsättas. Ett led i dessa strävanden är också riksdagens beslut (prop. 1980/81: 20, NU 60, rskr 381) om att varje

kärnkraftsblock i Sverige om möjligt under sin tekniska livslängd skall genomgå minst tre fullständiga säkerhetsgranskningar. En sådan granskning kommer således att ske vart åttonde till tionde år. En första säkerhetsgranskning avseende reaktorn Oskarshamn 1 har lämnats till regeringen i juli 1983.

Ökade garantier för att säkerhetsfrågorna vid kärnkraftsdriften får tillbörligt utrymme ges vidare genom att stat och kommun numera har ett dominerande ägarinflytande över samtliga kärnkraftverk i landet. Av betydelse är också allmänhetens insyn i och information om säkerheten vid kraftverken.

Det är vidare en förutsättning för att kärnverksamhet skall tillåtas bedrivas att frågorna om hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall kan lösas på ett tillfredsställande sätt med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Vid de provningar enligt villkorslagen som hittills har företagits har man ansett att kravet på en helt säker metod varit uppfyllt. De beslut om tillstånd till laddning av kärnreaktorer som hittills fattats enligt villkorslagen har helt inriktats på att det använda kärnbränslet skall upparbetas. Laddningstillstånden grundades på tre avtal om upparbetning som har ingåtts mellan Svensk Kärnbränsleförsörjning AB och det franska företaget Compagnie Générale des Matières Nucléaires, Cogéma. Avtalen omfattade sammanlagt 727 ton av de närmare 7000 ton använt kärnbränsle som hela det svenska kärnkraftsprogrammet beräknas ge upphov till. I anslutning till de kommersiella avtalen träffades en överenskommelse på regeringsnivå mellan Sverige och Frankrike. Denna överenskommelse var en förutsättning för de kommersiella avtalens giltighet.

Kraftindustrins anpassning till de godkända upparbetningsavtalen har lett till att det f. n. finns mycket små möjligheter att lagra använt kärnbränsle vid kraftverken. Det mellanlager för bestrålat bränsle som är under byggnad blir klart först i början av år 1985. De ingångna avtalen och de i dag begränsade lagringsmöjligheterna inom landet hindrar full handlingsfrihet för framtiden i valet mellan olika avfallshanteringsmetoder. Bl. a. har på grund av de små lagringsmöjligheterna i Sverige beslut fattats om utförsel av 57 ton använt kärnbränsle för lagring vid upparbetningsanläggningen i Frankrike.

När det gäller hanteringen av använt kärnbränsle anser jag att det nu behövs ett långsiktigt handlingsprogram för en säker hantering av avfallet. Någon slutförvaring behöver inte ske före sekelskiftet. Det slutliga ställningstagandet till vilken metod som skall användas bör baseras på en egen långsiktig forskning och på andra länders lika intensiva forskning. Det finns därför inte anledning att för dagen fatta några definitiva beslut om metoder för den slutliga hanteringen och förvaringen av kärnkraftsavfallet. Det bör därför enligt min mening inte ske någon fortsatt bindning till upparbetningsalternativet.

Den inriktning av avfallsproblematiken som jag nu har angett innebär således att jag lägger stor vikt vid att arbetet fortsätts med utveckling av allt säkrare och bättre metoder för hantering av allt det avfall som uppkommer från kärnkraftsreaktorerna i landet. Ansvar för detta arbete måste tas av såväl samhället som kraftföretagen. En ny lagstiftning på kärnenergiområdet bör utgå från denna principiella syn på hanteringen och slutförvaringen.

I fråga om de två sista reaktorerna i det svenska kärnkraftsprogrammet (Forsmark 3 och Oskarshamn 3) som ännu inte tagits i kommersiell drift anser jag det böra klargöras att avfallsprodukterna från dessa kan hanteras och omhändertas enligt en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Krav på laddningstillstånd bör därför finnas kvar. Innebörden härav är att det vid laddningstillfället skall ha blivit klarlagt att det överhuvud taget finns en metod för avfallshantering tillgänglig. Samtidigt är det väsentligt att frågan om den fortsatta och slutliga hanteringen av det använda kärnbränslet från dessa reaktorer inpassas i det långsiktiga programmet för avfallshantering.

Även om jag är kritisk mot metoden att upparbeta använt kärnbränsle före bränslets slutförvaring, är jag inte beredd att förorda att de ingångna avtalen om upparbetning förbjuds i lag. Som nyss har angetts bör den framtida forskningen och utvecklingen på avfallsområdet inte utesluta upparbetningsalternativet. Att nu förbjuda ett fullföljande av de ingångna avtalen och internationella förpliktelser skulle därför framstå som inkonsekvent och dessutom stå i strid mot intresset av att ingångna avtal respekteras. De företag som slutit avtal om upparbetning har anpassat sig efter gällande bestämmelser och tillstånd. Enligt min mening skall givna tillstånd gälla om inte säkerhets- eller strålskyddsskäl, inbegripet icke-spridningshänsyn, påkallar att ingrepp görs i tillstånd. Några sådana skäl har enligt min mening inte förelegat.

Min inställning till frågan om hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, för vilken jag redogjort i stora drag, innebär att man måste komma bort från den låsning av avfallshantering som villkorslagen medför. Den framtida inriktningen av avfallets hantering bör i stället enligt min mening ses i skilda utvecklingssteg baserade på en fortsatt forskning och utveckling. I sammanfattning innebär mitt förslag i denna del att de avfallsprodukter som uppkommer under kärnkraftens utnyttjande i ett första skede tas om hand i mellanlager, att ett slutligt ställningstagande till avfallets slutförvaring skall byggas på den metod som vid den fortsatta forskningen och utvecklingen framstår som bäst ägnad att hålla avfallet isolerat och att det under den tid som forsknings- och utvecklingsarbetet pågår inte skall ske någon bindning till en viss förvaringsmetod.

5.2 Allmänt om lagstiftningens utformning

En huvuduppgift för atomlagstiftningskommittén har varit att utreda möjligheterna att samordna den gällande lagstiftningen inom kärnenergiområdet. Kommittén skulle därvid särskilt studera möjligheterna att föra samman den lagstiftning som reglerar verksamheten på detta område till en lag.

Kommittén konstaterar i sitt betänkande att det i och för sig skulle vara möjligt att i en lag samordna alla de bestämmelser som rör kärnanläggningar, nukleära ämnen och andra radioaktiva ämnen. En sådan lag skulle dock med nödvändighet bli mycket omfattande och komplicerad i sin uppläggning. Lagen skulle också komma att innehålla i princip tre olika ämnesområden.

Till den första gruppen hör atomenergilagen med till den anknyttande lagar och förordningar samt strålskyddslagen. Dessa bestämmelser, som syftar till att tillvarata behovet av säkerhet och strålskydd, kontroll av kärnämnen m. m. vid kärnteknisk verksamhet, reglerar frågor om tillstånd och villkor för sådan verksamhet samt tillsyn över och insyn i verksamheten.

Av annan karaktär är bestämmelserna i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Denna lag reglerar vissa länsstyrelsers skyldighet att sörja för att erforderliga skyddsåtgärder vidtas och ger dessa länsstyrelser befogenhet att utanför området för en kärnanläggning förordna om evakuering, utgångsförbud, inskränkningar i rätten att nyttja vatten och livsmedel m. m. Länsstyrelsen ges i lagen också rätt att besluta om tjänsteplikt för enskild person och att rekvirera förnödenheter. Till denna grupp av bestämmelser hör vidare bestämmelser om statlig ersättning på grund av bl. a. länsstyrelsens beslut om åtgärder.

Det tredje ämnesområdet avser bestämmelserna om skadestånd och försäkringsskyldighet enligt atomansvarighetslagen. Denna lag riktar sig visserligen också mot en innehavare av en kärnanläggning. Lagen behandlar emellertid verksamheten på kärnenergiområdet i ett speciellt avseende, nämligen såvitt gäller ersättning för skador i samband med atomolyckor. Denna reglering har inte något lagstiftningstekniskt samband med övrig reglering på kärnenergiområdet. Atomansvarighetslagen utmärks vidare av att den är nästan fullständigt konventionsbunden och uppbyggd på vissa i konventionen noga definierade begrepp.

Vad gäller strålskyddslagen tillvaratar denna lag viktiga skyddsintressen vid verksamhet på kärnenergiområdet. Strålskyddslagstiftningens syften är att skydda dels anställda som är sysselsatta i radiologiskt arbete, dels utomstående mot skador av joniserande strålning. Strålskyddslagen är m. a. o. en allmän skyddslag och täcker i princip alla verksamheter, såsom medicin, forskning och annan icke kärnteknisk industri, där strålskyddsaspekter kommer in, inkl. verksamheter som berörs av naturligt förekommande radioaktiv strålning.

Atomenergilagen med anknytande författningar är såtillvida av annan karaktär än strålskyddslagen att de inom sitt tillämpningsområde uppställer krav på säkerhet och skydd mot olyckor som går utöver strålskyddslagen. Mot denna bakgrund har kommittén funnit att det med hänsyn till grundläggande skillnader i de olika lagarna på kärnenergiområdet är mindre lämpligt att sammanföra all lagstiftning till en gemensam lag. Kommittén har förordat att i första hand bestämmelserna om skadestånd och beredskapsplanering m. m. kvarstår oförändrade i nu gällande lagar. Det skulle i och för sig kunna övervägas att bryta ut de delar av strålskyddslagen som gäller strålskyddet vid kärnverksamhet. Kommittén anser dock att detta skulle vara olämpligt och föreslår därför att bestämmelserna om strålskydd på kärnenergiområdet liksom f. n. skall ingå i strålskyddslagen.

Vad gäller de bestämmelser som direkt reglerar verksamheten på kärnenergiområdet är dessa uppdelade på olika lagar, nämligen atomenergilagen, villkorslagen och lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. Kommittén föreslår att dessa lagar förs samman till en lag. I denna lag bör enligt kommittén också ingå de bestämmelser i finansieringslagen som avser reaktorinnehavarens ansvar för kärnbränslehanteringens slutsteg.

Remissinstanserna har med ett undantag – hovrätten för Övre Norrland – anslutit sig till atomlagstiftningskommitténs förslag.

Även jag ansluter mig till kommitténs förslag. Jag förordar således att bestämmelserna i atomenergilagen, villkorslagen, lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och de nyss nämnda bestämmelserna i finansieringslagen om reaktorinnehavarens ansvar för kärnbränslehanteringens slutsteg sammanförs i en lag. Dessa bestämmelser avser frågor om säkerhet samt ansvar, kontroll och insyn avseende verksamhet på kärnenergiområdet.

Jag delar kommitténs uppfattning att ett sammanförande av de nyss nämnda lagarna med atomenergilagen knappast kan göras inom den nuvarande atomenergilagens systematiska ram. En samordnad och sammanförd lagstiftning kräver en i stora delar annan uppläggning än den nuvarande atomenergilagen. Jag förordar därför att denna ersätts med en helt ny lag.

Den nya lag som jag nu föreslår är till sin karaktär en säkerhetslag, dvs. den är speciellt inriktad på att ta till vara säkerheten vid verksamhet på kärnenergiområdet samt tillsyn över och insyn i sådan verksamhet. Frågor om skydd mot strålning regleras i strålskyddslagen, vilken kommer att utgöra en andra huvudlag inom detta område.

Enligt atomlagstiftningskommittén bör en ny lagstiftning grundas på den ansvarsfördelning som idag råder mellan samhället och en innehavare av tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet. Förhållandet mellan det statliga övergripande ansvaret och en tillståndsinnehavares direkta ansvar för en medgiven verksamhet har översiktligt beskrivits i kommitténs betänkande (s. 111–114).

Den nuvarande lagstiftningen på kärnenergiområdet anger, utan detaljerade föreskrifter, i vilka avseenden tillstånd krävs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer samt lämnar åt regeringen eller myndighet möjlighet att uppställa behövliga föreskrifter och villkor för verksamheten. Även i denna fråga bör enligt atomlagstiftningskommittén lagstiftningens principiella uppläggning bibehållas. Kommitténs förslag i denna del har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även jag anser att en ny lag bör utgå från den nuvarande lagstiftningens principiella uppbyggnad, dvs. att verksamheten på kärnenergiområdet bör regleras genom bestämmelser om tillstånd, villkor och tillsyn. Som kommittén har framhållit talar flera skäl för det. Anläggningarna, i synnerhet reaktoranläggningarna, är tekniskt mycket komplicerade och kraven på säkerhet och strålskydd kan förutses komma att i vissa delar öka eller ändras fortlöpande. Även om kunskaperna om kärntekniken och dess effekter i dag är större än vid tiden för kärnkraftens införande, måste lagstiftningen även för framtiden utformas på ett sådant sätt att den kan anpassas till nya kunskaper och nya tekniska lösningar och förbättringar på området. Det gäller både med hänsyn till en anläggnings normala drift och med hänsyn till åtgärder för att förhindra eller lindra konsekvenserna av en felfunktion om en sådan ändå skulle uppstå. Även beträffande avfallet måste lagstiftningen medge anpassning till förändrad teknik, med inriktning att driva på utvecklingen på avfallsområdet och uppnå förbättrade forsknings- och utvecklingsresultat.

I en ny lag bör enligt min mening bestämmelserna om tillstånd, villkor och tillsyn ha en avgörande betydelse för att säkerställa lagstiftningens huvudsyfte, nämligen att verksamheten skall kunna drivas så långt möjligt riskfritt. För verksamhet på kärnenergiområdet, varmed avses verksamhet inom hela kärnbränslehanteringen, bör därför ställas upp krav på tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer samt på en fortlöpande tillsyn av verksamheten. Tillståndet bör innefatta rätt för tillståndsinnehavaren att bedriva verksamhet på kärnenergiområdet eller inneha klyvbart material och avfall endast för det ändamål och på det sätt som följer av tillståndsbeslutet. Vid meddelande av ett tillstånd bör kunna fogas vissa mera grundläggande och principiella föreskrifter och villkor avseende verksamheten, användningsändamål o. d. När det gäller den fortlöpande driften av en anläggning och t. ex. vidtagande av säkerhetshöjande och strålskyddsförbättrande åtgärder vid anläggningen bör tillsynsmyndigheterna liksom f. n. ha befogenhet att meddela de kompletterande och mera detaljmässiga föreskrifter och villkor som kan anses erforderliga eller, om det är påkallat från säkerhetssynpunkt, ändra redan meddelade föreskrifter och villkor. Härutöver bör finnas bestämmelser om krav på tillstånd och godkännande av mera tillfällig karaktär såsom avseende transport och utförsel.

I 1–3 §§ atomenergilagen anges lagens tillämpningsområde. Det omfattar förvärv, innehav, överlåtelse, bearbetning eller annan befattning med klyvbara ämnen, inklusive använt kärnbränsle, uppförande, innehav och drift av anläggningar för utvinning av kärnenergi eller för bearbetning, lagring eller förvaring av klyvbara ämnen och radioaktivt avfall samt utförsel ur riket av klyvbara ämnen, *mineral med halt av sådant ämne*, vad som framställts av sådant ämne eller vara i vilket sådant ämne ingår. Inom atomenergilagens tillämpningsområde faller också utförsel av utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material, om regeringen föreskriver det. Transport av klyvbara ämnen anges inte uttryckligen i atomenergilagen men innefattas i praktiken under begreppet innehav och befattning med klyvbart material. I vissa fall förutsätts dock särskilt tillstånd för transport. I lagen anges direkt inte heller införsel av klyvbart material m. m. men införsel omfattas av förbudet att utan tillstånd förvärva eller annars ta befattning med klyvbart material.

Atomlagstiftningskommittén konstaterar i sitt betänkande att atomenergilagen i princip redan omfattar kärnkraftens hela processkedja vad gäller anläggningar, ämnen och använt kärnbränsle samt transport, införsel och utförsel av klyvbara ämnen, material m. m. Vad avser ämnen i bränslehanteringens slutled regleras f. n. frågor om tillstånd till innehav m. m. av använt kärnbränsle enligt atomenergilagen, medan tillstånd till innehav m. m. av radioaktivt avfall regleras enligt strålskyddslagen. Den nya lagen bör enligt kommittén omfatta också radioaktivt avfall från verksamheten på kärnenergiområdet. Jag återkommer i avsnitt 5.3.1 till frågan om regleringen i lag av det radioaktiva avfallet. Redan nu vill jag emellertid framhålla det angelägna i att i en ny lag få samlade regler för vad som krävs för verksamhet på kärnkraftsområdet.

Av vad jag nu har anfört framgår att jag finner atomlagstiftningskommitténs förslag i väsentliga delar väl ägnat att läggas till grund för en ny lagstiftning. Jag tar i det följande upp vissa huvudfrågor i förslaget, nämligen säkerhet och strålskydd (avsnitt 5.3.1), avfallshantering och slutförvaring (avsnitt 5.3.2), utförsel av ämnen och utrustning m. m. på kärnenergiområdet (avsnitt 5.3.3), kompetensfördelningen mellan SKI och SSI (avsnitt 5.3.4), offentlig insyn (avsnitt 5.3.5), reglering av kärnkraftens avveckling (avsnitt 5.3.6), fråga om ersättning vid återkallelse av tillstånd (avsnitt 5.3.7), ikraftträdande m. m. (avsnitt 5.3.8) samt förhållandet mellan den nya lagstiftningen och annan lagstiftning (5.3.9).

5.3 Huvudfrågor i lagstiftningsärendet

5.3.1 Säkerhet och strålskydd

5.3.1.1 Tillvaratagande av säkerhet och strålskydd

En grundläggande princip för kärnteknisk verksamhet bör vara att alla led i kärnbränslets hantering skall kunna fullföljas på ett fullt tillfredsstäl-

lande sätt med hänsyn till säkerhet och strålskydd. För att uppnå detta krav fordras i princip en sammanhållen bedömning – ett systemtänkande – vad gäller verksamheten och en sammanvägning av såväl kortsiktiga som långsiktiga säkerhets- och strålskyddskrav. I säkerhetsfrågorna ingår därvid bl. a. att se till att olika s. k. barriärer – i bränsle, reaktorn och dess inneslutning, transportbehållare och emballage samt avfallsanläggningar – fungerar som avsett så att inga skadliga mängder radioaktivitet når ut i omgivningen. Parallellt härmed är det en strålskyddsuppgift att den aktivitet som trots detta kan uppkomma under normaldrift, vid inte förutsedda barriärfunktioner eller olyckor hindras från att ge oacceptabel strålning med effekt på människor och miljö.

Sett till de första leden för kärnteknisk verksamhet, varmed här avses främst bränsletillverkning, befattning med kärnämne och drift av kärnkraftverk, innebär den nuvarande atomenergilagen krav på tillstånd för såväl befattning med kärnämnet som sådant som uppförande, innehav och drift av anläggningar för bränsleframställning och kärnkraftsproduktion. Skälet härtill är att säkerhetsaspekterna i dessa led är uppenbara. Sålunda innehåller kärnbränsle klyvbara ämnen, vilka medför att risken för en oavsiktlig kriticitet – dvs. en självunderhållande kedjereaktion – måste beaktas. De ämnen som ingår i bränslet kan i sig utgöra material som kan användas för vapenframställning och är därför underkastade särskild kontroll av att de inte kommer till obehörig användning. Denna materialkontroll (safeguards) organiseras internationellt av det internationella atomenergiorganet IAEA och inom Sverige av SKI. Strålskyddskraven vid hanteringen av färskt obestrålat bränsle är i och för sig mindre omfattande än vad gäller använt bränsle. Vid bränsletillverkningen finns strålskyddsproblem speciellt med avseende på risken för spridning och inandning av urandamm.

Vad gäller kärnkraftsreaktorer aktualiseras komplicerade säkerhetsfrågor med hänsyn till att reaktorerna arbetar vid höga tryck och temperaturer, med höga effekter och stora lagrade energimängder. Vid reaktordriften har man en självunderhållande kärnklyvningsreaktion, kriticitet, varvid bildas långt större aktivitetsmängder än i andra verksamheter där radioaktiva ämnen förekommer. Med hänsyn härtill ställs höga krav på strålskydd samt på säkerheten vad gäller konstruktion, utförande och drift.

Med hänsyn till de säkerhetsproblem som är förenade med kärnämnen och anläggningar där sådana ämnen hanteras – bränslefabrik och kärnreaktor – bör enligt atomlagstiftningskommittén de närmare bestämmelserna om tillstånd i dessa avseenden samt därtill förenade villkor och föreskrifter regleras i den föreslagna nya lagen. Jag delar denna uppfattning. Härigenom ges, liksom f. n. enligt atomenergilagen, samlade bestämmelser om tillstånd såväl för befattning med kärnämnet som sådant som för uppförande, innehav och drift av anläggningar för bränsleframställning och kärnkraftsproduktion. Möjlighet ges därmed att få en sammanhållen be-

dömning av säkerhetsfrågorna. Liksom f. n. bör samtidigt villkor och föreskrifter avseende strålskyddet vid normaldrift meddelas med stöd av strålskyddslagen. Därigenom ges en möjlighet att få en sammanhållen bedömning även av strålskyddsfrågorna.

När det gäller de följande leden av kärnenergiverksamheten, nämligen hantering och förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, är bilden lagtekniskt delvis en annan. I denna del gäller efter en ändring i atomenergilagen år 1978 (SFS 1978:281) att tillstånd till befattning med använt kärnbränsle samt till uppförande, innehav och drift av anläggning för bearbetning, lagring eller förvaring av använt kärnbränsle eller radioaktivt avfall, som uppkommer vid användning av kärnbränsle, eller vid bearbetning av använt kärnbränsle regleras enligt atomenergilagen, medan tillstånd till befattning med radioaktivt ämne, som ej är klyvbart, regleras enligt strålskyddslagen. Syftet med ändringen i atomenergilagen var att också anläggningar för radioaktivt avfall skulle omfattas av tillståndsprövning enligt atomenergilagen. Det påpekades dock i motiven till lagändringen (prop. 1977/78: 138 s. 23) att tillägget till atomenergilagen endast delvis rädde bot på de brister, som förelåg på avfallsområdet i då gällande lagstiftning. Något entydigt klarläggande av förhållandet mellan atomenergilagen och strålskyddslagen och den av dessa lagar följande tillsynskompetensen mellan SKI och SSI innebar således inte lagändringen.

Vid diskussioner om den närmare lagregleringen beträffande kärnavfall och anläggning för hantering, lagring och förvaring av kärnavfall har – liksom i tidigare lagstiftningsärenden – en av de grundläggande frågorna gällt huruvida det är säkerhets- eller strålskyddsaspekterna som är de mest dominerande och därmed avgörande för i vilken lag reglerna skall ges (atomenergilagen eller strålskyddslagen). En utgångspunkt vid en översyn av lagregleringen på avfallsområdet bör, som nyss har angetts, vara att få en sammanhållen bedömning som avspeglar ett systemtänkande. Detta förutsätter ett sammanhållet lagsystem som ger möjligheter att samordna och sammanväga kraven på egenskaperna hos olika avfallskategorier och kraven på utformningen av hanteringsanläggningar, mellanlager, transporter och förvar. Samtidigt bör hänsyn tas till sådana förhållanden i tidigare led i verksamheten på kärnkraftsområdet – framför allt reaktordriften – som kan påverka avfallshantering och som således innebär att en samordning och helhetssyn i fråga om säkerhet och strålskydd kan vara en fördel. Hänsyn bör även tas till att den tekniska utvecklingen kan leda till andra lösningar än dem som omfattas av nuvarande riktlinjer för avfallshantering och slutförvar.

Atomlagstiftningskommittén har närmare studerat säkerhets- och strålskyddsproblemen i samband med avfallets omhändertagande och slutförvaring och har därvid kunnat konstatera – vad gäller såväl sambandet använt kärnbränsle och radioaktivt avfall samt avfallsanläggningar härför som sambandet reaktordrift och avfallshantering – att det inte föreligger

några klara indikationer för att säga att endera säkerhets- eller strålskyddsfrågorna i bränslehanteringen slutled är så dominerande att det påverkar bedömningen av lagregleringen. I dessa led föreligger både säkerhets- och strålskyddsintressen, även om säkerhetsfrågorna i flera avseenden är mindre framträdande än vid reaktordriften.

Mot bl. a. denna bakgrund har atomlagstiftningskommittén förordat att frågor om provning av tillstånd för innehav av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall samt anläggningar för mellanlagring, inkapsling och slutförvar regleras i den nya lagen.

Atomlagstiftningskommitténs uppfattning stöds av remissinstanserna. SSI har dock ansett att frågor om innehav och hantering av radioaktiva ämnen liksom f. n. bör regleras i strålskyddslagen. Bl. a. befärar institutet att kommittéförslaget kan innebära en konkret risk för att ett antal rena strålskyddsfrågor handläggs även av SKI. Som exempel härpå pekar institutet på provning av en viss hanteringsmetod beträffande radioaktiva ämnen där problemen i huvudsak gäller strålskyddet samt tillstånd till transport av icke klyvbara ämnen som enligt gällande bestämmelser handläggs ensamt av SSI.

Det torde enligt min mening — åtminstone med utgångspunkt från de nuvarande kunskaperna på avfallsområdet — knappast vara en framkomlig väg att försöka dela in de olika avfallsprodukterna och de olika anläggningarna härför efter vilka som verkar omfatta mest "säkerhetsfrågor" och vilka verkar omfatta mest "strålskyddsfrågor". Det väsentliga är i stället, som jag tidigare har angett, att försöka uppnå ett sammanhållet lagsystem som ger möjlighet att samordna och väga samman kraven på de olika avfallskategorierna samt hanteringsanläggningar, transport och förvar. Jag finner från denna utgångspunkt att kommittéförslaget har stora fördelar. En väsentlig fördel är således att i en samlad lag kommer att anges omfattningen av sådan verksamhet på hela kärnenergiområdet som är tillståndspliktig och att i denna lag ges samlade regler för en tillståndshavares ansvar för verksamheten. Till den nya lagen bör således från strålskyddslagen överföras tillståndsfrågor rörande befattning med radioaktivt ämne, som ej är klyvbart. Mitt förslag i denna del innebär samtidigt att villkor och föreskrifter avseende säkerheten i verksamheten regleras enligt den nya föreslagna lagen, medan villkor och föreskrifter som avser strålskyddet liksom f. n. regleras med stöd av strålskyddslagen.

I vissa fall kan den uppläggning av lagstiftningen beträffande radioaktiva ämnen som jag nu förordat innebära att tillståndsärendet helt eller i väsentliga delar enbart kommer att beröra strålskyddsfrågor, vilka strålskyddsmyndigheten (SSI) ensamt har att bedöma. Det kan främst gälla lågaktivt och visst medelaktivt avfall med begränsad livslängd samt transport av icke klyvbara ämnen. I sådana ärenden bör myndigheterna samordna sin verksamhet för att finna den smidigaste handläggningsordningen. I de fall provning och avgörande av dessa tillståndsfrågor bör överlåtas åt myndig-

het är det möjligt att i förordning till den nya lagen utse den myndighet som framstår som lämpligast.

5.3.1.2 Ansvar för säkerhet och strålskydd

Enligt atomenergilagen åvilar ansvaret för efterlevnaden av lagen tillståndsinnehavaren. Han är vid straffansvar skyldig att tillse att tillstånd finns för verksamheten eller innehavet av kärnämne och använt kärnbränsle och att ställda villkor och föreskrifter uppfylls. Däremot saknar atomenergilagen ett mera generellt åläggande för en tillståndsinnehavare att på eget initiativ verka för att säkerheten upprätthålls vid verksamheten.

En sådan bestämmelse ges vad avser strålskyddet i strålskyddslagen. Enligt 10 § första stycket den lagen är således den som bedriver radiologiskt arbete pliktig att utöver vad som stadgas i lagen och med stöd av lagen meddelade föreskrifter iaktta allt som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden under vilka det bedrivs samt däri sysselsatta personers yrkesvana och övriga förutsättningar för arbetet skäligen kan göras för att förebygga skador av strålningen. En motsvarande bestämmelse ges i 3 kap. 2 § första stycket arbetsmiljölagen (1977: 1160), som bl. a. föreskriver att arbetsgivare skall vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall.

De bestämmelser i strålskyddslagen och arbetsmiljölagen, som nu har angetts, är tillämpliga även på verksamhet på kärnenergiområdet. En tillståndsinnehavares skyldigheter att vidta alla de åtgärder som behövs för skydd mot strålning är enligt min bedömning tillfredsställande löst i strålskyddslagen. De åtgärder som krävs för att upprätthålla säkerheten vid verksamhet på kärnenergiområdet är emellertid längre gående än vad som krävs enligt arbetsmiljölagen. Denna lag syftar främst på åtgärder vad avser konventionellt arbetarskydd. Säkerhetskraven vid verksamhet på kärnenergiområdet är, som tidigare har sagts (avsnitt 5.3.1.1), inriktade på att förebygga radiologisk olycka som kan uppkomma genom fel vid konstruktion, utförande eller drift. Till detta säkerhetskrav hänförs även åtgärder för skydd av anläggningar och transporter, fysiskt skydd samt säkerställande av kärnenergins fredliga användning vid innehav, import eller export av kärnämne och använt kärnbränsle. Det sist nämnda kravet innebär gentemot en tillståndsinnehavare bl. a. att han håller kärnämnen m. m. och anläggningar i vilka sådana ämnen förekommer tillgängliga för behövlig kontroll.

De säkerhetskrav som åvilar en innehavare av ett tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet bör såsom atomlagstiftningskommittén förordat komma till uttryck i den nya lagen. En bestämmelse härom synes efter förebild från främst strålskyddslagen kunna ges det innehållet att en tillståndsinnehavare skall svara för att alla de åtgärder vidtas som, med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs, krävs för att upprätthålla säkerheten. Vad som jag nu har föreslagit ankny-

ter till den grundsyn på säkerhetsfrågorna som hittills gällt. Så t. ex. uttalas i prop. 1979/80:170 (s. 37), NU 70, rskr 410, bl. a. att målsättningen för säkerhetsarbetet bör vara att så långt det över huvud taget är möjligt undanröja riskerna för förluster av liv eller egendom och att säkerheten vid verksamhet på kärnenergiområdet inte bara bestäms av utformningen av tekniska system utan också av organisatoriska, administrativa och personella faktorer. I prop. 1980/81:90 (s. 311), NU 60, rskr 381, anges bl. a. att säkerheten på det kärntekniska området skall hållas på en så hög nivå som det är praktiskt möjligt.

5.3.2 Avfallshantering och slutförvaring

5.3.2.1 Ansvaret för avfallsprodukter

Enligt lagstiftningen på kärnenergiområdet skall den som bedriver verksamhet ansvara också för att de radioaktiva restprodukter som uppkommer i verksamheten tas om hand på ett säkert sätt, liksom att den anläggning i vilken verksamheten bedrivits avvecklas och rivs på ett säkert sätt, samt att han svarar för kostnaderna härför. Enligt både villkorslagen och finansieringslagen åligger ansvaret för avfallets omhändertagande reaktorinnehavaren och avser enligt villkorslagen använt kärnbränsle och det vid upparbetning erhållna högaktiva avfallet samt enligt finansieringslagen använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta. I båda lagarna avses avfall från kärnkraftsreaktorer. Avfall från exempelvis forskningsreaktorer omfattas inte av lagarna.

Bakgrunden till att ansvaret för avfallshanteringen koncentrerats till kärnreaktorer avsedda för kraftproduktion synes främst vara att det är på detta område de stora mängderna använt kärnbränsle och radioaktivt avfall uppkommer och att det framstått som mest angeläget att lösa dessa problem. I förarbetena till finansieringslagen (prop. 1980/81:90, bilaga 1, s. 328 och 608) framhölls t. ex. att drift av forskningsreaktorer ger upphov till använt kärnbränsle, låt vara i mindre omfattning, och att detta avfall bör tas om hand på samma sätt som motsvarande avfall från kärnkraftsreaktorer, eftersom samma krav på säkerhet måste gälla också för denna typ av avfall. De speciella förutsättningar som gäller för drift av forskningsreaktorer, liksom den förhållandevis ringa mängd avfall som genereras vid dessa, innebar emellertid enligt föredragandens uppfattning att avfallet från dessa anläggningar kunde behandlas i särskild ordning. De ekonomiska problemen i samband med denna hantering ansågs vidare inte vara av samma art som när det gäller använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från kraftproducerande reaktorer. I fråga om det låg- och medelaktiva avfallet framhölls att detta kräver betydligt kortare förvaringstider och ställer betydligt lägre krav beträffande omhändertagande, hantering och förvaring. Hanteringen av detta avfall sker vidare till övervägande del under den tid kärnkraftsanläggningen är i drift. Denna typ av avfall ansågs därför kunna lämnas åsido.

Atomlagstiftningskommittén har uttalat att det inför en ny lagstiftning bör slås fast att ansvaret för omhändertagande av de radioaktiva avfallsprodukterna åligger envar som har tillstånd att bedriva verksamhet på kärnenergiområdet och att detta ansvar omfattar även medel- och lågaktivt avfall. En sådan bestämmelse, säger kommittén vidare, ligger i linje med den allmänt godtagna principen att den som driver en industriell verksamhet också skall ansvara för att de problem som verksamheten ger upphov till kan lösas. Mot denna inställning har ej framförts någon invändning under remissbehandlingen.

En bestämmelse om att en tillståndsinnehavares ansvar omfattar allt i verksamheten uppkommet använt bränsle och radioaktivt avfall har i gällande lagstiftning sin motsvarighet i 1 § finansieringslagen. I förhållande till den lagen innebär en bestämmelse med angiven innebörd ett något utvidgat ansvar. Ansvaret för uppkomna restprodukter bör alltså omfatta inte bara använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta utan över huvud allt radioaktivt avfall som uppkommer i verksamheten samt radioaktiva ämnen som avskiljs vid upparbetning och inte återanvänds. Vad jag nu förordat överensstämmer med atomlagstiftningskommitténs förslag och har ej mött någon erinran under remissbehandlingen. En bestämmelse med det innehåll som jag nu har angett bör således införas i den nya lagen. Det innebär att en innehavare av tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet är skyldig att svara för att allt i verksamheten uppkommet kärnavfall och sådant kärnbränsle, som inte återanvänds, hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt samt att den anläggning, i vilken verksamheten bedrivs, avvecklas och rivs på ett säkert sätt, sedan verksamheten har upphört. I detta ansvar ingår att bl. a. ombesörja att tekniskt kunnande, kompetens, utrustning och anläggningar finns tillgängliga i behövlig utsträckning och att svara för de faktiska kostnaderna härför. I den nya lagen bör vidare särskilt anges att ansvaret avser var och en som fått tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet. Ansvaret kommer således att avse inte endast den som har tillstånd till innehav och drift av reaktorer för kraftproduktion.

Radioaktivt avfall från annan verksamhet än drift av kärnkraftverk, t. ex. forskning och sjukvård, bör som uttalats i prop. 1980/81:90, bilaga 1, s. 328, kunna förvaras i de anläggningar som uppförs av det av kraftindustrin gemensamt ägda företaget. Förhandlingar härom pågår f. n. En preliminär överenskommelse vad gäller förvaring av det aktuella avfallet i SFR har träffats. Jag avser att senare återkomma med förslag i frågan.

Ansvaret för avfallet bör som uttalades i den nyss nämnda propositionen övergå till innehavaren av avfallsförvaret. Som ett villkor vid tillståndsprövningen av ett slutförvar kan föreskrivas skyldighet att ta emot sådant radioaktivt avfall från annan inhemsk verksamhet än drift av kärnkraftverk som innebär sådana långsiktiga risker att en slutförvaring av samma slag som för kärnkraftens högaktiva avfall är påkallad. Jag vill emellertid fram-

hålla att det är innehavaren av tillståndet till verksamheten som har det direkta ansvaret för att avfallsfrågorna blir lösta.

Enligt min mening talar övergripande säkerhetsskäl för att allt radioaktivt avfall, således även sådant som inte härrör från kärnkraftsindustrin, blir omhändertaget enligt de riktlinjer som jag nu har angett. Denna ståndpunkt har också fullföljts genom det beslut om tillstånd till anläggande och drift som lämnats i juni 1983 av anläggningen för slutlig förvaring av låg- och medelaktivt avfall utanför Forsmark. Frågan om det icke kärnkraftsanknutna avfallet kommer enligt regeringens direktiv att behandlas närmare av utredningen för översyn av strålskyddslagstiftningen (Jo 1983:06).

5.3.2.2 Forskning och utveckling på avfallsområdet m. m.

Den gällande lagstiftningen ger, som jag har nämnt, bestämmelser med krav på avfallshantering och slutförvaring i två skilda författningar, nämligen villkorslagen och finansieringslagen. De båda lagarna har olika konstruktion. Villkorslagen anger att de reaktorinnehavare som omfattas av lagen vid det tillfälle en reaktor skall laddas skall visa att hantering och slutförvaring kan ske av använt kärnbränsle eller högaktivt avfall som erhålls vid upparbetning. I samband med givna laddningstillstånd har driftstiden begränsats med stöd av atomenergilagen (4 §) för den tid som upparbetningsavtalen gäller, varvid regeringen angett att vid ansökan om tillstånd till fortsatt drift skall fogas avtal om upparbetning av använt kärnbränsle eller utredning om slutlig förvaring av använt ej upparbetat kärnbränsle eller om annan metod för slutlig förvaring av använt kärnbränsle.

Enligt finansieringslagen åläggs samtliga innehavare av kärnkraftverk i landet att ansvara för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt samt att reaktorinnehavaren skall svara för de framtida kostnaderna härför. Samma krav ställs upp i fråga om reaktoranläggningarnas avveckling och rivning. Ansvaret avser att avfallsprodukterna slutligt kommer att tas om hand och att reaktorinnehavaren betalar kostnaderna för den forskning och de åtgärder som behövs härför.

Som jag nyss har angett (avsnitt 5.3.2.1) bör i den nya lagen införas en bestämmelse om ansvar för den som bedriver verksamhet på kärnenergiområdet att svara för en säker hantering och förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Härutöver bör samtliga reaktorinnehavare, liksom f. n. gäller enligt finansieringslagen, vara skyldiga att bedriva den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs på avfallsområdet och i övrigt vidta alla åtgärder för att kunna fullgöra denna skyldighet. Reaktorinnehavarna bör också åläggas att på samma sätt som gäller enligt finansieringslagen svara för statens kostnader för bl. a. forskning och utveckling på avfallsområdet och att erlägga en årlig avgift till staten.

Det måste med mitt synsätt läggas stor vikt vid att forsknings- och utvecklingsverksamheten bedrivs allsidigt och effektivt. De forskningsinsatser som behövs är även mycket resurskrävande. Jag utgår därför ifrån att kraftbolagens skyldigheter på detta område samordnas och avser avfallet från samtliga kraftreaktorer i landet. En sådan samordning sker också f. n. och ombesörjs av Svensk Kärnbränsleförsörjning AB.

Mot bakgrund av den betydelse som tillagts reaktorinnehavarnas forsknings- och utvecklingsverksamhet har atomlagstiftningskommittén ansett det nödvändigt att samhället ges ökade möjligheter till kontroll och inflytande över denna fråga. Kommittén knöt i sitt förslag an till den årliga plan över forsknings- och utvecklingsverksamheten på avfallsområdet som åligger reaktorinnehavarna enligt finansieringslagen. Denna plan avsågs årligen granskas och utvärderas av kärnbränslenämnden med hänsyn till den planerade framtida forskningen och redan uppnådda forskningsresultat. Nämnden föreslogs därvid få möjlighet att uppställa erforderliga föreskrifter för forskningsverksamheten och att själv, liksom f. n., utföra kompletterande forskning på avfallsområdet. Enligt kommittén var det en förutsättning för att driftstillståndet inte skulle återkallas att tillståndshavaren fullföljde sin skyldighet i fråga om forskning och utveckling av en säker avfallshantering.

Förslaget om ökad kontroll och inflytande från samhällets sida har ej mött någon invändning från remissinstansernas sida. Flera remissinstanser, främst från företrädare för kraftbolagen och myndigheter, framhåller dock att forskningen på avfallssidan med nödvändighet måste ses på lång sikt och att granskningen av forskningsprogrammet bör ske med längre tidsmellanrum än ett år.

Bestämmelser om reaktorinnehavarnas forsknings- och utvecklingsverksamhet är enligt min mening grundläggande för att få ett sammanhållet system som leder fram till en säker avfallshantering och slutförvaring. I detta arbete bör delta både kraftindustrin och samhället genom i första hand den myndighet som regeringen utser härför. Genom en noggrann prövning av det forsknings- och utvecklingsprogram som behövs för att komma fram till en säker slutlig avfallsförvaring ges fortlöpande en möjlighet att bedöma slutleden av bränslehanteringen. Genom uppställande av krav på ett allsidigt forskningsprogram och en fortlöpande redovisning av forskningsresultaten på området, vinner man också en öppenhet och insyn i de problem som återstår att lösa. Stort avseende bör således fästas vid uppföljningen och utvärderingen av det framtida forskningsarbetet på en säker slutförvaring. En sådan ordning innebär att bindningar till just en viss metod undviks. Om det sålunda under det fortsatta forsknings- och utvecklingsarbetet kommer fram bättre eller mera förfinade lösningar på avfallsproblemet bör dessa kunna väljas.

Samhällets kontroll över forskningen på avfallsområdet utövas i dag av kärnbränslenämnden. I nämndens uppgifter ingår bl. a. att bereda och avge

förslag om de årliga avgifter som skall utgå till staten enligt finansieringslagen och med ledning av reaktorinnehavarnas forskningsplan ta ställning till och ombesörja kompletterande forskning. Jag delar atomlagstiftningskommitténs och remissinstansernas uppfattning att samhällets inflytande över reaktorinnehavarnas forskningsverksamhet behöver stärkas. Den myndighet som regeringen utser här till bör inte bara som f. n. följa utvecklingen på avfallsområdet utan även granska den planerade framtida forskningen och utvärdera redan uppnådda resultat. Myndigheten bör också ges möjlighet att från kraftbolagen erhålla de upplysningar som behövs för dess granskning och att ge erforderliga föreskrifter för bolagens forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Enligt min mening är det inte påkallat att forskningsprogrammet underkastas en omfattande utvärdering varje år. Med hänsyn till den långsiktiga inriktning forsknings- och utvecklingsarbetet har anser jag att kraftbolagens forsknings- och utvecklingsprogram bör omfatta minst sex år och att en utvärdering av detta program bör ske vart tredje år med början år 1986. Genom att programmet granskas vart tredje år får man ett rullande programsystem. Utvärderingen av programmet bör göras av den utsedda myndigheten, som därefter redovisar sitt ställningstagande till regeringen.

Innebörden av det forsknings- och utvecklingsprogram, som jag nu har angett, är av annan karaktär än den årliga plan som enligt finansieringslagen skall ges in till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (kärnbränslenämnden). Planen enligt finansieringslagen har – utöver att bereda kärnbränslenämnden möjlighet att följa kraftbolagens forskning – det syftet att utgöra underlag för bestämmande av den årliga avgift som reaktorinnehavarna har att erlägga till staten för att medel skall finnas tillgängliga för att ta hand om använt kärnbränsle och radioaktivt avfall m. m. och för den kompletterande forskning som skall ombesörjas av kärnbränslenämnden. Det forsknings- och utvecklingsprogram som avses i den nu föreslagna lagen är däremot helt inriktat på den långsiktiga lösningen av en säker avfallshantering och slutförvaring. Detta program skall också vara allsidigt, dvs. redovisa alternativa lösningar, och ge möjlighet till utvärdering av uppnådda forskningsresultat. Med hänsyn till dessa skillnader anser jag att en särskild bestämmelse om det långsiktiga forsknings- och utvecklingsprogrammet bör tas upp i den nya lagen, medan bestämmelsen om den årliga planen för avgifternas bestämmande bör kvarstå i finansieringslagen.

Vad jag nu har angett innebär att uppföljningen och tillsynen över reaktorinnehavarnas forsknings- och utvecklingsverksamhet regleras genom den nya lagen, medan den årliga plan som skall lämnas enligt finansieringslagen utgör en kostnadsredovisning över dels de beräknade totala hanterings- och förvaringskostnaderna, dels de närmaste årens kostnader för åtgärder på avfallsområdet. Underlag för bedömningen av kostnadsredovisningen fås genom forsknings- och utvecklingsprogrammet.

Mot bakgrund av den betydelse som jag tillmäter frågan om avfallshanteringen är det naturligt att denna har särskild betydelse när det gäller återkallelse av driftstillstånd. En förutsättning för att driftstillstånd skall få utnyttjas är därför att reaktorinnehavarna uppfyller sina skyldigheter i fråga om forsknings- och utvecklingsverksamheten. Enligt nu gällande bestämmelser i atomenergilagen kan ett tillstånd återkallas om ett uppställt villkor inte iakttas eller eljest synnerliga skäl föranleder det. Underlåter en tillståndshavare att iaktta ett villkor eller efterkomma vad myndighet har bestämt eller fordrat ges även möjlighet att i stället för återkallelse förelägga vederbörande lämpligt vite.

Svårigheter kan föreligga att bedöma en återkallelsefråga när det gäller området för forskning och utveckling. Det kan sålunda vara svårt att avgöra om en underlåtenhet i ett långsiktigt forskningsperspektiv är av den art och svårighetsgrad att en återkallelse bör tillgripas. En skillnad föreligger här mot underlåtenhet att iaktta ett villkor som avser en konkret säkerhetsfråga eller att följa vad som bestämts i fråga om driften av en kärnreaktor. Jag anser därför att påföljden för en reaktorinnehavares underlåtenhet vad gäller forsknings- och utvecklingsskyldigheten eller underlåtenhet att iaktta uppställda föreskrifter i första hand bör vara ett vitesföreläggande. En annan utväg som kan övervägas är att myndigheten på reaktorinnehavarens bekostnad övertar viss forskning enligt de regler som gäller i finansieringslagen. Visar däremot reaktorinnehavaren mera påtagliga och allvarliga försummelser från säkerhets- eller strålskyddssynpunkt eller sker försummelser upprepade gånger bör det vara möjligt att tillgripa återkallelse av driftstillståndet på förslag av tillsynsmyndigheten. Prövningen av frågan om återkallelse bör ske i anslutning till den granskning av forsknings- och utvecklingsprogrammet som sker vart tredje år. Av betydelse är därvid om försummelsen är väsentlig för säkerhets- och strålskyddsintresset. Som exempel på vad jag nu har anfört när återkallelse kan bli aktuell kan anges det fall att reaktorinnehavaren vid en företagen utvärdering av forskningsprogrammet meddelats föreskrifter av säkerhetskaraktär och det vid den följande granskningen tre år senare visar sig att han inte följt vad som föreskrivits.

Vid prövning av återkallelse av driftstillstånd på grund av försummad forskning bör också konsekvenserna för samhället vägas in, bl. a. av det skälet att kraftbolagens forskningsverksamhet i dag sker gemensamt. Före en återkallelse bör således enligt min mening ske en noggrann prövning, som avser både allvaret i försummelserna och samhällskonsekvenserna.

Den skyldighet för reaktorinnehavarna att bedriva forskning på avfallsområdet, som jag nu föreslår, bör i princip omfatta samtliga reaktorer i landet. För de reaktorer som prövats enligt villkorlagen, dvs. reaktorerna Barsebäck 2, Forsmark 1 och 2 samt Ringhals 3 och 4 gäller emellertid begränsade driftstillstånd till utgången av år 1986 resp. år 1990 med hänsyn till den mängd bränsle som omfattas av ingångna upparbetsavtal. Den

forskningsskyldighet som idag åligger dessa reaktorinnehavare är knuten till den metod och den avfallsmängd som avsetts i laddningstillståndet. Det torde enligt min mening inte vara rimligt att ålägga dem en mera vittgående forskningsskyldighet, som bl. a. innebär alternativa hanteringsmetoder, så länge de tidsbegränsade tillstånden gäller. Övergång till de nya kraven på forsknings- och utvecklingsverksamhet kan ske i samband med prövningen av frågor om förlängda driftstillstånd. Det bör emellertid samtidigt ges möjlighet för en innehavare av sådan reaktor att redan tidigare hos regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anmäla att han åtager sig att fullgöra den mera omfattande forskningsskyldigheten under tillståndets giltighetstid. En bestämmelse av detta innehåll bör tas upp i övergångsbestämmelserna. Innebörden härav är att de nya bestämmelserna kommer att gälla samtidigt som kraven på upparbetningsavtal upphör. Vad gäller tillståndets giltighetstid kommer en anmälan inte automatiskt att påverka denna. Frågan om förlängt driftstillstånd kan emellertid efter ansökan tas upp i sammanhanget och får därvid prövas särskilt. I den prövningen får en ev. förlängning av giltighetstiden bedömas med hänsyn till bl. a. föreliggande säkerhetsaspekter.

En särskild fråga som också aktualiseras i detta sammanhang är den närmare myndighetsorganisationen. De huvuduppgifter som enligt mitt förslag avses ankomma på myndighet på avfallssidan är att dels avge förslag till regeringen om avgifter till staten, dels pröva behovet av medel till forskning vid sidan av den forskning kraftbolagen utför, dels granska och utvärdera samt utöva tillsyn över kraftbolagens forsknings- och utvecklingsverksamhet. Dessa uppgifter är i sig av olika slag. Jag har därför nyligen med stöd av regeringens bemyndigande tillsatt en utredning (I 1983:05) med uppgift att lämna förslag om den lämpligaste myndighetsorganisationen. Särskilt med hänsyn till att verksamheten på kärnenergiområdet är mycket resurskrävande skall därvid även undersökas möjligheterna att samordna frågorna om tillsyn och forskning med den organisation som redan finns i fråga om drift av kärnreaktorer. Utredningen skall vidare bl. a. undersöka möjligheten att samordna den forskning som redan bedrivs i fråga om säkerhet vid drift av kärnreaktorer med forskning på avfallsområdet och att samordna forskningsmedlen härför. Jag avser att senare återkomma till dessa frågor sedan utredningen lagt fram sitt förslag.

5.3.2.3 Laddningstillstånd

Villkorslagens syfte är att, innan laddning sker, få prövat om använt kärnbränsle från en kärnkraftsreaktor kan tas omhand på ett säkert sätt genom att sökanden antingen företett ett upparbetningsavtal samt visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av det högaktiva upparbetningsavfallet kan ske eller visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av använt, ej upparbetat kärnbränsle kan ske.

Prövningen enligt villkorslagen har, när den hittills tillämpats i fem fall, avsett upparbetningsalternativet. F. n. föreligger ansökningar för Forsmark 3 och Oskarshamn 3 som hänvisar till direkt slutförvaring av det använda kärnbränslet. Det är enligt min mening angeläget att en noggrann och väl underbyggd prövning av det använda bränslets hantering och slutliga förvaring kommer till stånd också för denna hanteringsmetod.

Prövningen enligt villkorslagen innebär att det redan vid laddningstillfället skall vara klart att en viss angiven metod finns för det använda kärnbränslets hantering och slutförvaring, medan något krav om fortsatt forskning och utveckling på området inte ställs. Eftersom flera decennier kommer att förflyta mellan prövningen av laddningstillstånd och genomförandet av slutförvaring, har man anledning att räkna med att en fortsatt forskning kan leda till förbättrade metoder. Det kan därför, som jag tidigare har sagt (avsnitt 5.1.2), vara till nackdel om man alltför tidigt i denna forskningsprocess låser fast sig vid ett speciellt tekniskt förfaringssätt, medan andra alternativ inte blir tillräckligt studerade.

Atomlagstiftningskommittén har som krav för laddningstillstånd föreslagit att en ny lagstiftning bör utgå från bl. a. finansieringslagens grundläggande principer och att det bör krävas att reaktorinnehavaren dels skall visa en godtagbar metod för avfallshantering med hänsyn till säkerhet och strålskydd, dels förete ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att ta hand om avfallet på ett säkert sätt. Förslaget har i denna del godtagits av nästan alla remissinstanser.

Jag anser att kommitténs förslag är i huvudsak väl avvägt och bättre tillgodoser behovet av den långsiktiga inriktningen av avfallsproblemen än vad som gäller enligt villkorslagen. En ny lagstiftning bör utgå från de krav som kommittén uppställt när tillstånd söks för att första gången få tillföra Forsmark 3 och Oskarshamn 3 kärnbränsle för utvinning av kärnenergi så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske. Ett sådant tillstånd bör således lämnas endast om reaktorinnehavaren visat att en metod finns för att ta hand om det använda bränslet och det radioaktiva avfallet från detta som kan godtas från säkerhets- och strålskyddssynpunkter. För tillstånd att ladda bör emellertid dessutom krävas att reaktorinnehavaren företett ett forskning- och utvecklingsprogram för en säker slutförvaring av dessa avfallsprodukter. Forskningsprogrammet skall alltså inriktas på hanteringen av de avfallsprodukter som kommer från reaktorn. Jag återkommer i det följande till vad som bör krävas av detta program.

Enligt min mening kan det med dagens kunskaper på avfallsområdet anföras starka skäl för att föredra direktförvaring framför upparbetning av använt kärnbränsle m. m. Även andra lösningar kan emellertid i framtiden visa sig lämpliga. Det saknas således anledning att i en ny lag ta upp vad som i villkorslagen uttryckligen sägs om upparbetningsavtal. Det avgörande kriteriet för ett laddningstillstånd bör, anser jag, i stället anges vara att reaktorinnehavaren påvisat en godtagbar metod för att ta hand om det

använda kärnbränslet och att ett forsknings- och utvecklingsprogram företes. På så sätt undviks konsekvensen enligt villkorslagens system att frågan om avfallets omhändertagande binds till en viss metod.

Jag vill, i likhet med atomlagstiftningskommittén, starkt understryka att mycket höga krav på säkerhet och strålskydd måste ställas på metoden för det använda kärnbränslets omhändertagande och slutförvaring. Det är därför angeläget att forskningen och utvecklingsarbetet rörande avfallsfrågorna inte avmattas sedan laddningstillstånd har lämnats. Mot denna bakgrund framstår det som olyckligt om en metod – som i villkorlagen – anges som "helt säker", vilket skulle kunna ge intryck av att fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete är mindre angeläget.

Begreppet "helt säker" bör således inte överföras i ny lag. Däremot bör det i lagen klargöras att ytterst stränga krav på säkerhet och strålskydd måste ställas, bl. a. mot bakgrund av att avfallet är radioaktivt under lång tid.

Mitt förslag i denna del innebär sammanfattningsvis att det för tillstånd till laddning av en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi skall krävas att reaktorinnehavaren visat en godtagbar metod med hänsyn till säkerhet och strålskydd för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta samt företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för en säker hantering och slutförvaring av de avfallsprodukter som uppkommer i reaktorn.

Till skillnad från villkorlagen anges, som nyss sagts, i mitt förslag inte uttryckligen någon viss metod för omhändertagande av använt bränsle. Frågan huruvida den metod som sökanden visar kan godtas blir föremål för regeringens prövning. I de beskrivningar som reaktorns innehavare har att lämna måste ingående och omfattande uppgifter ges för bedömning av säkerheten och strålskyddet. Det räcker således inte med att översiktliga planer och skisser presenteras. För att en metod skall anses vara godtagbar måste därutöver på samma sätt som vid prövningen i den delen enligt villkorlagen (prop. 1976/77: 53 s. 24) konkret anges i vilken form avfallet eller det använda bränslet avses bli förvarat, hur förvaringsplatsen avses bli ordnad, hur transporterna av det använda kärnbränslet eller avfallet avses ske och vad som i övrigt behövs för att bedöma om den föreslagna slutliga förvaringen kan anses godtagbar från säkerhets- och strålskyddssynpunkt. Förvaringsplatsen skall kunna anordnas så att avfallet eller det använda kärnbränslet isoleras så effektivt och under så lång tid att de mängder radioaktiva nuklider som läcker ut från förvaret är godtagbara från strålskyddssynpunkt. Vid bedömningen måste även beaktas risken för att avfallet eller det använda kärnbränslet sprids till biosfären genom naturliga processer, olyckshändelser eller krigshandlingar. Liksom enligt villkorlagen fordras det däremot inte att en förvaringsplats är färdigställd när tillståndsfrågan prövas.

Det forsknings- och utvecklingsprogram för en säker slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som föreslås skola företes vid laddningsansökan avses främst vara inriktat på att redovisa de problem som återstår i den i ansökan visade metoden och vilka åtgärder samt vilken forskning och utveckling som behöver vidtas för att slutligt kunna lösa dessa problem. Det torde vara givet att det redan vid laddningsansökan inte kan vara möjligt att i alla detaljer ange behovet av vidare forskningsinsatser. Kravet att företa ett forskningsprogram innebär dock en skyldighet att så fullständigt som möjligt redovisa de problem som kvarstår och få klarlagt att det från början finns åtminstone en godtagbar metod för avfallens omhändertagande. Genom programmets företende ges vidare ökade möjligheter för regeringen att vid prövningen av laddningsansökan bedöma hållbarheten i den visade metoden och ge kompletterande riktlinjer för den fortsatta verksamheten. Det bör också vara möjligt att överlämna åt den myndighet regeringen bestämmer att uppställa de föreskrifter som behövs för den vidare forskningen och utvecklingen avseende den metoden.

Om laddningstillstånd meddelas åligger det därefter reaktorinnehavaren, som jag har angett i avsnitt 5.3.2.2, att bedriva en allsidig forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet. Det finns med hänsyn härtill inget skäl att vid laddningstillfället kräva ett allsidigt forskningsprogram.

5.3.2.4 Hanteringsmetod

Jag har nyss förordat (avsnitt 5.3.2.1) att ansvaret enligt den nya lagen skall omfatta inte bara använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta utan allt radioaktivt avfall som uppkommer i verksamheten, liksom radioaktiva ämnen som avskiljs vid upparbetning och inte återanvänds. En fråga som kommer upp i detta sammanhang är om i lagen bör anges vilken metod för omhändertagande av använt kärnbränsle m. m. som skall komma till användning eller om lagen bör ges en sådan utformning att den medger olika hanteringsmetoder, dvs. görs flexibel med hänsyn till främst den tekniska utvecklingen. Vad avser val av hanteringsmetod och metodens slutliga utformning har jag redan angett att frågor härom återstår att lösa och att det krävs forsknings- och utvecklingsinsatser i syfte att finna den lämpligaste metoden för såväl upparbetnings- som direktdeponeringsalternativen. Denna tekniska forskning och utveckling kan leda till lösningar av avfallsfrågan som nu inte kan förutses.

Enligt atomlagstiftningskommittén talar flera skäl, främst icke-spridningshänsyn, för en slutförvaring av använt kärnbränsle utan föregående upparbetning. Som angetts i avsnitt 5.1.2 har jag samma uppfattning. Samtidigt vill jag peka på att högre krav på slutförvarets långsiktiga hållbarhet torde behöva ställas vid slutförvaring av använt kärnbränsle än vad som behöver ställas när upparbetningsavfall slutförvaras. Ännu har det heller inte visats att en från alla synpunkter tillfredsställande lösning på avfallsproblemet kan uppnås genom direkt slutförvaring. Ett förbud mot

en viss hanteringsmetod kan också resultera i lösningar som senare kan visa sig mindre välgrundade. Jag anser det mot denna bakgrund mindre lämpligt att nu i lag förbjuda upparbetning. Det bör emellertid tillses att metoden med direkt slutförvaring ges mycket hög prioritet i forsknings- och utvecklingsarbetet kring avfallsproblemet.

Lagstiftningen på kärnenergiområdet syftar till att ta till vara säkerhets- och strålskyddsintressen samt att iaktta internationella förpliktelser. Vid prövning av frågor vari ingår en viss angiven metod för omhändertagande av använt kärnbränsle får bedömas om det syfte som avses med lagstiftningen kan anses säkerställt.

Det som jag nu har sagt talar enligt min mening för att den nya lagen omfattar de olika metoder för hantering av använt kärnbränsle som kan förekomma eller utvecklas, dvs. att lagstiftningen görs flexibel i dessa hänseenden. Det ansluter också till den uppfattning som uttalats av en majoritet inom atomlagstiftningskommittén och nästan alla remissinstanser. Samtidigt förutsätter jag att en angiven hanteringsmetod blir föremål för prövning. Det kan uppnås genom att, liksom i gällande lagstiftning, det uppställs krav på tillstånd av regeringen för innehav av eller annan befattning med, förutom kärnämne, använt kärnbränsle och att en reaktorinnehavare måste söka tillstånd för en viss hanteringsmetod, t. ex. för upparbetning. Denna metod blir då underkastad regeringens prövning.

Om det använda kärnbränslet upparbetas måste det bli föremål för kontroll från samhällets sida. Möjlighet till det ges redan i dag enligt atomenergilagen genom krav på regeringens tillstånd för utförsel ur landet av bl. a. använt kärnbränsle. Regeringen eller tillsynsmyndigheten kan därvid uppställa de villkor som behövs beträffande reaktorinnehavarens hantering och materialkontroll av de produkter som erhålls vid upparbetningen av det använda bränslet. Motsvarande bestämmelser i den nya lagen anser jag bör utformas så att de också innefattar sådana kärnämnen som erhålls vid upparbetning och som inte används på nytt.

Jag vill slutligen i detta sammanhang ta upp ett uttalande som berör valet av hanteringsmetod i en av reservationerna till atomlagstiftningskommitténs betänkande. I reservationen anføres bl. a. att kraftbolagens planer på att anlägga ett slutförvar för låg- och medelaktivt avfall under havsbotten utanför Forsmark borde likställas med dumpning av avfall i havet och att därför i lagen (1971: 1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten borde införas ett förbud mot slutförvaring av kärnavfall under havsbotten.

Det bör i denna fråga först klargöras att det förfarande som här sagts inte är dumpning enligt lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten. Enligt den lagen uppställs förbud mot att släppa ut (dumpa) avfall i form av fast ämne, vätska eller gas från fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel. Enligt min mening föreligger inga skäl att företa någon ändring i denna lag. Genom kravet på tillstånd för en anläggning för bl. a. kärnavfall ges redan nu tillräckliga möjligheter att hindra anläggningens uppförande med hän-

syn till strålskyddet eller andra föreliggande risker. Det torde f.ö. vara närmast givet att prövningen av ett sådant tillståndsärende i särskilt hög grad kommer att inriktas på bedömningen av risken för radioaktiva utläckage till vattnet. Dessa risker har också ingående prövats i det nyligen lämnade tillståndet till förvaringsanläggningen för låg- och medelaktivt avfall (SFR) utanför Forsmark.

5.3.3 *Utförsel av ämnen och utrustning m. m. på kärnenergiområdet*

Som närmare redovisas i bilaga 4 har Sverige genom det s.k. icke-spridningsfördraget (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT) åtagit sig att varken självt utveckla kärnvapen eller andra kärnladdningar eller genom export bidra till att andra länder gör det. Fördragsanslutna stater får heller inte tillhandahålla atområbränsle eller särskilt klyvbart material eller utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningsställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material till icke-kärnvapenstater, med mindre atområbränslet eller det särskilt klyvbbara materialet underkastas kontroll av det internationella kontrollorganet IAEA (artikel III:2). Sverige har vidare åtagit sig att följa de riktlinjer för export på kärnenergiområdet som överenskommits mellan ett antal stater genom de s.k. Londonriktlinjerna. Förutom krav på internationell kontroll av det som exporteras innebär de att material och utrustning på kärnenergiområdet endast får utföras, om ifrågavarande material eller utrustning omfattas av tillfredsställande fysiskt skydd. Samma riktlinjer skall gälla vid eventuell reexport. För viss i icke-spridningssammanhang särskilt känslig utrustning eller kunskap (teknologi) rekommenderar riktlinjerna att export ej får ske till icke-kärnvapenstater. Genom bilaterala avtal har Sverige slutligen gentemot några av våra viktigare leverantörer – bl. a. Förenta staterna, Canada och Australien – förbundit sig att inhämta förhandsgodkännande innan återutförsel sker av sådant material, som faller under respektive avtal. Sådana förhandsgodkännanden har i dessa eller senare avtal getts för återutförsel som sker inom ramen för det svenska kärnenergiprogrammet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att förhandlingar om ett nytt avtal med Förenta staterna har ägt rum.

Enligt gällande svenska bestämmelser uppställs i 3 § atomenergilagen krav på tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för utförsel av klyvbbara ämnen eller förening där sådant ämne ingår, mineral med halt av sådant ämne, vad som framställts av sådant ämne eller vara i vilken sådant ämne ingår. Tillstånd krävs också för utförsel av utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningsställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material, om regeringen föreskriver det. Föreskrifter om utrustning eller material, som omfattas av tillståndsplikt, ges i förordningen (1975:20) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi m. m. Omfattningen av produkter, för vilka utförselkontroll gäller, anges i en

bilaga till förordningen. Förteckningen i bilagan motsvarar den som finns i Londonriktlinjerna.

De närmare motiven till bestämmelserna om krav på utförseltillstånd angavs i prop. 1972: 41 med förslag till lag om ändring i atomenergilagen (1956: 306). Propositionen tillkom med anledning av Sveriges ratificering av icke-spridningsfördraget. Ändringen avsåg rätt för regeringen att föreskriva exportkontroll beträffande visst nukleärt material m. m. Departementschefen anförde därvid (s. 8) bl. a. följande.

Den av mig förordade lagstiftningen innebär att det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om exportkontrollens omfattning. Jag vill ange några riktlinjer för utformningen av denna kontroll. Fördraget (icke-spridningsfördraget) förutsätter att dess bestämmelser inte tillämpas på ett diskriminerande sätt. Jag tänker här särskilt på artikel IV, vari fastslås bl. a. att fördragsparterna har rätt att delta i och skall underlätta fullständigast möjliga utbyte av utrustning och material. Det bör följaktligen inte komma i fråga att underkasta den svenska exporten av nukleärt material m. m. längre gående begränsningar än som kan godtas av andra berörda länder. För att syftet med icke-spridningsfördraget skall kunna effektivt tillgodoses krävs emellertid, att artikel III: 2b tillämpas på ett så likartat sätt som möjligt av de länder som kan leverera berörda utrustning och material. Den svenska exportkontrollen bör därför anpassas till de internationella överenskommelser som kan komma att träffas.

Många skäl talar för att utförselkontrollen begränsas till ett fåtal, väl definierade produkter. Till en början märks att 3 § atomenergilagen är straffsanktionerad. Från rättssäkerhetssynpunkt är det därför viktigt att de föreskrifter som kan komma att meddelas med stöd av denna paragraf får ett så noga preciserat innehåll som möjligt. Ett annat skäl är att en effektiv kontroll inte torde kunna upprätthållas annat än beträffande ett fåtal, noga definierade produkter. Om utförselkontrollen sålunda måste begränsas, är det naturligt att den förbehålls produkter som är av central betydelse ur icke-spridningssynpunkt. Utförselkontrollen bör därför omfatta endast strategiskt betydelsefulla produkter. I kravet på att produkterna skall vara strategiskt betydelsefulla får då läggas att de skall ha avgörande betydelse för framställningen av material för kärnladdningar. Produkter av detta slag kan vara bl. a. atomreaktorer, laddningsmaskiner av viss typ, kontrollstavar, tungt vatten, nukleär grafit samt viss utrustning som är särskilt avsedd för skiljande av uranisotoper.

Regeringen har senare vid flera tillfällen gjort uttalanden med innebörd att anslutning till icke-spridningsfördraget eller minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all kärnverksamhet i icke-kärnvapenstater – således inte bara det material som omfattas av utförseltillståndet – är en förutsättning för att tillstånd kan lämnas.

Regeringen har slutligen den 16 november 1978 vad avser klyvbart material som avses i 1 § första och andra styckena atomenergilagen föreskrivit att förvärv i utlandet och införsel till Sverige utan dröjsmål skall anmälas hos SKI.

Målsättningen för de nu redovisade internationella avtalen, riktlinjerna och motsvarande svenska bestämmelser är att material eller komponenter inte skall föras ut ur landet, om det kan befaras leda till framställning av kärnladdningar i länder utanför kärnvapenstaternas krets. Denna målsättning har inte kommit till uttryck i atomenergilagen eller utförseliförordningen men beaktas vid regeringens prövning i enskilda utförselärenden. I själva verket har regeringen i sin tillämpning av riktlinjerna valt att skärpa de krav som anges i Londonriktlinjerna. Utöver hänsyn av icke-spridningsart har regeringen givetvis möjlighet att från fall till fall beakta andra faktorer av bl. a. utrikes-, industri- och handelspolitisk natur.

För egen del kan jag, i likhet med atomlagstiftningskommittén och remissinstanserna, ansluta mig till de hänsyn av icke-spridningsart som ligger bakom de nu gällande utförselbestämmelserna och deras tillämpning. I fråga om bestämmelsernas lagtekniska utformning anser jag att de ger möjlighet till bedömningar utifrån såväl gjorda internationella åtaganden som de andra hänsyn som kan behöva tas. De nuvarande utförselbestämmelsernas konstruktion, dvs. med en allmän tillståndsskyldighet i lag och med detaljföreskrifter i en förordning, är enligt min mening väl ägnad att också i fortsättningen läggas till grund för utförselregleringen. Liksom hittills bör det ankomma på regeringen att göra de bedömningar som krävs i utförselärendena.

Vad avser omfattningen av de produkter för vilka utförselkontroll gäller anges i atomenergilagen först klyvbart material som kan användas som bränsle (kärnbränsle) i en anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnreaktor) samt kärnbränsle som använts i en kärnreaktor. Från utförselsynpunkt omfattas alltså kärnbränsle helt av nuvarande regler om tillstånd. Ett motsvarande krav på tillstånd anser jag bör ingå i den nya lagen. Tillståndskravet bör, som atomlagstiftningskommittén har föreslagit, avse utförsel av allt klyvbart material oavsett om det skall användas i en kärnreaktor eller för annat ändamål. I likhet med vad som f. n. gäller bör det ankomma på regeringen att pröva frågor om utförsel av kärnbränsle m. m., med rätt för regeringen att överlåta åt myndighet som regeringen bestämmer att i vissa fall göra prövningen. Jag tänker härvid närmast på sådana fall där utförsel begärs av t. ex. en smärre kvantitet uran för forskningsändamål.

I atomenergilagen ställs vidare upp krav på tillstånd efter regeringens bestämmande i fråga om utrustning och material, som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material. De produkter som omfattas av utförselkontroll regleras närmare i utförseliförordningen. Produkterna är i förordningen under tolv punkter beskrivna på ett allmänt sätt med avseende på sitt ändamål, såsom "utrustning till kärnreaktor", "maskin för laddning", "anläggning för upparbetning" och "tank för upplösning av bestrålat reaktorbränsle". Genom denna konstruktion kan det i vissa fall vara svårt

att avgöra huruvida visst slag av material faller under bestämmelserna. Det kan t.ex. röra sig om särskilda typer eller dimensioner av material, metallegenskaper, specifik utrustning eller maskiner.

Alternativet till en förteckning över ändamålsbestämda produkter är en heltäckande lista över samtliga de komponenter och delar som ingår i de ändamålsbestämda produkterna. En sådan lista blir dock med nödvändighet mycket omfattande och revision av denna måste företas kontinuerligt med hänsyn till bl. a. utvecklingen av ny teknologi. Dessutom kommer en heltäckande och specifik förteckning över ur icke-spridningssynvinkel känslig utrustning och material i sig att innebära att information ges på ett sätt som inte kan anses önskvärt.

Den nuvarande produktförteckningen omfattar endast utrustning och material på kärnenergiområdet, dvs. sådan som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material. Utanför bestämmelserna faller således utrustning, som i och för sig inte har konstruerats eller iordningställt för användning på kärnenergiområdet, men som kan komma till användning för tillverkning av kärnladdningar (s.k. dubbelanvändningsprodukter eller dual use-produkter).

Enligt min mening bör det liksom hittills ankomma på regeringen att i förordning närmare ange vilken utrustning och vilka material som omfattas av tillståndsskyldighet. Jag anser det lämpligt att på motsvarande sätt som i nuvarande förordning härvid utgå från olika ändamålsbestämda slag av utrustning och material. Detta ligger också i linje med vad som internationellt överenskommit bl. a. genom de s.k. Londonriktlinjerna. Jag vill framhålla att jag avser att noga följa utvecklingen på utförselområdet och lägga fram de förslag om ändringar i produktförteckningen som visar sig behövliga.

Vad gäller utrustning med s.k. dual use är det angeläget att beakta behovet av att förhindra utförsel av sådan utrustning när det skulle strida mot den nyss redovisade målsättningen för svensk utförselpolitik på kärnenergiområdet. Atomlagstiftningskommittén har i denna fråga bl. a. anfört att, om en närmare precisering i författning av nu avsedda produkter inte är möjlig, det kan övervägas att utöver en produktförteckning införa en regel som ålägger en exportör att söka utförseltillstånd när exportören är medveten om att en viss produkt hos mottagaren kan få användning i kärnladdningssammanhang. Sådan vetskap förutsätts i så fall ha bibragts exportören genom meddelande från ansvarig myndighet. Något förslag i den riktningen har dock inte lagts fram av kommittén.

Produkter med s.k. dual use kan vara av olika slag. Hit kan hänföras såväl enkla verktyg som sofistikerad apparatur. Användningsområdet kan vara både konventionell kärnenergiproduktion och framställning av kärnladdningar. Det torde vara givet att en närmare utförselkontroll av dual use-produkter endast bör avse sådana produkter som är av central betydelse.

se från fördragssynpunkt. En utvidgning av utförselreglerna till att omfatta även dual use-produkter, vilket jag anser motiverat med hänsyn till Sveriges åtaganden på icke-spridningsområdet, bör således – liksom gäller för utrustning och material som enligt gällande regler står under utförselkontroll – endast avse produkter som är strategiskt betydelsefulla för framställning av kärnladdningar. FOA har i sitt remissyttrande föreslagit att exporttillstånd bör i den utsträckning regeringen föreskriver krävas för sådana dual use-produkter som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar. Jag finner den gränsdragning som FOA föreslagit väl avvägd och föreslår att en regel av det innehåll som tas upp i den nya lagen.

En i sammanhanget särskild fråga gäller skyldighet att söka tillstånd för att föra över teknologi till utlandet, dvs. spridning av grunddata om fysikaliska, kemiska m. fl. egenskaper hos "känslig" utrustning och klyvbart material samt kunskap om vissa kärntekniska processer.

Problemen kring teknologiöverföring har nyligen med avseende på licensförsäljning behandlats av 1979 års krigsmaterielexportkommitté i betänkandet (SOU 1981: 39) Svensk krigsmaterielexport och i proposition 1981/82: 196 med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m. m. En ny lag (1982: 513) och förordning (1982: 1062) på detta område trädde i kraft den 1 januari 1983. Med licensförsäljning avses upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt (licens) antingen av en rättighet inom det industriella rättsskyddets område eller av vetande (know-how). Objektet för en licens kan utgöras exempelvis av tillverkningshemligheter eller drifterfarenheter. Eftersom licensförsäljning i regel innebär att en tillverkning skall ske i det köpande landet, skapas genom en sådan försäljning möjlighet att kringgå eller undvika handelshinder, som försvårar eller omöjliggör direktexport. Mot bakgrund av den allmänna restriktivitet som gäller beträffande exporten av krigsmateriel infördes en obligatorisk prövning av försäljning av tillverkningsrättigheter avseende krigsmateriel. Tillståndsprövningen omfattar sådana omständigheter som köparland, möjlighet till vidareexport och giltighetstid.

Liksom tidigare på krigsmaterielsidan kan på kärnenergiområdet upplåtelse eller överlåtelse av licens ske utan tillståndsprövning. Atomlagstiftningskommittén har ansett att, även om verksamheten på kärnenergiområdet i Sverige avser mindre känsliga områden vad gäller risker för kärnvapenspridning och licensförsäljningen på detta område förekommer i endast ringa omfattning, det dock ligger i linje med den svenska synen i fråga om export på kärnenergiområdet att licensförsäljning också omfattas av ett krav på tillstånd.

I likhet med det övervägande antalet remissinstanser ansluter jag mig till kommitténs uppfattning. En bestämmelse i detta avseende bör knyta an till tillståndsreglerna för utförsel av utrustning och material. Jag förordar således att i den nya lagen en bestämmelse införs om att tillstånd krävs i den utsträckning regeringen föreskriver för upplåtelse eller överlåtelse av

tillverkningsrätt för utrustning och material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne.

5.3.4 Kompetensfördelningen mellan SKI och SSI

Tillsynen av atomenergilagens efterlevnad samt av villkor som meddelats i tillstånd eller senare utövas av myndighet som regeringen bestämmer. Med stöd av atomenergilagen har regeringen utsett SKI till tillsynsmyndighet i frågor som omfattas av denna lag. Tillsynen över efterlevnaden av strålskyddslagen och föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag utövas av strålskyddsmyndigheten och tillsynsmän. Strålskyddsmyndighet är SSI.

Tillsynen över verksamheten på kärnenergiområdet utövas således av myndigheter som regeringen utsett med stöd av bemyndiganden i respektive lag. Jag föreslår att motsvarande ordning bibehålls i den nya lagen. Som jag tidigare har angett (avsnitt 5.3.2.2) har jag nyligen tillsatt en utredning vad avser den tillsyn över kärnbränslehanteringens slutled som omfattas av mitt förslag.

Frågan om tillsynsmyndigheternas organisation ankommer på regeringen att avgöra. Jag vill emellertid som bakgrund till mina överväganden beträffande SKI:s och SSI:s verksamhet och organisation särskilt framhålla följande.

Jag har tidigare (avsnitt 5.2) förordat att den nuvarande uppdelningen mellan atomenergilagen och strålskyddslagen bibehålls. Det innebär således att respektive tillsynsmyndighet (SKI och SSI) självständigt prövar frågor inom sitt kompetensområde. Ett bibehållande av den nuvarande lagtekniska uppdelningen med en lag som reglerar säkerheten och en lag som reglerar strålskyddet och enligt dessa lagar uppdelar tillsyn på två myndigheter ställer stora krav på att myndigheterna samordnar sin verksamhet. Behov av samordning av säkerhets- och strålskyddsintressen föreligger i nästan samtliga led inom kärnbränslehanteringen och gör sig gällande såväl vid granskning och bearbetning av det underlag som ligger till grund för en anläggnings utformning m. m. som vid åtgärder som måste vidtas under anläggningens drift.

En strikt ansvarsfördelning mellan SKI och SSI är därför inte alltid lätt att uppnå. I praktiken kan det i och för sig leda till en viss överlappning av dessa tillsynsmyndigheters ansvarsområden och beslut.

I syfte att öka möjligheterna för en optimal skötsel och finansiering av tillsynsverksamheten och underlätta en flexibel och samlad bedömning av förekommande tillsynsfrågor har atomlagstiftningskommittén övervägt lämpligheten av att slå samman myndigheterna, alternativt att överföra kärnfysikaliska avdelningen (numera avdelningen för tillsyn av strålskyddet vid kärnkraftsanläggningar) inom SSI till SKI. Kommittén har dock inte ansett sig vilja förorda någon form av sammanslagning. Det framhålls

dock att tillsynsverksamheten i fortsättningen bör följas med uppmärksamhet med hänsyn till både samordningsfrågor och administrativa frågor.

Remissinstansernas inställning i denna fråga är blandad. Flertalet delar dock kommitténs bedömning att den nuvarande organisationen och kompetensfördelningen mellan SKI och SSI bör bibehållas.

Ur allmän synvinkel kan det hävdas att ett system med två tillsynsmyndigheter är en fördel. Risken för att en fråga "trycks ner" eller skjuts åt sidan blir mindre. Systemet innehåller också ett visst mått av motiverad dubbelkontroll över kärnenergiverksamheten, vilket även torde gagna förtroendet för verksamheten. Det kan för övrigt ifrågasättas om det är de redan konstaterade samordningsfrågorna i tillsynen som skall särskilt beaktas i detta sammanhang. Snarare bör uppmärksamheten vara inriktad på sådana problem som kan uppkomma men som f.n. ligger förborgade i kärnverksamheten. En dubbel tillsynsorganisation kan därvid vara en säkrare garanti för att problemen blir uppmärksammade.

Jag är vidare av den uppfattningen att klara fördelar bör föreligga för att företa en organisatorisk förändring på tillsynssidan vad gäller SKI och SSI. Det lagförslag jag nu lägger fram beträffande radioaktiva ämnen ger ökade möjligheter att få till stånd en samordning av verksamheten. Särskilt gäller det reglering av frågorna kring innehav av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall samt anläggningar härför. Jag är således inte nu beredd att föreslå någon form av sammanslagning av tillsynsmyndigheterna.

Jag är samtidigt medveten om att ett bibehållande av två tillsynsmyndigheter på detta område ställer stora krav på samarbete och samordning av verksamheten. Att därvid i viss omfattning de båda myndigheternas verksamhet går in i varandra synes vara oundvikligt. En sådan överlappning behöver dock inte alltid vara till nackdel och får accepteras med hänsyn till lagens utformning och karaktär samt den nära sammanvägning av säkerhets- och strålskyddsfrågor som måste göras.

5.3.5 Offentlig insyn

Vikten av att allmänheten ges insyn i och information om den verksamhet på kärnenergiområdet som bedrivs i landet har under senare år blivit alltmera framträdande. Frågor kring kärnkraften engagerar sålunda många människor och olika meningsriktningar föreligger. Frågorna är också i flera avseenden komplicerade och svårbedömbara. Ett nödvändigt inslag i lagstiftningen på kärnenergiområdet måste därför vara att genom bestämmelser om information bidra till att skapa öppenhet kring och insyn i arbetet för kärnsäkerhet och strålskydd. Det gäller både driftsfrågor och frågor om avfallets hantering och slutförvaring. Det är samtidigt väsentligt att lämnad information präglas av saklighet och opartiskhet. Informationen måste också ges så att den kan förstås och bedömas av mottagaren.

Informationsskyldigheten i säkerhets- och strålskyddsfrågor åligger enligt gällande bestämmelser de båda tillsynsmyndigheterna, SKI och SSI,

samt de lokala säkerhetsnämnderna. Ett viktigt komplement här till utgör den information om det egna säkerhetsarbetet som kraftföretagen själva lämnar. Det sker både lokalt beträffande ett enskilt kraftverk och centralt genom bl. a. Rådet för kärnkraftssäkerhet som bildats gemensamt av kraftbolagen.

Det torde vara närmast givet att tillsynsmyndigheterna, som har den direkta insynen i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid kraftverken, också svarar för information inom sina respektive områden. Detsamma gäller kärnbränslenämnden i frågor om forskning och utveckling på avfallsområdet.

Särskilt bör uppmärksammas de uppgifter som tillagts de lokala säkerhetsnämnderna. Det får nämligen anses särskilt viktigt att invånarna i kommuner med kärnkraftsanläggningar – dvs. Kävlinge, Oskarshamn, Varberg och Östhammar – liksom kommunala myndigheter och institutioner på det lokala planet ges information om säkerhet och strålskydd vid det aktuella verket inom kommunen. Samma intresse torde föreligga även i sådana kommuner, inom vilka uppförs anläggningar för lagring, hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall. Jag föreslår att en bestämmelse härom tas in i den nya lagen. Motsvarande förslag har lagts fram av atomlagstiftningskommittén och har godtagits av remissinstanserna.

Kärnteknisk verksamhet bedrivs vidare i Nyköpings (Studsvik Energiteknik AB) och Västerås (AB ASEA-ATOM) kommuner. Några lokala säkerhetsnämnder finns inte i dessa kommuner. Verksamheten vid dessa anläggningar är emellertid av en annan karaktär än kärnkraftverken och kärnavfallsanläggningarna. Det finns enligt min mening inte heller något uttalat behov av säkerhetsnämnder i dessa kommuner. Det innebär dock inte att allmänheten står utan erforderlig insyn och information om dessa anläggningar. De står under SKI:s och SSI:s tillsyn och förhållandena vid de berörda anläggningarna omfattas således av tillsynsmyndigheternas informationsskyldighet. Några skäl att tillsätta säkerhetsnämnder i dessa kommuner anser jag därför, liksom atomlagstiftningskommittén, inte föreligga.

De lokala säkerhetsnämndernas uppgift enligt nuvarande bestämmelser är bl. a. att inhämta information om det kärntekniska säkerhetsarbete som har utförts eller planeras vid ett kärnkraftverk samt lämna allmänheten information härom. Nämnderna skall även följa planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor.

Enligt min mening är, såsom också atomlagstiftningskommittén och remissinstanserna uttalat, säkerhetsnämndernas uppgifter alltför snävt angivna i gällande bestämmelser. Deras verksamhet bör i en ny lag omfatta över huvud taget alla de åtgärder som berör säkerhets- och strålskyddsfrågor vid ett kärnkraftverk och en avfallsanläggning. Även frågor om s. k. fysiskt skydd av en anläggning och om säkerheten vid transporter av

klyvbara ämnen bör ingå i nämndernas uppgifter. I sistnämnda hänseenden måste dock en avvägning göras mellan behovet av sekretess och vikten av att informera allmänheten.

Jag ser heller inget skäl att behålla den nuvarande begränsningen vad gäller planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor. Säkerhetsnämnderna bör således inte enbart följa detta arbete utan ges samma insyn och möjlighet att informera allmänheten som beträffande säkerhets- och strålskyddsfrågor vid kärnkraftverken.

Nämndernas uppgifter är, som jag nyss har sagt, att skaffa sig insyn i säkerhets- och strålskyddsfrågor samt informera allmänheten härom. De har däremot inte någon uppgift att exempelvis ställa krav på eller föreskriva säkerhetshöjande eller andra åtgärder för kärnkraftverken. Dessa frågor ankommer uteslutande på tillsynsmyndigheterna att pröva och avgöra. De ansvarsförhållanden som f. n. föreligger mellan innehavaren av ett kärnkraftverk och de särskilda myndigheterna bör således inte rubbas.

För att de lokala säkerhetsnämnderna skall kunna inhämta behövlig information och ställa samman materialet för information till allmänheten krävs en så fullständig redovisning som möjligt. Enligt den nuvarande lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken åligger det innehavaren av en reaktoranläggning att lämna nämnderna upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnderna ta del av de fakta som behövs för deras insyn och informationsskyldighet till allmänheten. Reaktorinnehavaren är vidare skyldig att ge nämnderna tillträde till och förevisning av anläggning och plats, om det behövs för deras arbete.

Reaktorinnehavarens nuvarande skyldighet att tillhandahålla upplysningar m. m. är väsentlig för nämndernas verksamhet och bör behållas i den omfattning som den nuvarande lagen har. Enligt min mening är det emellertid samtidigt betydelsefullt för nämnderna att få upplysningar också från de tillsynsmyndigheter som är verksamma på kärnkraftsområdet. Upplysningar från myndigheterna bör avse vidtagna åtgärder som angår säkerhet och strålskydd vid kärnkraftverk och anläggningar för kärnavfall samt motsvarande frågor om fysiskt skydd och transport av radioaktivt material. Det torde vidare vara väsentligt att nämnderna tillställs upplysningar om åtgärder i beredskapsärenden från vederbörande länsstyrelser och andra organ som svarar för beredskapsfrågor. I praktiken har säkerhetsnämnderna redan i dag kontakter med och får upplysningar från de angivna myndigheterna. Jag anser dock att nämnderna bör ges en uttrycklig rätt till de angivna upplysningarna. Det torde vara tillräckligt att behövliga föreskrifter härom ges i instruktionerna för respektive myndighet. Det ankommer på regeringen att lämna de föreskrifter som behövs.

De lokala säkerhetsnämnderna har hittills verkat endast under en kort tid och det torde vara för tidigt att ännu draga några mera långtgående slutsatser av deras arbete. Det synes dock i detta inledande skede vara väsentligt att framhålla betydelsen av att nämnderna på olika sätt får den

utbildning och de kunskaper i kärnsäkerhets- och strålskyddsfrågor som behövs för att kunna bedöma och ställa samman erhållet material. Till sin hjälp härför har nämnderna visserligen vissa möjligheter att – inom de ramar som regeringen fastställer – utföra sådana utredningar som är nödvändiga för att förstå betydelsen av vidtagna eller planerade säkerhetsåtgärder. Jag anser emellertid också att härutöver bör respektive kommunledning och nämnderna själva effektivt verka för att nämnderna erhåller erforderlig kompetens.

5.3.6 *Reglering av kärnkraftens avveckling*

Den som har meddelats tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet är skyldig att ta ansvar för att alla de problem som verksamheten ger upphov till också kan lösas. Detta ansvar bör åvila honom inte bara medan verksamheten pågår. Ansvaret bör kvarstå även om tillståndet återkallas eller giltighetstiden för ett tillstånd gått ut, om innehavaren inte i särskild ordning befrias från det. I ansvaret ligger således även skyldighet att iakttä ställda krav på säkerhet, strålskydd, materialkontroll, fysiskt skydd etc. Det bör även åligga en tillståndsinnehavare att avveckla och riva den anläggning i vilken den kärntekniska verksamheten har bedrivits när verksamheten upphört.

Enligt de senaste antagna riktlinjerna för energipolitiken (prop. 1980/81:90, bilaga 1, s. 321) förutsätts att kraftföretagen i landet samordnar sin verksamhet i fråga om kärnavfallens hantering. Denna uppgift handhas av Svensk Kärnbränsleförsörjning AB. I vart fall i ett längre tidsperspektiv – sedan slutförvaren tillslutits – förutsätts att innehavet övertas av en statlig myndighet.

Överföring av kärnavfallet kan ordnas antingen så att Svensk Kärnbränsleförsörjning AB självt ombesörjer uppförandet och driften av slutförvaret och således övertar avfallet när det kommit till förvaret eller så att den ursprungliga tillståndshavaren själv vidtar alla åtgärder för slutförvaring och ansvaret för avfallet därefter övertas av företaget. Oavsett vilket förfarande som väljs bör liksom f. n. krävas att överföring av innehavet på annan inte får ske utan tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Därvid bör prövas inte bara att den som övertar kärnavfallet uppfyller de krav som lagen ställer, t. ex. att avfallet kan tas om hand på ett betryggande sätt och att den som övertar hanteringen har resurser för det. Det bör också prövas om överlåtaren har uppfyllt alla de förpliktelser som åvilar honom.

En tillståndsinnehavares ansvar för kärnavfall kan också upphöra när materialet inte längre utgör någon risk från strålskyddssynpunkt. En bedömning av att ämnet inte längre utgör någon risk bör göras av tillsynsmyndigheten (SSI) och ingå bland övriga frågor som hänger samman med tillsynen.

När det gäller nedläggning av kärnkraftsanläggningar åligger det enligt nuvarande regler innehavaren att svara för att anläggningen avvecklas och rivs på ett acceptabelt sätt. Det betyder t.ex. att han ansvarar för en fullständig demontering och bortforsling av anläggningens olika delar och att dessa i förekommande fall placeras i en förvaringsanläggning eller på annat sätt tas omhand. I ansvaret för avveckling och rivning ingår också en noggrann planering i god tid av behövliga åtgärder. Motsvarande bestämmelse bör införas i den nya lagen. Bestämmelsen bör dock utformas så att skyldigheten att avveckla och riva en anläggning även avser andra anläggningar på kärnenergiområdet än kärnreaktorer.

Enligt näringsutskottets betänkande (NU 1979/80: 70 s. 18) vid 1980 års riksdagsbehandling av riktlinjer för energipolitiken bedömdes en reaktors tekniska livslängd till cirka 25 år från idrifttagningen. Med hänsyn härtill angavs att den sista av de tolv reaktorer som ingår i det svenska kärnkraftsprogrammet skall stängas senast år 2010. Därvid skall enligt utskottet säkerhetsaspekterna vara avgörande för i vilken ordningsföljd reaktorerna skall tas ur drift.

Det är enligt atomlagstiftningskommittén naturligt att i den föreslagna lagen förutsätta att säkerhetsaspekter – och strålskyddsaspekter – skall avgöra frågan om en reaktors avstängning. Denna ordning gäller redan i dag. Således äger tillsynsmyndigheterna som villkor för drift av en reaktor kräva att åtgärder av säkerhets- och strålskyddsskäl vidtas eller upprätthålls. Uppfylls inte dessa villkor får driften inte heller fortsätta. Om således inte säkerhets- och strålskyddsskäl talar mot driften av en reaktor bör denna enligt kommittén få drivas till den beslutade avstängningstiden år 2010. Vid sidan härav kan enligt kommittén i tillstånden för reaktordriften ha föreskrivits inskränkningar i drifttiden, vilka givetvis skall beaktas.

Atomlagstiftningskommittén framhåller att avstängning av en reaktor kan ske av olika skäl. Bortsett från t.ex. en återkommande översyn av anläggningen kan sålunda reaktorn tillfälligt tas ur drift med hänsyn till säkerheten eller strålskyddet för att åtgärder skall vidtas enligt föreskrifter av tillsynsmyndigheterna. En slutlig avstängning av en reaktor kan, som nyss sagts, också ske av säkerhets- eller strålskyddsskäl och avgörandet om en sådan avstängning ligger inom tillsynsmyndigheternas kompetens. Därvid bör, på motsvarande sätt som gäller enligt nuvarande ordning, reaktorinnehavaren ha möjlighet att anföra besvär hos regeringen mot myndighetens beslut.

En särskild fråga som togs upp i samband med 1980 års riksdagsbehandling av kärnkraften gällde behovet av en bestämmelse i lag om antalet reaktorer och om driftsperiodens längd. I näringsutskottets betänkande (NU 1979/80: 70 s. 18) uttalades att bestämmelser härom "torde böra införas i lagstiftningen" på kärnenergiområdet och att närmare överväganden om förutsättningarna och formerna härför lämpligen kunde ske inom ramen för atomlagstiftningskommitténs utredningsarbete. Vad närings-

utskottet här anfört borde, uttalade utskottet, riksdagen som sin mening ge, regeringen till känna.

Något hinder från lagteknisk synpunkt mot att i den nya lagen införa en bestämmelse om antalet kärnkraftsreaktorer och avvecklingsperiodens längd föreligger enligt atomlagstiftningskommittén i och för sig inte. Kommitténs majoritet har dock ifrågasatt behovet av en lagreglering om antalet kärnreaktorer. Denna fråga omfattas redan av de av riksdagen redan godkända riktlinjerna för kärnkraftens roll i energisystemet. De lagstiftningsåtgärder som kan behövas för kärnkraftens avveckling år 2010 bör vidare enligt majoriteten i kommittén tas upp först när alla frågor som behöver regleras finns klarlagda. Kommittén har därför i sina överväganden stannat för den uppfattningen att en särskild lagbestämmelse om avvecklingsperiodens längd inte bör införas i detta sammanhang. Nästan alla remissinstanser har anslutit sig till kommittémajoritetens förslag. Inte heller jag anser skäl föreligga att nu i lag ange att kraftreaktorerna skall tas ur drift år 2010.

5.3.7 Fråga om ersättning vid återkallelse av tillstånd

I den nuvarande atomenergilagen finns ingen lagfäst rätt till ersättning vid bl. a. återkallelse av ett tillstånd. I lagens förarbeten förutsatts dock att ersättning kan lämnas till en innehavare av tillstånd t. ex. i fall där nya villkor för tillståndet ställs upp. I propositionen (prop. 1956:178 s. 28) framhölls således att återkallelse av ett tillstånd eller uppställande av nya villkor kunde medföra olägenheter för den enskilde. När fråga uppstod om att återkalla tillstånd eller att under tillståndets giltighetstid ändra uppställt villkor eller uppställa nya villkor borde enligt vad som uttalas i propositionen självfallet tillbörlig hänsyn tas till den enskildes intresse. Någon generell regel om ersättning för de förluster som i sådana fall kunde uppstå ansågs emellertid inte böra uppställas. Skulle det i något fall framstå som uppenbart obilligt att ersättning inte lämnades ansågs detta få bli föremål för särskild prövning.

En rätt för reaktorinnehavare till ersättning av staten infördes i villkorslagen (4 §) för de fall tillstånd vägras enligt villkorslagen på grund av att lagens krav i fråga om använt bränsle ej uppfylls eller att villkorslagen i annat fall föranleder att tillstånd enligt atomenergilagen inte längre kan utnyttjas. Ersättning enligt villkorslagen omfattar förlust till följd av åtgärd som reaktorinnehavaren vidtagit före lagens ikraftträdande. För åtgärder därefter föreligger däremot inte någon lagfäst rätt till ersättning. I propositionen till villkorslagen (prop. 1976/77: 53 s. 26) uttalas dock att riktlinjerna i atomenergilagens förarbeten härvid bör kunna vara vägledande.

Försummar reaktorns innehavare, i de fall rätt till ersättning enligt villkorslagen föreligger, att vidta skäliga åtgärder för att begränsa förlusten, skall ersättningen sättas ned i motsvarande mån (4 § andra stycket villkorslagen).

Det är enligt atomlagstiftningskommittén en allmän utgångspunkt för ersättningsrätt att en innehavare av ett tillstånd till kärnteknisk verksamhet – liksom i andra koncessionssammanhang – äger förlita sig på det tillstånd som han har erhållit och att han kan arbeta och företa investeringar inom den ram som tillståndet anger. Endast i sådana fall där uttalade säkerhets- eller strålskyddsskäl talar för det, bör återkallelse av ett tillstånd få ske utan att det leder till en ersättningsrätt. Ett meddelat tillstånd bör däremot inte utan vidare få återkallas genom fri prövning, t. ex. därför att ekonomiska eller organisatoriska skäl skulle motivera en återkallelse utan att tillståndshavaren samtidigt gottgörs sina förluster. Kommittén hänvisar i denna fråga till gängse förvaltningsrättslig praxis.

Med denna utgångspunkt anser atomlagstiftningskommittén att någon rätt till ersättning inte bör föreligga när ett tillstånd återkallas eller förlängning av ett tidsbegränsat tillstånd vägras på grund av att innehavaren av tillståndet inte har iakttagit de villkor och föreskrifter för verksamheten som lagen uppställer. Föranleds sålunda återkallelse av ett tillstånd av att kraven på säkerhet eller strålskydd inte kan uppfyllas eller exempelvis att det visar sig att en innehavare av en kraftreaktor inte kan uppfylla kravet på en säker avfallshantering, bör således enligt kommittén någon rätt till ersättning inte föreligga. Kommittén anser vidare att rätt till ersättning inte heller bör föreligga när tillståndsinnehavaren inte kan fortlöpande anpassa verksamheten till nya rimliga villkor, som tillkommit av säkerhets- eller strålskyddsskäl, eller till en ny teknik, vars betydelse i dessa hänseenden inte tidigare varit känd. Detsamma bör gälla när tillsynsmyndigheterna bedömer att det föreligger synnerliga skäl för att stoppa driften vid ett kärnkraftverk i avvaktan på utredning av säkerhets- och strålskyddsfrågorna med anledning av en inträffad allvarlig olyckshändelse vid ett liknande kraftverk. Något behov av en särskild lagregel i dessa hänseenden föreligger inte enligt kommitténs mening.

Atomlagstiftningskommittén framhåller vidare att den lagstiftning på kärnenergiområdet som föreslås är inriktad på att tillvarata säkerhet och strålskydd i alla led av kärnteknisk verksamhet, däri inbegripet ett ansvar för en anläggningsinnehavare att dels bedriva den forsknings- och utvecklingsverksamhet som åligger honom, dels ta hand om och på ett säkert sätt slutligt förvara använt kärnbränsle och kärnavfall samt på ett säkert sätt avveckla och riva den kärntekniska anläggningen. Uppfylls inte dessa krav och tillståndet återkallas på grund härav bör enligt kommittén inte någon ersättningsrätt föreligga. Återkallas däremot ett lämnat tillstånd utan att återkallelsen föranleds av att säkerheten eller strålskyddet vid verksamheten äventyras eller av försummelse mot lagen från tillståndsinnehavarens sida kan enligt kommittén en rätt för tillståndsinnehavaren till ersättning aktualiseras för den skada han åsamkas. Sådan rätt kan i och för sig uppkomma även när statsmakterna fattar beslut som inskränker tillståndsinnehavarens möjligheter att i full utsträckning utnyttja ett meddelat till-

stånd utan att detta motiveras av de intressen den föreslagna lagen avser att tillvarata.

Enligt atomlagstiftningskommittén kan sålunda grund för ersättning uppkomma när återkallelse av ett tillstånd föranleds av andra skäl än dem som anges i den nya lagen. Liksom f. n. gäller bör enligt kommitténs majoritet frågan om ersättning i dessa mera exceptionella situationer bli föremål för särskild prövning av domstol och avgöras med utgångspunkt från allmänna rättsprinciper. Någon särskild bestämmelse om ersättning i lag har kommittén inte ansett erforderlig. En ledamot har dock reserverat sig på denna punkt.

Remissinstanserna delar kommitténs uppfattning att en återkallelse som motiveras av säkerhets- eller strålskyddsskäl inte skall föranleda någon rätt till ersättning. Från kraftindustrins sida framhålls därvid vikten av att underlaget för ett återkallelsebeslut måste vara rättsligt oantastligt och vetenskapligt hållbart. I frågan om en särskild bestämmelse i lag om ersättning vid återkallelse som inte föranleds av säkerhets- och strålskyddsskäl menar vissa remissinstanser, däribland företrädarna från kraftindustrin, att en lagregel i ämnet är påkallad.

Till grund för den av mig föreslagna lagen ligger att säkerheten i verksamheten skall tillvaratas. Ett åsidosättande av detta krav kan inte föranleda en ersättningsrätt. Av detta skäl förordar jag att en särskild regel om ersättning inte tas upp i lagen.

En särskild fråga som tagits upp av atomlagstiftningskommittén är huruvida rätt till ersättning motsvarande bestämmelserna i 4 § villkorslagen bör föreligga vid ett vägrat laddningstillstånd för de två kraftreaktorer som återstår att pröva. Enligt kommitténs synsätt är ersättningsbestämmelserna i villkorslagen särskilt motiverade med hänsyn till att frågan om laddning av de fyra då avsedda reaktorerna var aktuell endast kort tid efter villkorslagens ikraftträdande i maj 1977. Situationen får enligt kommittén anses vara en annan för de två återstående reaktorer i det svenska kärnkraftsprogrammet som ännu inte har laddats. Visserligen erhöll innehavarna av dessa reaktorer tillstånd till uppförande och innehav enligt atomenergilagen före villkorslagens tillkomst. Men å andra sidan, framhåller kommittén, har uppförandet av dessa kärnkraftsblock i allt väsentligt pågått under tid då villkorslagen gällt. Från villkorslagens tillkomst och fram till maj månad 1983, då laddningsansökningar ingavs, har således gått sex år under vilken tid tillståndsinnehavarna haft möjlighet att bereda frågan om avfallets hantering. Mot denna bakgrund anser atomlagstiftningskommittén att någon generell regel om rätt till ersättning vid uteblivet laddningstillstånd inte bör införas i den nya lagen. Skulle det i ett visst fall framstå som uppenbart obilligt att ersättning inte lämnas bör det, liksom uttalades i motiven till atomenergilagen, bli föremål för särskild prövning.

Någon invändning mot kommitténs uppfattning i denna fråga har inte framförts vid remissbehandlingen. Inte heller jag anser att en lagbestämmelse är erforderlig i denna fråga.

En annan fråga som tagits upp i atomlagstiftningskommittén avser den situation som kan uppkomma år 2010 då den sista kärnkraftsreaktorn enligt riksdagens beslut skall tas ur drift. Främst gäller det de reaktorer som togs i drift före villkorslagens införande, dvs. reaktorerna Oskarshamn 1 och 2, Ringhals 1 och 2 samt Barsebäck 1. Tillstånden för dessa reaktorer är inte begränsade i tiden. Enligt kommitténs bedömning bör – om inte säkerhets- eller strålskyddsskäl motiverar avstängningen – vid eventuella ersättningskrav avseende dessa icke tidsbegränsade tillstånd på grund av riksdagens beslut om kärnkraftens avveckling särskild hänsyn tas till att tillståndsinnehavarna getts goda förutsättningar såväl att inrikta sin verksamhet med hänsyn till den beslutade tidsgränsen som att under den medgivna tidsperioden avskriva anläggningen och företa erforderliga avvecklingsåtgärder. Mot denna bakgrund bör enligt kommittén som allmän princip gälla att ersättning bör utgå endast när det framstår som uppenbart obilligt att ersättning inte lämnas. Kommitténs slutsats i den nu behandlade frågan är att någon lagreglering inte bör ske i detta lagstiftningssammanhang. Jag godtar för min del kommitténs slutsats.

Beträffande övriga reaktorer – Barsebäck 2, Forsmark 1 och 2 samt Ringhals 3 och 4 – pekar kommittén på att drifttiden för dessa har begränsats till åren 1986 respektive 1990 med hänsyn till möjligheten att ta hand om det använda kärnbränslet m. m. Vid prövning av förlängt driftstillstånd för de sist nämnda reaktorerna, liksom vid tillståndsprövningen av de två återstående reaktorerna (Forsmark 3 och Oskarshamn 3), anser kommittén att det föreligger möjlighet enligt den nuvarande och enligt den föreslagna nya lagen att meddela tidsbegränsade tillstånd.

5.3.8 Ikraftträdande m. m.

Den nya lagen bör träda i kraft den 1 januari 1984. Med ikraftträdandet av den föreslagna nya lagen om kärnteknisk verksamhet bör atomenergilagen, villkorlagen och lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken upphöra att gälla. Också lagen (1979: 335) om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle (den s. k. rådrumslagen) bör formellt upphävas. Denna lag antogs i avvaktan på utgången av den rådgivande folkomröstning om kärnkraftens roll i den svenska energiförsörjningen, som ägde rum i mars 1980. Enligt lagen får en kärnreaktor, som vid lagens ikraftträdande – den 19 juni 1979 – inte tillförts kärnbränsle, inte tillföras sådant bränsle före utgången av juni månad 1980 eller den tidigare tidpunkt som regeringen föreskriver.

Enligt 4 § villkorlagen är en reaktorinnehavare, som omfattas av lagen, berättigad till ersättning av staten dels när tillstånd att ta kärnreaktor i drift vägras, dels när lagen i annat fall föranleder att tillstånd enligt atomenergilagen inte kan utnyttjas. Vidare anges i 2 § rådrumslagen att, om den lagen föranleder att ett tillstånd enligt villkorlagen inte kan utnyttjas, reaktorinnehavaren är berättigad till ersättning av staten för förlust som har upp-

kommit genom att reaktorns idrifttagande har fördröjts. I en särskild övergångsbestämmelse till den föreslagna lagen bör anges att i frågor om ersättning i dessa fall skall villkorslagens och rådrukslagens bestämmelser gälla.

De bestämmelser om tillstånd samt villkor och föreskrifter avseende kärnteknisk verksamhet som föreslås i den nya lagen har sin motsvarighet i den gällande atomenergilagen. Något hinder mot att låta den nya lagen i dessa delar bli tillämplig beträffande alla givna tillstånd för kärnteknisk verksamhet, oavsett när tillstånden tillkommit, föreligger således inte.

I vissa avseenden innehåller den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet en utvidgning i förhållande till atomenergilagen. Sålunda uppställs krav på tillstånd enligt den nya lagen beträffande kärnavfall, således även medel- och lågaktivt avfall. Det synes dock inte påkallat att kräva tillstånd enligt den nya lagen beträffande kärnavfall som nu finns inom en anläggning vad avser innehavet av avfallet. Jag kommer i specialmotiveringen närmare att behandla frågan om bl. a. innehav av radioaktivt avfall.

Som angetts i avsnitt 5.3.3 införs i den föreslagna lagen krav på tillstånd för utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för kärnvapenframställning (dual use-produkter) och för s. k. teknologiöverföring avseende utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningstänkts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne, i båda fallen om regeringen föreskriver det. I fråga om nu angivna tillståndsärenden bör den av mig föreslagna ordningen tillämpas på omständigheter och förhållanden som föreligger vid ikraftträdandet.

Mål och ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av den nya lagen bör avgöras enligt äldre bestämmelser. En särskild fråga är emellertid om denna regel bör gälla även i fråga om laddningstillstånd för reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Enligt atomlagstiftningskommitténs mening, vilken med något undantag godtagits av remissinstanserna, talar lämplighetsskäl för att den nya lagens utformning av kraven för laddningstillstånd tillämpas. Det är också min uppfattning att den nya lagen bör tillämpas vid prövningen av laddningstillstånd för de två återstående reaktorerna. Som jag tidigare har angett i avsnitt 5.3.2.3 krävs för laddningstillstånd att sökanden visat att det finns en hanterings- och slutförvaringsmetod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd. I den nya lagen har härutöver införts ett krav på att reaktorinnehavaren företer ett forsknings- och utvecklingsprogram för den fortsatta och slutliga förvaringsmetoden. Det får enligt min mening anses påkallat att det klart kommer till uttryck det angelägna i att forskning på avfallsområdet är en väsentlig förutsättning för laddningstillståndet. Jag förordar således att de ansökningar, som har getts in men som ej avgjorts före den nya lagens ikraftträdande, skall prövas enligt bestämmelserna i den nya lagen. En regel härom bör tas in i övergångsbestämmelserna. De laddningsansökningar som nu avses har ingivits i maj månad detta år. En omfattande

svensk och utländsk remissbehandling av förslaget pågår f. n. och regeringens prövning av ansökningarna avses ske under första halvåret 1984. I fråga om forskningsprogrammet föreligger möjlighet för innehavarna av de aktuella reaktorerna att vid den nya lagens ikraftträdande komplettera sina ansökningar i denna del. Enligt vad jag har erfarit är detta också kraftföretagens avsikt.

En särskild fråga gäller omprövning av tillstånden för de reaktorer som prövats enligt villkorslagen, dvs. reaktorerna Barsebäck 2, Forsmark 1 och 2, samt Ringhals 3 och 4. Driftstillstånden för dessa har begränsats till utgången av år 1986 resp. år 1990 med hänsyn till den mängd bränsle som omfattas av ingångna upparbetningsavtal. Jag har i avsnitt 5.3.2.2 uttalat att den forsknings- och utvecklingsverksamhet som enligt finansieringslagen åligger en innehavare av dessa reaktorer bör kvarstå så länge de nuvarande begränsningarna av driftstillstånden gäller. Jag har emellertid samtidigt föreslagit att reaktorinnehavaren redan tidigare skall kunna hos regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer anmäla att han åtager sig att fullgöra den mera omfattande forskningsverksamhet som jag har föreslagit skall ingå i den nya lagen. Denna skyldighet bör därvid gälla från och med dagen för anmälan. Vad jag nu föreslår om övergång till den nya lagens system bör anges i övergångsbestämmelserna.

5.3.9 Förhållandet mellan den nya lagstiftningen och annan lagstiftning

5.3.9.1 Tillkomst och lokalisering av kärnteknisk anläggning

Frågan om tillkomst och lokalisering av en anläggning på kärnenergiområdet handläggs enligt 136 a § byggnadslagen i särskild ordning, skild från tillståndsprovningen enligt atomenergilagen. Provningen av anläggningens tillåtlighet sker vidare enligt miljöskyddslagen. Ofta krävs provning även enligt vattenlagen. Provning enligt miljöskyddslagen och vattenlagen görs av koncessionsnämnden för miljöskydd resp. vattendomstolen, vilkas avgöranden i vissa fall skall underställas regeringen, eller, vad avser provningen enligt miljöskyddslagen, kan föras till regeringen genom besvär.*

I 136 a § andra stycket byggnadslagen anges de verksamheter, som alltid skall prövas av regeringen när det är fråga om nyanläggningar. Till dessa verksamheter hör bl. a. atomkraftanläggningar och anläggningar för upparbetning av atombränsle. Paragrafens sjunde stycke ger regeringen möjlighet att besluta om prövning av sådana nyanläggningar eller utvidgningar som inte omfattas av bestämmelserna i bl. a. andra stycket men som är av väsentlig betydelse för hushållningen med bl. a. energi eller landets samlade mark- och vattentillgångar. Provningen kan komma till stånd oberoende av om utvidgningen orsakas av att anläggningen byggs ut eller följer av annan åtgärd.

Ansökningshandlingarna i ett 136 a §-ärende rörande en kärnkraftsanläggning eller en anläggning för upparbetning remitteras till ett stort antal berörda myndigheter och organisationer, däribland SKI och SSI, konces-

sionsnämnden för miljöskydd samt den länsstyrelse och den kommun som berörs av etableringen. Tillstånd till anläggningen får meddelas endast om kommunen tillstyrker det. Tillståndet kan förenas med villkor för tillgodo-seende av allmänna intressen och göras beroende av att saken inom viss tid fullföljs genom ansökan till koncessionsnämnden i den ordning som föreskrivs i miljöskyddslagen.

Regeringens beslut vid prövning enligt 136 a § byggnadslagen är bindande vid koncessionsnämndens prövning av frågor om miljöfarlig verksamhet enligt miljöskyddslagen (2 § miljöskyddslagen). Därmed åsyftas frågor om hinder för verksamheten eller om olägenheter med verksamheten enligt 4–6 §§ miljöskyddslagen. Däremot ankommer det på koncessionsnämnden att föreskriva de villkor för verksamheten i fråga om skyddsåtgärder, begränsningar och övriga försiktighetsmått för att förebygga eller avhjälpa olägenheter som krävs från miljöskyddssynpunkt enligt 5 § miljöskyddslagen, i den mån dessa frågor inte är reglerade genom det sätt på vilket verksamheten har bestämts i regeringens beslut.

Som remissinstans vid prövningen enligt 136 a § byggnadslagen har koncessionsnämnden ålagts vissa särskilda uppgifter, såsom att hålla sammanträde med sakägare m. fl. och att förordna sakkunnig (14 § miljöskyddslagen). Det ankommer vidare som regel på koncessionsnämnden att efter regeringens tillståndsbeslut meddela närmare villkor för verksamheten, när förprövningsplikt enligt miljöskyddslagen föreligger.

Till frågor som prövas enligt miljöskyddslagen hör också utsläpp av kylvatten från en atomanläggning. Miljöskyddslagen är däremot i princip inte tillämplig på åtgärder och anläggningar som utgör byggande i vatten. Som byggande i vatten är att bedöma bl. a. vattenintag för kylvatten till atomanläggning (2 kap. 1 § andra stycket vattenlagen och 1 kap. 3 § i den nya vattenlagen). Åtgärder som utgör vattenbyggnadsföretag prövas av vattendomstolen med skyldighet för domstolen att underställa tillåtlighetsfrågan regeringens prövning (4 kap. 17 § vattenlagen). Enligt nya vattenlagen (11 kap. 3 §) får regeringen förbehålla sig prövningsrätten avseende större vattenföretag.

De nuvarande reglerna om tillstånd och lokalisering av anläggningar på kärnenergiområdet aktualiserar två frågor, nämligen dels omfattningen av tillståndsprövningen enligt 136 a § byggnadslagen, dels möjligheten att samordna tillståndsförfarandet med den prövning som skall ske enligt den nya lagen.

Vad gäller tillståndsprövningens omfattning torde efter riksdagens beslut att inga nya kärnkraftverk skall byggas de anläggningar inom kärnenergiområdet som i framtiden kan bli aktuella främst avse andra anläggningar än kärnkraftverk och upparbetningsanläggningar, t. ex. anläggningar för lagring och slutförvaring. Regeringen har beträffande dessa anläggningar genomgående utnyttjat möjligheten enligt 136 a § sjunde stycket byggnadslagen att för varje särskilt fall förbehålla sig prövningen. Inom

bostadsdepartementet pågår f. n. en översyn av de framtida formerna för prövningen av industriella och liknande verksamheter motsvarande den prövning som nu sker enligt 136 a § byggnadslagen. I samband med denna översyn behandlas även vilka verksamheter som skall omfattas av prövningen. Bl. a. övervägs om också andra kärntekniska anläggningar än kärnkraftverk och upparbetningsanläggningar skall höra till de verksamheter som alltid skall prövas av regeringen.

Vad härefter gäller prövningsförfarandet vid lokalisering och uppförande av en anläggning på kärnenergiområdet innebär den nuvarande ordningen att regeringen fattar två skilda beslut, dels enligt 136 a § byggnadslagen, dels enligt atomenergilagen. I och för sig utgör denna ordning en belastning för tillståndssökanden, eftersom samma utredningsunderlag skall ges in i flera delfrågor. Erfarenheterna av hittills handlagda ärenden enligt 136 a § visar också att flera remissinstanser i 136 a §-ärendet framför synpunkter i säkerhets- och strålskyddsfrågor som egentligen hör hemma i tillståndsärendet enligt atomenergilagen.

Jag anser att det kan anföras skäl både för och emot ett system med skilda prövningsförfaranden. Å ena sidan bör samma prövning avseende plan- och byggnadslagstiftningen och miljöskyddslagen äga rum vid lokalisering av nu avsedda anläggningar som av annan industriell anläggning. Å andra sidan torde det samtidigt föreligga behov av att få till stånd en samlad övergripande bedömning av anläggningsfrågan enligt både kärnkrafts- och byggnadslagstiftningen. Helt skilda förfaranden, som hittills skett, kan annars medföra att en beaktansvärd omständighet för anläggningens lokalisering som kommer fram vid prövningen enligt atomenergilagen inte kunnat beaktas.

Principiellt sett är det vidare önskvärt att information, prövning och beslut – både i kommunfullmäktige och i andra kommunala instanser – sker med samtidigt beaktande av alla omständigheter. Det är vidare önskvärt att även på myndighetsnivå uppnå ett så långt möjligt samordnat prövningsförfarande. Atomlagstiftningskommittén har påtalat dessa samordningsfrågor men har bl. a. med hänsyn till översynen av byggnadslagstiftningen inte lagt fram något förslag i dessa hänseenden.

De dubbla prövningssystemen utgör således enligt min mening, såsom atomlagstiftningskommittén uttalat, en otillfredsställande ordning både för berörda myndigheter och för allmänheten. Ett stort antal remissinstanser har också påtalat det otillfredsställande med två skilda prövningsförfaranden. Flertalet av dem, bl. a. planverket, vattenfallsverket och länsstyrelserna i Kalmar och Uppsala län, anser liksom kommittén att ett samordnat prövningsförfarande bör övervägas vid den pågående översynen av byggnadslagstiftningen. Några remissinstanser, däribland koncessionsnämnden för miljöskydd, naturvårdsverket, universitetet i Uppsala och folkkampanjen mot kärnkraft påtalar bl. a. behovet av att ge allmänheten ökade möjligheter att föra talan vid tillståndsprövningen enligt den nya lagen på kärnenergiområdet samt lämnar skilda förslag för att lösa denna fråga.

I samband med den översyn av provningssystemet enligt 136 a § byggnadslagen som jag nyss har nämnt övervägs även möjligheterna att åstadkomma en samordning med annan lagstiftning. Jag ser därför ingen anledning att föregripa detta översynsarbete genom att nu lägga fram ett förslag som avser endast de kärntekniska anläggningarna.

Det är samtidigt väsentligt att allmänheten i samband med en kärnteknisk anläggnings lokalisering ges information om kända säkerhets- och strålskyddsfrågor samt bereds möjlighet att redovisa sina synpunkter. Flera synpunkter och förslag har framförts under remissbehandlingen i denna viktiga fråga. Jag är dock tveksam till att nu ytterligare formalisera förfarandet utöver tillsynsmyndigheternas informationsskyldighet enligt deras instruktion i fråga om kontakten med allmänheten. I detta ställningstagande har jag beaktat det ringa antal anläggningar för vilka frågan om tillstånd återstår att pröva på kärnkraftsområdet. I detta sammanhang vill jag även peka på de nära kontakter som skett vid provningen av slutförvaringsanläggningen SFR utanför Forsmark mellan myndigheter, kommun och allmänheten. Erfarenheterna härifrån visar att samordnings- och informationsintresset i viss utsträckning kan tas till vara inom ramen för den nuvarande ordningen.

Med hänsyn till det sagda anser jag att ytterligare regler i fråga om allmänhetens information och roll i tillstånds- och lokaliseringsprovningen inte bör tas upp i detta lagstiftningsärende.

5.3.9.2 Brytning av uran m. m.

Enligt minerallagen krävs koncession för undersökning – om markägaren inte medger det – och bearbetning av fyndighet av uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral. Samtidigt uppställer atomenergilagen krav på särskilt tillstånd att förvärva, inneha, överlåta, bearbeta eller eljest ta befattning med uran, plutonium eller annat ämne som kan användas som kärnbränsle. Endast vad beträffar smärre kvantiteter ämnen med uran m. m. – bl. a. högst 5 000 gram naturligt eller utarmat uran eller förening därav samt med ämne, vars halt av uran eller torium ej överstiger 50 gram per ton – ges i kungörelsen (1970: 749) med vissa tillstånd enligt atomenergilagen (1956: 306) generellt tillstånd med stöd av atomenergilagen för envar att ta befattning med sådant ämne. Däremot fordras i dessa fall tillstånd enligt strålskyddslagen.

Kravet på tillstånd enligt atomenergilagen omfattar inte bara uran- eller toriumhaltigt mineral som bearbetas och tillgodogörs av den som innehar bearbetningskoncession. Även vid undersökningskoncession föreligger särskild tillståndsplikt enligt atomenergilagen i fråga om uran- eller toriumhaltigt mineral när mängden eller halten överstiger de gränser som anges i 1970 års kungörelse och som koncessionsinnehavaren enligt minerallagen (23 §) får tillgodogöra sig.

Kontrollen i fråga om befattning med uranhaltigt eller annat ämne som kan användas såsom eller omvandlas till kärnbränsle tillvaratas således med stöd av atomenergilagen. I detta hänseende har ett nationellt system byggts upp, som omfattar både tekniska åtgärder för mängdkontroll och administrativa rutiner för export, överlåtelse och förvärv av klyvbart material.

I praktiken synes råda en viss osäkerhet huruvida tillståndsplikten omfattar även sådant material som hämtats upp ur gruva vid gruvdrift eller provbrytning men som ej bearbetats av koncessionsinnehavaren. Enligt atomlagstiftningskommitténs bedömning föreligger i detta fall sådant innehav av eller sådan befattning med material som avses i atomenergilagen och som således kräver tillstånd enligt denna lag.

Jag delar denna uppfattning och föreslår att minerallagen förtydligas så att det klart framgår att innehav av kärnämnen kräver tillstånd enligt den nya lagen på kärnenergiområdet.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om kärnteknisk verksamhet,
2. lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
3. lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter,
5. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för jordbruksdepartementet, förslaget under 4 i samråd med chefen för industridepartementet och förslaget under 5 i samråd med chefen för justitiedepartementet. Samråd har vidare ägt rum med chefen för bostadsdepartementet i fråga om tillkomst och lokalisering av kärntekniska anläggningar.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

7 Specialmotivering

I enlighet med vad jag har föreslagit i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2) skall atomenergilagen, villkorslagen, finansieringslagen i de delar den lagen reglerar en reaktorinnehavares ansvar för avfallshantering m. m., samt lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken ersättas av en ny lag, lagen om kärnteknisk verksamhet. Denna lag syftar till att ta till vara säkerheten vid kärnverksamhet.

Frågor om skydd mot strålning skall liksom f. n. regleras med stöd av strålskyddslagen. I den lagen görs vissa redaktionella ändringar med hänsyn till den nya lagen om kärnteknisk verksamhet. Vidare görs vissa ändringar i lagen om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m., i lagen om vissa mineralfyndigheter och i sekretesslagen.

Vid sidan av de två huvudlagarna, lagen om kärnteknisk verksamhet och strålskyddslagen, kvarstår bestämmelserna om skadestånd i atomansvarighetslagen och bestämmelserna om beredskapsplanering m. m. i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. oförändrade.

Innan jag redovisar specialmotiveringar för de olika bestämmelserna i den nya lagstiftningen vill jag ta upp vissa begreppstekniska frågor.

I den äldre lagstiftningen på kärnenergiområdet används genomgående begreppet "atom" i olika sammansättningar, medan i författningar från senare år förekommer begreppen "nukleär" och "kärn". Som exempel på förekommande begrepp kan nämnas atomreaktor – kärnreaktor och atomenergi – kärnenergi.

Enligt Tekniska nomenklaturcentralens publikation TNC 55 Kärnenergiordlista, år 1975, (punkt 112) bör förledet atom- inte användas, när enbart atomkärnan avses. I stället skall förledet kärn- eller adjektivet nukleär användas. Som exempel nämns begreppen kärnenergi, kärnreaktor och nukleär värmning.

I den nya lagen har, som atomlagstiftningskommittén har föreslagit, så långt möjligt genomförts en enhetlig nomenklatur i enlighet med vad nomenklaturcentralen föreslår.

7.1 Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet

Lagen om kärnteknisk verksamhet innehåller bestämmelser om i vilken omfattning tillstånd krävs av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer, om möjlighet att vid meddelande av ett tillstånd och senare under verksamheten uppställa villkor och föreskrifter samt om tillsyn över verksamheten. Denna uppläggning av lagen har sin motsvarighet i den nuvarande atomenergilagen.

För att en större överskådlighet skall uppnås och upprepningar undvikas har atomlagstiftningskommittén som samlingsbeteckning för vad lagen omfattar använt begreppet kärnteknisk verksamhet. Därmed avses samtliga de verksamheter som gäller anläggningar, kärnämnen och kärnavfall, eller rör transport, införsel till och utförsel ur landet och som enligt kommitténs förslag fordrar tillstånd och står under tillsyn. Samlingsbeteckningen kärnteknisk verksamhet är således av central betydelse för lagförslagets systematik och avgränsning. Remissinstanserna har lämnat förslaget i denna del utan erinran. För egen del anser jag att samlingsbeteckningen har fördelar i systematiskt hänseende och från avgränsnings- och överskådlichkeitssynpunkt. Visserligen torde främst ur språklig synvin-

kel invändningar kunna göras mot begreppet kärnteknisk verksamhet men med hänsyn till de lagtekniska fördelar som en användning av det har anser jag att det kan godtas.

Redaktionellt sett har det framlagda lagförslaget en annan uppbyggnad än atomenergilagen, föranledd bl. a. av att i den nya lagen har sammanförts bestämmelserna i villkorlagen och lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken samt bestämmelserna i finansieringslagen om en reaktorinnehavares ansvar. Förslaget stämmer i huvudsak överens med atomlagstiftningskommitténs förslag. Men en viss redaktionell överarbetning av detta har gjorts. Bl. a. har en viss omdisposition skett av de inledande avsnitten i lagen.

I några avseenden har kommitténs förslag frångåtts eller kompletterats. Det gäller bl. a. kommitténs förslag om krav på särskilt tillstånd för innehav av renframställt plutonium och uran med höga halter av uran 233 eller uran 235. Dessa typer av kärnämnen utgör s. k. vapenmaterial och kräver av denna anledning särskild uppmärksamhet. Kommittén har ansett det påkallat av icke-spridningshänsyn att det i lagen intas en bestämmelse med krav på särskilt tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer för förvärv eller innehav av nu angivna ämnen.

Vid remissbehandlingen av förslaget har några remissinstanser behandlat frågan. SKI anför att de bilaterala åtaganden som Sverige gjort med avseende på höganrikat uran och renframställt plutonium väl omfattas av det allmänna kravet på tillstånd till kärnteknisk verksamhet. Inspektionen anser det därför tillräckligt att i det allmänna tillståndet för sådan verksamhet ange de villkor som skall gälla avseende förvärv och innehav av angivna ämnen. För egen del är jag av samma uppfattning som inspektionen. Möjlighet finns att vid meddelande av ett tillstånd ställa upp särskilda villkor beträffande dessa ämnen. De förekommer för övrigt främst i forskningssammanhang och i detektorer i kärnreaktorerna. Någon bestämmelse om särskilt tillstånd för förvärv och innehav av de ämnen som nu angetts har därför inte tagits upp i lagen.

Vidare har i 1 § 4 c tagits in en bestämmelse som rör vissa s. k. dual use-produkter, som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar.

En betydelsefull nyhet i förhållande till atomlagstiftningskommitténs förslag är den skyldighet som åläggs reaktorinnehavaren att upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs på avfallsområdet. Mitt förslag i denna del innebär en mera långsiktig forskningsverksamhet än vad kommittén har föreslagit. Bestämmelserna härom har tagits upp i 12 §.

När i övrigt atomlagstiftningskommitténs förslag frångåtts har det angetts vid paragrafen.

Prövning och meddelande av tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet är enligt atomenergilagen förbehållen regeringen eller den myndighet

som regeringen bestämmer. Tillstånd krävs i fråga om kärntekniska anläggningar samt alla former av befattning med kärnämnen och använt kärnbränsle. I förordningar till atomenergilagen anges i vilka fall regeringen har överlämnat prövningen till en myndighet eller meddelat undantag från prövningsskyldigheten. I förordningen (1976: 12) om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 306), m. m. ges sålunda bestämmelser bl. a. om i vilka fall regeringen överlåtit åt SKI att pröva fråga om tillstånd avseende kärnämne och utförsel av kärnämne. I kungörelsen (1970: 749) med vissa tillstånd enligt atomenergilagen (1956: 306) ges generella tillstånd till befattning med kärnämnen.

I förordningen (1975: 20) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi, m. m. finns bestämmelser om i vilka fall regeringens tillstånd krävs för utförsel av utrustning eller material på kärnenergiområdet.

Atomlagstiftningskommittén har godtagit systemet med generella regler i lagen och med mera detaljerade föreskrifter i förordning. Också enligt min mening är detta en lämplig ordning. Det ankommer på regeringen att meddela de mera detaljerade föreskrifter som behövs.

Jag har i min allmänna motivering till lagförslaget redogjort för de mera övergripande och grundläggande frågorna i samband med kärnenergi verksamheten och därvid lämnat förslag om bl. a. säkerhet och strålskydd, avfallshantering och slutförvaring, inkl. ansvaret för att ta hand om de avfallsprodukter som uppkommer i verksamheten och för att en anläggning avvecklas och rivs samt forskning och utveckling på avfallsområdet. Vidare har jag behandlat bl. a. frågor som rör tillsyn över och offentlig insyn i sådan verksamhet.

Inledande bestämmelser

- 1 § Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet. Därmed avses
1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
 2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
 3. införsel till landet av kärnämne eller kärnavfall,
 4. utförsel ur landet av
 - a. kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilken sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningstänkts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne eller som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, om regeringen föreskriver det, och
 5. upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka utrustning eller material som avses i 4 c av den som inom riket tillverkar sådan utrustning eller sådant material, om regeringen föreskriver det.

I paragrafen slås fast att lagen gäller kärnteknisk verksamhet. Vidare anges vilka verksamheter som begreppet omfattar. I 5 § ges bestämmelser

om att tillstånd krävs för kärnteknisk verksamhet. Paragrafens innehåll motsvarar i huvudsak 1–3 §§ atomenergilagen samt 1 och 4 §§ kommittéförslaget.

I *punkten 1* anges att uppförande, innehav och drift av en kärnteknisk anläggning omfattas av lagen. En närmare definition av begreppet kärnteknisk anläggning, liksom av begreppen kärnämne och kärnavfall, lämnas i 2 §.

En särskild fråga i detta sammanhang uppkommer när en anläggning tas ur drift och skall rivas. För det uppställer lagen inte något krav på tillstånd. I och för sig är en sådan anläggning fortfarande att betrakta som kärnteknisk anläggning och står således under tillsynsmyndigheternas tillsyn. Tillsynsmyndigheterna har därvid möjlighet att ställa upp närmare villkor och ge föreskrifter i fråga om säkerhet och strålskydd vid anläggningen, exempelvis vad gäller sättet för anläggningens avveckling och nedmontering. Det finns därför enligt min mening inte någon anledning att vid sidan av begreppet innehav av en anläggning i lagen ta upp rivning av en anläggning som kärnteknisk verksamhet. Också atomlagstiftningskommittén har intagit denna ståndpunkt vilken inte mött någon erinran vid remissbehandlingen av kommitténs förslag.

I *punkten 2* liksom i *punkten 3* anges, förutom kärnämne, också kärnavfall, vilket saknar motsvarighet i atomenergilagen. I denna del gäller f. n. att tillstånd till innehav av använt kärnbränsle och av avfallsanläggningar regleras enligt atomenergilagen medan tillstånd till innehav av radioaktivt avfall som saknar klyvbart material regleras enligt strålskyddslagen. I syfte att erhålla sammanhållna regler för ämne, avfall och anläggning och för att uppnå ett sammanhållet lagsystem som ger möjlighet att samordna och väga samman kraven på de olika avfallskategorierna samt på hanteringsanläggningar, transporter och förvar anges, som jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1), också kärnavfall. Av främst nämnda skäl har i punkten 2 också uttryckligen tagits upp hantering och transport. Jag återkommer till frågor rörande transport.

Radioaktiva ämnen som omfattas av lagen uppkommer kontinuerligt vid drift av en kärnteknisk anläggning. Vid drift av en kärnreaktor erhålls också bestrålat bränsle som tas ur reaktorhärden vid bränslebyte. I och för sig omfattas innehav av använt bränsle och kärnavfall i dessa fall av begreppet kärnteknisk verksamhet och är tillståndspliktigt. Så länge bränslet och avfallet finns inom anläggningen, får innehavet dock anses innefattat i det tillstånd som ges för drift av anläggningen och tillståndet att hantera kärnämne resp. kärnavfall i verksamheten. Att innehav av använt bränsle och kärnavfall anges i punkten 2 i paragrafen innebär emellertid att villkor och föreskrifter kan uppställas härför och att innehavet står under tillsynsmyndigheternas tillsyn. Sker överlåtelse av materialet blir denna tillståndspliktig.

Enligt de bestämmelser som f. n. gäller krävs tillstånd till transport av klyvbara ämnen med stöd av atomenergilagen medan transporttillstånd för icke klyvbara ämnen regleras enligt strålskyddslagen. Generella bestämmelser avseende transportmedel och säkerheten vid transport av farligt gods, varmed avses bl. a. radioaktiva varor, ges härutöver i lagen om transport av farligt gods och förordningen om transport av farligt gods. I fråga om radioaktiva varor gäller dock lagen om transport av farligt gods (4 § tredje stycket) endast i den mån den är förenlig med atomenergilagen resp. strålskyddslagen och med stöd av dessa lagar meddelade föreskrifter eller villkor. I förordningen om transport av farligt gods anges SKI som behörig myndighet för sådana ämnen som är klyvbara och SSI för icke klyvbara ämnen.

Genom att transport av kärnämne eller kärnavfall utgör kärnteknisk verksamhet kommer sådana transporter att direkt omfattas av lagen och således bli tillståndspliktiga. Tillstånd till transport av kärnämne och kärnavfall krävs alltså för alla transporter inom landet och för transporter med exempelvis svenskt fartyg mellan andra länder. Frågor om sådana tillstånd prövas enligt gällande ordning som nyss sagts av myndigheterna. Någon ändring i vad sålunda gäller är inte avsedd.

Atomenergilagen saknar en direkt föreskrift om införsel av kärnämnen m. m. Införsel omfattas dock av den lagen genom skyldigheten att söka tillstånd för att förvärva eller eljest ta befattning med kärnämne. I punkten 3 i förevarande paragraf anges särskilt införsel till landet av kärnämne och kärnavfall. Därmed blir det klarlagt att sådant material skall registreras vid införseln och underkastas föreskriven kontroll.

Bestämmelserna i *punkten 4* om utförsel motsvarar i huvudsak 3 § atomenergilagen och 4 § kommittéförslaget. Frågor om utförsel har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.3). I förhållande till atomenergilagen och till atomlagstiftningskommitténs förslag har dock gjorts ett tillägg. Det innebär att också utrustning och material som i och för sig inte har konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning men som kan komma till användning vid framställning, dvs. konstruktion eller tillverkning av kärnladdningar (s. k. dual use-produkter) omfattas av lagen. Det krävs dock att produkten är av väsentlig betydelse för framställning av sådana laddningar. Med kärnladdning avses sprängladdning som kan undergå kärnexplosion (TNC 55).

Punkten 5 i paragrafen, som avser s. k. teknologiöverföring, saknar motsvarighet i atomenergilagen. Bestämmelsen har sin förebild i 2 § lagen (1982: 513) om förbud mot utförande av krigsmateriel, m. m. Frågan om teknologiöverföring har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.3).

Liksom när det gäller utrustning och material som anges i punkten 4 c ankommer det på regeringen att närmare föreskriva i vilka fall upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt utgör kärnteknisk verksamhet och

därigenom omfattas av tillståndsskyldighet. En bestämmelse härom har tagits in under punkten 5 efter påpekanden av FOA och SSI under remissbehandlingen. FOA har anfört att föreskrifter som utfärdas med stöd av punkten 4 c skulle kunna omfatta ett stort antal produkter men att tillståndsprövning för verksamhet som avses i punkten 5 inte erfordras för alla produkter, i synnerhet inte för alla produkter av dual use-karaktär.

Bestämmelsen i punkten 5 innebär att den som inom riket tillverkar sådan utrustning eller sådant material på kärnenergiområdet som enligt regeringens föreskrifter kräver utförseltillstånd (punkten 4 c) inte får utan tillstånd upplåta eller överlåta rätt att utom landet tillverka dessa produkter om regeringen har föreskrivit det.

Bestämmelserna har en vidsträckt innebörd och omfattar inte bara upplåtelse eller överlåtelse av rätt att tillverka nyss nämnda produkter utan också varje licensgivning som innebär ett tillhandahållande av sådant tekniskt underlag e. d. som utgör en förutsättning för mottagaren att starta en egen tillverkning av de avsedda produkterna. Med rätt att tillverka angivna produkter avses sålunda det medgivande som genom ett avtal eller kontrakt lämnas en motpart att utnyttja viss rätt, eller att i enlighet med av upplåtaren eller överlåtaren tillhandahållna tekniska underlag, såsom ritningar, beskrivningar o. d., tillverka produkterna. I det tekniska underlaget kan ingå upplysningar om uppfinningar och metoder, konstruktions- och verktygsritningar, tillverknings- och kontrollföreskrifter, beskrivningar av arbetsprocesser m. m. I fråga om krigsmateriel finns en bestämmelse med motsvarande innebörd (prop. 1981/82:196 s. 25).

2 § I denna lag avses med

1. kärnteknisk anläggning:

- a. anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnkraftsreaktor),
- b. annan anläggning i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor,
- c. anläggning för utvinning, framställning, hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnämne, och
- d. anläggning för hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnavfall,

2. kärnämne:

- a. uran, plutonium eller annat ämne, som används eller kan användas för utvinning av kärnenergi (kärnbränsle) eller förening i vilken sådant ämne ingår,

- b. torium eller annat ämne som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle eller förening i vilken sådant ämne ingår, och

- c. använt kärnbränsle som inte har placerats i slutligt förvar,

3. kärnavfall:

- a. använt kärnbränsle som har placerats i slutligt förvar,
- b. radioaktivt ämne eller material som har bildats eller blivit radioaktivt förorenat i eller som har erhållits som avfall från en kärnteknisk anläggning, och

- c. radioaktiva delar av en kärnteknisk anläggning som avvecklas.

I paragrafen ges definitioner av begreppen kärnteknisk anläggning, kärnämne och kärnavfall. Paragrafen motsvarar 5 § i kommitténs förslag.

Paragrafens *kärntekniska anläggningar* motsvarar de anläggningar som anges i 2 § atomenergilagen och avser samtliga de anläggningstyper som ingår i olika led i hanteringen av kärnämnen. De anläggningar som avses är t. ex. bränslefabrik, kärnkraftsreaktorer samt lager och förvar för använt kärnbränsle eller annat kärnämne och kärnavfall. I förhållande till atomenergilagen har bestämmelsen fått en något utförligare avfattning. Förutom anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnkraftsreaktor) anges särskilt annan anläggning, i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor. Anläggningar av denna typ omnämns inte direkt i den nuvarande atomenergilagen men omfattas av den lagens bestämmelser. Anläggning i vilken en kärnreaktion kan ske avser den i dag förekommande s. k. fissionsreaktorn. Utformningen av punkterna 1 och 2 innefattar emellertid också den s. k. fusionsreaktorn, beträffande vilken forskning pågår. Även om fusionskraft inte är aktuell i Sverige bör lagen likväl omfatta också fusionsreaktorer. Härigenom kommer säkerhetsfrågor m. m. att vid eventuell forskning på fusionsområdet ställas under samhällets kontroll och tillsyn.

Av definitionen i 1 a och b framgår att utanför lagen faller anläggningar där kärnomvandling sker på annat sätt, exempelvis i accelerators för produktion av olika radioaktiva isotoper. I anläggningar av detta slag förekommer inte någon självunderhållande kärnreaktion och de innehåller inte heller några upplagrade energimängder. Principiellt och från risksynpunkt är således dessa anläggningar av annan karaktär än anläggningar i vilka kärnenergi utvinns. De omfattas därför inte av lagen. Det kan dock framhållas att tillstånd i dessa fall krävs enligt strålskyddslagen.

Vidare anges särskilt som kärnteknisk anläggning anläggningar för utvinning eller framställning av kärnämne samt anläggningar för hantering och bearbetning av kärnämnen och kärnavfall. Till sistnämnda anläggningsstyper hör bl. a. anläggningar för upparbetning eller för inkapsling av använt bränsle.

Med *kärnämne* avses enligt atomenergilagen klyvbara ämnen som används som kärnbränsle, varav de viktigaste i kärnkraftssammanhang är uran och plutonium, samt s. k. atområbränsle som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle, såsom naturligt eller utarmat uran eller torium. Till kärnämne hänförs vidare kemiska föreningar och legeringar, även när ämnets isotopsammansättning är sådan att en kritisk kedjereaktion inte kan åstadkommas med den utan bearbetning (anrikning). Nu angivna definition ansluter sig till internationella atomenergiorganets (IAEA:s) Statute (art. XX). Motsvarande definition av begreppet kärnämne har överförs till paragrafen.

Till begreppet kärnämne hänförs också sådant kärnbränsle som används eller kan användas i en fusionsreaktor samt använt kärnbränsle från fusionsreaktorer eftersom detta innehåller uran och plutonium.

I kommitténs förslag har som en särskild punkt under kärnämne angetts också deuterium eller tritium eller förening i vilken sådant ämne ingår. Deuterium och tritium är emellertid ämnen som kan komma att användas som kärnbränsle (i fusionsreaktorer). Dessa ämnen ingår således i den grupp av kärnämnen som anges i punkten 2 a. Det kan här nämnas att ämnet litium omfattas av definitionen i punkten 2 b. Mot bakgrund av vad som nu har sagts, har bestämmelsen om deuterium och tritium uteslutits.

Under remissbehandlingen har pekats på att nu angivna ämnen används också inom medicin, i forskningssammanhang m. m. och att en sådan användning inte bör omfattas av tillståndsplikt enligt denna lag. Det får ankomma på regeringen att lämna de generella tillstånd som behövs för den angivna användningen.

Begreppet kärnämne motsvarar alltså vad som anges i 1 § atomenergilagen med den utvidgningen att som kärnämne också anges använt kärnbränsle, som efter bearbetning kan användas för utvinning av kärnenergi. Bearbetning av använt bränsle sker vid upparbetning. Ordet bearbetning syftar även på möjligheten att återutnyttja vissa bränslestavar i en använd bränslepatron. Jag återkommer strax till gränsdragningen mellan kärnämne och kärnavfall.

Under begreppet *kärnavfall* anges tre typer av avfall. Den sålunda gjorda uppdelningen grundas på följande överväganden.

Radioaktivt avfall erhålls i alla led av verksamhet på kärnenergiområdet, såsom vid uranbrytning, bränsleframställning, reaktordrift och upparbetning av använt kärnbränsle, i hanteringsanläggningar för kärnavfall och vid rivning av kärntekniska anläggningar. Sådant avfall uppkommer också inom annan industri och inom medicin och forskning.

Som redan har berörts under rubriken Vissa tekniska frågor (avsnitt 4) indelas avfallet ofta efter graden av radioaktivitet i hög-, medel- och lågaktivt avfall. Denna indelning är av intresse främst från strålskyddssynpunkt, exempelvis med avseende på strålavskärmning. Ur slutförvarings-synvinkel brukar avfallet dessutom indelas i långlivat och kortlivat avfall. Avgörande är därvid hur lång tid det tar innan avfallets aktivitet avtagit till ofarlig nivå. Det som hänförs till långlivat avfall är framförallt sådant, som innehåller alfastrålande ämnen (transuraner). Gränsen mellan s. k. kort- och långlivat avfall brukar i detta sammanhang sättas till några 100-tal år.

Vid omhändertagande av det radioaktiva avfallet måste således beaktas främst den aktivitetsnivå avfallet har samt huruvida avfallet innehåller långlivade radioaktiva ämnen och i så fall mängden därav. En ytterligare faktor som måste beaktas är t. ex. avfallets värmeavgivning. Bl. a. nu angivna omständigheter är avgörande för att bedöma behovet av åtgärder dels för att förhindra olyckor, dels för att hindra eller kontrollera spridning av radioaktiva ämnen i omgivningen och tillgodose arbetarskyddet.

I princip kan avfallsprodukter från kärnkraftsverksamhet indelas i kategorierna

- använt kärnbränsle och högaktivt avfall från upparbetning,
- medel- och lågaktivt avfall, som innehåller långlivade radioaktiva ämnen, dvs. aktinidhaltigt avfall från upparbetning och vissa hårdkomponenter (radioaktiva delar från reaktorhärden),
- medel- och lågaktivt avfall med begränsad livslängd, dvs. bl. a. reaktor- och rivningsavfall.

Det är framför allt beträffande använt kärnbränsle som det måste ställas krav på, förutom strålskydd, säkerhet vad avser det stora innehållet av klyvningsprodukter, kriticitetsaspekten och materialkontrollen. Det föreligger dock f. n. olika synpunkter på frågan om använt kärnbränsle skall hänföras till begreppet kärnavfall eller inte. Bakgrunden till frågeställningen är bl. a. att man genom upparbetning av använt bränsle kan utvinna kärnämnen, uran och plutonium, vilka kan användas till nytt bränsle. Det innebär således att använt bränsle innehåller kärnämnen som kan tillgodogöras i vart fall så länge bränslet inte har inkapslats för slutförvaring. Även efter inkapsling kan i och för sig kärnämnen tillgodogöras, även om bränslet i det skedet genomgått en sådan behandling och ingjutning att det kräver omfattande tekniska åtgärder för att kärnämnen skall kunna utvinnas.

Med hänsyn till att placeringen av använt kärnbränsle i ett slutförvar i sig innebär ett avskiljande har atomlagstiftningskommittén förordat att gränsen mellan kärnämne och kärnavfall från lagstiftningssynpunkt anges så att använt kärnbränsle hänförs till begreppet kärnämne och alltså inte till kärnavfall ända till dess att det har placerats i ett slutförvar. Den föreslagna gränsdragningen har av remissinstanserna lämnats utan erinran.

Enligt min mening är den av kommittén förordade gränsdragningen ändamålsenlig från lagstiftningssynpunkt. Genom det avskiljande som placeringen av det använda kärnbränslet i ett slutförvar innebär erhålls en konstaterbar gräns. Med den nu förordade gränsdragningen blir uppdelningen mellan kärnämne och kärnavfall denna.

Kärnämne

1. uran, plutonium eller annat ämne som används eller kan användas såsom bränsle i en kärnreaktor eller kan omvandlas till sådant ämne,

2. utarmat uran från anrikning,

3. använt kärnbränsle som inte har placerats i ett slutförvar.

Kärnavfall

1. använt kärnbränsle som har placerats i ett slutförvar,

2. högaktivt avfall från upparbetning,

3. medel- och lågaktivt avfall som innehåller

a. långlivade ämnen

b. ämnen med begränsad livslängd (inkl. rivningsavfall).

Begreppet kärnavfall har i paragrafen definierats mot bakgrund av vad jag nu har anfört. Av definitionen framgår att det avfall som omfattas av lagen är restprodukter från en kärnteknisk anläggning vilka normalt inte skall användas på nytt. Emellertid finns vissa radioaktiva ämnen i avfallet som används eller kan användas för industriellt, kommersiellt, jordbruks-tekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål. I fråga om befattning med sådana ämnen från kärnteknisk verksamhet får det ankomma på regeringen att lämna generella tillstånd. Det innebär i så fall att främst strålskyddslagens bestämmelser kommer att tillämpas på sådana ämnen.

Under remissbehandlingen av atomlagstiftningskommitténs förslag har av FOA och SKI påpekats att vad som sägs i definitionen av kärnavfall i punkten 3 c är täckt av punkten 3 b. Påpekandet är i och för sig riktigt. I begreppet material som har blivit radioaktivt förorenat i eller som erhållits som avfall från en kärnteknisk anläggning ingår också radioaktiva delar av kärntekniska anläggningar som avvecklas. Jag anser emellertid att det i klarhetens intresse i lagen uttryckligen bör anges att radioaktiva delar av en kärnteknisk anläggning som avvecklas omfattas av begreppet kärnavfall. Jag har därför stannat för att godta kommitténs förslag i denna del även om den föreslagna lagtexten innebär en viss upprepning.

Grundläggande bestämmelser

3 § Kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på ett sådant sätt att den uppfyller samhällets krav på säkerhet och på att de förpliktelser fullgörs som följer av överenskommelser som Sverige har ingått om att förhindra spridning av kärnvapen. Dessa krav tillgodoses genom prövning av frågor om tillstånd, genom villkor och föreskrifter och genom en fortlöpande tillsyn.

Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen (1958:110).

I paragrafen, som motsvarar 2 § i kommitténs förslag men saknar motsvarighet i atomenergilagen, anges de allmänna intressen som lagen syftar till att ta tillvara. De angivna intressena markerar lagens karaktär av säkerhetslag. Av paragrafens utformning framgår också de mål som uppställs från samhällets sida och de medel genom vilka dessa tas till vara. Frågor om skydd mot strålning regleras i strålskyddslagen. En hänvisning till denna lag görs i paragrafens andra stycke. De frågor som aktualiseras i paragrafen har tidigare berörts i den allmänna motiveringen (avsnitten 5.2 och 5.3.1).

Atomenergilagens ursprungliga syfte var inte bara att tillgodose att kraven på säkerhet vid verksamhet på kärnenergiområdet blev beaktade utan också att i kontrollerade former främja införandet och användningen av kärnkraft (prop. 1956:176 s. 41). Efter riksdagens beslut i fråga om vidare kärnkraftsutbyggnad och om kärnkraftens avveckling får en ny lagstiftning på kärnenergiområdet en i viss mån annorlunda inriktning i förhållande till gällande lagstiftning. Tyngdpunkten i lagstiftningen på kärnenergiområdet

kommer sålunda, som atomlagstiftningskommittén har uttalat och remissinstanserna godtagit, att ligga på verksamhetens säkerhet och strålskydd samt fullgörande av Sveriges internationella åtaganden. Denna inriktning av lagstiftningen gäller såväl under den tid kärnreaktorer är i drift som för tiden därefter då använt kärnbränsle och radioaktivt avfall och avfall från anläggningar som tagits ur drift skall tas om hand. Något behov av att genom denna lagstiftning verka för kärnkraftens utnyttjande föreligger däremot inte längre.

Lagen tillvaratar alltså i första hand de allmänna krav på säkerhet i verksamheten som uppställs från samhällets sida. Vilka åtgärder som avses anges i 4 §. Begreppet säkerhet i samband med kärnteknisk verksamhet avser i korthet de tekniska säkerhetsåtgärder som behöver vidtas för skydd mot utsläpp av radioaktiva ämnen till följd av olycka eller felfunktion m. m., såsom åtgärder med avseende på konstruktion, uppförande och drift av kärntekniska anläggningar och med avseende på hantering av och befattning med vissa radioaktiva ämnen och material, såsom använt kärnbränsle och högaktivt avfall. Kraven på säkerhet och strålskydd måste vara långt gående och särskilt inriktade på åtgärder för att skydda människor och miljö mot oacceptabel strålning. I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.1.1) har framhållits att det krävs en sammanhållen bedömning – ett systemtänkande – vad gäller verksamheten och en sammanvägning av såväl kortsiktiga som långsiktiga säkerhets- och strålskydds krav.

Intresset av säkerhet i verksamheten tillvaratas genom krav på tillstånd samt genom villkor och föreskrifter för verksamheten och genom att verksamheten står under fortlöpande kontroll och tillsyn.

Såväl prövningen av frågor om tillstånd till kärnteknisk verksamhet som de villkor och föreskrifter som ställs upp för att ta tillvara säkerhet, och enligt strålskyddslagen strålskydd, vid sådan verksamhet syftar till att trygga en säker drift av anläggningar och en säker hantering av kärnämnen och kärnavfall. Härigenom hålls den stråldos som personal och allmänhet kan utsättas för låg och inom föreskrivna gränser samt hålls risken för okontrollerade utsläpp av radioaktiva ämnen till omgivningen, liksom deras skadeverkningar, på en acceptabel låg nivå. För det krävs, särskilt vad gäller kärnkraftverk, tekniska lösningar av hög kvalitet samt omfattande kontroller vid uppförande och drift. Drift av kraftreaktorer och efterföljande hantering av använt bränsle innefattar långt större aktivitetsmängder än i andra verksamheter där radioaktiva ämnen förekommer. Kraftreaktorer arbetar dessutom vid höga tryck och temperaturer, med stora effekter och stora lagrade energimängder. I säkerhetsarbetet måste därför, utöver strålningens medicinska och miljömässiga skaderisker, i högre grad än vid andra verksamheter där radioaktiva ämnen förekommer beaktas bl. a. kylningsfrågor, materialfrågor och strålningens inverkan på material samt tillförlitligheten hos säkerhetssystem och funktionen hos de

barriärer som skall förhindra spridning av radioaktiva ämnen. Vidare måste beaktas att kraftföretagen och dessas driftspersonal har erforderlig kompetens så att de kan svara för en säker drift och handla på ett sådant sätt att konsekvenserna av störningar i driften eller olyckshändelser reduceras så långt möjligt.

Nu angivna förhållanden kräver bl. a. speciell sakkunskap i olika avseenden. Det gäller t. ex. i fråga om tillverkning, utrustning, uppförande och drift av en anläggning, hantering av klyvbara ämnen, skydd mot joniserande strålning samt i fråga om tillsyn av verksamheten.

Vidare avser lagen att ta tillvara intresset av att de förpliktelser fullgörs som följer av Sveriges internationella åtaganden i överenskommelser som avser att förhindra att kärnvapen sprids till länder som inte redan har sådana. Som jag tidigare har redogjort för (avsnitt 5.3.3) och framgår av bilaga 4 har Sverige ingått vissa avtal på detta område. Det gäller i första hand det s. k. icke-spridningsfördraget (NPT) och avtal som Sverige har ingått med enskilda länder på kärnenergis område. Också detta intresse tillvaratas genom krav på tillstånd, genom villkor och föreskrifter och genom en fortlöpande tillsyn.

De överenskommelser som här avses är inte begränsade till dem som har ingåtts vid lagens ikraftträdande utan också framledes träffade överenskommelser som innebär åtaganden avseende icke-spridning omfattas av paragrafen. Det följer av att en överenskommelse blir bindande för svenskt vidkommande först när den har ingåtts. Åtaganden från svensk sida avseende icke-spridning kan ha verkningar i fråga om en tillståndshavares rättigheter. Med hänsyn till det intresse som tillvaratas genom sådana åtaganden är en tillståndsinnehavare i princip skyldig att tåla de begränsningar i hans rättigheter som följer härav.

För kärnteknisk verksamhet väsentliga bestämmelser ges också i strålskyddslagen. Med hänsyn till dessas vikt hänvisas i paragrafens andra stycke till den lagen. Härigenom anges också att tillsynsmyndigheterna enligt resp. lag svarar självständigt för sin tillsyn inom sina kompetensområden.

Bestämmelser med direkt anknytning till kärnteknisk verksamhet ges vidare i atomansvarighetslagen och i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Någon särskild hänvisning till dessa lagar har inte ansetts behövlig. Detsamma gäller i fråga om minerallagens bestämmelser till vilka hänvisning görs i den nuvarande atomenergilagen (1 § tredje stycket). Innehållet i dessa lagar har tidigare redovisats (avsnitt 2) och framgår av bilaga 4.

Vid sidan av nu angivna lagar gäller för kärnteknisk verksamhet bestämmelser med generell räckvidd i annan skyddslagstiftning, såsom i arbetsmiljölagen, miljöskyddslagen, brandlagen och lagen om transport av farligt gods (se avsnitt 2).

4 § Vid kärnteknisk verksamhet skall vidtas de säkerhetsåtgärder som krävs för att

1. förebygga fel i eller felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annat som kan leda till en radiologisk olycka, och
2. förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Liksom föregående paragraf saknar denna paragraf motsvarighet i atomenergilagen. Den motsvarar 3 § i kommitténs förslag.

I föregående paragraf behandlas allmänna frågor rörande krav på säkerhet. Där sägs att kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på ett sådant sätt att den uppfyller samhällets krav på säkerhet och på att de förpliktelser fullgörs som följer av överenskommelser som Sverige har ingått om att förhindra spridning av kärnvapen. I denna paragraf anges vilka säkerhetsåtgärder som åsyftas.

Skyldighet att vidta säkerhetsåtgärder gäller enligt paragrafen såväl vid uppförande och drift av kärnkraftverk och andra kärntekniska anläggningar som vid hantering, både på kort och lång sikt, av använt kärnbränsle och kärnavfall. Skyldigheten gäller också vid transport av kärnämnen och kärnavfall samt i fråga om in- och utförsel.

Trots att kunskaperna om de risker som är förbundna med användningen av kärnenergi har fördjupats och utvecklats, är det inte möjligt att enkelt och i kvantitativa termer ange en godtagbar säkerhetsnivå. Som berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1) syftar säkerhetsarbetet till att så långt det överhuvud taget är möjligt undanröja riskerna för förluster av liv eller egendom och att säkerheten på det kärntekniska området skall hållas på en så hög nivå som det är praktiskt möjligt. I paragrafen har mot den nu redovisade bakgrunden bestämmelserna om säkerhetskrav getts en mera allmän formulering som tar hänsyn till utvecklingen i säkerhetstänkande och vad gäller säkerhetskrav.

Den säkerhetsnivå som anges ger uttryck för den målsättning som uppställs för säkerhetsarbetet. Förverkligandet av målsättningen är emellertid ett arbete som måste ske på sikt. Bedömning av säkerhetsnivån i enskilda fall måste göras mot bakgrund av de tekniska och ekonomiska omständigheter som föreligger. I bedömningen måste också ingå strålskyddsintressen för att bedömningen skall bli sammanhållen.

Det blir således fråga om att efter en avvägning av samtliga omständigheter nå fram till sådana åtgärder som ger en optimal säkerhetsnivå. En strävan är dock att fortlöpande höja nivån med hänsyn främst till den tekniska utvecklingen. Det åligger såväl myndigheter som tillståndsinnehavare.

Genom de i punkten 1 angivna kraven framhålls att säkerheten vid verksamhet på kärnenergiområdet bestäms inte bara av utformningen av tekniska system m. m. utan också av organisatoriska, administrativa och personella faktorer. Kraven avser förutom åtgärder för att förebygga radiologiska olyckor också haveribekämpande och konsekvenslindrande åtgärder.

Med radiologisk olycka avses händelse eller förhållande som medför strålningsrisker utöver vad som accepteras vid normaldrift och som skulle kunna komma att beröra allmänheten. Som radiologisk olycka är att anse också radioaktiva utläckage, utöver tillåtna gränsvärden, som sker utsträckt i tiden.

I säkerheten i vidsträckt mening vid verksamhet på kärnenergiområdet ingår också åtgärder för att förhindra olovlig befattning med kärnämnen och kärnavfall. Härmed avses åtgärder för att säkerställa att kärnämnen används uteslutande för fredliga ändamål och i övrigt för att uppfylla internationella överenskommelser som ingåtts i detta syfte. Bestämmelsen ansluter till vad som sagts i föregående paragraf. De åtgärder som åsyftas är således i första hand sådana som följer av Sveriges anslutning till icke-spridningsfördraget och som bl. a. avser att förhindra avledning av kärnämnen och kärnavfall. Åtgärder skall vidare vidtas för skydd av anläggningar och transporter mot yttre påverkan, såsom obehörigt intrång, hot, sabotage o. d. (s. k. fysiskt skydd). Det följer också av det i bestämmelsen använda uttrycket befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Tillståndsplikt m. m.

5 § För kärnteknisk verksamhet krävs tillstånd enligt denna lag. Frågor om tillstånd prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Bestämmelserna i paragrafen om tillståndsplikt och om vem som prövar frågor om tillstånd har motsvarigheter i 1–3 §§ atomenergilagen och i 6 § kommittéförslaget. Liksom atomenergilagens bestämmelser ger paragrafen möjlighet för regeringen att i förordning meddela generella tillstånd. Sådana tillstånd kan avse kärnämnen exempelvis i små mängder för undervisnings- och forskningsändamål eller inom medicin samt för industriellt och kommersiellt bruk. Det ankommer på regeringen att lämna sådana tillstånd.

Tillstånd krävs enligt paragrafen för all kärnteknisk verksamhet. Vad som förstås med sådan verksamhet framgår av 1 §. Liksom enligt gällande ordning krävs tillstånd för viss angiven verksamhet. Det innebär att tillstånd fordras t. ex. för nyuppförande, innehav eller drift av varje anläggning och för varje utförelse av kärnämne m. m.

Ett tillstånd till kärnteknisk verksamhet ställs, liksom f. n., till en angiven innehavare. Med hänsyn till den vikt som i ett tillståndsärende måste läggas vid en sökandes förutsättningar att uppfylla de krav som ställs på verksamheten, får en tillståndshavare inte utan vidare överlåta ett givet tillstånd på någon annan. Detta ansågs vid atomenergilagens tillkomst (SOU 1956: 11 s. 109 och prop. 1956: 178 s. 29) ligga i sakens natur och någon bestämmelse härom togs inte upp i den lagen. Om överlåtelse sker av en kärnteknisk anläggning, exempelvis en kärnkraftsreaktor, måste den nye innehavaren söka tillstånd enligt paragrafen för att inneha och driva

anläggningen. En överlåtelse innebär emellertid inte att den tidigare tillståndsinnehavarens skyldigheter som anges i 10–13 §§ upphör i och med överlåtelsen. Det sker först när den nye innehavaren har fått sitt tillstånd. Vad som nu har sagts framgår av ordalydelsen i nämnda paragrafer och behöver inte särskilt anges i lagen.

Också i fråga om kärnämne eller kärnavfall krävs tillstånd till en överlåtelse vilket framgår av paragrafen jämförd med 1 § 2.

Kraven på tillstånd i transportsammanhang har behandlats av atomlagstiftningskommittén och redovisas i bilaga 4. Någon ändring av gällande ordning beträffande de krav som ställs i detta hänseende är inte avsedd.

I atomenergilagen anges inte närmare vilka förutsättningar som skall beaktas för att ett tillstånd skall meddelas. För tillståndsprövningen ges viss vägledning i motiven till atomenergilagen (prop. 1956: 176 s. 41) där det framhålls att det för tillstånd skall krävas att en avsedd anläggning och dess konstruktion ur säkerhetssynpunkt m. m. skall kunna godtas samt att sökanden givetvis bör ha erforderliga kvalifikationer för uppgiften och vara beredd att iaktta de kontrollföreskrifter som kan meddelas.

I likhet med vad som f. n. gäller uppställs i lagen inte några kriterier för tillstånd. Det ankommer liksom hittills på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att pröva frågor om tillstånd. Prövningen sker i allt väsentligt utifrån de syften och intressen som lagstiftningen avser att tillvarata.

Vid en prövning av frågor om tillstånd ger vad som uttalats i motiven till atomenergilagen en viss ledning. Till det kan framhållas vikten av att de säkerhets- och strålskydds krav som ställs upp kan uppfyllas av den sökande. Vidare bör bedömas dennes sakkunskap och förutsättningar i övrigt att bedriva den ifrågavarande verksamheten på ett betryggande sätt samt dennes möjligheter att fortlöpande upprätthålla säkerheten och strålskyddet.

Vad som nu har anförts stämmer överens med atomlagstiftningskommitténs ställningstagande som lämnats utan erinran av remissinstanserna.

6 § En kärnkraftsreaktor får inte utan tillstånd av regeringen första gången tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske.

Tillstånd lämnas endast om reaktorns innehavare har

1. visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd, och

2. företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

Innehållet i bestämmelserna i paragrafen, som ersätter 1–3 §§ lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m.

(villkorslagen) och motsvarar 7 § i kommitténs förslag, har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.3).

Syftet med bestämmelserna är att man, innan laddning av en kärnkraftsreaktor sker, får prövat om i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta kan tas om hand på ett sätt som uppfyller de höga säkerhetskrav som måste ställas upp mot bakgrund av bl. a. den långa tid under vilken avfallet avger radioaktiv strålning. Genom provningar avses således bli säkerställt att det finns en metod som kan godtas för att ta hand om det bränsle som använts i reaktorn och det avfall som härrör från detta.

I förhållande till atomlagstiftningskommitténs förslag har orden särskilt tillstånd i paragrafen ersatts med enbart ordet tillstånd. Det har gjorts för att särskilja laddningstillståndet från de särskilda tillstånd som, utöver koncessionstillståndet, krävs vid en reaktors uppförande, innehav och drift. Någon ändring beträffande de övriga tillstånd som fordras i fråga om reaktorn är givetvis inte avsedd.

Till skillnad mot villkorslagen anges inte uttryckligen någon viss metod för omhändertagande av använt bränsle. Det ankommer på regeringen att pröva huruvida den metod som sökanden visar kan godtas. I de beskrivningar som reaktorns innehavare lämnar måste ingående och omfattande uppgifter ges för bedömning av säkerheten och strålskyddet. Det räcker således inte med att översiktliga planer och skisser presenteras. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.3).

Vad som sägs i punkten 1 om strålskydd avser en bedömning enligt strålskyddslagens bestämmelser. Säkerhet och strålskydd vid verksamhet på kärnenergiområdet har ett inbördes samband och ingår i det samlade säkerhetstänkande som måste gälla på området. De är, som utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1.1), delar av den totala säkerheten.

I paragrafen uppställs också krav på att reaktorinnehavaren skall förete ett forsknings- och utvecklingsprogram för en säker hantering och slutförvaring av det i reaktorn använda bränslet och radioaktivt avfall från detta. Skälen för bestämmelsen, som saknar motsvarighet i villkorslagen, har, liksom frågor om programmets innehåll, behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.3). Programmet skall främst vara inriktat på att redovisa de problem som återstår i den enligt punkten 1 visade metoden och vilka åtgärder samt vilken forskning och utveckling som avses vidtas för att slutligt kunna lösa dessa problem.

Om tillstånd att ladda reaktorn ges, åligger det reaktorinnehavaren att fortsätta forsknings- och utvecklingsarbetet. En bestämmelse härom ges i 12 §. Den innebär att bl. a. den metod som visats i laddningsärendet blir föremål för fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete.

7 § Ett tillstånd får begränsas till att avse viss tid.

Bestämmelsen motsvarar 4 § första stycket atomenergilagen och 9 § kommittéförslaget.

Liksom enligt nuvarande bestämmelse kan ett tillstånd till kärnteknisk verksamhet begränsas till att avse viss tid antingen i tillståndsbeslutet eller genom villkor eller föreskrifter som tillsynsmyndigheterna uppställer med stöd av bemyndigande i regeringens tillstånd eller enligt strålskyddslagen. En begränsning av exempelvis drifttiden vid en anläggning får av myndighet göras endast om den är påkallad av säkerhets- eller strålskyddsskäl. Begränsning av tiden för själva innehavet av en kärnteknisk anläggning får inte ske utan att samtidigt ställning har tagits till det fortsatta ansvaret för anläggningen.

Förutom tidsbegränsning av ett tillstånd kan ett sådant begränsas vad gäller dess utövning eller omfattning. Exempelvis kan säkerhets- eller strålskyddsskäl motivera att driften vid en anläggning inskränks eller befattning med kärnämnen begränsas i förhållande till ett sökt eller lämnat tillstånd. De nu angivna möjligheterna att begränsa tillstånd följer av allmänna regler utan någon särskild bestämmelse härom.

För annan kärnteknisk verksamhet än reaktordrift, t. ex. befattning med kärnämnen, transport och utförsel, kan en tidsbegränsning av tillståndet vara motiverat av, förutom säkerhets- eller strålskyddsskäl, praktiska skäl bl. a. med hänsyn till verksamhetens kortsiktiga natur. Någon bestämmelse härom torde inte behövas.

Tillståndsvillkor m. m.

8 § När ett tillstånd meddelas eller under ett tillstånds giltighetstid får uppställas sådana villkor som behövs med hänsyn till säkerheten.

Paragrafen har sin motsvarighet i 4 § andra stycket atomenergilagen och 10 § i kommitténs förslag.

Bestämmelsen i paragrafen är, liksom motsvarande bestämmelse i atomenergilagen, utformad som en allmänt hållen regel. I och för sig skulle det vara en viss fördel om de villkor – och föreskrifter – som bör gälla för kärnteknisk verksamhet närmare preciserades. Det skulle bl. a. innebära en förenkling av tillståndsbesluten och underlätta för tillsynsmyndigheterna att bedöma omfattningen av de villkor som bör uppställas. Erfarenheterna hittills visar dock att erforderliga villkor och föreskrifter, även om de i vissa delar kan indelas systematiskt, oftast är av detaljerad teknisk natur som inte utan vidare kan specificeras och rör många olika slag av verksamheter. Härtill kommer att en bestämmelse i detta avseende måste medge en anpassning till den fortskridande tekniska och vetenskapliga utvecklingen på området.

Vid remissbehandlingen har SKBF anfört att stadgandet, med hänsyn till tekniska och ekonomiska förhållanden, lämpligen borde förtydligas så

att det framgår att de villkor som uppställs i samband med tillstånd inte görs mer betungande för tillståndshavaren än vad som är nödvändigt för uppnående av det syfte som villkoren avser att tillgodose. Enligt min mening ligger detta i sakens natur. I en valsituation bör självfallet den lösning väljas som är minst betungande för den som åläggs villkoret, om det kan ske utan att syftet med villkoret ändras. Också kravet på rättssäkerhet är härvid tillgodosett genom besvärsmått enligt 27 §. Någon särskild bestämmelse i det av SKBF påtalade hänseendet anser jag alltså inte behövlig.

Rätten att uppställa villkor har anknutits till de syften lagstiftningen avser att tillvarata. Således kan, liksom f. n., vid meddelande av ett tillstånd eller senare uppställas villkor som är påkallade med hänsyn till säkerheten och enligt strålskyddslagen av strålskyddsskäl. Vad gäller säkerheten avses åtgärder som behöver vidtas för att förebygga fel i och felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annan omständighet som kan leda till en radiologisk olycka samt för att förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall. Förutom åtgärder för att upprätthålla den tekniska säkerheten avses också åtgärder för att säkerställa att kärnämnen används för endast fredliga ändamål enligt de förpliktelser som följer av de överenskommelser som Sverige har ingått på kärnenergiområdet. Till villkor som kan meddelas med hänsyn till dessa intressen hör också de förelägganden om kontroll av klyvbart material, som är grunden för att Sveriges åtaganden skall kunna uppfyllas. I säkerheten ingår vidare åtgärder för att upprätthålla det yttre skyddet av en anläggning och vid transport av kärnämne och kärnavfall. Innebörden och omfattningen av säkerhetskraven har tidigare behandlats under 4 §.

De villkor som krävs från säkerhetssynpunkt anges vid tillståndsprövningen och ingår i tillståndsbeslutet. Frågan om att uppställa villkor med hänsyn till strålskyddet och ordningen för meddelande av strålskyddsbestämmelser under tillståndets giltighetstid regleras i 5 § tredje stycket strålskyddslagen. Enligt den paragrafen får strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Fråga om föreskrifter, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, skall dock underställas regeringens prövning.

Enligt atomenergilagen kan uppställas villkor som är påkallade, förutom av säkerhetsskäl, också "eljest ur allmän synpunkt". Enligt motiven till atomenergilagen (prop. 1956: 178 s. 26) synes med begreppet allmän synpunkt närmast avses militära synpunkter och förhållanden som är av vikt för civilförsvaret. Det uttalades vidare att befintliga tillgångar på uran kan nödvändiggöra villkor om att endast en viss mängd uran årligen får användas i en reaktor samt att en reaktor skall ligga på visst avstånd från närmaste bebyggelse.

Som tidigare har anförts (under 3 §) inriktas lagstiftningen på kärnenergiområdet nu på att ta tillvara säkerhets- och strålskyddsfrågor vid kärnkraftens utnyttjande och dess användning för fredliga ändamål. Något behov av att genom denna lagstiftning verka för kärnkraftens utnyttjande föreligger däremot inte. Vad gäller lokaliseringen av en anläggning iakttas de olika intressen som därvid aktualiseras genom bl. a. byggnadslagstiftningen. För övrigt är någon ytterligare lokalisering av kärnkraftverk i Sverige inte aktuell, men väl olika lager och slutförvar. Vidare ombesörjer kraftindustrin själv tillgången av kärnbränsle, vari även ingår beredskapslager för kristid. Såvitt är känt har villkor med hänsyn till allmän synpunkt heller aldrig uppställts. Det framgår av det nu sagda att skäl saknas att överföra rekvisitet till den nya lagen. Rekvisitet har därför utgått.

9 § I fråga om anordningar för kärnteknisk verksamhet som är av betydelse från säkerhetssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också meddela föreskrifter om avgifter för sådan provning, kontroll eller besiktning.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i atomenergilagen men svarar mot 11 § kommittéförslaget, bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att ge föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning samt avgifter härför. Bestämmelserna stämmer överens med atomlagstiftningskommitténs förslag vilket godtagits eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Bakgrunden till bestämmelserna är följande.

En viktig del av säkerhetsarbetet vid en kärnteknisk anläggning är att förebygga skador och haverier genom provning och kontroll av anläggningens vitala delar. F. n. sker sådan provning för varje enskild anläggning enligt SKI:s föreläggande rörande säkerheten hos tryckbärande komponenter, tryckkärl. I dessa förelägganden, som bl. a. baserar sig på svenska och utländska normer, uppställs krav på kvalitetssäkring, egenskaper, konstruktion, kontroll och provning. En omfattande provning av tryckkärl, rörledning och lyftanordningar sker också enligt föreskrifter som utfärdas av arbetarskyddsstyrelsen. Dessa föreskrifter gäller för all industriell verksamhet i landet och är en grundval för SKI:s föreläggande. Härutöver uppställer inspektionen vissa tilläggskrav. Provningsverksamheten avseende tryckbärande komponenter till kärnkraftverken sker vid en särskild kärnkraftsavdelning inom AB Statens Anläggningsprovning.

Den provnings- och kontrollverksamhet som utgår från SKI:s förelägganden i enskilda fall är inte officiell provning och lagen (1974: 896) om riksprovplatser m. m. är inte direkt tillämplig. Officiell provning föreligger enligt denna lag endast om provningen är föreskriven i lag eller annan

författning. Den officiella provningen skall utföras vid riksprovplats, om ej annat är särskilt föreskrivet. Riksprovplatsen skall vara ett organ som kan antas utföra officiell provning på ett opartiskt och kunnigt sätt. Tillsynsmyndighet över verksamheten vid riksprovplats är från den 1 juli 1983 statens mät- och provråd. AB Statens Anläggningsprovning är riksprovplats för tryckkärl och lyftanordningar. Att riksprovplatsen i praktiken svarar för provning vid kärnkraftverken beror på att detta beslutats i varje särskilt fall.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag har arbetarskyddsstyrelsen anført att den föreslagna bestämmelsen medför att generella föreskrifter kan utfärdas och provnings- och kontrollverksamheten bli officiell. Detta är enligt styrelsen lämpligt med hänsyn till att de säkerhetskrav som behöver ställas i kärntekniska sammanhang för att förebygga en radiologisk olycka ofta är mer långtgående än vad som krävs från allmän arbetsmiljösynpunkt. Det är också i överenskommelse med styrelsens föreskrifter (AFS 1982: 11) om tryckkärl m. m. där undantag från tillämpligheten görs för sådan tryckbärande anordning som finns i kärnkraftsanläggning och för vilken SKI utfärdat föreskrifter. Styrelsen förutsätter härvid att de föreskrifter som kan komma att utfärdas i kärntekniska sammanhang alltid ställer krav på lägst samma skyddsnivå som styrelsens föreskrifter innebär. Sådana anordningar som inte speciellt regleras i föreskrifter på det kärntekniska området och andra förhållanden som rör arbetsmiljön på ett arbetsställe där kärnteknisk verksamhet bedrivs, regleras och är föremål för tillsyn enligt arbetsmiljölagen. De samordningsbehov som här kan föreligga bör liksom hittills tas om hand genom formella remissförfaranden i samband med tillståndsprövning samt genom samråd mellan myndigheterna.

Också statens mät- och provråd, som är central förvaltningsmyndighet för officiell provning m. m., uttrycker tillfredsställelse med förslaget om att provningen kan bli likformig och i enlighet med den lagstiftning som reglerar den officiella provningen.

Genom bemyndigandet i denna paragraf för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att ge föreskrifter om provning m. m. kan lagen om riksprovplatser m. m. bli tillämplig. Det sker om regeringen eller myndigheten med stöd av bemyndigandet föreskriver provningstväng i författning. Genom att tillsynsmyndighetens normer och anvisningar ges som rättsligt bindande föreskrifter kommer ansvaret för provningsverksamheten på det kärntekniska området att automatiskt vila på riksprovplatsen i den ordning som gäller för officiell provning och provningsverksamheten att stå under mät- och provrådets tillsyn.

Enligt min mening bör provnings- och kontrollverksamheten omfatta tryckbärande komponenter till kärntekniska anläggningar samt behållare för transport av kärnämnen och kärnavfall när det är av betydelse för säkerheten. Vad särskilt gäller provning av transportbehållare synes dock

provnings- och kontrollverksamheten närmast böra ske i form av granskning av konstruktion och tillverkning. Däremot bör bedömningen av transportkoli, dvs. emballage och innehåll, inför enskilda transporter bl. a. med hänsyn till kriticitetsrisken förbehållas tillsynsmyndighet på kärnenergiområdet.

Det kan nämnas att den nuvarande lagstiftningen om officiell provning f. n. ses över av utredningen (I 1982: 01) om riksprovplatssystemet.

Allmänna skyldigheter för en innehavare av tillstånd

10 § Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för

1. att med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs upprätthålla säkerheten,
2. att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt, och
3. att på ett säkert sätt avveckla och riva anläggningar i vilka verksamheten inte längre skall bedrivas.

Punkten 1 saknar motsvarighet i gällande bestämmelser. Punkterna 2 och 3 har sin motsvarighet i 1 § 1 och 2 finansieringslagen. Paragrafen överensstämmer med 12 § i kommitténs förslag. Motiven för bestämmelserna i denna paragraf har redovisats i avsnitt 5.3.1.

Punkten 1 har, som angetts i avsnitt 5.3.1.2, i huvudsak utformats med 10 § första stycket strålskyddslagen som förebild. Enligt den paragrafen åligger det envar som bedriver radiologiskt arbete att vidta alla åtgärder som behövs för skydd mot strålning. Bestämmelsen i förevarande paragraf tar sikte på säkerheten vid kärnteknisk verksamhet och ålägger en tillståndsinnehavare att inte bara följa de villkor och föreskrifter som uppställts av regeringen eller tillsynsmyndigheten (SKI) utan även att själv vara verksam för att vidta alla de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten. Innebörden av begreppet säkerhet anges i 4 §.

Punkterna 2 och 3 gäller, liksom punkten 1, inte bara innehavare av kärnkraftsreaktorer, utan alla som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet. Enligt 1 § 1 finansieringslagen avser reaktorinnehavarens ansvar använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta. I mitt förslag har tillståndsinnehavarnas ansvar utvidgats till att avse allt kärnavfall som uppkommer i verksamheten.

Tillståndsinnehavarnas ansvar enligt punkterna 2 och 3 innebär, på motsvarande sätt som gäller enligt finansieringslagen, en skyldighet att vidta alla de åtgärder som behövs för att uppkommet kärnavfall och kärnämne som icke återanvänds skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt och att den anläggning, i vilken verksamheten inte längre skall bedrivas, avvecklas och rivas på ett säkert sätt. Här ligger bl. a. ett ansvar för att klarlägga vilka åtgärder som behövs och hur dessa åtgärder skall kunna vidtas.

Som angetts i avsnitten 5.3.2.1 och 5.3.2.2 måste de krav som ställs på omhändertagande av kärnavfall med nödvändighet vara mycket långtgående med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Detsamma gäller i fråga om avveckling och rivning av en anläggning. I denna skyldighet ingår även en fullständig demontering och bortforsling av t.ex. en reaktor och övriga anordningar som ingår i reaktoranläggningen.

I det ansvar som enligt förevarande paragraf åläggs reaktorinnehavare och övriga innehavare av tillstånd till kärnteknisk verksamhet ingår att svara för de faktiska kostnader som behövs för avfallshanteringen. Som påpekades av lagrådet i yttrandet över finansieringslagen (prop. 1980/81: 90, bil. 1, s. 637) omfattar tillståndsinnehavarens skyldigheter även att ansvara med återstoden av sin förmögenhet för kostnader som staten skulle kunna ådra sig för sådana åtaganden, ifall tillståndsinnehavaren skulle underlåta att fullgöra sina skyldigheter och staten därför nödgas vidta åtgärderna.

Ett viktigt komplement till vad som åligger en tillståndsinnehavare enligt förevarande paragraf utgör de skyldigheter beträffande iakttagande av strålskyddet som anges i 10 § strålskyddslagen.

11 § Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall, utöver vad som sägs i 10 §, svara för att den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som behövs för att vad som föreskrivs i 10 § 2 och 3 skall kunna fullgöras.

Paragrafen, som närmare motiverats i avsnitt 5.3.2.2, motsvarar 1 § 3 finansieringslagen. Paragrafen överensstämmer med 13 § första stycket i kommitténs förslag.

I paragrafen åläggs en innehavare av kärnkraftsreaktor, varmed enligt 2 § 1 a förstås en anläggning för utvinning av kärnenergi, att – utöver de skyldigheter som anges i 10 § – bedriva erforderlig forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att kunna fullgöra denna skyldighet. Motsvarande skyldighet gäller i fråga om avveckling och rivning av reaktoranläggningen.

Skyldigheterna att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet m. m. är begränsad till innehavare av kärnkraftsreaktorer. De gäller inte innehavare av tillstånd, som avser reaktorer som används för annat än kärnkraftsproduktion, t. ex. forskningsreaktorer, eller som avser annan verksamhet på kärnenergiområdet. Som framgår av 14 § är ansvaret inte begränsat till den tid drifttillståndet gäller eller kärnkraftsreaktorn faktiskt drivs.

Enligt den nu gällande finansieringslagen (1 §) åligger forskningsskyldigheten m. m. innehavare av en kärnreaktor för kraftproduktion. I 2 § i förevarande förslag avses med kärnkraftsreaktor en anläggning för utvinning av kärnenergi. I anslutning till 2 § har närmare behandlats vad som avses med utvinning av kärnenergi.

12 § Den som innehar tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 10 § 2 och 3, och 11 §. Programmet skall dels innehålla en översikt över samtliga åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst sex år. Programmet skall med början år 1986 vart tredje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer för att granskas och utvärderas.

Denna paragraf saknar motsvarighet i atomenergilagen och i kommitténs förslag.

I paragrafen åläggs en innehavare av en kärnkraftsreaktor skyldighet att i samråd med övriga reaktorinnehavare förete ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som krävs för en säker hantering och slutförvaring av uppkommet kärnavfall och för kärnämne som inte skall användas på nytt. Programmet skall också avse en säker avveckling och rivning av den anläggning i vilken verksamheten har bedrivits.

Problemen på avfallsområdet är i allmänhet gemensamma för samtliga reaktorinnehavare och därför är ett för reaktorinnehavarna, åtminstone i väsentliga delar, gemensamt system en viktig förutsättning för att lösa frågor om de i flera avseenden svåra och kostsamma åtgärder som krävs för en säker avfallshantering och för avveckling av anläggningarna. En sådan samordning sker f. n. och ombesörjs av det av kraftbolagen gemensamt ägda Svensk Kärnbränsleförsörjning AB. Möjligheten att upprätta ett gemensamt forskning- och utvecklingsprogram ges i paragrafen genom föreskriften att en reaktorinnehavare skall upprätta eller låta upprätta programmet i samråd med övriga reaktorinnehavare. Även om reaktorinnehavarna upprättar ett gemensamt program vilar ansvaret för att programmet upprättas och ges det innehåll som föreskrivs på den enskilde reaktorinnehavaren.

Som jag har angett i avsnitt 5.3.2.2 skall forskningsprogrammet vara inriktat på att redovisa den forskning och utveckling som behöver vidtas för att slutligt kunna lösa problemen kring en säker hantering och slutförvaring enligt den metod som framstår som bäst med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Forskningen omfattar hela processkedjan för avfallets omhändertagande och slutförvaring, således olika typer av mellanlager och andra anläggningar som behövs före slutförvaringen. I kravet på ett allsidigt program ingår också en redovisning och en uppföljning av alternativa hanterings- och förvaringsmetoder som framkommer under den fortsatta utvecklingen på avfallsområdet, genom såväl den egna forskningen som utländsk forskning. Syftet med bestämmelsen är att någon bindning till en viss från början bestämd hanterings- eller förvaringsmetod inte skall ske förrän man fått tillräckliga kunskaper för att kunna överblicka och bedöma föreliggande säkerhets- och strålskyddsproblem. Framkommer under det

fortsatta forskningsarbetet en ny och bättre metod bör i stället denna väljas.

Det är för den slutliga lösningen av avfallsfrågan väsentligt att programmet ges en långsiktig inriktning. I paragrafen anges därför att forsknings- och utvecklingsprogrammet skall innehålla en översiktlig del i vilken anges samtliga de åtgärder som kan bli behövliga. Programmet skall emellertid också innehålla en mera detaljerad del som behandlar de åtgärder som avses bli vidtagna på kort sikt. Denna period skall avse en tidrymd om minst sex år.

Programmet skall med början år 1986 vart tredje år insändas till regeringen eller till myndighet som regeringen bestämmer för att granskas och utvärderas. Denna granskning och utvärdering skall avse både den planerade framtida forskningen och redan uppnådda forskningsresultat. De närmare skälen för denna prövningsordning har redovisats i avsnitt 5.3.2.2. Behövs i viss fråga en årlig redovisning av forskningsprogrammet har tillsynsmyndigheten på forskningsområdet möjlighet att med stöd av 16–18 §§ infordra behövliga upplysningar av reaktorinnehavaren.

13 § I fråga om skyldighet för en reaktorinnehavare att svara för vissa kostnader som staten har och att erlägga en årlig avgift till staten finns bestämmelser i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i atomenergilagen, överensstämmer med 13 § andra stycket i kommitténs förslag.

Som angetts i 11 § åligger det en reaktorinnehavare att bedriva den forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet som behövs för att kunna fullgöra de skyldigheter som anges i 10 §. I dessa skyldigheter ingår bl. a. att svara för de kostnader som uppstår.

Bestämmelserna om reaktorinnehavarens forskningsskyldighet m. m. har överförts från 1 § finansieringslagen. I finansieringslagen kvarstår bestämmelserna om reaktorinnehavarnas skyldighet att svara för statens kostnader för forskning och utveckling m. m. vad avser avfallshantering samt att erlägga en årlig avgift till staten. En erinran härom anges i nu förevarande paragraf.

Om reaktorinnehavaren underlåter att betala den årliga avgiften kan avgiften f. n. drivas in enligt allmänna regler härför. Genom att reglerna om ansvar för avfalllets omhändertagande, inkl. anläggningens avveckling, överförts till denna lag ges möjlighet att förelägga vite eller återkalla ett meddelat tillstånd om ansvaret åsidosätts.

14 § Om ett tillstånd återkallas eller ett tillstånds giltighetstid går ut, kvarstår skyldigheterna för tillståndsinnehavaren enligt 10 § till dess de fullgjorts eller befrielse från dem medgivits. Befrielse kan medges av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen som saknar motsvarighet i gällande lagstiftning, överensstämmer i sak med 14 § i kommitténs förslag.

I paragrafen slås fast att de skyldigheter som enligt 10 § åligger en innehavare av tillstånd kvarstår även om tillståndet återkallas eller giltighetstiden för ett tillstånd går ut ända till dess han har fullgjort sina åligganden. Detta ansvar kvarstår oavsett om han lagt ned verksamheten eller inte. Det får dock anses rimligt att tillståndsinnehavaren i vissa fall kan medges befrielse från sina förpliktelser. I samband med en sådan befrielse bör provas om de åligganden som tillståndsinnehavaren har kan fullföljas av annan. I en sådan situation bör också provas om kraven på säkerhet och en säker avfallshantering och avveckling av en aktuell anläggning kan anses tillgodosedda och att medel finns härför. Ett medgivande till befrielse ges av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Möjligheten till delegering bör kunna utnyttjas i fall som motsvarar dem som gäller enligt 1976 års förordning om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 306), m. m., vilket innebär att SKI bör kunna medges att pröva frågor om ansvarsbefrielse beträffande vissa kärnämnen. Det ankommer på regeringen att lämna föreskrifter om det.

Återkallelse av tillstånd m. m.

15 § Ett tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas av den som har meddelat tillståndet om

1. villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av 8 eller 9 § i något väsentligt avseende inte iakttas,
2. vad som har föreskrivits i 11 eller 12 § inte iakttas och det föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt, eller
3. det i annat fall föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt.

Paragrafen, som har sin motsvarighet i 4 § tredje stycket atomenergilagen och 15 § i kommitténs förslag, anger när återkallelse av ett tillstånd till kärnteknisk verksamhet kan ske.

Enligt nu gällande bestämmelser i atomenergilagen får ett tillstånd återkallas, om innehavaren av tillståndet inte iakttar ett uppställt villkor eller eljest synnerliga skäl föreligger. I den nu förevarande paragrafen anges att en återkallelse avser rätten att bedriva en tillåten kärnteknisk verksamhet. Vad som avses med kärnteknisk verksamhet i denna lag anges i 1 §. Det ansvar som är förenat med tillståndet att inneha kärnämne, kärnavfall eller kärnteknisk anläggning kvarstår däremot enligt vad som föreskrivs i 14 §.

I paragrafen anges vidare uttryckligen att det är den som meddelat tillståndet, dvs. regeringen eller den myndighet som regeringen enligt 5 § bestämt, som meddelar beslut om återkallelse.

I motiven till atomenergilagen (SOU 1956: 11 s. 109) uttalas att om ett villkor åsidosätts i allenast ringa mån eller om det villkor som åsidosätts i och för sig är av mindre vikt, bör det inte komma ifråga att återkalla tillstånd. Ett skäl som enligt motiven kan föranleda återkallelse av tillstånd

utan att uppställt villkor har åsidosatts kunde vara att någon som innehar tillstånd att driva kärnreaktor i något väsentligt avseende bryter mot bestämmelserna i 1 eller 4 § atomenergilagen.

Jag delar den uppfattning som uttalades vid atomenergilagens tillkomst att en återkallelse av ett tillstånd bör tillgripas endast vid mera allvarliga försummelser från tillståndsinnehavarens sida. Normalt bör således återkallelse av tillstånd inte tillgripas annat än vid allvarliga eller upprepade överträdelser av uppställda villkor eller av föreskrift i lagen. Av stor betydelse är också om försummelsen är väsentlig med hänsyn till säkerhet eller strålskydd. I avsnittet 5.3.2.2 har jag närmare utvecklat min syn på frågan om återkallelse på grund av försummad forsknings- och utvecklingsverksamhet enligt 11 och 12 §§.

De enskilda rekvisiten för återkallelse av ett tillstånd har i förevarande paragraf utformats mot bakgrund av vad jag nu har uttalat. *Punkterna 1 och 3* har sin motsvarighet i gällande bestämmelser i atomenergilagen. I punkten 1 har dock angetts att ett åsidosättande av villkor eller föreskrift skall ha skett i något väsentligt avseende. Begreppet väsentligt avseende syftar på sådana villkor eller föreskrifter som är av särskild betydelse för att säkerheten i verksamheten skall kunna tryggas.

Återkallelse av den anledningen att tillståndsinnehavaren inte iakttagit de villkor och föreskrifter avseende forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet som uppställts får enligt *punkten 2* ske endast om det föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt. Som jag har angett i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.2) får bedömningen av en återkallelsefråga i detta avseende anses vara särskilt svåravvägd.

I flertalet fall torde rättelse kunna uppnås genom att myndigheterna meddelar lämpliga villkor och föreskrifter, vilka liksom enligt gällande bestämmelser kan kombineras med vitesföreläggande. Tillsynsmyndigheterna har därvid även möjlighet att avbryta verksamheten till dess föreskriven åtgärd vidtagits.

Som framgår av 14 § kvarstår en tillståndsinnehavares skyldigheter enligt 10 § till dess de fullgjorts. Sedan detta skett kan han begära att tillståndet återkallas. En begäran härom torde ligga i tillståndsinnehavarens intresse och jag anser därför en särskild bestämmelse i lag i denna fråga inte behövlig.

Återkallelse med stöd av strålskyddslagen kan inte ske beträffande tillstånd som meddelats enligt förevarande lag. Om strålskyddet åsidosatts gäller enligt 18 § strålskyddslagen att strålskyddsmyndigheten, när särskilda omständigheter påkallar det, som ett led i tillsynen kan förordna att anläggning eller anordning inte får användas, förrän föreskriven åtgärd har vidtagits eller ett radioaktivt ämne jämte strålskyddsanordning har omhändertagits.

Tillsyn

16 § Tillsynen över efterlevnaden av vad som föreskrivs i denna lag och av villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag utövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 5 § första stycket atomenergilagen och 16 § första stycket i kommitténs förslag.

Tillsynen över kärnteknisk verksamhet utövas enligt nu gällande bestämmelser av SKI och SSI. SKI:s tillsyn avser efterlevnaden av frågor som regleras i atomenergilagen och SSI:s tillsyn av frågor som regleras i strålskyddslagen. Jag har i avsnitt 5.3.4 förordat att denna uppdelning av tillsynsverksamheten bibehålls.

Enligt förevarande paragraf kan regeringen utse SKI att utöva tillsyn över efterlevnaden av vad som föreskrivs i den nu föreslagna lagen och av villkor och föreskrifter som uppställts med stöd av denna lag.

Den tillsyn som utövas av SKI avser frågor om säkerheten vid kärnteknisk verksamhet, däri inbegripet viss verksamhet som syftar till att uppfylla förpliktelser som Sverige har iklätt sig genom internationella överenskommelser. I tillsynen ingår också tillståndsinnehavarens skyldigheter enligt 10 § att hantera och slutförvara uppkommet kärnavfall m. m. på ett säkert sätt och att avveckla och riva anläggningen på ett säkert sätt, när dessa åtgärder vidtas.

Utöver de skyldigheter som anges i 10 § åligger det enligt 11 § en innehavare av en kärnkraftsreaktor att svara för att erforderlig forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs på kärnavfallsområdet för att en säker avfallshantering och en säker avveckling av verksamheten skall kunna ske. Övervakningen av nu angivna skyldigheter ombesörjs enligt gällande bestämmelser av kärnbränslenämnden. Som jag har angett i avsnitt 5.3.2.2 utreds f. n. myndighetsorganisationen i dessa frågor.

Bestämmelser om tillsynen i fråga om strålskydd finns i 14–20 §§ strålskyddslagen. SSI utövar tillsynen enligt den lagen.

Vid sidan av den tillsyn som regleras genom denna lag eller strålskyddslagen föreligger också tillsyn vid kärnteknisk verksamhet enligt arbetsmiljölagen. Det gäller sådana anordningar som inte regleras genom kärnkraftslagstiftningen samt andra förhållanden som rör arbetsmiljön. De samordningsbehov som här kan föreligga kan, liksom f. n., beaktas i samband med tillståndsprövningen och genom samråd mellan arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen samt SKI och SSI.

17 § En tillståndsinnehavare skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynens utövande, och

2. ge myndigheten tillträde till anläggning eller plats där kärnteknisk verksamhet bedrivs, i den omfattning som behövs för tillsynens utövande.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 6 § atomenergilagen samt 17 och 18 §§ i kommitténs förslag.

I paragrafen åläggs en tillståndsinnehavare att lämna tillsynsmyndighet upplysningar och tillträde till anläggning och plats där kärnteknisk verksamhet bedrivs i den omfattning som behövs för att tillsynen skall kunna utövas. I tillståndshavarens upplysningsskyldighet ligger också att redovisa sådana förhållanden vid en anläggning eller plats som behövs för bedömning av med stöd av lagen uppställda villkor och föreskrifter.

Motsvarande bestämmelser vad avser strålskyddet finns i 15 och 17 §§ strålskyddslagen.

18 § Tillsynsmyndigheten får besluta om de åtgärder som behövs för att trygga efterlevnaden av denna lag eller av villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av lagen.

Paragrafen har sin motsvarighet i 6 § första stycket atomenergilagen och 17 § första stycket i kommitténs förslag.

För att kunna fullgöra sin uppgift ges tillsynsmyndigheten i denna paragraf befogenhet att besluta om sådana åtgärder som behövs för att trygga efterlevnaden av de allmänna skyldigheter som enligt lagen åligger en tillståndsinnehavare och av de villkor och föreskrifter som uppställts med stöd av lagen. Sådana åtgärder kan utgöras t. ex. av anvisningar i form av föreskrifter eller av direkta åtgärder för att underlätta kontrollen av en anläggning.

Offentlig insyn

19 § Den som innehar tillstånd att driva en kärnkraftsreaktor eller en anläggning för lagring, hantering eller förvaring av kärnavfall eller av kärnämne som inte skall användas på nytt är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd som regeringen bestämmer insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.

20 § Insynen skall göra det möjligt för nämnden att inhämta information om det säkerhets- och strålskyddsarbete som har utförts eller planeras vid en anläggning som avses i 19 § och ställa samman material för att informera allmänheten om detta arbete.

Paragraferna har sin motsvarighet i 1 och 2 §§ lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och överensstämmer med 19 och 20 §§ i kommitténs förslag. Frågan om offentlig insyn har närmare behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.5).

Till skillnad från nu gällande bestämmelser kan lokal säkerhetsnämnd inrättas även i kommun inom vilken lagrings-, hanterings- och förvaringsanläggningar för kärnavfall m. m. uppförs.

Enligt 19 § har de lokala säkerhetsnämnderna fått utökade uppgifter. Nämndernas uppgift är således inte som f. n. begränsad till det kärntekniska säkerhetsarbete som utförts eller planeras vid en kärnkraftsreaktor.

Nämndernas insyn och informationsskyldighet skall omfatta över huvud taget allt förekommande säkerhets- och strålskyddsarbete vid en anläggning. Häre ingår säkerhets- och strålskyddsfrågor vid bl. a. transporter av kärnavfall till och från den aktuella anläggningen. Till säkerhetsfrågorna hör också, som framgår av motiveringen till 4 §, frågor om skydd av en anläggning eller transport (fysiskt skydd), dock i den mån insyns- och informationsskyldigheten är förenlig med kraven på sekretess.

De lokala säkerhetsnämnderna har även tillagts rätt att få insyn i och möjlighet att informera om frågor avseende planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor.

21 § Tillståndsinnehavaren skall på begäran av nämnden

1. lämna nämnden upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnden ta del av tillgängliga handlingar, allt i den mån det behövs för att nämnden skall kunna fullgöra vad som anges i 20 §, och

2. ge nämnden tillträde till och förevisa anläggningar eller platser, om det behövs för att nämnden skall få innebörden av upplysningar eller handlingar som utlämnats enligt 1 belyst och tillträdet är förenligt med gällande säkerhetsföreskrifter.

Paragrafen överensstämmer i sak med 3 § lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och 21 § i kommitténs förslag.

I paragrafen regleras tillståndsinnehavarens skyldighet att på en säkerhetsnämnds begäran ge de upplysningar m. m. som nämnden behöver för att få insyn och kunna inhämta information. Informationsskyldigheten omfattar sådan information som är tillgänglig för innehavaren av anläggningen. Däri ligger bl. a. att den skall kunna tillhandahållas utan väsentliga olägenheter eller kostnader för innehavaren. Någon skyldighet för denne att för nämndens räkning göra utredningar i olika frågor är det alltså inte fråga om.

Frågor om tillträde till en anläggning som avses i 19 § regleras av föreskrifter som SKI meddelat med stöd av lämnat tillstånd till innehav och drift av anläggningen. Tillträde av annan än anläggningens personal kräver i princip särskilt tillstånd av SKI. Härvid gäller att tillträde inte får stå i konflikt med de säkerhetsintressen som det åvilar inspektionen att beakta. Som framgår av denna paragraf (punkten 2) gäller skyldigheten att lämna säkerhetsnämnderna tillträde till en anläggning i den mån tillträdet är förenligt med gällande säkerhetsföreskrifter och i den omfattning så är fallet.

Av instruktionerna för SKI och SSI framgår att det åligger dessa myndigheter att bl. a. ge säkerhetsnämnderna information om frågor som rör resp. myndighets verksamhetsområde. Motsvarande skyldighet anser jag bör åläggas den myndighet som handhar frågan om hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle m. m. och om forskning och utveckling på dessa områden. Det ankommer på regeringen att föreskriva härom.

Ansvarsbestämmelser m. m.

22 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som

1. utan tillstånd enligt 5 eller 6 § bedriver kärnteknisk verksamhet,
2. underlåter att iaktta villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag, eller

3. åsidosätter föreskrifter om provning som meddelats med stöd av 9 §.

I fråga om olovlig införsel av kärnämne eller kärnavfall eller olovlig utförsel av kärnämne eller annat som avses i 1 § 4 eller försök därtill gäller lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Paragrafen har sin motsvarighet i 7 § atomenergilagen och 22 § i kommitténs förslag.

I förhållande till nu gällande bestämmelser i atomenergilagen har skillnaden mellan påföljd för normala och grova brott tagits bort. Vidare har lagts till att straffbestämmelserna omfattar även åsidosättande av föreskrift om provning. I andra stycket har angetts att lagen om straff för varusmuggling skall tillämpas även i fråga om olovlig införsel av kärnämne eller kärnavfall.

I fråga om sådan upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt som avses i 1 § 5 gäller straffbestämmelserna i första stycket.

Bestämmelser om straff för underlåtenhet att iaktta villkor och föreskrifter vad avser strålskyddet finns i 23 § andra stycket strålskyddslagen.

23 § Kärnämne eller kärnavfall som någon utan tillstånd enligt 5 § förvärvat, innehaft, överlåtit, hanterat, bearbetat, transporterat eller annars tagit befattning med kan förklaras helt eller delvis förverkat, om det inte är uppenbart obilligt. Innehar han inte längre ämnet, får i stället värdet förklaras förverkat.

Paragrafen har sin motsvarighet i 8 § atomenergilagen och 23 § kommitténs förslag.

Paragrafen har redaktionellt ändrats så att den överensstämmer med 1 § 2.

24 § Den som inte fullgör vad tillsynsmyndigheten begär eller beslutar med stöd av 17 eller 18 § eller vad den lokala säkerhetsnämnden begär med stöd av 21 § eller som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar myndigheten eller nämnden oriktiga uppgifter, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen motsvarar 9 § atomenergilagen och 5 § lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. Motsvarande bestämmelse finns i 24 § kommitténs förslag.

I paragrafen har följts den straffskala som anges i atomenergilagen. Det innebär en skärpning i förhållande till vad som stadgas i 5 § lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken, enligt vilken påföljden är böter.

25 § Den som inte följer vad som föreskrivs i 10–12 § eller med stöd av denna lag uppställda villkor eller föreskrifter eller att efterkomma vad tillsynsmyndigheten har begärt eller beslutat med stöd av 17 eller 18 §, får av myndigheten föreläggas vite.

Paragrafen motsvarar 10 § atomenergilagen och 25 § i kommitténs förslag.

Fråga om utdömande av vite enligt denna paragraf prövas av allmän domstol på talan av allmän åklagare. Om tillsynsmyndigheten anser att förelagt vite bör dömas ut, har myndigheten således att hos vederbörande åklagare begära att denne väcker talan därom.

Bestämmelser om vitesföreläggande i frågor som omfattas av SSI:s tillsyn finns i 20 § strålskyddslagen.

26 § Brott som avses i 22 § första stycket eller 24 § får åtalas av allmän åklagare endast om det anmäls till åtal av tillsynsmyndigheten.

Paragrafen motsvarar 12 § atomenergilagen och 26 § i kommitténs förslag.

Frågor om kärnteknisk verksamhet kräver i stor omfattning speciella kunskaper och avser särskilt vad gäller kärnkraftverk avancerade tekniska system. Med hänsyn härtill anser jag det lämpligt att för åtal för brott som avses i 22 § första stycket eller 24 §, liksom f. n., skall krävas anmälan av tillsynsmyndigheten.

27 § Beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag får överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

Denna paragraf överensstämmer i sak med 13 § atomenergilagen och 27 § i kommitténs förslag.

Skrivelse med överklagande ges in till industridepartementet och prövas av regeringen.

28 § Beslut av en lokal säkerhetsnämnd om begäran enligt 21 § får överklagas hos länsrätten genom besvär.

Paragrafen överensstämmer i sak med 4 § lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och 28 § i kommitténs förslag.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.
2. Genom denna lag upphävs lagen (1956: 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., lagen (1979: 335) om förbud mot att

under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle och lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Bestämmelserna i 4 § lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. och 2 § lagen om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle skall fortfarande gälla intill utgången av år 1989.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4. Tillstånd samt villkor och föreskrifter som har meddelats med stöd av atomenergilagen skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

5. I mål eller ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av den nya lagen tillämpas äldre bestämmelser. Ansökan om tillstånd enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., som har getts in men inte avgjorts före lagens ikraftträdande, skall dock prövas enligt 6 § i den nya lagen.

6. Bestämmelserna i 12 § gäller inte i fråga om en kärnkraftsreaktor för vilken tillståndet före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid under den tid som begränsningen gäller. Innehavare av sådan reaktor kan dock under tillståndets giltighetstid hos regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anmäla att han åtar sig att fullgöra vad som föreskrivs i 12 §. Den bestämmelsen gäller i så fall från och med dagen för anmälan.

Motiven för övergångsbestämmelserna har närmare behandlats i avsnitten 5.3.2.3 och 5.3.8. Vad som anges i punkterna 1–5 motsvarar i huvudsak kommitténs förslag.

7.2 Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)

1 § Med radiologiskt arbete förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid kärnteknisk anläggning.

Med joniserande strålning avses i lagen strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning.

Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt, får regeringen föreskriva att vad som i lagen sägs om teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning eller om radiologiskt arbete skall gälla helt eller delvis även teknisk anordning av visst slag som är avsedd att utsända icke-joniserande strålning respektive arbete vari användes sådan anordning. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet att meddela föreskrifter som nu har sagts.

2 § Radiologiskt arbete må ej bedrivas utan tillstånd av myndighet som regeringen bestämmer (strålskyddsmyndigheten). Ej heller må någon utan tillstånd av strålskyddsmyndigheten innehava röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning, idka handel med radioaktivt ämne eller eljest till riket införa eller här förvärva, innehava eller överlåta sådant ämne.

Den som ej innehar sådant tillstånd må ej utan medgivande av strålskyddsmyndigheten taga hand om oförtullat radioaktivt ämne på sätt som

avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m.m.

Tillstånd må meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag.

Avlider någon som innehar tillstånd enligt denna lag, vare tillståndet likväl, såvitt angår rätt att innehava radioaktivt ämne eller röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, gällande för dödsboet intill tre månader från dödsfallet.

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för vad som omfattas av tillstånd enligt lagen (000:000) om kärnteknisk verksamhet om icke annat föreskrives i tillståndet.

I fråga om provningen av frågor om tillstånd till radiologiskt arbete, avseende tillverkning av radioaktiva läkemedel, eller till handel med eller införsel av sådana läkemedel finns också föreskrifter i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel.

5 § Vid meddelande av tillstånd skall strålskyddsmyndigheten stadga de villkor och övriga föreskrifter som finnas erforderliga ur strålskyddssynpunkt. Myndigheten må ock senare, när det finnes påkallat, stadga nya eller ändrade villkor eller föreskrifter.

Meddelas tillstånd enligt 2 § tredje stycket, äger strålskyddsmyndigheten föreskriva skyldighet att göra anmälan om förvärv av anordning eller ämne som avses med tillståndet.

När tillstånd beviljats enligt lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

6 § Ej må någon som innehar tillstånd enligt denna lag utan strålskyddsmyndighetens medgivande bruka annan lokal eller i 2 § avsedd anordning, annat radioaktivt ämne eller större mängd av sådant ämne än som angivits i tillståndet eller väsentligt ändrad lokal eller anordning eller eljest utnyttja tillståndet på annat sätt, i större omfattning eller under andra förhållanden än tillståndet avser.

Den som innehar tillstånd enligt lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Ändringarna i strålskyddslagen överensstämmer med kommitténs förslag.

De företagna ändringarna innebär en anpassning till den nya terminologin i lagen om kärnteknisk verksamhet. Det nuvarande begreppet anlägg-

ning för utvinning av kärnenergi i 1 § strålskyddslagen har utvidgats och ersatts med det mera heltäckande begreppet kärnteknisk anläggning. Vad som avses med kärnteknisk anläggning framgår av 2 § lagen om kärnteknisk verksamhet.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1 och 5.3.4) tagit upp frågor om samspelet mellan lagen om kärnteknisk verksamhet och strålskyddslagen samt uppdelningen av tillsynsansvaret mellan SKI och SSI.

Ändringarna i strålskyddslagen bör träda i kraft samtidigt med ikraftträdandet av lagen om kärnteknisk verksamhet.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

1 § Av bestämmelserna i 10 och 11 §§ lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara för kostnaderna för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

2. reaktoranläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt, och

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

2 § Utöver vad som anges i 1 § svarar reaktorinnehavaren även för de kostnader som staten har för att

1. komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i 1 § 3,

2. pröva frågor som avses i 5 § andra stycket eller 10 § och

3. övervaka och kontrollera slutförvar.

Ändringarna i dessa paragrafer överensstämmer med kommitténs förslag. En smärre redaktionell ändring har dock vidtagits. Med en kärnkraftsreaktor avses enligt vad som anges i 2 § 1 a lagen om kärnteknisk verksamhet en anläggning för utvinning av kärnenergi.

De ändringar som föreslås i finansieringslagen är föranledda av att de nuvarande bestämmelserna i 1 § denna lag om en reaktorinnehavares ansvar för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, för avveckling och rivning av reaktoranläggningen och för behövlig forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet har överförs till 10 och 11 §§ lagen om kärnteknisk verksamhet. Av bestämmelserna om reaktorinnehavarens skyldigheter följer, att han har att svara för kostnaderna för de åtgärder som behöver vidtas och för att erforderliga åtgärder blir utförda.

Med hänsyn till att bestämmelserna om en reaktorinnehavares skyldigheter förts över till den nya lagen har bestämmelserna härom i 1 och 2 §§ finansieringslagen utgått. I dessa paragrafer anges därför enbart vilka

kostnader som en reaktorinnehavare är skyldig att betala till staten genom årlig avgift.

I övrigt har vidtagits vissa justeringar i 1 och 2 §§.

3 § Reaktorinnehavaren skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta en beräkning över de kostnader som behövs för de åtgärder som anges i 1 §. I de beräknade kostnaderna skall ingå dels en uppskattning av kostnaderna för samtliga de åtgärder som kan bli behövliga, dels kostnaderna för de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst tre år. Kostnadsberäkningen skall årligen ses över.

Kostnadsberäkningen skall varje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i kommitténs förslag, ersätter nuvarande bestämmelser i 3 § om bl. a. skyldighet att upprätta en plan för forsknings- och utvecklingsverksamhet enligt 1 §.

Bestämmelserna om reaktorinnehavarnas skyldighet att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet samt kontrollen och tillsynen häröver har, som jag närmare motiverat i avsnitt 5.3.2.2, överförts till 10–12 §§ lagen om kärnteknisk verksamhet. I skyldigheterna ingår bl. a. att svara för de kostnader som reaktorinnehavarnas egen forskningsverksamhet medför. Det innebär att reaktorinnehavarnas uppgiftsskyldighet enligt finansieringslagen begränsas till att avse en kostnadsredovisning för att de årliga avgifter som reaktorinnehavarna skall erlagga till staten skall kunna bestämmas. Denna redovisning omfattar dels de beräknade kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall samt avveckling och rivning av reaktoranläggningen, dels kostnaderna som behövs för de åtgärder som avses bli vidtagna inom den närmaste tiden. Bestämmelserna i 3 § har ändrats i enlighet härmed. Underlag för en bedömning av kostnadsredovisningen ges i det forsknings- och utvecklingsprogram som reaktorinnehavarna enligt 12 § lagen om kärnteknisk verksamhet skall lämna vart tredje år.

För att nå överensstämmelse med granskningstiderna i 12 § lagen om kärnteknisk verksamhet har tiden för kostnadsberäkningen bestämts till tre år.

I 4 § finns bestämmelser om myndighetens (kärnbränslenämndens) plan för de åtgärder som staten har för komplettering av reaktorinnehavarnas forsknings- och utvecklingsverksamhet samt för övriga kostnader som staten har enligt 2 §. Som jag angett i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.2) pågår f. n. översyn av frågorna om samhällets forskning på bl. a. avfallsområdet och den lämpligaste organisationen härav. I avvaktan på resultatet av detta arbete bör enligt min mening bestämmelserna i 4 § finansieringslagen kvarstå oförändrade. Det innebär att planen enligt denna paragraf bl. a. skall ange vilka forskningsinsatser som staten svarar för samt kostnaderna härför. Underlag för bedömningen av den kompletteran-

de forskning som skall bedrivas enligt 4 § erhålls genom det forsknings- och utvecklingsprogram som anges i 12 § lagen om kärnteknisk verksamhet.

5 § För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som avses i 1 och 2 §§ skall reaktörinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

Avgiftens storlek fastställs årligen för nästföljande kalenderår av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den årliga avgiften skall bestämmas så att de sammanlagda avgiftsbeloppen som erläggs under reaktorns drifttid täcker de kostnader som avses i första stycket.

6 § Den årliga avgiften bestäms med ledning av den kostnadsberäkning och plan som avses i 3 och 4 §§ och med hänsyn till de beräknade utgifterna för åtgärder som avses i 1 och 2 §§. I fråga om åtgärder som avses i 1 § skall härvid beaktas tidigare vidtagna åtgärder för omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, reaktoranläggningens beskaffenhet och övriga omständigheter som kan påverka avgiftsberäkningen.

Om uppgifter saknas eller är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för avgiftsberäkningen, bestäms avgiften till skäligt belopp.

Dessa paragrafer har ändrats som en följd av ändringarna i 1–3 §§.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

I fråga om en kärnkraftsreaktor för vilken tillståndet före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid gäller 3 § i dess äldre lydelse under den tid som begränsningen gäller till dess innehavaren av reaktorn enligt punkten 6 övergångsbestämmelserna till lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet har anmält att han åtar sig att fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i 12 § i den lagen.

Ändringarna i finansieringslagen bör träda i kraft samtidigt med ikraftträdandet av lagen om kärnteknisk verksamhet.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.2.2) förordat att det beträffande de fem reaktorer som prövats enligt villkorslagen och som meddelats tidsbegränsade drifttillstånd inte skall uppställas större forskningsskyldigheter på avfallsområdet än vad som i dag gäller. Enligt 6. övergångsbestämmelserna till lagen om kärnteknisk verksamhet kan dock dessa reaktörinnehavare anmäla att de åtar sig den mera omfattande forskningsskyldighet som följer av 12 § den lagen. I övergångsbestämmelserna till finansieringslagen anges med hänsyn härtill att 3 § fortfarande gäller beträffande nu avsedda reaktorer till dess en sådan anmälan gjorts.

7.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter

13 § I fråga om rätt att förvärva, inneha eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som utgör kärnämne enligt 2 § lagen (0000: 000) om kärnteknisk verksamhet, finns bestämmelser i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Bestämmelsen i 13 § minerallagen har ändrats så att den ansluter till terminologin i lagen om kärnteknisk verksamhet. Som jag har angett i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.9.2) föreligger tillståndsplikt enligt lagen om kärnteknisk verksamhet beträffande sådant material som hämtats upp ur en gruva vid gruvdrift eller provbrytning. Bestämmelserna i 13 § minerallagen har förtydligats i detta hänseende.

F. n. gäller att generella tillstånd för envar lämnas enligt kungörelsen (1970: 749) med vissa tillstånd enligt atomenergilagen (1956: 306) avseende smärre kvantiteter ämnen med uran m. m., bl. a. högst 5 000 gram naturligt eller utarmat uran eller förening därav, samt ämnen, vars halt av uran eller torium ej överstiger 50 gram per ton. I dessa fall fordras tillstånd enligt strålskyddslagen.

Ändringen i denna paragraf bör träda i kraft samtidigt med ikraftträdandet av lagen om kärnteknisk verksamhet.

7.5 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)

8 kap.

18 § Sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats på grund av föreskrift i lagen (0000: 000) om kärnteknisk verksamhet beträffande offentlig insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid vissa kärntekniska anläggningar, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

För säkerhetsnämndernas verksamhet finns bestämmelser om sekretess i förevarande paragraf. F. n. gäller sekretess för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats på grund av föreskrift i särskild lagstiftning om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Den särskilda lagstiftningen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken ingår nu i lagen om kärnteknisk verksamhet. Enligt 19 § den lagen har de lokala säkerhetsnämnderna fått utökade uppgifter. Nämn-

dernas insyn och, enligt 20 §, informationsskyldighet omfattar över huvud taget allt förekommande säkerhets- och strålskyddsarbete vid en anläggning. Till skillnad mot vad som f. n. gäller kan lokala säkerhetsnämnder inrättas också i kommuner där lagrings- och förvaringsanläggningar för kärnavfall m. m. uppförs.

Bestämmelserna i 8 kap. 18 § sekretesslagen har ändrats till följd av de ändringar i fråga om offentlig insyn som jag nu har redogjort för.

Ändringen bör träda i kraft samtidigt med ikraftträdandet av lagen om kärnteknisk verksamhet.

8 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om kärnteknisk verksamhet,
2. lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
3. lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter,
5. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).

9 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Författningsförslag

1 Förslag till

Lag om kärnteknisk verksamhet

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet.

2 § Genom prövning av fråga om tillstånd till kärnteknisk verksamhet, genom villkor och föreskrifter och genom en fortlöpande tillsyn skall söras för att verksamheten bedrivs med beaktande av samhällets krav på säkerhet och av de förpliktelser som följer av avtal och överenskommelser på kärnenergiområdet som Sverige har ingått.

Bestämmelser om strålskydd ges i strålskyddslagen (1958: 110).

3 § Vid kärnteknisk verksamhet skall vidtas de säkerhetsåtgärder som krävs för att

1. förebygga fel i och felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annan omständighet som kan leda till en radiologisk olycka och
2. förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Tillämpningsområde

4 § Med kärnteknisk verksamhet avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till landet av kärnämne eller kärnavfall,
4. utförsel ur landet av
 - a. kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilket sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningstänkts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne, om regeringen föreskriver det.
5. upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka utrustning eller material som avses i 4 c av den som inom riket tillverkar sådan utrustning eller sådant material.

Definitioner

5 § I denna lag avses med

kärnteknisk anläggning: 1. anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnreaktor),

2. annan anläggning, i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor,

3. anläggning för utvinning, framställning, hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnämne,

4. anläggning för hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnavfall,

kärnämne: 1. uran, plutonium eller annat ämne, som används eller kan användas för utvinning av kärnenergi (kärnbränsle), eller förening i vilken sådant ämne ingår,

2. torium eller annat ämne, som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle, eller förening i vilken sådant ämne ingår,

3. deuterium eller tritium eller förening i vilken sådant ämne ingår,

4. använt kärnbränsle, som efter omvandling kan användas för utvinning av kärnenergi.

kärnavfall: 1. använt kärnbränsle, som har placerats i slutligt förvar,

2. radioaktivt ämne eller material som bildats eller blivit radioaktivt förorenat eller erhållits som avfall i samband med kärnteknisk verksamhet,

3. radioaktiva delar av kärnteknisk anläggning som avvecklas.

Tillståndsplikt m. m.

6 § För kärnteknisk verksamhet krävs tillstånd enligt denna lag. Tillstånd meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

7 § En kärnreaktor för utvinning av kärnenergi får inte utan särskilt tillstånd av regeringen första gången tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske.

Tillstånd får lämnas endast om reaktorns innehavare har

1. visat att för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd och

2. företett ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

8 § För förvärv eller innehav av uran med en halt av isotoperna uran 233 eller uran 235 som överstiger 20 procentenheter eller av renframställt plutonium krävs särskilt tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

9 § Ett tillstånd till kärnteknisk verksamhet får begränsas till att avse viss tid.

Tillståndsvillkor m. m.

10 § När ett tillstånd meddelas eller under ett tillstånds giltighetstid får uppställas sådana villkor som är påkallade med hänsyn till säkerhet och strålskydd.

Bestämmelser om villkor som är påkallade av strålskyddsskäl och om meddelande av föreskrifter härför under ett tillstånds giltighetstid ges i strålskyddslagen (1958: 110).

11 § Regeringen kan i fråga om anordningar för kärnteknisk verksamhet, som är av betydelse från säkerhetssynpunkt, meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning samt om avgifter.

Regeringen får överlåta åt myndighet som regeringen bestämmer att meddela sådana föreskrifter som avses i första stycket.

Allmänna skyldigheter m. m. för innehavare av tillstånd

12 § Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att

1. de åtgärder vidtas, som med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilken den bedrivs, krävs för att upprätthålla en betryggande säkerhet,

2. i verksamheten uppkommet kärnavfall och i verksamheten uppkommet kärnämne, som icke används på nytt, hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt och

3. den anläggning, i vilken verksamheten bedrivs avvecklas och rivs på ett säkert sätt.

Bestämmelser om skyldigheter för tillståndsinnehavare med hänsyn till strålskyddet ges i strålskyddslagen (1958: 110).

13 § Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi skall, utöver vad som sägs i 12 §, svara för att den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 12 § 2 och 3 skall kunna fullgöras.

Om skyldighet för reaktorinnehavaren att svara för vissa kostnader som staten har och att erlägga en årlig avgift till staten ges bestämmelser i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

14 § Om ett tillstånd återkallas eller ett tillstånds giltighetstid gått ut, kvarstår skyldigheterna för tillståndsinnehavaren enligt 12 § till dess de fullgjorts. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan medge att tillståndsinnehavaren befrias från sina skyldigheter.

Återkallelse av tillstånd m. m.

15 § Ett tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas om

1. villkor eller föreskrift som uppställts med stöd av denna lag eller tillståndsinnehavarens skyldigheter enligt 12 och 13 § inte iakttas eller

2. det i annat fall föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt.

Tillsyn

16 § Tillsynen över efterlevnaden av vad som föreskrivs i denna lag samt av villkor och föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag utövas av myndighet som regeringen bestämmer.

Bestämmelser om tillsyn från strålskyddssynpunkt ges i strålskyddslagen (1958: 110).

17 § En tillståndsinnehavare skall på myndighetens anfordran lämna de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynens utövande. Tillståndsinnehavaren skall vidare följa de villkor och föreskrifter, vilka myndigheten meddelar för att trygga efterlevnaden av vad som föreskrivs i 10, 12 och 13 §§.

18 § För att möjliggöra tillsyn enligt denna lag är en tillståndsinnehavare skyldig att lämna tillträde till anläggning eller plats, där kärnteknisk verksamhet bedrivs, samt upplysa om förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna lag eller villkor och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen.

Offentlig insyn

19 § Den som innehar tillstånd att driva en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi eller en anläggning för lagring, hantering eller förvaring av kärnämne, som icke skall användas på nytt, eller av kärnavfall är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd, som regeringen bestämmer, insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.

20 § Insynen skall göra det möjligt för nämnden att inhämta information om det säkerhets- och strålskyddsarbete som utförts eller planeras vid anläggning som avses i 19 § och ställa samman material för att informera allmänheten om detta arbete.

21 § Tillståndsinnehavaren skall på anfordran av nämnden

1. lämna nämnden upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnden ta del av tillgängliga handlingar, allt i den mån det behövs för att nämnden skall kunna fullgöra vad som anges i 20 §,

2. ge nämnden tillträde till och förevisa anläggning eller plats, om det behövs för att nämnden skall få innebörden av upplysning eller handling som utlämnas enligt 1 belyst och tillträdet är förenligt med gällande säkerhetsföreskrifter.

Ansvarsbestämmelser m. m.

22 § Den som bryter mot vad som föreskrivs i 6–8 §§ eller underlåter att iakttä villkor och föreskrift som meddelats med stöd av denna lag, döms till böter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst två år.

Om påföljd för olovlig utförsel av kärnämne eller annat som avses i 4 § 4 eller försök därtill, finns föreskrifter i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

23 § Kärnämne eller kärnavfall som någon utan tillstånd enligt 6 eller 8 § innehaft, bearbetat eller annars tagit befattning med kan förklaras helt eller delvis förverkat, om det inte är uppenbart obilligt. Innehar han inte längre ämnet, får i stället värdet förklaras förverkat.

24 § Den som underlåter att ställa sig till efterrättelse vad myndighet föreskriver eller fordrar med stöd av 17 eller 18 § eller vad lokal säkerhetsnämnd fordrar med stöd av 21 § eller i fall som i nämnda paragrafer avses uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar myndigheten eller nämnden oriktig uppgift, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

25 § Den som underlåter att följa villkor, som avses i 10 § första stycket eller att efterkomma vad myndighet föreskrivit eller fordrat med stöd av 17 eller 18 §, får av myndigheten föreläggas lämpligt vite.

26 § Brott som avses i 22 eller 24 § får inte åtalas av allmän åklagare, om det inte anmäls till åtal av myndigheten eller den lokala säkerhetsnämnden.

27 § Talan mot beslut av myndighet enligt denna lag förs hos regeringen genom besvär.

Beslut av myndigheten länder omedelbart till efterrättelse, om intet annat förordnas.

28 § Beslut av en lokal säkerhetsnämnd om anfordran enligt 21 § överklagas hos länsrätten genom besvär.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den

2. Genom denna lag uphävs lagen (1956: 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. och lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

3. Om det i lag eller annars hänvisas till föreskrift, som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4. Tillstånd samt villkor och föreskrifter som har meddelats med stöd av atomenergilagen skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelse i nya lagen.

5. I mål eller ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av den nya lagen tillämpas äldre bestämmelser. Ansökan om tillstånd enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., som getts in men ej avgjorts före lagens ikraftträdande, skall dock prövas enligt bestämmelserna i den nya lagen.

6. I fråga om ersättning enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. för åtgärd som har vidtagits före denna lags ikraftträdande gäller fortfarande äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)

Härigenom föreskrivs att 1.2,5 och 6 §§ strålskyddslagen (1958: 110) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Med radiologiskt arbete förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *anläggning för utvinning av atomenergi*.

Med radiologiskt arbete förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *kärnteknisk anläggning*.

Med joniserande strålning avses i lagen strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning.

Om det är påkallat från strålningssynpunkt, får regeringen föreskriva att vad som i lagen sägs om teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning eller om radiologiskt arbete skall gälla helt eller delvis även teknisk anordning av visst slag som är avsedd att utsända icke-joniserande strålning respektive arbete vari användes sådan anordning. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet att meddela föreskrifter som nu har sagts.

2 §²

Radiologiskt arbete må ej bedrivas utan tillstånd av myndighet som regeringen bestämmer (strålskyddsmyndigheten). Ej heller må någon utan tillstånd av strålskyddsmyndigheten innehava röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning, idka handel med radioaktivt ämne eller eljest till riket införa eller här förvärva, innehava eller överlåta sådant ämne.

Den som ej innehar sådant tillstånd må ej utan medgivande av strålskyddsmyndigheten taga hand om oförtullat radioaktivt ämne på sätt som avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor m. m.

Tillstånd må meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag.

Avlider någon som hinnehar tillstånd enligt denna lag, vare tillståndet likväl, såvitt angår rätt att inneha radioaktivt ämne eller röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, gällande för dödsboet intill tre månader från dödsfallet.

¹ Senaste lydelse 1976: 245

² Senaste lydelse 1975: 709

Nuvarande lydelse

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för att vad som omfattas av tillstånd enligt *atomenergilagen* (1956:306) om icke annat föreskrives i tillståndet.

Föreslagen lydelse

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för att vad som omfattas av tillstånd enligt *lagen* (0000:000) om *kärnteknisk verksamhet* om icke annat föreskrives i tillståndet.

5 §³

Vid meddelande av tillstånd skall strålskyddsmyndigheten stadga de villkor och övriga föreskrifter som finnas erforderliga ur strålskyddssynpunkt. Myndigheten må ock senare, när det finnes påkallat, stadga nya eller ändrade villkor eller föreskrifter.

Meddelas tillstånd enligt 2 § tredje stycket, äger strålskyddsmyndigheten föreskriva skyldighet att göra anmälan om förvärv av anordning eller ämne som avses med tillståndet.

När tillstånd beviljats enligt *atomenergilagen*, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

När tillstånd beviljats enligt *lagen* (0000:000) om *kärnteknisk verksamhet* äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

6 §

Ej må någon som innehar tillstånd enligt denna lag utan strålskyddsmyndighetens medgivande bruka annan lokal eller i 2 § avsedd anordning, annat radioaktivt ämne eller större mängd av sådant ämne än som angivits i tillståndet eller väsentligt ändrad lokal eller anordning eller eljest utnyttja tillståndet på annat sätt, i större omfattning eller under andra förhållanden än tillståndet avser.

Den som innehar tillstånd enligt *atomenergilagen* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Den som innehar tillstånd enligt *lagen* (0000:000) om *kärnteknisk verksamhet* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den

³ Senaste lydelse 1976: 245

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Härigenom föreskrivs att 1, 2 och 5 §§ lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som har tillstånd enligt atomenergilagen (1956:306) att inneha eller driva en kärnreaktor för kraftproduktion (reaktorinnehavaren) skall svara för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt,

2. reaktoranläggningen avvecklas och rivs på ett säkert sätt

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras

Utöver de kostnader som följer av reaktorinnehavarens skyldighet enligt 1 § svarar han även för de kostnader som staten har för att

1. komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i 1 § 3,

2. pröva frågor som avses i 5 § andra stycket eller 10 § och

3. övervaka och kontrollera slutförvar.

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som följer med reaktorinnehavarens skyldigheter enligt 1 § och de kostnader som avses i 2 § skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en

Föreslagen lydelse

1 §

Av bestämmelserna i 12 och 13 §§ lagen (2000:200) om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi (reaktorinnehavaren) skall svara för kostnaderna för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt,

2. reaktoranläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt och

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som anges i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

2 §

Utöver vad som anges i 1 § svarar reaktorinnehavaren även för de kostnader som staten har för att

1. komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i 1 § 3,

2. pröva frågor som avses i 5 § andra stycket eller 10 § och

3. övervaka och kontrollera slutförvar.

5 §

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som avses i 1 och 2 §§ skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutför-

Nuvarande lydelse

avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

Avgiftens storlek fastställs årligen för nästföljande kalenderår av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den årliga avgiften skall bestämmas så att de sammanlagda avgiftsbeloppen som erläggs under reaktorns drifttid täcker de kostnader som avses i första stycket.

Föreslagen lydelse

varing av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

Denna lag träder i kraft den

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om rätt att förvärva eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som användes som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi, finns bestämmelser i atomenergilagen (1956:306).

Föreslagen lydelse

13 §

I fråga om rätt att förvärva, inneha eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som utgör kärnämne enligt 5 § lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet, ges bestämmelser i den lagen.

Denna lag träder i kraft den

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1983: 9) Lagstiftningen på kärnenergiområdet

Lagstiftningens samordning

Nu gällande lagstiftning på kärnenergiområdet kan i princip indelas i tre huvudgrupper, nämligen regler dels för innehav av kärnteknisk anläggning och kärnämnen m. m. samt för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, dels för beredskap i händelse av en olycka i kärnanläggning, dels för skadeståndsansvar.

Till den första gruppen hänförs enligt denna uppdelning lagen (1956: 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilagen), lagen (1977: 140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. (villkorslagen), lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (finansieringslagen), lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken samt strålskyddslagen (1958: 110). Dessa bestämmelser, som syftar till att tillvarata säkerhet och strålskydd samt kontroll av kärnämnen m. m. vid kärnteknisk verksamhet, reglerar frågor om tillstånd och villkor för sådan verksamhet samt tillsyn över och insyn i verksamheten.

Bestämmelser om frågor som avser beredskapen mot kärnkraftsolyckor ges i lagen (1960: 331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Denna lag reglerar vissa länsstyrelseras skyldighet att sörja för att erforderliga skyddsåtgärder vidtas så snart radioaktiva ämnen sprids eller en överhängande fara föreligger för sådan spridning från en kärnreaktor eller annan kärnanläggning i sådan mängd att särskilda åtgärder påkallas för att skydda allmänheten.

Den tredje huvudgruppen avser bestämmelser om skadestånd och försäkringsskyldighet enligt atomansvarighetslagen (1968: 45). I denna lag regleras bl. a. den civilrättsliga ansvarigheten för en innehavare av kärnteknisk anläggning och statligt ersättningsansvar. Atomansvarighetslagen bygger på två internationella konventioner, 1960 års Pariskonvention och 1963 års tilläggskonvention till Pariskonventionen.

De grundläggande skillnaderna i de olika lagarna som rör kärnverksamheten leder enligt kommittén till att det är mindre lämpligt att sammanföra dem i en gemensam lag. Kommittén förordar därför att i första hand bestämmelserna om beredskapsplanering m. m. och skadestånd liksom för närvarande ges i särskilda lagar.

När det gäller samordningen av de bestämmelser som i dag reglerar verksamheten på kärnenergiområdet föreslår kommittén att i en lag samordnas bestämmelserna i atomenergilagen, villkorslagen, lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken samt finansieringslagen i

de delar denna lag reglerar en reaktorinnehavares ansvar för avfallshantering m. m. Övriga delar i finansieringslagen, vilka innehåller regler om bl. a. avgiftsuttag och medlens förvaltning, föreslås kvarstå i den lagen.

I och för sig kan skäl tala för att till en ny, samordnande lagstiftning överföra även de bestämmelser i strålskyddslagen som avser strålskyddet vid kärnverksamhet. Kommittén anser dock – särskilt med hänsyn till skillnaderna i de grundläggande syften som finns mellan strålskyddslagen och lagstiftningen på kärnenergiområdet – att det är olämpligt att sammanföra de båda lagarna.

Vid sidan av nu redovisade lagar finns bestämmelser av särskild betydelse i angränsande lagstiftning, bl. a. i fråga om tillkomst och lokalisering av kärnteknisk anläggning (136 a § byggnadslagen), uranbrytning, arbetsmiljö och transport av farligt gods.

Kommittén har ej funnit det påkallat att föreslå ändringar i andra lagar än de som direkt avser verksamheten på kärnenergiområdet. Kommittén framhåller dock att det är väsentligt att lokaliseringsprövningen enligt 136 a § byggnadslagen samordnas med tillståndsprövningen enligt den nya lag, som föreslås ersätta atomenergilagen, och att informationsbehovet till bl. a. allmänheten blir beaktat.

Övergripande frågor

Det svenska kärnkraftsprogrammet

Riksdagens beslut under hösten 1980 innebär att ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma utöver de tolv reaktorer som är i drift, färdiga eller under byggnad. Beslutet innebär vidare att kärnkraften skall avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för att upprätthålla sysselsättning och välfärd samt att säkerhetssynpunkter bör vara avgörande för i vilken ordningsföljd reaktorerne skall tas ur drift. Med hänsyn till att reaktorerne tekniska livslängd bedömdes vara cirka 25 år, fastslog riksdagen att den sista reaktorn i Sverige skall stängas senast år 2010.

Vad riksdagen beslutat i fråga om vidare kärnkraftsutbyggnad och kärnkraftens avveckling i Sverige är en av utgångspunkterna för kommitténs arbete. Det innebär att lagstiftningen på kärnenergiområdet i första hand bör reglera frågor om ansvar, skydd, säkerhet och övriga villkor för bl. a. innehav och drift av de tolv beslutade kärnkraftsanläggningarna under den tid som kärnkraften avses bli utnyttjad, hantering av kärnbränsle och kärnavfall samt kärnkraftverkens avveckling. För tiden såväl före som efter år 2010 föreligger behov av lagstiftning framför allt i fråga om innehav, befattning, utförsel och transport av kärnämne, använt kärnbränsle och kärnavfall samt hanterings- och förvaringsanläggningar, forskningsreaktorer och eventuellt andra kärntekniska anläggningar.

Kärnkraftslagstiftningens syften

Verksamheten på kärnenergiområdet är med hänsyn till kärnkraftens risker och till intresset av att begränsa kärnvapenspridning i väsentligt högre grad än annan industriell verksamhet omgärdad med särskilda regler som tar sikte på säkerheten i sådan verksamhet och vid hantering av kärnämnen samt på skyddet mot den joniserande strålningens skadliga verkningar. Härtill kommer bl. a. fullföljande av de förpliktelser som följer av internationella avtal och överenskommelser som Sverige har ingått. Genom atomenergilagen och strålskyddslagen utövas därför en särskild statlig kontroll över utvinningen och användningen av uran och andra ämnen av betydelse för framställningen av kärnenergi. Denna kontroll avser vidare uppförande, innehav och drift av kärnreaktorer samt åtgärder med använt kärnbränsle och radioaktiva ämnen. Ett annat intresse som avsetts tillvaratas genom atomenergilagen är att styra kärnkraftens utnyttjande och samla landets tekniska och ekonomiska resurser för dess användning.

Sedan kärnenergilagstiftningens tillkomst har utvecklingen ställt ytterligare eller skärpta krav på verksamheten och på klyvbart material som används, liksom kontrollen därav. Det gäller bl. a. i fråga om begränsning av kärnvapenspridning, hantering av använt kärnbränsle och högaktivt avfall, skydd av kärntekniska anläggningar och transporter samt allmänhetens information om och insyn i kärnteknisk verksamhet.

Kommittén anser att de angivna syftena kan läggas till grund för en ny lagstiftning på kärnenergiområdet. Lagstiftningen bör således utformas så att samhällets krav på skydd och säkerhet samt övriga angivna krav tillvaratas i alla förekommande led i kärnverksamheten.

Lagstiftningen får däremot inte, efter riksdagens beslut om det svenska kärnkraftsprogrammet, som tidigare anses ha någon uppgift att styra kärnkraftens utnyttjande eller samla landets tekniska och ekonomiska resurser för dess användning. Tyngdpunkten i kärnkraftslagstiftningen kommer i stället under den tid kärnreaktorer utnyttjas i landet att ligga på verksamhetens säkerhet och fullgörande av Sveriges internationella åtaganden. Samma inriktning av lagstiftningen bör gälla även i frågor som avser kärnbränslehanteringens slutsteg, dvs. omhändertagande av använt kärnbränsle och avfall från anläggningar som tagits ur drift samt avveckling av anläggningar.

Inte sällan görs en uppdelning mellan strålskydd och säkerhet. Med strålskydd avses de åtgärder som normalt behöver vidtas för skydd av anställda som är sysselsatta i radiologiskt arbete och av allmänheten mot skador av joniserande strålning. Begreppet säkerhet i samband med kärnkraft avser i korthet de tekniska säkerhetsåtgärder som behöver vidtas för skydd mot haverier eller olyckor och därav föranledd strålning, såsom åtgärder med avseende på konstruktion, uppförande och drift av kärnkraft-

verk och åtgärder vid hantering av kärnämnen, använt kärnbränsle och kärnavfall.

Eftersom det övergripande syftet är att förhindra utsläpp av radioaktiva ämnen och att kontrollera strålning kan emellertid frågor om strålskydd och teknisk säkerhet inte alltid särskiljas utan måste beaktas i ett sammanhang. Kommittén betonar därför att ett samlat säkerhetstänkande måste gälla på området och att detta iakttas av alla som är verksamma på området, anläggningsinnehavare såväl som tillsynsmyndigheter. Det kan emellertid samtidigt konstateras att säkerhet och strålskydd, som delar av den totala säkerheten, kan ha olika relativa vikt i de skilda leden av kärnteknisk verksamhet.

Grundläggande ansvarsförhållanden

Den nuvarande lagstiftningen på kärnenergiområdet ger uttryck för ett *statligt övergripande ansvar* för verksamheten. Detta följer bl.a. av de stora samhälleliga konsekvenserna av kärnkraftens utnyttjande inte bara med hänsyn till kärnenergiens roll från försörjningssynpunkt utan också med hänsyn till de säkerhets- och miljöproblem som är förenade med utnyttjande av kärnkraft. Det statliga ansvaret gäller även bl.a. planering, forskning och utveckling rörande säkerhet och strålskydd inom kärnenergiområdet samt säkerställande av att medel finns tillgängliga härför och för att ta hand om använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, liksom för rivning av reaktorer när driften vid dem har lagts ner. Ett statligt ansvar föreligger vidare genom åtgärder för planering av beredskapen mot kärnkraftsolyckor utanför ett kärnkraftverk och genom atomansvarighetslagen i fråga om ersättning av statsmedel i vissa fall till den som skadas i samband med en kärnkraftsolycka.

Kommittén anser att det övergripande ansvar över och insyn i kärnkraftsverksamheten som samhället iklätt sig är väsentligt för dess bedrivande och bör bibehållas i sin nuvarande omfattning. Vid sin bedömning av denna fråga har kommittén funnit att behov inte finns av ytterligare utbyggnad av det statliga ansvaret eller insynen på detta område.

Det direkta ansvaret – dvs. till skillnad mot det övergripande ansvaret – för att kärnteknisk verksamhet bedrivs enligt de krav som samhället uppställer åligger den som har tillstånd till verksamheten.

Innehavarens ansvar avser skyldighet att följa de villkor som är förknippade med tillståndet och de villkor och föreskrifter som tillsynsmyndigheterna – statens kärnkraftsinspektion och statens strålskyddsinstitut – meddelar. Lagstiftningens innebörd samt uppställda villkor och föreskrifter anses vidare medföra att en innehavare av en reaktoranläggning eller annan som fått tillstånd till kärnteknisk verksamhet också är skyldig att fortlöpande uppfylla de ökade krav som ställs på verksamheten och att själv vara aktiv för att hålla säkerheten och strålskyddet vid varje tillfälle på optimal nivå. Det innebär t.ex. att en reaktorinnehavare har att svara

för att erforderliga åtgärder faktiskt kommer till stånd och att betala kostnaderna härför. Han måste också svara för att tekniskt kunnande, utrustning, anläggningar m. m. finns tillgängliga i erforderlig utsträckning och att anläggningen skyddas (fysiskt skydd). Genom särskild lagstiftning – atomansvarighetslagen – har innehavaren även ålagts skyldighet att svara för skadorna som drabbar tredje man och för att ansvarigheten skall vara täckt av försäkring eller annan ekonomisk garanti.

En innehavare av tillstånd till verksamhet på kärnenergiområdet har således ålagts ett långtgående ansvar för verksamhetens säkerhet och strålskydd. Ett sådant ansvar är av väsentlig betydelse för att verksamheten skall få bedrivas. Enligt vad kommittén kunnat konstatera är principerna för detta ansvar numera i huvudsak klarlagda och omfattar samtliga verksamhetsformer på området. På en punkt har kommittén dock funnit behov av kompletterande regler, nämligen i fråga om tiden för ansvars upphörande. Tillståndsinnehavarens ansvar för en avstängd reaktor samt för kärnämnen och kärnavfall bör kvarstå till dess han fullgjort de skyldigheter som anges i lagen.

Utförsel av kärnämnen och kärnteknisk utrustning m. m.

Utförsel från Sverige på kärnenergiområdet förekommer endast i begränsad omfattning och av ett fåtal svenska företag. För utförsel av kärnämnen och kärnteknisk utrustning krävs tillstånd av regeringen i varje särskilt fall. Tillståndsgivningen sker mot bakgrund av Sveriges förpliktelser främst enligt det s. k. icke spridningsfördraget, enligt vilket Sverige bl. a. åtagit sig att varken själv utveckla kärnvapen m. m. eller genom export bidra till att andra länder gör det och att utförsel sker under kontroll av det internationella kontrollorganet IAEA. Sverige har vidare åtagit sig att följa de riktlinjer för export på kärnenergiområdet som överenskommits mellan ett antal stater genom de s. k. Londonriktlinjerna. Dessa riktlinjer tar sikte bl. a. på kontroll av material och utrustning som kräver särskild kontroll. Bestämmelser härom har tagits upp i förordningen (1975: 20) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi, m. m.

Kommittén ansluter sig helt till de icke-spridningsmotiverade hänsyn, som ligger bakom nu gällande bestämmelser och deras tillämpning. Vad gäller reglerna lagtekniskt sett finner kommittén att de har en sådan utformning, att de ger möjlighet till en bedömning utifrån såväl de internationella åtaganden som gjorts som de andra hänsyn som finns att beakta vid export. Kommittén anser därför att de nuvarande exportreglernas konstruktion – dvs. med ett allmänt tillståndskrav fastställt i lagen och med detaljanvisningar i förordning – mycket väl kan läggas till grund för utförselregleringen även i fortsättningen. Kommittén anser vidare med hänsyn bl. a. till nuvarande praxis samt det ringa antalet utförselärenden och fåtalet berörda exportörer, att det inte föreligger behov av att i lagen

närmare ange de omständigheter som regeringen har att beakta vid denna prövning.

I ett avseende föreslår kommittén en utvidgning av de nuvarande bestämmelserna. Således föreslås att även s. k. teknologiöverföring, dvs. upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt (licens), skall kräva regeringens tillstånd vad avser sådan utrustning och material som är tillståndspliktig.

Enligt kommittén finns dock anledning att granska innehållet i utförsel-förordningen, särskilt vad gäller dess produktförteckning. Någon detaljgranskning av förordningen i detta avseende har kommittén emellertid inte företagit.

Avfallshanteringen

Den nuvarande lagstiftningen ger bestämmelser med krav på avfallshandling och slutförvaring i två skilda författningar – villkorslagen och finansieringslagen – med olika konstruktion. Villkorslagen anger att de reaktorinnehavare, som omfattas av lagen vid laddningstillfället av en reaktor skall visa att hantering och slutförvaring kan ske av använt kärnbränsle och högaktivt avfall som erhålls vid upparbetning om sådan sker, eller vid slutförvaring av använt, ej upparbetat kärnbränsle. I samband med givna laddningstillstånd enligt villkorslagen har regeringen begränsat drifttiden med stöd av atomenergilagen och som villkor enligt denna lag för förlängd drifttid ställs krav på att reaktorinnehavaren anger hur den fortsatta avfallshandlingen och slutförvaringen skall kunna ske.

Enligt finansieringslagen åläggs samtliga innehavare av kärnkraftverk i landet att ansvara för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt samt att reaktorinnehavaren svarar för de framtida kostnaderna härför. Samma krav uppställs i fråga om reaktoranläggningarnas avveckling och rivning. Ansvaret avser även att reaktorinnehavaren betalar kostnaderna för den forskning och de åtgärder som behövs för det.

Villkorslagens syfte är att man innan laddning sker får prövat om använt kärnbränsle från en kärnkraftsreaktor kan tas om hand på ett sätt som uppfyller de höga säkerhetskrav som måste uppställas mot bakgrund av bl. a. den långa tid under vilken avfallet avger radioaktiv strålning. Kommittén understryker behovet av att en sådan prövning sker. Kommittén anser det således angeläget att en noggrann och välunderbyggd prövning av det använda bränslets hantering och slutliga förvaring kommer till stånd även för de två reaktorer i det svenska kärnkraftsprogrammet (Forsmark 3 och Oskarshamn 3) som ännu inte prövats enligt villkorslagen.

Eftersom kommittén inte kan förutse huruvida prövningen av fråga om laddningstillstånd för dessa reaktorer kommer att ske före eller efter det att en på kommitténs arbete grundad revidering av kärnkraftslagstiftningen

kommit till stånd, har bestämmelser om prövning av en laddningsansökan tagits upp i kommitténs lagförslag.

I fråga om den närmare lagregleringen framhåller kommittén att prövningen enligt villkorslagen inte sträcker sig längre än till att det vid laddningstillfället finns en förvaringsmetod tillgänglig enligt de krav lagen ställer, medan något krav om fortsatt forskning och utveckling på området inte ställs. Eftersom flera decennier kommer att förflyta mellan prövningen av laddningstillstånd och genomförande av slutförvaring har man all anledning att räkna med att en fortsatt forskning kan leda till förbättrade metoder. Det kan därför enligt kommitténs mening vara till nackdel om man alltför tidigt i denna forskningsprocess låser fast sig vid ett speciellt tekniskt förfaringsätt, medan andra alternativ inte blir tillräckligt studerade.

Kravet på ett allsidigt forsknings- och undersökningsprogram, anpassat till tidsperspektivet för avfallshanteringen, finns fastslaget i finansieringslagen. Till skillnad från villkorslagen omfattar finansieringslagen samtliga kraftreaktorer i landet. Kommittén förordar med hänsyn till dessa omständigheter att en ny lagstiftning utgår från finansieringslagens grundläggande principer. I linje härmed bör beträffande laddning av en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi krävas av reaktorinnehavaren att han i samband med laddningsansökan dels visat en godtagbar metod med hänsyn till säkerhet och strålskydd finns för avfallshanteringen, vilket för närvarande krävs enligt villkorslagen, dels företer ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att avfallet skall kunna tas om hand.

I villkorslagen anges att avfallets slutliga förvaring skall vara "helt säker". Kommittén understryker att mycket höga säkerhets- och strålskyddskrav måste ställas på metoden för det använda kärnbränslets omhändertagande och slutförvaring, men det framhålls samtidigt att det med dagens kunskaper inte kan anges någon "helt" säker metod att lösa detta tekniska problem. Det är därför angeläget att forskningen och utvecklingsarbetet i avfallsfrågorna inte avmattas sedan laddningstillstånd lämnats. Mot denna bakgrund framstår det enligt kommittén som olyckligt om en metod angavs som "helt säker", vilket skulle kunna ge intryck av att fortsatt forskning var mindre angelägen. Begreppet "helt säker", har därför utmönstrats i den nya lagen.

Vid en uppläggning av lagstiftningen enligt kommitténs förslag bör samtidigt stor vikt fästas vid den övervakande och kontrollerande uppgift på avfallsområdet som handhas av nämnden för hantering av använt kärnbränsle (kärnbränslenämnden). Det bör åligga nämnden att årligen granska och utvärdera det forsknings- och utvecklingsarbete som kraftbolagen bedrivit. För att nämnden skall kunna fullgöra bl. a. denna uppgift förordas att den ges resurser och utökad kompetens härför.

Kommitténs förslag vad gäller avfallshanteringen innebär sammanfattningsvis att det vid laddningstillfället för en kärnreaktor skall prövas om en

visad hanteringsmetod kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd och att ett allsidigt forskningsprogram förtetts. Om laddningstillstånd ges, åligger det därefter reaktorinnehavaren att svara för den fortsatta forsknings- och utvecklingsverksamheten. Denna verksamhet granskas i första hand av kärnbränslenämnden, som skall bedöma den planerade framtida forskningen och utvärdera redan uppnådda forskningsresultat. Nämnden kan uppställa föreskrifter för forskningsverksamheten och själv, liksom för närvarande, utföra kompletterande forskning på avfallsområdet. Mot bakgrund av den betydelse som avfallshanteringen måste tillmätas är det naturligt att denna har en särskild betydelse för frågan om återkallelse av driftstillstånd. En förutsättning för att driftstillstånd inte skall återkallas är därför att tillståndsinnehavaren uppfyller sin skyldighet i fråga om forsknings- och utvecklingsverksamheten. Den årliga prövning, som kärnbränslenämnden skall göra och inrapportera till regeringen av hur forsknings- och utvecklingsverksamheten i avfallsfrågorna har bedrivits av tillståndsinnehavarna, måste ske efter lika stränga kriterier som den ursprungliga prövningen för laddningstillstånd.

Kommittén fastslår härutöver att ansvaret för omhändertagande av radioaktivt avfall skall åligga envar som har tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet och att detta ansvar omfattar även låg- och medelaktivt avfall. Skyldigheten att till staten betala avgift enligt finansieringslagen föreslås dock gälla endast den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnreaktor för utvinning av kärnenergi.

Lagreglering av hanteringsmetod

De alternativ för att ta hand om och slutförvara använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som i dag föreligger innebär att bränslet antingen upparbetas eller direktdeponeras. Det pågår emellertid en omfattande debatt och forskning om den lämpligaste lösningen av det använda bränslets hantering. Uppmärksamheten har därvid riktats särskilt mot frågan om upparbetning skall ske eller ej. Genom upparbetning av det använda bränslet utvinns uran och plutonium som kan återanvändas i nytt kärnbränsle. En betydelsefull fråga i detta sammanhang är om valet av upparbetning påverkar riskerna för spridning av kärnvapen. Det vid upparbetning utvunna plutoniet från civila reaktorer är visserligen mindre ägnat för kärnvapenframställning än s. k. vapenplutonium, men dess användning för framställning av kärnladdningar kan principiellt inte uteslutas.

Kommittén betonar det väsentliga i att det av icke-spridningshänsyn krävs långtgående garantier i fråga om kärnämnen – och då särskilt plutonium – som utvinns vid en eventuell upparbetning och att Sverige uppfyller de förpliktelser om kontroll av kärnämnen som följer av icke-spridningsfördraget. De överväganden som kan göras på grund av nuvarande kunskaper i fråga om avfallshantering talar också för att det använda bränslet direktdeponeras och således ej upparbetas. Vad emellertid kom-

mittén närmare har att överväga är huruvida i lag bör anges vilken metod för omhändertagande av använt kärnbränsle som skall komma till användning eller om lagen bör ges en sådan utformning att den medger olika hanteringsmetoder, dvs. görs flexibel med hänsyn till främst den tekniska utvecklingen.

Olika skäl – främst vad gäller hänsyn till icke-spridningssynpunkterna – talar enligt kommittén för en slutförvaring av använt kärnbränsle utan föregående upparbetning. Samtidigt pekas på att högre krav på slutförvarets långsiktiga hållbarhet ställs vid slutförvaring av använt kärnbränsle än vad som ställs när upparbetningsavfall slutförvaras. Ännu har det heller inte visats att en från alla synpunkter tillfredsställande lösning på avfallsproblemet kan uppnås genom direkt slutförvaring. Ett förbud mot en viss hanteringsmetod kan också resultera i lösningar som senare kan visa sig mindre välgrundade. Kommittén anser mot denna bakgrund att det är mindre lämpligt att nu i lag förbjuda upparbetning. Det bör emellertid tillses att metoden med direkt slutförvaring ges mycket hög prioritet i forsknings- och utvecklingsarbetet kring avfallsproblemen.

En annan synpunkt är att syftet med lagstiftningen på kärnenergiområdet är att tillvarata säkerhets- och strålskyddsintressen och att i lagen ange hur dessa intressen skall kunna tillvaratas. Vid prövning av en ansökan om en angiven hanteringsmetod kan bedömas om det uppställda syftet kan anses säkerställt.

Enligt kommitténs mening talar således skäl för att den föreslagna lagen omfattar de olika metoder för hantering av använt kärnbränsle som kan förekomma eller utvecklas, dvs. att lagstiftningen görs flexibel i dessa hänseenden. Samtidigt bör emellertid krävas att en aktuell hanteringsmetod blir föremål för prövning. Det uppnås genom att det, liksom i gällande lagstiftning, uppställs krav på tillstånd av regeringen för innehav av eller annan befattning med – förutom kärnämne – använt kärnbränsle och att en reaktorinnehavare måste söka tillstånd för att bedriva verksamhet som avser en viss hanteringsmetod.

Samtidigt är det påkallat att det använda kärnbränsle som avses upparbetas blir föremål för kontroll från samhällets sida. Liksom för närvarande gäller föreslås att regeringens tillstånd måste föreligga för utförsel ur landet av bl. a. använt bränsle. Regeringen kan därvid uppställa erforderliga villkor beträffande materialkontroll samt hantering och förvaring av uran och plutonium som utvinns vid en eventuell upparbetning av använt bränsle.

Kärnbränsle, som kan finnas kvar i en kärnreaktor vid en slutlig avstängning av reaktorn får anses omfattas av finansieringslagens bestämmelser om en reaktorinnehavares ansvar att ta hand om använt kärnbränsle och radioaktiva avfallsprodukter. Samma ansvar föreslås föreligga enligt den av kommittén föreslagna nya lagen. En bestämmelse härom har utformats

så att den omfattar även sådana kärnämnen (uran och plutonium) som erhålls vid upparbetning och som ej används på nytt.

Avveckling av kärnteknisk verksamhet

Fråga om avstängning och nedläggning av en kärnkraftsanläggning skall enligt kommittén bedömas med hänsyn till säkerheten och strålskyddet. Denna ordning föreligger redan enligt gällande bestämmelser. Således äger tillsynsmyndigheterna som villkor för drift av en reaktor kräva att åtgärder av säkerhets- och strålskyddsskäl vidtas eller upprätthålls. Uppfylls inte dessa villkor får driften ej heller fortsätta. Om således inte säkerhets- och strålskyddsskäl talar mot driften av en reaktor, bör denna få drivas till den beslutade avstängningstiden år 2010.

Kommitténs lagförslag innehåller ej någon särskild bestämmelse om att kärnkraftverken skall avvecklas år 2010. Bl. a. anförs i denna fråga att de lagstiftningsåtgärder som kan behövas bör tas upp först när alla frågor härom finns klarlagda.

Avfallshanteringens finansiering, övervakning och kontroll

Finansieringslagen trädde i kraft den 1 juli 1983 och har således varit i kraft endast en kort tid. Finansieringssystemet tillämpas i full utsträckning först fr. o. m. år 1983, varför några närmare erfarenheter av lagen saknas. Kommittén lägger på grund härav inte fram några ändringsförslag. Vissa frågor som kommittén särskilt har uppmärksammat berörs dock. Bl. a. ifrågasätts om inte kostnaderna för avfallshantering samt forsknings- och utvecklingsarbetet härför bör bäras gemensamt av reaktorinnehavarna. Ett gemensamt system för avfallshanteringen åtminstone i väsentliga delar, får nämligen anses vara en viktig förutsättning för att lösa de i flera avseenden svåra och kostsamma åtgärder som krävs för en säker avfallshantering och avveckling av kärnkraften. Ytterligare erfarenheter i denna fråga bör dock avvaktas och närmare studeras, t. ex. effekten av kostnadsfördelningen mellan reaktorinnehavarna vid ett gemensamt ansvar och de problem som kan föreligga med hänsyn till ägareförhållanden.

En annan fråga som berörs gäller reaktorinnehavarnas möjlighet enligt finansieringslagen till återlån av de avgiftsmedel en reaktorinnehavare betalat in samt återlånets effekt.

För att kärnbränslenämnden skall kunna fullfölja sin granskande – och i viss mån styrande – uppgift vad gäller avfallsfrågorna förordar kommittén att nämndens reella resurser stärks. En i och för sig möjlig lösning är att nämnden samorganiseras med någon av tillsynsmyndigheterna, som redan inom sig har kunskaper i avfallsfrågor.

Säkerhet och strålskydd

Kontrollen och tillsynen över verksamheten på kärnenergiområdet regleras enligt gällande bestämmelser genom två huvudlagar, nämligen atom-

energilagen och strålskyddslagen. Enligt kommitténs förslag behålls denna uppdelning. Således föreslås att bestämmelserna om säkerhet, liksom ansvaret härför, ges i den av kommittén föreslagna lagen, medan strålskyddsbestämmelserna ges i strålskyddslagen.

Liksom den nuvarande lagstiftningen bör i en ny lag anges i vilka avseenden tillstånd krävs av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer samt lämna åt regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att uppställa behövliga föreskrifter och villkor för verksamheten. Bestämmelserna om tillstånd, villkor och tillsyn har således en avgörande betydelse för att säkerställa lagstiftningens huvudsyfte att kärnenergins fredliga användning skall kunna ske så långt möjligt riskfritt.

En grundläggande princip för kärnteknisk verksamhet är enligt kommittén att alla led i kärnbränslets hantering skall fullföljas på ett fullt tillfredsställande sätt med hänsyn till säkerhet och strålskydd. För att uppnå detta krav fordras i princip en sammanhållen bedömning av verksamheten och en sammanvägning av såväl kortsiktiga som långsiktiga säkerhets- och strålskyddskrav.

Vad gäller de första leden för kärnteknisk verksamhet, varmed här avses främst bränsletillverkning, befattning med kärnämne och drift av kärnkraftverk, omfattar den nuvarande atomenergilagen tillstånd till såväl befattning med kärnämnet som sådant som uppförande, innehav och drift av anläggningar för bränsleframställning och kärnkraftsproduktion. Denna ordning föreslås bibehållas. Liksom för närvarande bör villkor och föreskrifter avseende strålskyddet vid normaldrift meddelas med stöd av strålskyddslagen.

I de följande leden av kärnenergiverksamhet, nämligen hantering och förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, regleras i dag tillståndsfrågan enligt strålskyddslagen vad gäller innehav av och befattning med radioaktivt avfall, medan i atomenergilagen regleras övriga tillståndsfrågor, dvs. innehav av använt kärnbränsle samt anläggningar för kärnavfall. Bl. a. med hänsyn till behovet av att uppnå ett sammanhållet lagsystem som ger möjlighet att samordna och väga samman kraven på egenskaperna hos de olika avfallskategorierna samt hanteringsanläggningar och förvar, föreslår kommittén att samtliga tillståndsfrågor i avfallsleden regleras genom den nya lagen. Liksom gäller i de tidigare leden tillvaratas strålskyddet genom strålskyddslagen.

Tillsyn över kärnverksamhet

I syfte att underlätta en samordning av säkerhets- och strålskyddsintressen och öka möjligheterna till en samlad bedömning av dessa intressen har kommittén bl. a. övervägt en sammanslagning av tillsynsmyndigheterna.

Enligt kommittén bör emellertid klara fördelar föreligga för att företa en sammanslagning av två etablerade myndigheter. Flera av de samordningsproblem som gör sig gällande beror bl. a. på den nuvarande lagstiftningens

uppdelning mellan kärnavfall, som regleras enligt strålskyddslagen, och anläggningar för avfallet som regleras enligt atomenergilagen. Genom kommitténs förslag upphör denna skillnad. I övrigt aktualiseras behovet av samordning till största delen i enskilda frågor, exempelvis när säkerhetshöjande åtgärder skall vidtas.

Det kan också ur allmän synvinkel anses att ett system med två tillsynsmyndigheter är en fördel. Bl. a. nås ett visst mått av dubbelkontroll över kärnverksamheten, vilket kan gagna förtroendet för verksamheten.

Enligt kommittén talar således olika skäl för att den nuvarande tillsynsorganisationen bör behållas. I vart fall vill kommittén nu ej förordna någon form av sammanslagning av myndigheterna. Frågan om tillsynsverksamheten bör dock i fortsättningen följas med uppmärksamhet i fråga om både samordningsfrågor och administrativa frågor.

Offentlig insyn

Lokala säkerhetsnämnden finns för närvarande i kommuner med kärnkraftsanläggningar, dvs. Kävlinge, Oskarshamn, Varberg och Östhammar. Enligt kommittén bör härutöver lokal säkerhetsnämnd inrättas även i en sådan kommun inom vilken uppförs anläggning för lagring, hantering och slutförvaring av kärnavfall.

Nämndernas uppgift enligt nuvarande bestämmelser är bl. a. att inhämta information om det kärntekniska säkerhetsarbete som har utförts eller planeras vid ett kärnkraftverk samt lämna allmänheten information härom. Nämnderna skall även följa planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor.

Kommittén föreslår en utvidgning av säkerhetsnämndernas uppgifter. Deras verksamhet bör omfatta alla de åtgärder som berör säkerhets- och strålskyddsfrågor vid ett kärnkraftverk och en avfallsanläggning. Även frågor om s. k. fysiskt skydd av en anläggning, om säkerheten vid transporter av klyvbara ämnen och om planering av beredskapen mot kärnkraftsolyckor föreslås ingå i nämndernas uppgifter, dock med de begränsningar som följer av sekretesshänsyn.

För att säkerhetsnämnderna skall få så fullständigt underlag som möjligt för sin informationsskyldighet, föreslås att nämnderna skall få upplysningar inte bara från reaktorinnehavarna, utan även från de tillsynsmyndigheter, som är verksamma på kärnkraftsområdet, och från vederbörande länsstyrelser och andra organ som svarar för beredskapsfrågor.

Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet

Kommittén har utarbetat förslag till en ny lag, kallad *Lag om kärnteknisk verksamhet*, i vilken sammanförs nu gällande bestämmelser i atomenergilagen, villkorlagen, finansieringslagen – i de delar lagen avser en reaktorinnehavares ansvar och skyldighet att betala kostnader för avfalls-

hantering m. m. — samt lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Den föreslagna lagen utgår från den nuvarande atomenergilagens principiella uppbyggnad. För verksamhet på kärnenergiområdet uppställs således krav på tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer samt på en fortlöpande tillsyn av verksamheten. Tillståndet innefattar rätt för tillståndsinnehavaren att bedriva kärnteknisk verksamhet eller inneha klyvbart material och avfall endast för det ändamål och på det sätt som följer av tillståndsbeslutet. Vid meddelande av ett tillstånd kan fogas vissa mera grundläggande och principiella föreskrifter och villkor avseende den kärntekniska verksamheten, användningsändamål o. d. När det gäller den fortlöpande driften av en anläggning och t. ex. vidtagande av säkerhetshöjande och strålskyddsförbättrande åtgärder vid anläggningen har tillsynsmyndigheterna befogenhet att meddela de kompletterande och mera detaljerade föreskrifter och villkor som kan anses erforderliga eller ändra föreskrifter och villkor som meddelats av dem. Härtill kommer tillstånd och godkännanden — med villkor och föreskrifter — av mera tillfällig karaktär såsom avseende transport och utförsel.

Enligt kommittén är inriktningen av lagstiftningen på kärnenergiområdet av sådan grundläggande betydelse att den bör klart framgå av lagen. I den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet anges således att lagens syften är att verksamhet på kärnenergiområdet skall bedrivas med beaktande av samhällets krav på säkerhet samt av de förpliktelser som följer av de internationella avtal och överenskommelser på området som Sverige ingått. I lagen anges vidare att dessa krav säkerställs genom bestämmelserna om tillstånd, villkor och föreskrifter samt tillsyn över verksamheten.

Det är emellertid med hänsyn till utvecklingen på kärnenergiområdet inte möjligt att enkelt och i kvantitativa termer definiera en godtagbar säkerhetsnivå. En bestämmelse om säkerhetskravet föreslås därför ges en mera allmän formulering av innebörd att det vid verksamhet på kärnenergiområdet skall vidtas de säkerhetsåtgärder som krävs för att

- förebygga fel i och felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annan omständighet som kan leda till en radiologisk olycka och
- förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Från redaktionell synpunkt föreslår kommittén en annan utformning än atomenergilagens vid angivande av lagens tillämpningsområde. För att uppnå en större överskådlighet och undvika upprepningar i lagen används som samlingsbeteckning för lagens tillämpningsområde begreppet kärnteknisk verksamhet. Därmed avses uppförande, innehav och drift av kärntekniska anläggningar, införsel, innehav, transport av eller annan befattning med kärnämnen och kärnavfall, samt utförsel ur landet av kärnämnen eller viss utrustning m. m. på kärnenergiområdet. Samlingsbeteckningen kärnteknisk verksamhet är således av central betydelse för lagförslagets systematik och avgränsning.

I lagförslaget preciseras närmare vad som avses med begreppen kärnteknisk anläggning, kärnämne och kärnavfall.

Bestämmelserna om tillstånd och villkor har i huvudsak sin motsvarighet i den nu gällande atomenergilagen. Vissa ändringar och tillägg föreslås dock. I två avseenden uppställs krav på särskilt tillstånd av regeringen, nämligen dels för att första gången få tillföra kärnreaktor för utvinning av kärnenergi kärnbränsle, dels för förvärv eller innehav av uran med en halt av isotoperna uran 233 eller uran 235 som överstiger 20 % eller av renframställt plutonium. Kraven för laddningstillstånd har angetts i det föregående under rubriken Avfallshanteringen.

Rätten att uppställa villkor för kärnteknisk verksamhet anges i kommitténs förslag, liksom i atomenergilagen, i en allmänt hållen regel. Enligt förslaget får sådana villkor uppställas som är påkallade med hänsyn till säkerhet och strålskydd. Bestämmelsens utformning ansluter till de syften lagen avses tillvarata.

I lagförslaget införs vidare bestämmelser om officiell provning i fråga om anordningar för kärnteknisk verksamhet, som är av betydelse från säkerhetssynpunkt. Härigenom blir lagen om riksprövplatser m. m. tillämplig och provningsverksamheten därmed ställd under statens provningsanstalts tillsyn.

Ett särskilt avsnitt i den föreslagna lagen anger en tillståndsinnehavares allmänna skyldigheter vid kärnteknisk verksamhet. Motsvarande bestämmelser saknas i atomenergilagen, men ges vad avser strålskydd i strålskyddslagen. I kommitténs lagförslag åläggs en tillståndsinnehavare att svara för att alla de åtgärder vidtas som krävs för att upprätthålla en betryggande säkerhet. Tillståndsinnehavaren skall även svara för att i verksamheten uppkommet kärnavfall och kärnämne, som inte återanvänds, hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt och att den anläggning, i vilken verksamheten bedrivs, avvecklas och rivs på ett säkert sätt, sedan verksamheten har upphört.

Nu angivna skyldigheter avser envar som enligt lagen meddelats tillstånd till kärnteknisk verksamhet och således inte bara innehavare av reaktorer för kraftproduktion. För innehavare av kärnreaktorer för utvinning av kärnenergi åläggs ytterligare ansvar, nämligen att bedriva den forsknings- och utvecklingsverksamhet och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att kunna fullgöra skyldigheten att ta hand om kärnavfall samt avveckla anläggningen. Bestämmelserna om reaktorinnehavarens skyldighet att erlägga en årlig avgift till staten för de framtida kostnaderna för avfallshanteringen kvarstår oförändrade i finansieringslagen.

Om en tillståndshavare inte iakttar uppställt villkor eller sina skyldigheter enligt lagen kan tillståndet att bedriva kärnteknisk verksamhet återkallas. Återkallelse kan också ske om det i annat fall föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt.

Återkallas ett tillstånd eller upphör giltighetstiden för ett tillstånd är

innehavaren av tillståndet ändå inte befriad från sina skyldigheter enligt lagen, dvs. att svara för säkerheten samt för kärnavfallets omhändertagande och anläggningens avveckling, förrän dessa fullgjorts.

En särskild fråga, som tas upp i anslutning till återkallelse av ett tillstånd, är tillståndsinnehavarens rätt till ersättning på grund av återkallelse. Sådan rätt bör enligt kommittén inte föreligga om återkallelse föranleds av att tillståndsinnehavaren brustit i sina förpliktelser enligt lagen, t. ex. ej iakttagit uppställda villkor och föreskrifter med hänsyn till säkerhet eller strålskydd eller en anpassning till nya rimliga villkor i dessa hänseenden. Något behov av en särskild lagregel härom föreligger inte enligt kommitténs mening.

Återkallelse av andra skäl än säkerhets- och strålskyddsskäl kan medföra rätt till ersättning. Frågan härom prövas av allmän domstol med utgångspunkt från allmänna rättsprinciper.

Frågan om tillsyn över kärnteknisk verksamhet regleras i kommitténs lagförslag på motsvarande sätt som i atomenergilagen. Till den nya lagen har vidare överförts bestämmelserna i lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken, med de kompletteringar som angetts ovan under rubriken Offentlig insyn.

I lagförslaget tas vidare upp bestämmelser om ansvar m. m. av i princip motsvarande innehåll som i atomenergilagen och lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Med ikraftträdandet av den föreslagna nya lagen upphävs atomenergilagen, villkorlagen och lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. I en särskild övergångsbestämmelse anges att de tillstånd samt villkor och föreskrifter som har meddelats med stöd av atomenergilagen skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelse i nya lagen. Det anges vidare bl. a. att ansökan om laddningstillstånd enligt villkorlagen, som getts in före lagens ikraftträdande men då ej avgjorts, skall prövas enligt den nya lagen.

Kommitténs förslag medför i övrigt vissa följdändringar i strålskyddslagen, finansieringslagen och minerallagen.

Reservationer

Reservationer mot kommitténs förslag har i vissa frågor avgivits av ledamöterna Blom, Olsson och Söderqvist.

Remissyttrandena

Remissammanställningen har begränsats till de frågor som behandlas i lagrådsremissen.

Allmänna synpunkter

Atomlagstiftningskommitténs förslag till lagstiftning på kärnenergiområdet har överlag mottagits positivt av remissinstanserna. Dessa har – i en del fall med anförande av synpunkter beträffande enskildheter i förslaget – till övervägande del tillstyrkt, anslutit sig till eller lämnat förslaget utan erinran.

Kammarrätten i Jönköping anför att lagstiftningen om och till skydd för kärnkraften har kommit till under en lång tidsperiod och tidvis under starka politiska motsättningar. Det är därför värdefullt att den nu – i ett lugnare debattklimat – blivit föremål för en systematisk genomgång och en teknisk överarbetning. Det arbete kommittén lagt ned avser närmast en kodifiering av gällande rätt och en komplettering av denna utifrån redan tillämpade principer. Betänkandet fyller genomgående högt ställda krav. Kammarrätten tillstyrker därför att förslaget läggs till grund för lagstiftning. Den disposition av författningsmaterialet som föreslås är konsekvent och praktiskt användbar.

Statens vattenfallsverk biträder kommitténs mening om syftena med lagstiftningen på kärnenergiområdet. Tyngdpunkten i lagregleringen bör således läggas vid frågorna om säkerheten i verksamhetens alla led och dennas anpassning till Sveriges internationella åtaganden. Vattenfall finner vidare angeläget att författningsregleringen på kärnenergiområdet – inom ramen för riksdagens beslut om det svenska kärnkraftsprogrammet – sker på ett sådant sätt att verksamheten undgår negativ påverkan av tillfälliga förändringar i den allmänna opinionen. En viktig målsättning för lagregleringen torde vara att så långt möjligt garantera konsekvens och förutsebarhet i myndigheternas handlande.

SSI framhåller att behovet av en särskild säkerhetslag på kärnenergiområdet motiveras framförallt av

- risken för stora olyckor (säkerhetsaspekter),
- risken för spridning av klyvbart material (safeguard),
- förpliktelser enligt internationella avtal,
- stora ekonomiska bindningar och ansvaret för de konsekvenser på kort och lång sikt kärnkraften innebär.

De säkerhetsrelaterade frågorna på kärnenergiområdet är alltså enligt *SSI* av stor betydelse och det är väsentligt att dessa beaktas genom en särskild lagstiftning.

SKI anför: Jämfört med nuvarande lagstiftning innebär kommitténs förslag inga stora förändringar vad gäller omfattningen på det område som täcks in eller den principiella utformningen av ansvarsfördelningen, t. ex. mellan anläggningsinnehavare och myndigheter. På vissa delområden, t. ex. avfallshanteringen, har dock förändringar av betydelse föreslagits. I övrigt innebär förslaget till ny lag främst en samordning och i viss mån modernisering av bestämmelser som hittills återfunnits i flera skilda lagar av varierande ålder. SKI finner för sin del inte heller anledning till genomgripande förändringar i omfattning eller principiell utformning av lagstiftningen på området mot bakgrund av erfarenheterna av hur nuvarande lagstiftning fungerat. Inspektionen finner det dock väl motiverat med en samordning och modernisering av lagstiftningen. Kommitténs förslag utgör därvid en god grund även om inspektionen funnit anledning att föreslå förändringar och förbättringar på en rad punkter, som närmare redovisas i det följande. En svaghet med betänkandet är att kommittén inte lagt fram någon analys av hur de föreslagna lagreglerna skall praktiskt tillämpas i ett antal viktiga fall. Inspektionen förutsätter att dessa brister uppmärksammas i den fortsatta beredningsprocessen.

Kritiska röster saknas emellertid inte. *Hovrätten för Övre Norrland* anför att kommitténs förslag väsentligen innebär en partiell samordning av befintlig lagstiftning samt vissa terminologiska och redaktionella förändringar. Såväl i materiellt som i formellt hänseende är reforminnehållet ganska tunt. En ny lagstiftning innebär erfarenhetsmässigt att de som berörs av den måste göra nya bedömningar och tolkningsöverväganden, var och en inom sitt verksamhetsområde. Detta är självfallet fullt försvarligt när det är fråga om en innehållsmässigt ny lagmateria eller om en mer omfattande och önskvärd samordning av gällande rätt. Enligt hovrättens mening medför kommitténs förslag inte så avgörande fördelar för de tillämpande myndigheterna och företagen m. fl. att det utan vidare bör genomföras. Förslaget bör snarare ses som ett gott underlag för en fortsatt, mera fullständig samordning av regelsystemet inom kärnenergiområdet.

Statens industriverk anser att den nya föreslagna lagstiftningen innebär en mer begränsad hopslagning av lagarna på området utan introduktion av mer än marginella nyheter. Betänkandet pekar dock på åtskilliga viktiga frågeställningar och samordningsmöjligheter, bl. a. på tillsynsområdet, organisationen för tillvaratagandet av restprodukter, tillståndsgivningsförfarandet, vilka enligt industriverkets uppfattning hade bort konkretiseras i förslag till åtgärder, bl. a. i form av en enhetlig lagstiftning.

Folkkampanjen mot kärnkraft anför att, eftersom villkorslagen kräver en helt säker metod för slutförvaring av det använda kärnbränslet men det med dagens metod inte kan anges en sådan, tidigare laddningar enligt villkorslagen är olagliga. Lagstiftningen skall inte tillförsäkra en helt säker framtid för kärnkraften, utan tillgodose svenska folkets rättmätiga och lagenliga krav på en helt säker slutförvaring av avfallet. Detta är Folkkam-

panjens huvudkrav och enligt Folkkampanjens uppfattning den enda moraliskt försvarbara ståndpunkten.

Lagstiftningens utformning

Kommitténs förslag till utformningen av lagen, dvs. att i lagen om kärnteknisk verksamhet sammanföra bestämmelser som f. n. finns i atomenergilagen, villkorlagen, lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och finansieringslagen i de delar den reglerar reaktorinnehavarens ansvar för avfallshantering m. m., har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de allra flesta remissinstanserna. SSI, som anser det rimligt att man i görligaste mån försöker samordna lagstiftningen inom kärnenergiområdet, instämmer i kommitténs förslag att samordna bestämmelserna. SSI anför: Atomlagstiftningskommittén har konstaterat att det inte är lämpligt att genom enbart en säkerhetslag reglera hela kärnenergiområdet. Detta är en följd av de skillnader som finns beträffande det grundläggande syftet hos en kärnenergilag och strålskyddslagen, vilket också bör återspeglas i lagstiftningen. Kommittén anser således att strålskyddsfrågorna även fortsättningsvis bör regleras med stöd av strålskyddslagen. SSI instämmer i denna viktiga slutsats, inte minst mot bakgrund av att det förekommer omfattande strålskyddsfrågor även utanför kärnenergiområdet och skilda strålskyddsverksamheter bör bedömas på ett enhetligt sätt.

Också nämnden för hantering av använt kärnbränsle finner uppläggningsen av förslaget till lagstiftning riktig och finner det värdefullt att de grundläggande bestämmelserna för kärnkraften nu samlas i en lag. Nämnden har heller ingen erinran mot att bestämmelserna om reaktorinnehavarens principiella ansvar för omhändertagandet av kärnkraftavfallet och för avveckling av kärnkraftverken förs över från finansieringslagens 1 § till den nya lagen och att finansieringslagen sålunda blir en renodlad speciallag för planerings- och kostnadsfrågor.

FOA anför: Principiellt skulle det vara en fördel med en lag som reglerar all kärnteknisk verksamhet och en tillsynsmyndighet med väldefinierat ansvarsområde. Det finns dock, som kommittén redovisat, betydande nackdelar med en sådan lösning. Flera av de aktuella lagarna, t. ex. strålskyddslagen, byggnadslagen och arbetarskyddslagen, har viktiga tillämpningar utanför kärnenergiområdet och har även andra grundläggande syften. FOA bedömer att den föreslagna nya lagen utgör en lämplig kompromiss.

LO finner det positivt att det blir en samlad lagstiftning inom kärnenergiområdet. Detta medger att en helhetssyn kan utvecklas kring problemen med hanteringen av kärnenergi och att en grundläggande inriktning på sikt kan läggas fast. Förslaget till ny lagstiftning medger enligt LO detta. – LO tillstyrker att lagstiftningen på kärnenergiområdet formuleras allmänt såsom kommitténs förslag är formulerat. Detta ger möjligheter att i framtiden

utnyttja forskningens resultat för att finna bra lösningar avseende t. ex. hantering av avfall.

Också företrädare för kraftindustrin uttalar sig positivt om den föreslagna samordningen. OKG säger att den samordning av lagregleringen som nu föreslås av kommittén otvivelaktigt innebär en förenkling av regelsystemet, vilket enligt OKG:s uppfattning synes i hög grad förtjänstfullt.

Kritiska synpunkter har anförts av *hovrätten för Övre Norrland* som anser att kommittén har överdrivit farhågorna för att en sammanhållen lag på kärnenergiområdet skulle bli alltför omfattande eller komplicerad. Hovrätten delar dock kommitténs bedömning beträffande strålskyddslagen. Den lagens syften och karaktär medför att den svårligen låter sig inarbetas i en lag om kärnteknisk verksamhet. Beträffande övrig hithörande lagstiftning borde det däremot – vilket utredningen i och för sig också har funnit – vara fullt möjligt att åstadkomma en sammanhållen lag, en lag som borde kunna bli mera överskådlig och textmässigt något mindre omfattande än vad både den befintliga och den föreslagna lagstiftningen är. Hovrätten vill här också framhålla att en mer sammanhållen och kapitelindeldad lagtext borde kunna ge förbättrade möjligheter att koncentrera de många och svåröverskådliga tillämpningsförfattningar som nu finns inom kärnenergiområdet.

Även *Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden*, har kritiska synpunkter på förslaget. Fakultetsnämnden uttalar bl. a.: Utredningen har föreslagit en ny lagstiftning som bygger på de olika säkerhetslagar som fanns tidigare, men som utesluter strålskyddslagen vilken föreslås gälla vid sidan av den nya lagen. Mellan den föreslagna lagstiftningen å ena sidan, och modern grannelags- och miljöskyddslagstiftning å andra sidan, är skillnaden stor. Det förefaller som om utredningen menar att kärnenergi-frågor inte kräver särskilt sträng och detaljerad lagstiftning. Fakultetsnämnden anser å andra sidan att inga skäl har getts för att verksamhet som avger joniserande strålning ska regleras mildare än annan för omgivningen potentiellt farlig verksamhet.

Naturvårdsverket har pekat på att det finns skäl att även se över frågor som rör samordning mellan strålskyddslag, miljöskyddslag och lag om hälso- och miljöfarliga varor vad avser ämnen eller verksamhet som medför såväl radiologiska som kemiska risker.

När det gäller ansvarsregleringen avseende kärnbränslecykelns slutsteg diskuterar kommittén två alternativ. *Alternativ 1* innebär en uppdelning mellan klyvbart material (kärnämnen), som inte har förts till ett slutförvar, och radioaktivt avfall. Tillståndsregler avseende kärnämnen samt anläggningar för mellanlagring och inkapsling av sådant material skulle därvid föras till den föreslagna lagen. Till strålskyddslagen skulle föras regler om tillstånd avseende radioaktivt avfall samt mellanlager och inkapslingsanläggningar för detta. Tillstånd avseende alla typer av slutförvar skulle vidare enbart hänföras till strålskyddslagen. *Alternativ 2* innebär att samtli-

ga tillståndsfrågor beträffande såväl kärnkraftverken som hantering av använt bränsle och avfall samlas under den föreslagna lagen. Alternativet främjar en teknisk helhetssyn på kärnavfallets samtliga processteg från uppsamling av avfall i reaktorns reningssystem, över behandling, mellanlagring, transport och till slutförvaring. Då underlättas en samlad säkerhetsanalys av hela processkedjan där man kan väga samman avfallets egenskaper med tekniska och naturliga barriärer i slutförvaret till ett totalsystem. Alternativet innebär också, som kommittén understryker, att den nödvändiga lagtekniska samordningen av säkerhetsfrågorna i olika led av kärnverksamheten tillgodoses. Kommittén förordar alternativ 2, och har formulerat den föreslagna lagen i konsekvens härmed.

Kommitténs förslag i denna del har vid remissbehandlingen godtagits eller lämnats utan erinran av nästan alla remissinstanser. *SKI* tillstyrker att samtliga tillståndsfrågor av säkerhetskaraktär för kärntechniska anläggningar och kärnämnen regleras enligt den nya lagen, dvs. enligt kommitténs alternativ 2. Man bör dock överväga, säger *SKI*, om man inte i tillämpningsföreskrifter skulle kunna undanta hantering av mycket lågaktivt avfall från prövning enligt den nya lagen, och endast pröva sådan hantering enligt strålskyddslagen.

Endast en remissinstans intar en motsatt ståndpunkt. *SSI* förordar att lagen om kärntechnisk verksamhet utformas i enlighet med det i betänkandet diskuterade alternativ 1. Detta alternativ skulle enligt institutets mening ge en bättre garanti än kommittéförslaget för att kärnkraftens avfallsfrågor bedöms på ett rimligt sätt i förhållande till andra frågor om radioaktivt avfall. Om alternativ 1 ej kan genomföras p.g.a. de av kommittén anförda lagtekniska svårigheterna eller av tidsskäl bör tankarna bakom alternativ 1 istället förverkligas med hjälp av en tillämpningsförordning till lagen. — Vad gäller det radioaktiva avfallet, förutom använt kärnbränsle som inte har placerats i slutförvar och upparbetningsavfall med hög plutoniumhalt, har atomlagstiftningskommittén konstaterat att problematiken kring detta primärt är av strålskyddskaraktär, vilket också är *SSI*:s uppfattning. Detta innebär att det radioaktiva avfallet, med det angivna undantaget, i princip bör regleras enligt strålskyddslagen och inte enligt den föreslagna lagen om kärntechnisk verksamhet. De "säkerhetsrelaterade" frågorna är i detta sammanhang i första hand av konventionell art av typen nedrasande berg i en underjordisk anläggning, funktioner hos lyftanordningar, brand m. m.

En särskild fråga tas upp i *Uppsala universitets, juridiska fakultetsnämnden*, remissyttrande. Fakultetsnämnden anför: En särskild brist som fakultetsnämnden vill fästa uppmärksamheten på gäller berörda närboendes möjligheter att komma in i beslutsprocedurerna. *SSI*:s beslutsfattande enligt strålskyddslagen — som ju också enligt förslaget ska vara en integrerande del i tillståndsprövningen enligt atomenergilagen men formellt självständigt — faller under förvaltningslagen, men någon kommuni-

kation med berörda parter utöver sökanden förekommer egentligen inte. Vid prövningen enligt miljöskyddslagen, som är en procedur där närboende m. fl. verkligen kan komma in och avge synpunkter m. m., prövas ansökan bara utifrån de aspekter som miljöskyddslagen gäller för; alltså inte joniserande strålning. Möjligheterna för närboende och allmänheten att på annat sätt uppmärksamma relevanta beslutsfattare på aspekter som dessa har att beakta är närmast obefintliga, om man upprätthåller ett visst krav på att synpunkter ska bli beaktade och att berörda intressenter ska ha möjlighet att yttra sig över vad "motparten", dvs. sökanden, anför. Fakultetsnämnden har ingen förståelse för utredningens åsikt att nuvarande ordning med information till allmänheten är tillräcklig, utan föreslår i stället att det övervägs en procedur som i rimlig mån uppfyller förvaltningslagens kriterier på kommunikation m. m. Därvid måste intressentbegreppet ses över och utvidgas till att motsvara miljöskyddslagens.

Också *koncessionsnämnden för miljöskydd* anser, med instämmande av *naturvårdsverket*, att man bör överväga om inte ökade möjligheter skall ges allmänheten att föra talan vid tillståndsprövning på det kärntekniska området i likhet med vad fallet är på miljöskyddsområdet.

Laddning och därmed nedsmutsning av nya reaktorer bör enligt *Folkkampanjens mot kärnkraft* uppfattning överhuvudtaget inte ske. Skulle laddning ändå föreslås kräver Folkkampanjen en omfattande och grundlig prövning och granskning. Denna prövning och granskning skall gälla allt material av betydelse för att kontrollera hållbarheten i de metoder och forsknings- och utvecklingsprogram som krävs enligt lagförslaget. Detta kräver enligt Folkkampanjen att granskningen och prövningen sker offentligt. Folkkampanjen vill därför föreslå att en offentlig hearing eller s. k. vetenskaplig medling genomförs som ett led i tillståndsprövningen. Hearingen eller motsvarande kan gå till så att de svenska och internationella remissinstanserna – företrädesvis då sådana med de viktigaste och mest kritiska synpunkterna – blir utfrågare och reaktornnehavaren/sökanden svarande under juridisk ledning. Hearingen eller motsvarande skall ske i sådana former och pågå under den tid som krävs för att det skall stå klart vilka för- och nackdelar förslaget har.

Vidare föreslår *Folkkampanjen* och *Centerns Ungdomsförbund* att, om tillstånd till laddning ges, tidsbegränsning av tillståndet skall vara obligatoriskt och tillståndet gälla i högst tre år, varefter en ny prövning skall göras där den aktuella situationen belyses innan eventuellt fortsatt drifttillstånd ges. Liksom i utredningsförslaget skall emellertid tillståndet kunna återkallas tidigare.

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden, pekar i sitt yttrande på att den av Sverige ratificerade Östersjökonventionen (Helsingforskonventionen till skydd för den marina miljön i Östersjön) för landbaserad förorening kräver ett tillståndssystem med periodvis omprövning. Eftersom radioaktiva ämnen är listade som skadliga i konventionens annex, torde följa

att den föreslagna lagen måste innehålla bestämmelser om regelbunden omprövning av tillstånden.

Tillvaratagande av säkerhet och strålskydd

Kommitténs förslag i denna fråga har i allt väsentligt lämnats utan erinran. *Sveriges Arbetsledareförbund* anser att lagförslagets text beträffande säkerhetsaspekter på kärnteknisk verksamhet står i väl överensstämmelse med nu kända tekniska förutsättningar.

Enligt kommitténs förslag regleras säkerhetsrelaterade frågor enligt den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet och strålskyddet enligt strålskyddslagen. *SSI* pekar på att en formell definition av säkerhetsbegreppet i den föreslagna lagtexten saknas. Enligt *SSI*:s uppfattning är det viktigt att betona att begreppet säkerhet i första hand avser sådana tekniska säkerhetsåtgärder som behöver vidtas för att förhindra olika former av dramatiska förlopp där konsekvenserna är eller kan ge upphov till stora utsläpp av radioaktiva ämnen. Händelser som endast kan resultera i en stråldos till människor och omgivning som är väl inom de gränser som från strålskyddssynpunkt kan anses vara accepterbara berör enligt *SSI*:s bedömning inte säkerheten utan enbart strålskyddet. Normaldriftens utsläpps- och arbetarskyddsfrågor skall liksom nu regleras enligt strålskyddslagen.

Statens vattenfallsverk anser att kommittén skulle ha nått ännu längre i fråga om samordning och förenkling av regelsystemet om strålskyddsfrågorna beaktats i den nya lagen. Vattenfall delar kommitténs uppfattning att frågor om säkerhet och strålskydd vid kärnteknisk verksamhet måste omfattas av ett samlat säkerhetstänkande.

Folkkampanjen mot kärnkraft begär att, om kravet på "helt säker" avfallshantering tas bort, i stället i lagen inskrivs konkreta krav på vad som krävs för en "säker" avfallshantering.

Arbetarskyddsstyrelsen anför: Verksamheten på kärnenergiområdet är i väsentligt högre grad än annan industriell verksamhet omgärdad med särskilda regler som tar sikte på såväl säkerheten i sådan verksamhet som skyddet mot den joniserande strålningens skadliga verkningar. Genom vissa övergripande bestämmelser, som ges i förslaget (3 § och 12 §) till lag om kärnteknisk verksamhet, blir också vissa ytterligare krav på åtgärder för att förebygga en radiologisk olycka, som i praktiken hittills tillämpats, reglerade i lag. Med dessa krav uppfyllda ernås för berörda delar av den kärntekniska verksamheten, nämligen säkerhet mot en radiologisk olycka, en skyddsnivå som för arbetstagarna tillgodoser arbetsmiljölagens målsättning.

Redan inledningsvis i lagförslaget föreskrivs, säger *tekniska högskolan i Stockholm, fakultetesnämnden*, att de säkerhetsåtgärder skall vidtas som krävs för att förebygga fel i utrustning och felaktigt handlande av personal som kan leda till en radiologisk olycka. I denna formulering ligger implicit

kravet att kunnig och kompetent personal alltid skall vara till hands i alla faser av verksamheten såväl vid reaktordrift som vid kontrollverksamhet och i slutförvaringssammanhang. Man kan starkt ifrågasätta om man med de allmänt negativa lagförslagen baserade på det strikta avvecklingsbeslutet med sikte på visst årtal såsom ändpunkt kommer att kunna förvärva kompetent personal till området. Fakultetsnämnden vill varna för dessa svårigheter. Staten bör här ha ett övergripande ansvar. Det är väsentligt att kompetensnivån bibehålles på såväl civilingenjörer som tekn. licentiaterna och doktorerna utbildade inom området. Hur detta krav skall kunna förenas med det strikta avvecklingsbeslutet är oklart. Det synes dock väsentligt att utbildning inom området kan bibehållas på hög nivå så länge verksamhet bedrivs inom fissions- eller fusionsreaktorområdena.

Ansaret för säkerhet och strålskydd

Vad kommittén föreslagit i fråga om ansvaret för säkerhet och strålskydd har av remissinstanserna lämnats utan erinran. Vissa uttalanden har gjorts. SKI anför: Kommittén diskuterar ingående existerande ansvarsförhållanden för säkerheten på kärnenergiområdet. En utgångspunkt för arbetet med den föreslagna lagen har varit nuvarande ordning som innebär att staten har en form av övergripande ansvar inom området medan det direkta ansvaret ligger hos tillståndsinnehavaren. Denna ansvarsfördelning kommer också framgent att gälla med kommitténs lagförslag. SKI anser denna fördelning både nödvändig och lämplig mot bakgrund av hittillsvarande svenska och internationella erfarenheter. Med rättigheten att inneha och driva reaktoranläggningar följer således ett antal skyldigheter både när det gäller att bidra till elenergiförsörjningen och när det gäller säkerheten. Inspektionens roll som tillsynsmyndighet är inte att ta över ansvar för säkerheten från anläggningsinnehavaren utan att tillse att innehavaren utövar sitt ansvar och sina skyldigheter när det gäller säkerheten på ett tillfredsställande sätt.

Den av kommittén gjorda uppdelningen av ansvaret för den kärntekniska verksamheten är enligt *vattenfallsverkets* mening ändamålsenlig. Lagförslaget ger emellertid endast indirekt besked om att staten förbehålles det övergripande och tillståndshavaren det direkta ansvaret. Vattenfall anser att ansvarsfördelningen bör framgå direkt av lagtexten. Liknande synpunkter framför OKG som anmäler att principerna angående de grundläggande ansvarsförhållandena knappast kan föras tillbaka på den nu föreslagna lagtexten utan endast till förarbetena. Möjligen kan skäl därför, säger OKG, andragas för att sagda princip borde kunna framgå direkt av lagen om kärnteknisk verksamhet.

Avfallshantering och slutförvaring

Folkkampanjen mot kärnkraft anför: Om Sverige skall vinna gehör för att vi är ett land som arbetar för fred, mot kärnvapen och för nedrustning, så måste vi ställa kravet att ta hem det utbrända kärnbränslet från Windscale och La Hague omgående. Slutförvaring av använt kärnbränsle måste bygga på en metod som gör oss helt oberoende av främmande kärnvapenmakt eller annat land. Folkkampanjen anser vidare att slutförvar av använt kärnbränsle och reaktoravfall bör ske på sådant sätt att människan inte avhänder sig möjligheten att vidta åtgärder om – trots säkerhetskraven – sådana blir påkallade exempelvis genom läckage av radioaktivitet. Avfalls-lager bör därför inte byggas på sådant sätt, t.ex. under vatten, eller förslutas så att sådana skyddsåtgärder försvåras eller omöjliggörs. En bestämmelse om detta bör intagas i lagen eller motivtexten.

Ansvar för avfallsprodukter

Kommitténs förslag om skyldighet för en tillståndshavare att svara för allt kärnavfall, inkl. använt kärnbränsle som inte återanvänds, har föranlett kommentarer från endast ett fåtal remissinstanser.

SKI noterar med tillfredsställelse att anläggningshavarnas ansvar för avfallshanteringen slås fast och anför: Den föreslagna lagtexten synes förutsätta att varje innehavare av kärnreaktor har ett individuellt ansvar för det använda kärnbränsle och det kärnavfall som härrör från just den reaktorn. Enligt gällande planer inom kraftföretagen skall använt kärnbränsle emellertid i ca 40 år förvaras i ett centralt bränslelager (CLAB) för vilket ett av kraftföretagen gemensamt ägt bolag, SKBF, har fått koncession. Samma bolag avser också uppföra ett centralt lager för s. k. reaktoravfall (SFR). Det synes överhuvud taget vara meningen att detta bolag på kraftföretagens samfälliga uppdrag skall sköta en stor del av den hantering för vilken kraftföretagen enligt den föreslagna lagens 12 § p. 2 och 13 § skall bära ett rättsligt individuellt ansvar vid äventyr att drifttillstånd för kärnreaktor återkallas. Så som hanteringen är avsedd att fungera i praktiken synes emellertid endast ett övergripande solidariskt ansvar hos kraftföretagen kunna urskiljas. Problemet kan ställas på sin spets med en drastisk fråga: Vilken reaktor skall stängas i händelse av SKBF:s bristande uppfyllelse av åliggandena enligt 12 § p. 2 och 13 §? – Kommittén har inte gjort någon analys som skulle tjäna till vägledning för hur de föreslagna reglerna skulle tillämpas i angivna fall. Problemet är snarare av rättslig än av teknisk natur. Inspektionen beklagar att det inte berörts i betänkandet.

Östhammars kommun tillstyrker föreslagen utvidgning av ansvaret till berörda tillståndshavare och för alla avfallstyper.

Vad gäller radioaktivt avfall vid avveckling och rivning av kärnkraftverk, som i kommitténs förslag omfattas av punkten 3 i 5 §, instämmer *SSI*

till fullo i behovet av att i kärnenergilagen ålägga tillståndsinnehavare att svara för att "den anläggning, i vilken verksamheten bedrivs avvecklas och rivs på ett säkert sätt" (12 § punkten 3) och att svara för att avfallet från rivningen hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt (12 § punkten 2). Detta ger tillståndshavaren skyldighet att avsätta medel för detta och att tillse att nödvändigt kunnande finns.

OKG anser att ansvarsfördelningen mellan stat och anläggningsinnehavare såvitt avser avfallshanteringen bör framgå direkt av lagen om kärnteknisk verksamhet.

Forskning och utveckling på avfallsområdet

Vad kommittén anfört om forskning och utveckling på avfallsområdet har under remissbehandlingen lämnats utan gensaga. *Nämnden för hantering av använt kärnbränsle* pekar på att i lagförslaget läggs stor vikt vid den fortsatta forsknings- och utvecklingsverksamheten som skall utgöra grund för det slutliga ställningstagandet till hur det använda kärnbränslet skall förvaras. Nämnden ser detta som helt riktigt. Nämnden vill i detta sammanhang framhålla vikten av att de grundläggande strategiska frågorna om hur vi skall ta hand om det använda kärnbränslet i ökad utsträckning tas upp till behandling inom olika organ som arbetar med frågorna. Hittills har dessa frågor mest behandlats inom Svensk Kärnbränsleförsörjning AB (SKBF) som framgår av t. ex. Plan 82 (del 1 avsnitt 2.3 s. 15–19). Som exempel på sådana frågor kan nämnas möjligheterna att övervaka och ingripa beträffande det använda kärnbränslet och slutförvaret och med vilken grad av nationellt oberoende slutförvaringen skall genomföras. Val av strategi i olika frågor kan naturligtvis på ett avgörande sätt påverka inriktningen av forskningen och vilka områden som särskilt kommer att studeras. Nämnden avser för sin del att i sitt fortsatta arbete ta upp och behandla denna typ av frågor. Viktigt för det fortsatta FoU-arbetet är att en öppen attityd behålls även i dessa frågor så att olika alternativ kan studeras före det slutliga ställningstagandet. Mot denna bakgrund delar nämnden kommitténs uppfattning att lagstiftningen bör utformas så att olika tänkbara lösningar kan studeras och att förbud mot vissa metoder inte skall tas in i lagstiftningen. I detta sammanhang bör, säger nämnden, framhållas också det omfattande arbete beträffande hanteringen av det använda kärnavfallet som görs internationellt. Även om det svenska arbetet på detta område kommit långt, har man all anledning att räkna med att väsentliga bidrag till den slutliga lösningen kommer fram i internationell samverkan. Man bör alltså enligt nämnden liksom hittills i den svenska FoU-planeringen räkna med en hög grad av öppenhet och internationellt samarbete. Också *vattenfallsverket* framhåller att avfallshanteringen berör ett flertal olika kunskapsområden och är tvärvetenskaplig samt att en rationell forskningsplan förutsätter samtidigt internationellt samarbete.

Enligt *SKBF*:s uppfattning har det genom rapporten KBS-3 visats att en säker hantering och slutförvaring av det använda kärnbränslet och avfall, som härör från detta, är möjlig att genomföra i Sverige. Inriktningen för det fortsatta forsknings- och utvecklingsarbetet blir enligt *SKBF* då främst

- att i internationellt samarbete ta fram det tekniskt-vetenskapliga underlag som behövs för att myndigheterna skall ange dels erforderlig säkerhetsnivå och dels riktlinjer och kriterier för vad som krävs för att påvisa att den kan uppnås,
- att med successivt vidareutvecklade undersökningsmetoder fullfölja de platsundersökningar, som skall ge underlag för beslut om lokalisering av ett svenskt slutförvar för använt kärnbränsle,
- att undersöka och utvärdera olika alternativa lösningar och att med successivt ökande deltaeringsgrad, fullfölja arbetet med att utveckla ett hanterings- och förvarssystem, som fyller ställda säkerhetskrav och samtidigt är optimalt med hänsyn till ekonomi och resursanvändning.

Också *OKG* understryker vikten av att forsknings- och utvecklingsarbetet i första hand inriktas på att få fram avfallsförvaringssystem som med bibehållen säkerhet är optimerade med avseende på ekonomi och resursanvändning.

SSI konstaterar att, förutom den forskning som bedrivs av kärnkraftverken via *SKBF*, kärnbränslenämnden, *SKI* och *SSI* har ansvar för att forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs inom avfallsområdet. De resurser som de tre myndigheterna har till förfogande för forskning inom avfallsområdet är betydande och det finns anledning att försöka samordna insatserna för att få ett bättre samhällsutnyttjande av insatta resurser. Nämndens forskning gäller till stora delar problem av strålskyddsmässig karaktär men också säkerhetsfrågor berörs. Regeringen bör därför ta initiativ till en stark samordning med och kanske ett inlemmande av nämndens forskning i institutets och *SKI*:s verksamhet. *SSI* anser inte att det finns anledning att ändra i den föreslagna lagtexten, men frågan bör beaktas i den kommande förordningen om kärnteknisk verksamhet.

Enligt den föreslagna modellen skall, konstaterar *SKI*, drifttillstånden för kärnkraftreaktorerna bli föremål för en återkommande omprövning mot bakgrund av en utvärdering av innehavarnas forsknings- och utvecklingsprogram (FoU-program) på avfallsområdet. Detta är en juridiskt sett ovanlig konstruktion vid tillståndsgivning och tillståndsprövning. Inspektionen finner dock modellen rimlig med hänsyn till det angelägna i att driva på en fortsatt utveckling av ytterligare förbättrade metoder och tekniker inom avfallsområdet.

Flera remissinstanser pekar på att forskning och utveckling på avfallsområdet är av långsiktig karaktär och att det behövs en viss tidrymd för att tillkommande resultat skall motivera en förnyad totalbedömning av forskningsinriktningen. *SKBF* anför härom: Avfallshanteringen och slutförvaringen berör ett flertal olika kunskapsområden och de olika delstudier, som

måste utföras, är omfattande och tidskrävande. Därför bör planeringen göras förhållandevis långsiktig och man kan inte räkna med att kunskapsläget totalt sett ändras väsentligt från ett år till ett annat. De erfarenheter, som föreligger från KBS-arbetet och andra jämförbara tekniskt-vetenskapliga utredningar visar att det behövs en tid av minst fem år för att få fram underlag för en förnyad och meningsfull totalbedömning av systemet i dess helhet. De forskare, vid universitet och högskolor m. m., som medverkat i KBS-arbetet, delar denna uppfattning. För forsknings- och utvecklingsarbetets planering bör en tidsinriktning anges. I sina hittillsvarande planer har kraftindustrin angivit år 2020 som en lämplig tidpunkt för att påbörja slutdeponeringen av använt kärnbränsle. Valet av denna tidpunkt har bestämts av önskemålet att begränsa radioaktiviteten vid sluthanteringen och värmeutvecklingen i slutförvaret. Någon erinran häremot har ej anförts av kärnbränslenämnden eller regeringen i samband med granskningen av bl. a. SKBF:s Plan 82. Påbörjande av slutdeponeringen år 2020 föreslås därför utgöra en utgångspunkt för tidsinriktningen. Om så befinnes lämpligt ur optimeringssynpunkt bör inriktningen senare kunna justeras. För att den återkommande prövningen av reaktorinnehavarnas program för forsknings- och utvecklingsarbete skall bli meningsfull bör den enligt SKBF:s uppfattning ske med en periodicitet av fem år, såvida inte särskilda omständigheter föranleder annat. Prövningen bör ske mot bakgrund av dels en redovisning av de forskningsresultat som uppnåtts, dels en plan för de fortsatta insatser, som bedöms erforderliga. Mellanliggande år bör årsrapporter avges till berörd myndighet så att en kontinuerlig insyn och kontroll möjliggöres.

FoU-arbetets långsiktighet framhålls och åsikten att den återkommande prövningen av reaktorinnehavarnas program bör ske med en periodicitet av fem år delas av *vattenfallsverket*, *OKG*, *Studsvik Energiteknik AB* och *Sydskraft AB*.

SKI föreslår vad gäller intervall för översyn av FoU-programmet att en grundlig översyn och utvärdering företas vart femte eller sjätte år. Mellanliggande år sker en uppföljning av att programmet i huvudsak följer de riktlinjer som dragits upp vid föregående grundliga översyn samt att inget inträffat, t. ex. erhållna forskningsresultat, som föranleder ändringar i delar av programmet. Med intervall för stor översyn ca vart sjätte år kan den årliga uppföljningen göras något mer djupgående vart tredje år. Denna modell för översyn, värdering och uppföljning av stora FoU-program av strategisk betydelse har erfarenhetsmässigt visat sig fungera väl inom andra områden, t. ex. försvaret.

Nämnden för hantering av använt kärnbränsle anför att i kommitténs förslag stor vikt läggs vid en årlig granskning av FoU-verksamheten. Först bör framhållas att FoU-verksamhet inte bedrivs så att den årligen bör granskas i sin helhet. Program läggs upp för olika områden och bedrivs under en viss tidsperiod varefter resultaten av arbetet kan värderas. Vad

som årligen bör granskas är att verksamheten uppfyller kraven på fullständighet och att verksamheten fortskrider enligt de uppdragna planerna. Med olika tidsintervaller kan sedan skilda delar av verksamheten närmare granskas. Nämnden vill härvid framhålla betydelsen av stor flexibilitet i verksamheten mot bakgrund av den snabba utvecklingen inom områden som berörs av denna forskning och av att resultat som kommer fram genom forskningsarbetet kan leda till att tidigare ställningstaganden omprövas. Enligt kommitténs förslag skall också en utvärdering göras av den forskning som redan utförts. Även om det ligger i sakens natur att viss sådan utvärdering görs när behovet av framtida forskning bedöms, så vill nämnden framhålla att underlag för en sådan utvärdering inte lämnas i de nuvarande årliga planerna utan snarare i de separata forskningsrapporter som löpande redovisas av SKBF. Nämnden ser inga svårigheter i en sådan utvärdering, utom möjligen att få tillgång till kvalificerade oberoende specialister. Det kan visa sig nödvändigt att anlita utländska specialister. Även här gäller att en ettårig prövningsperiod inte torde vara den lämpligaste. I detta sammanhang vill nämnden också ta upp frågan om kriterierna för prövning av FoU-verksamheten. Kommittén säger (s. 25) att den skall ske efter lika stränga kriterier som prövningen för laddningstillstånd. Nämnden uppfattar detta uttalande som att säkerhetskravet principiellt skall vara detsamma hela tiden men det ligger i sakens natur att prövningens karaktär blir annorlunda vid den löpande granskningen mot bakgrund av bl. a. teknikens utveckling.

Sydskraft framhåller att det är viktigt att reglerna om prövning av forsknings- och utvecklingsprogrammet utformas så att de uppfyller normala kriterier för bedömning av vetenskapligt arbete samt utesluter varje risk för godtycke.

Rättssäkerhetsaspekterna understrykes starkt av *OKG* som anför: Där-
est myndigheten i fråga skulle anse att föreskrivna villkor icke kan anses uppfyllda följer enligt 15 § kommittéförslaget att tillståndet att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas. Enär en återkallelse på sådan grund icke torde kunna anses skapa rätt till ersättning för tillståndsinnehavaren är det självfallet utomordentligt angeläget att underlaget för sådant återkallelsebeslut är rättsligt oantastligt och vetenskapligt tillförlitligt.

Laddningstillstånd

Kommitténs förslag till regler för laddningstillstånd har vid remissbehandling kritiserats endast av *Folkkampanjen mot kärnkraft*. Enligt denna remissinstans' uppfattning bör laddning av nya reaktorer överhuvudtaget inte ske. Motsvarande synpunkt har framförts av *Centerns Ungdomsförbund*.

De nya formuleringarna i förhållande till nu gällande lag (villkorlagen) får enligt *Folkkampanjens* mening inte betyda sänkta krav på säkerheten.

Samma materiella krav på säkerhet dvs. "helt säker slutförvaring" måste gälla enligt den nya lagen liksom enligt villkorslagen. Då detta är en bedömning som skall göras av regeringen efter ansökan från reaktorinnehavaren och efter remissbehandling av KBS 3-förslaget av svenska och internationella myndigheter och organisationer är det viktigt att alla synpunkter på laddningsfrågan blir ingående belysta.

Kommitténs förslag i fråga om metod för omhändertagande av använt kärnbränsle m. m. har med något undantag lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. *Studsvik Energiteknik AB*, som delar kommitténs uppfattning i frågan, anser det olämpligt att i lag förbjuda upparbetning eftersom man då avhänder sig en metod att omhänderta kärnbränsle. Mångåriga erfarenheter och utförda säkerhetsanalyser visar att denna metod kan tillämpas med fullt tillfredsställande säkerhet för personal och omgivning.

Folkkampanjen yrkar på förbud mot upparbetning. Motsvarande ståndpunkt intas av *Centerns Ungdomsförbund*.

Nämnden för hantering av använt kärnbränsle anför: En betydande del av diskussionen rörande kärnkraften har kommit att kretsa kring reglerna för laddningstillstånd såsom de uttryckts i villkorslagen. Nämnden finner för sin del att det grundläggande syftet bakom villkorslagen tillgodoses av den föreskrift som ges i 7 § 1 kommittéförslaget, nämligen att man före laddning av en reaktor mycket noggrant skall ha prövat att det använda kärnbränslet kan tas om hand på ett säkert sätt. Prövningen måste givetvis alltid utgå från de kunskaper man äger vid prövningstillfället. Nämnden finner mot denna bakgrund utformningen av 7 § adekvat samt klargörande vad gäller att den metod som provas inför laddningen av en reaktor inte är bindande för den slutgiltiga förvaringen. Nämnden ser det också som värdefullt att föreskriften har givits en formulering där hänsyn kan tas till teknikens utveckling, samtidigt som strålskyddets betydelse framhävs. Mot den bakgrund som kommittén angivit har nämnden också förståelse för att till själva redovisningen knyts ett program för forsknings- och utvecklingsverksamhet som skall visa hur man avser att fortsätta arbetet med slutförvaringen.

Utförsel av ämnen och utrustning m. m. på kärnenergiområdet

Kommitténs förslag om utförsel av utrustning och material på kärnenergiområdet har vid remissbehandlingen inte mött någon kritik förutom från *Folkkampanjen mot kärnkraft* som yrkar att förbud mot export av reaktorer och reaktorteknologi skrivs in i lagen och att regeringen uttalar att den ej avser att lämna några dispenser från det förbudet.

Några remissinstanser har kommenterat kommitténs förslag. *AB ASEA-ATOM* anför: För ASEA-ATOM och andra berörda svenska företag är det angeläget att villkoren kring kärnenergiexporten är så klara som möjligt. Största möjliga förutsägbarhet om villkor och handläggning är önskvärd.

Detta skulle väsentligt underlätta planering och exportansträngningar. Också gentemot potentiella kundföretag, deras regeringar och utlandet i övrigt skulle detta vara av värde. Det konstateras i betänkandet att Sverige genom det s. k. icke-spridningsfördraget har åtagit sig att varken självt utveckla kärnvapen eller andra kärnladdningar eller genom export bidra till att andra länder gör det. Det förtjänar att i sammanhanget nämnas att icke-spridningsfördraget (NPT) också talar om att underlätta samarbete och handel (utbyte) på kärnkraftens områden (art IV). Förutsatt tillräcklig trovärdighet när det gäller icke-spridning och förutsatt IAEA-kontroll enligt ovan, är det angeläget att också denna artikel i NPT verkligen beaktas. ASEA-ATOM inser samtidigt att NPT:s artikel IV knappast, såsom exportkontrollen i NPT art III.2.B, kan tolkas som en bindande förpliktelse. Gällande svenska exportreglering ger utrymme för myndigheterna att innan tillstånd ges bekräfta att alla formella (internationella) förpliktelser är uppfyllda. Detta sker också. Men dessutom innebär behandlingen av exportansökningar inom regeringskansliet möjligheter för regeringen att lägga till krav utöver de internationellt fastställda och/eller att göra andra bedömningar av mottagarlandet eller exporten ifråga. I sammanhanget är det intressant att erinra sig den vikt som, i samband med att Sverige gick med i NPT, lades vid att i Sverige föra en så likartad exportpolitik som möjligt i förhållande till andra (potentiellt) exporterande länder. Den aktuella propositionen till riksdagen (prop. 1972: 41), som citeras i betänkandet, behandlar detta ganska utförligt. Det finns alla skäl att ha de bedömningar som då gjordes i åtanke i samband med diskussioner om eventuella ändringar i den formella regleringen och vid dess tillämpning.

FOA, som bl. a. har till uppgift att biträda utrikesdepartementet m. fl. med främst tekniskt underlag i här aktuella kärntekniska frågor, kommenterar kommitténs lagförslag från dessa utgångspunkter och uttalar bl. a.: FOA:s erfarenheter från medverkan vid behandlingen av exportärenden ger anledning till två kommentarer. Den första är att formuleringen av 4 § 4 c kan leda till en mycket omfattande produktförteckning i tillhörande förordning. Problemet är här att från spridningssynpunkt kan även annan utrustning och annat material (s. k. "dual-use") vara väl så känsliga som de som särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne. Den andra kommentaren har en likartad bakgrund. Det är förvisso riktigt att för den som vill tillverka kärnladdningar är tillgången till användbara kärnämnen – plutonium, uran 233 eller höganrikat uran – helt avgörande. Det finns dock annan utrustning som har stor betydelse i ett kärnladdningsprogram men som inte enbart eller ens huvudsakligen har kärnteknisk användning. Från dessa utgångspunkter finns det alltså skäl att överväga vissa kompletteringar i lagförslaget för att ge en rättslig grund för att aktuell förordning skall få den flexibilitet som kan behövas nu eller i framtiden. Detta kan åstadkommas genom att ge regeringen möjlighet att för vissa fall, som inte uppenbart bör kräva tillstånd, införa en anmälningsprocedur.

Kommitténs uttalanden om s.k. teknologiöverföring kommenteras av några remissinstanser. *AB ASEA-ATOM* anför: Om ett tillstånd för licensförsäljning kommer att åtföljas av krav på bilaterala avtal etc. med mot- tagarlandet, som reglerar användningen av den upplåtna eller överlåtna tillverkningsrätten torde resultatet knappast bli en stärkt kontroll över kärnvapenspridningen i världen utan i stället bara få till effekt att svenska företag inte kommer ifråga för intressanta teknologiexportorder. ASEA-ATOM menar således att svenska krav vad gäller teknologiexport även fortsättningsvis bör vara anpassade till andra exportörsländers. Det bör tilläggas att ovanstående kommentar gäller s.k. "icke-känslig" teknologi, t.ex. tillverkning av reaktorbränsle, tryckkärl och andra reaktorkomponenter. Att överföring av s.k. "känslig" teknologi (tillverkning av tungt vatten, urananrikning, upparbetning av använt bränsle) skall omfattas av kontroll har ASEA-ATOM full förståelse för.

Sveriges Industriförbund understryker starkt att det generellt måste gälla att, såvida inte särskilda skäl föreligger, svensk industri inte skall åläggas strängare krav beträffande teknologiexport än de som den konkurrerande industrin utomlands är utsatt för.

Vattenfallsverket uttalar att mot kravet på tillstånd för viss teknologiöverföring principiellt inte föreligger någon erinran med hänsyn till svensk icke-spridningspolitik. Praktiskt kan emellertid olägenheter uppstå. Ett aktivt säkerhetsarbete kräver omfattande informationsutbyte även över gränserna. Genom tillståndstvånget kan detta säkerhetsarbete komma att försvåras, om inte reglerna direkt utsäger att teknologiöverföring av säkerhetskaraktär skall underlättas. Vattenfall anser att ett sådant klagörande bör tillfogas under lagförslagens fortsatta behandling. I anslutning härtill bör noteras, att överföring svenska tillståndshavare emellan av klyvbart material och kärnteknisk utrustning bör underlättas, eftersom risken att varan kommer i orätta händer vid sådana transaktioner är liten. *SKBF* framhåller att det internationella utbytet av teknologi utgör ett viktigt inslag i, och en av förutsättningarna för, *SKBF*:s forsknings- och utvecklingsprogram. Det är därför angeläget att det i en blivande lag klart framgår bl. a. att restriktionerna inte gäller områden som hänför sig till slutförvaringen och dess säkerhet.

Kompetensfördelningen SKI—SSI

Vad gäller kompetensfördelningen mellan SKI och SSI intar de remissinstanser som uttalat sig i frågan skilda ståndpunkter. *Statens industriverk* delar atomlagstiftningskommitténs uppfattning rörande SKI:s huvudansvar för kontrollen och tillsynen med samtidigt beaktande av strålskyddsmyndighetens särskilda ansvar för det direkta strålskyddet enligt strålskyddslagen. *Statskontoret* anser att man bör sträva efter att tillsynen över kärnverksamheten skall ävila SKI. Detta innebär inte att SKI skall ifråga-

sätta de föreskrifter och normer som SSI givit med stöd av strålskyddslagen utan endast kontrollera att dessa följs. Kommittén anger att en sammanslagning av tillsynsmyndigheterna kan ge fördelar men anger att klara fördelar bör föreligga för att företa en sammanslagning av två etablerade myndigheter. Statskontoret anser att en sammanslagning av SKI och SSI inte bör göras eftersom det bara är en del av SSI som berör kärnkraften och övriga delar skulle bli lidande av en sådan sammanslagning

OKG menar att gränsdragningen mellan SKI och SSI är som kommittén påpekar dock mycket svår att göra på ett helt tillfredsställande sätt. Det finns flera faktorer som talar för ett väsentligt närmare samarbete på kärnkraftsområdet mellan myndigheterna. Å andra sidan synes det enligt OKG:s mening vara meningsfullt att bibehålla en separat strålskyddslag med i stort sett nuvarande innehåll. En sammanslagning av myndigheterna skulle vid sådant förhållande få åtskilliga besvärliga praktiska konsekvenser. OKG accepterar därför kommitténs bedömning att det icke går att visa på några påtagliga fördelar med en ny kompetensuppdelning mellan SKI och SSI. OKG vill emellertid understryka att det nuvarande systemet med två säkerhetsgranskande myndigheter på kärnkraftsområdet kan fungera endast om SKI och SSI i sitt arbete utgår från en gemensam grundsyn på kärnkraften och dess säkerhet. Ett system med två myndigheter fordrar ett nära samarbete i de konkreta frågeställningar, som behandlas inom bägge myndigheterna.

Sydskraft AB anser att kommittén, i än högre grad än vad som redovisats i betänkandet, borde ha sökt att samordna verksamheten på kärnenergiområdet mellan SKI, SSI och NAK. En sådan samordning borde kunna genomföras utan någon genomgripande omorganisation av dessa myndigheter eller omfattande ändring av strålskyddslagen och finansieringslagen. Eftersom lagen i första hand är en säkerhetslag, bör SKI vid en sådan samordning ha huvudansvaret såsom tillsynsmyndighet.

Statens vattenfallsverk pekar på att tillsynsuppgifternas uppdelning på flera myndigheter medför olägenheter på olika sätt. Den ger en viss tröghet i hanteringen och kan försvåra samordningen av säkerhetsarbetet. Därtill kommer även risk för oklara kompetensgränser. Vattenfall får för sin del understryka behovet av en samordning på myndighetssidan med hänsyn till säkerhetsintressena och tillsynen av dessa. En samordning är även motiverad för att effektivisera myndigheternas forskning och höja dess systemkompetens. Den kan därjämte främja samhällets beredskap i händelse av olycka i atomanläggning. Vattenfall förordar därför, att frågan om samordning av SKI:s och SSI:s resurser övervägs under ett framtida utredningsarbete.

Kommitténs uppfattning att ett bibehållande av två tillsynsmyndigheter, SKI och SSI, skulle innebära några påtagliga fördelar ur kontroll- eller säkerhetssynpunkt delas inte av några remissinstanser. *Hovrätten för Övre Norrland* uttalar att en sammanslagning av dessa myndigheter – en sam-

manslagning som eventuellt också kunde omfatta kärnbränslenämnden – måste enligt hovrättens mening innebära möjligheter till rationalisering och besparingar. Framför allt torde en samordnad tillsynsorganisation medföra ett effektivare utnyttjande av befintliga resurser för bl. a. forsknings- och utvecklingsarbete.

En liknande ståndpunkt intar *kammarrätten i Jönköping* som anför: Den nuvarande splittringen av tillsynen på två organ är historiskt betingad och kan motiveras från vissa principiella skäl. Helt avgörande för tillsynsorganens organisation bör självfallet vara att tillsynen fungerar så effektivt som möjligt. Detta bör rimligtvis kunna uppnås om *en* myndighet, som lyder under *ett* departement, har det samlade ansvaret. Det är också lättare för de lokala säkerhetsnämnderna att få information från *ett* tillsynsorgan än från två. En samordning av de två tillsynsorganen är därför i hög grad önskvärd. Det är ingen nackdel att ett sådant organ också får uppgifter utanför kärnkraftsområdet.

Också *Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden*, talar för en sammanslagning av myndigheterna. Fakultetsnämnden anför: Uppdelningen mellan SKI och SSI förefaller ge fler nackdelar än fördelar, och tvärt emot vad utredningen föreslår anser fakultetsnämnden att möjligheterna att förena de två myndigheterna bör undersökas förutsättningslöst i samband med den slutliga utformningen av en lag om kärnteknisk verksamhet. Utredningen har antagit att två myndigheter så att säga kontrollerar varandra. Från praktiska erfarenheter kan inget hämtas som stöder det antagandet. Tvärtom finns indikationer på att olika frågor, som i och för sig faller under viss lagstiftning, lätt hamnar mellan de berörda myndigheternas bord. Till ovanstående hör att förhållandet mellan lag om kärnteknisk verksamhet och strålskyddslagen är sådant att svårigheter kommer att uppstå. Det är för den skull inte nödvändigt att slå samman de två lagarna. Det finns i och för sig inget som hindrar att en viss tillståndsmyndighet i sin prövning lägger även bestämmelser i annan lagstiftning till grund för sitt beslut. Tillståndsgivande organ skulle alltså här tillämpa dels lagen om kärnteknisk verksamhet, dels strålskyddslagen utan att problem med konkurrerande kompetens skulle uppstå. Så sker också i viss utsträckning vid regeringsprövningen enligt kärnteknisk lagstiftning. Men därutöver har idag såväl SKI som SSI egna beslutsfunktioner där samordningsproblemen sätts på sin spets. Ett ytterligare skäl att överväga en samordning enligt ovan är att skillnaden mellan å ena sidan säkerhet, å andra sidan strålskydd, i stora delar inte kan upprätthållas och heller inte gör så i praktiken.

När det gäller frågan om samordning mellan SKI och SSI anser *länsstyrelsen i Hallands län* att kommittén alltför lättvindigt förkastat tanken på en sammanslagning av myndigheterna. Bl. a. har inte eventuella rationaliseringsvinster av en sammanslagning belysts. Länsstyrelsen föreslår därför att denna fråga blir föremål för ytterligare utredning.

Offentlig insyn

Statens vattenfallsverk anser att den gällande lagregleringen av möjligheterna till offentlig insyn i den kärntekniska verksamheten fungerar tillfredsställande och att den således bör bibehållas oförändrad.

I fråga om informationsskyldighetens omfattning har ett flertal remissinstanser framfört synpunkter. Kommitténs förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av dessa instanser. *Folkkampanjen mot kärnkraft* yrkar dock att säkerhetsnämnderna vid kärnkraftverken får väsentligt vidgade befogenheter, rätt till all information som de bedömer viktig för sitt uppdrag och rätt att tillkalla expertis från SKI, SSI och NAK i mån av behov.

SKI anser att det är viktigt med stor öppenhet och insyn i arbetet för kärnsäkerhet. Frågorna är komplicerade och kan för många vara svåra att sätta sig in i. Det är därför viktigt att informationen görs så lättillgänglig som möjligt. Viktiga målgrupper utgör de människor som bor runt kärnkraftverken. Här har de lokala säkerhetsnämnderna en angelägen funktion att fylla. Inspektionen vill därför stödja kommitténs förslag till utökade befogenheter och vidgat ansvar för de lokala säkerhetsnämnderna, som presenteras i betänkandet.

Svenska kommunförbundets styrelse anger att styrelsen har erfarit att de lokala säkerhetsnämndernas arbete uppfattas vara ett väsentligt inslag i kärnkraftssäkerhetsarbetet. För att ge allmänheten en objektiv och fullständig information om säkerhetsarbetet krävs enligt styrelsen att säkerhetsnämnderna har en mycket god kunskap om verksamheten. Mot denna bakgrund stödjer styrelsen kommitténs förslag om utvidgning av nämndernas verksamhetsområde. Den utvidgade verksamheten är viktig för att nämnderna skall få ett så allsidigt underlag som möjligt för sin informationsuppgift.

Länsstyrelsen i Uppsala län tillstyrker införandet av den nya lagen och att de lokala säkerhetsnämndernas verksamhet utvidgas till att omfatta insyn i alla åtgärder som berör säkerhets- och strålskyddsfrågor vid kärnteknisk verksamhet. Nämndverksamheten bör enligt länsstyrelsen leda till en vidgad offentlig insyn samt en för samhället betydelsefull opartisk information om dessa frågor. *Länsstyrelsen i Kalmar län* som för sin del anser att kommitténs förslag i vad avser säkerhetsnämndernas befogenheter rörande insyn och möjligheter att informera även om beredskapsplaneringen utanför kärnkraftverk i praktiken redan föreligger, bifaller kommitténs förslag. Länsstyrelsen anser också att det är lämpligt att genom föreskrifter i resp. myndigheters instruktioner formalisera nämnda förhållanden. *Länsstyrelsen i Hallands län* har inget att erinra mot att säkerhetsnämndernas uppgifter utvidgas i enlighet med kommitténs förslag. I realiteten, säger länsstyrelsen, fungerar den lokala säkerhetsnämnden vid Ringhals kärnkraftverk redan på det sätt som här föreslås.

Oskarshamns kommun, som hört den lokala säkerhetsnämnden vid Os-

karshamns kärnkraftverk, anför: Allmänhetens intresse för olika frågor som rör kärnenergiområdet är stort. Det är enligt kommunstyrelsens mening av största vikt att allsidig och saklig information ständigt lämnas om driftsförhållandena vid kärnkraftsanläggningarna, om analyser och bedömningar av framtida förhållanden i olika avseenden liksom om resultaten av den forsknings- och utvecklingsverksamhet som genomförs på kärnenergiområdet. Så långt kommunstyrelsen kan bedöma har OKG visat öppenhet i fråga om driften och om anläggningarna vid Oskarshamnsverket. Beredvilligt har också vid behov lämnats redovisningar och analyser av skilda förhållanden och problem. Denna öppenhet har gällt inte bara gentemot kommunen och lokala säkerhetsnämnden utan även mot allmänheten bl. a. via massmedierna. SKI och SSI har också beredvilligt bistått med upplysningar och synpunkter i förekommande frågor. Det framstår som mycket viktigt att rådande öppenhet och möjligheter till insyn kommer att bestå i framtiden. Angeläget är också att informationen präglas av saklighet och opartiskhet samt utformas på sådant sätt att den kan förstås och bedömas av allmänheten. — Kommunstyrelsen ansluter sig till kommitténs bedömning att nuvarande bestämmelser om inriktningen av lokala säkerhetsnämndens uppgifter bör ligga fast såsom de kommit till uttryck i lagen om offentlig insyn och motiven till denna. Kommunstyrelsen vill dessutom understryka kommitténs uttalande att säkerhetsnämndens uppgifter inte bör begränsas till enbart konsekvenslindrande eller utsläppsbegränsande åtgärder utan omfatta överhuvud taget alla åtgärder som berör säkerhets- och strålskyddsfrågor. Bestämmelse härom bör införas i lagen. — Kommunstyrelsen tillstyrker föreslagen utvidgning av säkerhetsnämndens verksamhet till att även omfatta s. k. fysiskt skydd av anläggning och säkerheten vid transport av klyvbara ämnen i den mån inte begränsningar bör göras av säkerhetsskäl. Kommunstyrelsen tillstyrker också att nu gällande begränsning, som innebär att säkerhetsnämnden endast skall följa planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor, undanröjs. Bärande skäl saknas för att begränsa säkerhetsnämndens och därmed också kommunens möjligheter att informera om planeringen och dess innehåll. För kommunstyrelsen framstår det som viktigt att allmänheten och berörd kommunal personal inom bl. a. barn- och äldreomsorg samt skolan får beredas kännedom om beredskapsplanens innehåll. Detta bör kunna ske när förslag till lösningar föreligger för olika delområden men framför allt innan planen eller delar av denna fastställs. Denna information kan ske i form av pressmeddelanden. Som sagts tidigare har tillsynsmyndigheterna välvilligt ställt resurser till förfogande för information och överläggningar med säkerhetsnämnden i frågor som nämnden haft under behandling. Länsstyrelsen har fortlöpande informerat om arbetet med beredskapsplaneringen. Även om samarbetet mellan säkerhetsnämnden och nämnda myndigheter förlöpt helt tillfredsställande kan ändå skäl föreligga att fastlägga en rätt för nämnden att från myndigheterna erhålla den informa-

tion som erfordras. Kommunstyrelsen tillstyrker därför kommitténs förslag att bestämmelser utfärdas som innebär skyldighet för berörda myndigheter att bistå säkerhetsnämnd med information i erforderlig omfattning.

Kommitténs förslag om att lokala säkerhetsnämnder bör inrättas också i sådana kommuner inom vilka uppförs anläggningar för lagring, hantering eller slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser det naturligt att det framledes inrättas lokala säkerhetsnämnder i kommuner där anläggningar för lagring av använt kärnbränsle kan komma att etableras. Också styrelsen för *Svenska kommunförbundet* delar kommitténs uppfattning att lokala säkerhetsnämnder bör inrättas även i kommuner där kärnavfallsanläggningar uppförs.

I betänkandet har kommittén diskuterat frågor om inrättande av lokala säkerhetsnämnder även i Nyköping och Västerås men ansett att skäl saknas härför. *Studsvik Energiteknik AB* delar denna uppfattning. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har vad gäller Västerås samma uppfattning. Också *AB ASEA-ATOM* delar kommitténs uppfattning om att det inte finns något behov av en lokal säkerhetsnämnd i Västerås. Dels utgör hanteringen av uranhexafluorid och kärnbränsle en mycket liten risk ur radiologisk synpunkt, dels står verksamheten under kontroll av SKI och SSI, varigenom allmänheten således bereds insyn. ASEA-ATOM:s bränsletillverkning är redan idag omgärdad av bestämmelser ifråga om säkerhet och strålskydd. Såvitt bolaget kan se ansluter kommitténs lagförslag väl till nu rådande förhållanden vilket bolaget finner tillfredsställande.

Reglering av kärnkraftens avveckling

I här aktuell fråga anför *Folkkampanjen mot kärnkraft*: Riksdagen har fastslagit att den sista reaktorn i Sverige skall stängas senast år 2010 och att inga reaktorer utöver dem som idag är i drift eller under byggnad, tillsammans 12 stycken, skall ingå i det svenska reaktorprogrammet. I Sverige idag, tre år efter folkomröstningen, finns starka krafter inom näringsliv och f. d. linje 1 och 2 som vill riva upp riksdagens beslut att avveckla kärnkraften. Inom det numera helprivata ASEA-ATOM planerar ledningen utbyggnad och forskning som om något avvecklingsbeslut aldrig hade fattats. Att som kommittén i en sådan situation inte vilja skriva in dessa förutsättningar i lagen är detsamma som att hålla öppet för fortsatt kärnkraftsutbyggnad. Detta kan Folkkampanjen ej acceptera. Folkkampanjen kräver att i lagen skall stå att kärnkraften skall vara avvecklad senast till år 2010 och att byggande av SECURE-reaktorer, PIUS-reaktorer eller bridreaktorer inte skall förekomma i Sverige. Samma krav framställs av *Centerns Ungdomsförbund*.

De övriga remissinstanser som uttalat sig i frågan har en annan mening. *Östhammars kommun* biträder kommitténs uppfattning vad gäller lagregle-

ring av antalet reaktorer som får byggas och av det år när den sista reaktorn skall stängas. *Styrelsen för teknisk utveckling* understryker särskilt vikten av att teknisk utveckling även för detta område görs meningsfull genom att i lagen inte införs bestämmelser om driftstillstånd längst t. o. m. visst datum eller om visst högsta antal reaktorer vid viss tidpunkt.

Ersättning

Vad gäller frågor om ersättning vid återkallelse av ett lämnat tillstånd har remissinstanserna delat kommitténs uppfattning att någon ersättning inte utgår när ett tillstånd återkallas av säkerhets- eller strålskyddsskäl. Däremot föreligger skiljaktiga meningar i fråga om rätten till ersättning när ett tillstånd återkallas av andra skäl och om lagfästande av en sådan rätt. *Kammarrätten i Jönköping* uttalar: Det kan förekomma en mängd olika situationer där det är befogat att återkalla ett givet tillstånd. Nya bedömningar av säkerhetssituationen kan aldrig uteslutas och situationer som är helt artskilda från vad som är vanligt när det gäller minerallagstiftning och lagstiftning som rör industriell verksamhet kan förekomma. Mot bakgrund härav vore det olämpligt att uppställa särskilda regler beträffande ersättning av statsmedel. Sådana regler blir med nödvändighet, som reservantens förslag visar, så allmänna att de inte ger någon vägledning utöver vad som följer av de skadeståndsrättsliga principer som gäller utan särskild lagstiftning.

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden anför: Vad först gäller verkningarna för den som har fått tillstånd har utredningen särskilt tagit upp frågan om möjligheten att senare ge ytterligare villkor eller kanske även förbjuda fortsatt verksamhet. Utredningen menar att om skärpta villkor ges eller verksamhet förbjuds, och detta i sin tur beror på säkerhetshänsyn eller liknande i den aktuella lagen tillgodosedda intressen, ingen ersättning ska betalas till tillståndshavaren. Fakultetsnämnden anser att det förslaget ligger i linje med gängse synsätt på ersättningsrätten för den som vägras utöva eller fortsätta en för andra skadlig eller potentiellt skadlig verksamhet. Förslaget ansluter alltså till gällande rätt inom hälso- och miljöskyddsområdet och bygger på samma principer som t. ex. förbud eller villkor enligt miljöskyddslagen, lagen om hälso- och miljöfarliga varor, hälsoskyddslagen m. fl. Utredningen tar även upp situationen att förbud ges av annat skäl. Emellertid förefaller lagförslaget vara så konstruerat, att lagen i fråga inte kan åberopas för förbud av annat skäl, varför frågan om ersättningsrätt i sådana hänseenden saknar intresse.

Lunds universitet, juridiska fakultetsnämnden gör ett påpekande i rättsfrågan och uttalar: På tal om fråga om ersättning för koncessionsinnehavare, vilken utan egen förskyllan får tillståndet indraget, anser kommittén att förvaltningsrättslig praxis är tillräckligt klar och att någon lagregel om

ersättning inte behövs. Fakultetsnämnden delar inte den anförda uppfattningen om praxis och anser att ersättningsfrågan bör närmare utredas.

Sveriges civilingenjörsförbund framför att förbundet givetvis delar uppfattningen att en anläggningsinnehavare skall ha rätt till ersättning för sina kostnader vid ett återkallande av ett tillstånd, om uppställda villkor och föreskrifter ej åsidosatts. Förbundet anser detta t. o. m. så självklart i en rättsstat, att särskilt stadgande härom ej behöver införas i lagen.

Beträffande frågor om ersättning vid återkallelse av tillstånd kan *vattenfallsverket* endast delvis ansluta sig till kommitténs uppfattning. Klart synes vara att ersättning inte bör ifrågakomma då återkallelsen föranleds av att tillståndsinnehavaren inte iakttagit rimliga villkor och följt meddelade föreskrifter. Om däremot myndigheterna — med anledning av händelse vid utländskt kärnkraftverk eller av annan exceptionell anledning — stoppar driften vid ett svenskt kraftverk, synes det i princip böra föreligga en ersättningsmöjlighet. Om tillstånd indrages finnes risker för att lån till kärnkraftbolagen uppsäges. Utländska lån har ibland i kontrakten bestämmelser som möjliggöra detta. Kärnkraftbolagen skulle härvid ställas inför krav på att på en gång betala ut stora belopp. Detta kan påverka kraftindustrins investeringsmöjligheter, prissättning på el m. m. Om problemen hänför sig till omständigheter som kärnkraftföretagen inte kunnat råda över, är det inte rimligt att kraftföretagen skall ensamma bära konsekvenserna härav. Ersättningen bör täcka den ekonomiska skada som driftinskränkningen orsakar. Att hänskjuta frågan till normal skadeståndsprocess innebär att mycket lång tid förflyter innan frågan är avgjord och ev. ersättning kan utbetalas. Under tiden får problemen bäras av kraftindustrin. De allmänna rättsprinciper till vilka kommittén hänvisar (s. 195) är enligt *vattenfalls* mening otillräckliga. Eftersom rättsläget är oklart, behöver ersättningsrätten regleras i lag. Också *statens industriverk* menar att ersättningsfrågan vid indragning av koncessioner av andra skäl än direkt säkerhets- eller strålskyddsmässiga borde ha upptagits i den föreslagna lagen.

Östhammars kommun uttalar: Den som beviljats koncession för undersökning och bearbetning av mineralfyndighet har tillerkänts ersättningsrätt. I lagen om vissa mineralfyndigheter 12 § 3 st. heter det: "Återkallas koncession utan att koncessionsinnehavaren åsidosatt föreskrift eller villkor i koncession, är han berättigad att erhålla ersättning av staten för förlust till följd av åtgärd som han vidtagit med anledning av koncessionen". Enligt kommunens mening bör även tillståndshavare enligt lagen om kärnteknisk verksamhet få en lagfäst rätt till ersättning i sådana fall. En lagbestämmelse om ersättningsrätt kan lämpligen utformas med den citerade bestämmelsen som förebild. Lagförslaget bör kompletteras på denna punkt.

Det synes, säger *OKG*, anmärkningsvärt att kommittén — utan att ange några egentliga skäl härför — slutligen stannar för att i lagförslaget icke

intaga någon bestämmelse angående ersättningsfrågor. Kommittén hänvisar i stället till att dessa får bli föremål för särskild prövning av domstol och avgöras med utgångspunkt i allmänna rättsprinciper. Enligt OKG:s synpunkt är en sådan behandling av ersättningsfrågan klart otillfredsställande. I de fall ett tillstånd återkallas beroende på att tillståndsinnehavaren icke iakttagit villkor och föreskrifter för verksamheten bör givetvis rätt till ersättning ej föreligga. I övrigt synes det väsentligt att tillståndsinnehavaren kan förlita sig på de tillstånd som erhållits och att arbetet kan utföras och investeringar genomföras inom den ram som tillståndet anger. Återkallas därför ett tillstånd av skäl som ej beror på brister hos innehavaren att följa gällande föreskrifter bör enligt OKG:s mening ersättningsrätt föreligga. Med hänsyn bl. a. till avsaknaden av rättspraxis, de ekonomiska värden det här kan bli frågan om samt osäkerheten om dels allmän domstols behörighet att uppta tvist av här angiven art dels materiella rättsregler vill OKG understryka nödvändigheten av att förslaget kompletteras med en lagregel som explicit fastställer såväl frågan om jurisdiktion som gällande materiella regler. Likaledes synes rättssäkerhetsskäl göra sig gällande vad avser kommitténs framställning under 7.6.2 sista stycket (sid. 196). Vad kommittén uttalar angående etablerande av en "allmän princip" beträffande där angivna frågeställningar samtidigt som kommittén själv föreslår att frågan icke tas upp i "det här avsedda lagstiftningssammanhanget" synes böra utgå ur blivande proposition. – Också enligt *Forsmarks Kraftgrupp AB* bör rätten till sådan ersättning lagregleras.

En lagfäst rätt till ersättning vid återkallelse eller vägrad förlängning av ett tillstånd i andra fall än då det kan motiveras av de intressen som den föreslagna lagen avser att tillvarata förespråkas även av *Sydkraft AB*, som uttalar: Att som kommittén hänvisa frågan om ersättning, i dessa som man säger exceptionella situationer, till särskild prövning av domstol är otillfredsställande, bland annat på grund av avsaknad av rättspraxis samt osäkerhet om domstolarnas behörighet och om de materiella regler som gäller. En lagfäst rätt till ersättning bör kompletteras med en föreskrift att talan om ersättning skall föras vid allmän domstol. Vidare delar *Sydkraft* ej kommitténs uppfattning att rätt till ersättning ej i något fall skulle föreligga om tillsynsmyndigheterna stoppar ett kärnkraftverk i avvaktan på utredningar med anledning av inträffad allvarlig olycka i ett liknande kraftverk i Sverige eller utomlands. För att en anläggningsinnehavare i fall som här avses inte skall vara helt rättslös bör även här möjlighet till ersättning inskrivas i lagtexten.

I fråga om möjligheterna till återkallande av tillstånd att genomföra åtgärder och driva anläggningar som avser behandling eller förvaring av radioaktivt avfall finner *SKBF* det rimligt att i lagen införs en bestämmelse om rätt till ersättning, såvida icke återkallandet sker på grund av att tillståndshavaren inte uppnår eller åsidosätter uppställda säkerhetskrav. En ersättningsrätt är särskilt påkallad, om ändringar sker i myndigheternas

policy och detta medför återkallelse av tillstånd för exempelvis upparbetning och lagring av upparbetsavfall. Enligt SKBF:s mening råder oklarhet såväl ifråga om omfattningen av domstolarnas behörighet att pröva ersättningsfrågor av hithörande mycket speciella slag som också vad gäller de materiella regler som är att tillämpa på förevarande område. Med hänsyn härtill och de ekonomiska värden det regelmässigt blir fråga om anser SKBF det sakligt motiverat att en ny lagstiftning uttryckligen behandlar ersättningsfrågorna. En bestämmelse härom skulle kunna föreskriva, att om ett tillstånd återkallas eller begränsas utan att tillståndshavaren åsidosatt bestämmelse i lagen eller villkor eller föreskrift som meddelats med stöd därav, denne är berättigad till ersättning av staten för förlust till följd av åtgärd som han vidtagit med anledning av tillståndet, samt att talan om ersättning förs vid allmän domstol.

Tillkomst och lokalisering av kärnteknisk anläggning m. m.

Vad kommittén anfört om tillkomst och lokalisering av kärntekniska anläggningar, dvs. främst prövning enligt 136 a § byggnadslagen, har kommenterats av flera remissinstanser.

Sådana anläggningar som kommer i fråga vid kärnteknisk verksamhet anser *Nyköpings kommun* även fortsättningsvis bör underkastas prövning enligt den lydelse 136 a § byggnadslagen har idag. *Statens planverk* anser, i likhet med kommittén, inte skäl att nu föreslå någon ändring i den gällande prövningsordningen med hänsyn till den samlade översyn av byggnadslagstiftningen som f. n. sker inom regeringskansliet.

Kammarrätten i Jönköping understryker det otillfredsställande i nuvarande dubbla prövningsförfarande, som komplicerar arbetet och gör det i viss mån oklart vilka synpunkter som skall beaktas i resp. prövningsförfarande.

Vikten av samordning med lokaliseringsprövning enligt bl. a. byggnadslagen understryks av *länsstyrelsen i Uppsala län*. *Statens vattenfallsverk* ansluter sig till kommitténs uppfattning att de dubbla prövningssystemen är en otillfredsställande ordning både för myndigheter och allmänheten. I likhet med kommittén emotser vattenfall att samordningsfrågan beaktas vid den pågående revisionen av byggnadslagstiftningen. Vattenfall förordar att formerna för information till allmänheten i samband med lokaliseringen av kärnteknisk anläggning bibehålls.

SSI framhåller att institutet vid ett flertal tillfällen har påtalat de nackdelar det innebär att granska en kärnteknisk anläggning utifrån så olika utformade lagar som atomenergilagen/strålskyddslagen å ena sidan och byggnadslagen (136a §) å andra sidan. Senast skedde detta i samband med granskningen av ansökan för slutförvar av reaktoravfall i Forsmark. Kommunen har vetorätt enligt byggnadslagen men inte enligt atomenergilagen/strålskyddslagen. Erfarenheterna från tidigare granskningar har visat att

det är säkerhets- och strålskyddsfrågorna som tilldrar sig det stora intresset även vid kommunernas granskning av byggnadsärenden. Normalt är inte SKI:s och SSI:s granskning av säkerhets- och strålskyddsproblematiken klar då kommunen skall ta ställning i byggnadslagsärenden. Detta har ofta medfört att kommunen ansett sig ha ett otillräckligt beslutsunderlag för att kunna ta ställning till om rätten att inlägga veto skall utnyttjas eller ej. SSI anser det beklagligt att kommittén i betänkandet om förslag till lag om kärnteknisk verksamhet bara har påpekat detta problem, och inte anvisat en lösning.

SKI kan med utgångspunkt från behandlingen av ansökan om ett förvar i Forsmark verifiera att problem finns med den nuvarande behandlingsordningen. Som kommittén framhåller har emellertid överväganden av denna karaktär beröring med principiella frågor i bl. a. byggnadslagstiftningen. SKI vill understryka det angelägna i att inspektionens erfarenheter tas tillvara vid regeringskansliets beredning av en ny byggnadslag.

Länsstyrelsen i Malmöhus län pekar på att i tillståndsärenden många myndigheter är inblandade och ansvarsförhållandena så allmänt definierade att ansvarsfrågorna täcker över varandra. Det framlagda förslaget innebär inte någon förändring i detta förhållande. Gränserna för olika myndigheters delansvar vid tillståndsgivning föreslås av länsstyrelsen därför bli föremål för ytterligare överväganden.

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden anför: Nu gällande lagstiftning har medfört att ärenden där kärnteknisk verksamhet ingår blivit mycket otympliga för både myndigheter och inte minst enskilda. För t. ex. ett kärnkraftverk eller ett lager för reaktoravfall krävs regelmässigt provning enligt

- atomenergilagen (enligt förslaget lagen om kärnteknisk verksamhet)
- miljöskyddslagen
- vattenlagen (för det mesta)
- 136 a § byggnadslagen (nästan genomgående)
- förordningen om miljöfarligt avfall (om ansökan gäller ett lager)
- byggnadsstadgans bestämmelser om byggnadslov.

Vid dessa provningar ska beaktas, förutom de redan nämnda lagarna även

- naturvårdslagen
- hälsoskyddslagen
- lagen om hälso- och miljöfarliga varor
- strålskyddslagen.

De nämnda lagarna gäller för fråga om grannelag, miljöskydd etc. Därutöver kommer lagstiftning av helt annat slag. Vidare måste beaktas internationella överenskommelser såsom Östersjökonventionen och Nordiska miljöskyddskonventionen. – Ett problem som råder idag och som inte kommer närmare sin lösning genom lagförslaget är enligt fakultetsnämnden att tillståndsprovningen är uppdelad på olika organ samt att varje

organ beslutar utan överblick och tillräckligt beslutsunderlag vad gäller huruvida övrig lagstiftning och olika internationella överenskommelser är uppfyllda. Formellt är regeringsprövningen enligt 136 a § byggnadslagen och atomenergilagen ett undantag härifrån, men beslutsunderlaget som regeringen får tillgång till är sektoriserat och ofullständigt på det nu beskrivna sättet.

Också *statens industriverk* anser det vara väsentligt att de olika tillståndsförfarandena samordnas så att information, prövning och beslut kan ske med samtidigt beaktande av alla berörda lagrum. Dessa tillståndsprövningar bör därför enligt industriverkets mening göras vid samma tillfälle så att problemen med olika ansökningsförfaranden och prövningar vid olika tidpunkter av olika aspekter av verksamheten kan elimineras. Härmed skulle även bortfalla frågan om de samhälleliga kostnaderna och ev. ersättningar vid uteblivet tillstånd då anläggningen står färdigbyggd. Det synes lämpligt, anser industriverket, att denna samordningsprocess bör ske och komma till uttryck i den föreslagna lagen på det kärntekniska området, vilket nu icke är fallet.

Brytning av uran m. m.

Frågor om uranbrytning har behandlats i några remissyttranden. *Folkkampanjen mot kärnkraft* anser att ett förbud mot uranprospektering och uranbrytning bör införas antingen i den nya lagen eller samtidigt med denna i en separat lag för att ge eftertryck åt lagens bestämmelser om avveckling av kärnkraften. *Centerns Ungdomsförbund* uttalar att uranprospektering och uranbrytning måste förbjudas eftersom det är onödiga hot mot vår natur.

Transport

Kommitténs förslag om att transporter av kärnämnen och kärnavfall utgör kärnteknisk verksamhet behandlas i några remissyttranden. *SSI* anför: Det finns en sedan många år etablerad praxis vad avser tillämpningen av nationella och internationella transportregler i Sverige. För internationella transporter har Sverige genom konventioner och andra internationella överenskommelser anslutit sig till nu gällande regelverk för de olika transportvägarna dvs. väg, järnväg, vatten och luft. För de två sistnämnda transportvägarna gäller de internationella reglerna även nationellt, medan för väg och järnväg gäller särskilda nationella regler vilka i huvudsak överensstämmer med de internationella. I samtliga dessa regelverk finns utförligt angivet på vilket sätt radioaktiva varor skall emballeras, hur emballaget skall typgodkännas, villkor för transporters genomförande samt i vilka fall särskilt tillstånd för transporten krävs. Sedan länge har en uppdelning av transportärenden skett mellan SKI och SSI och denna uppdelning finns också angiven i förordningen (1982: 923) om transport av

farligt gods. Denna uppdelning innebär att för de frågor som berör transporter av radioaktiva ämnen, som ej är klyvbara, är SSI s.k. behörig myndighet och handlägger transportärenden i enlighet med ovannämnda transportregler och strålskyddslagen. I de fall ämnet är klyvbart utfärdar SKI nödvändiga certifikat och tillstånd, efter samråd med SSI vad avser de strålskyddsmässiga aspekterna. För icke-klyvbara ämnen, då alltså ingen kriticitetsrisk föreligger och alltså strålskyddsaspekterna helt dominerar riskbilden, handlägger idag SSI förekommande certifikat- och tillståndsfrågor för såväl transporter knutna till kärnteknisk verksamhet som annan industriell, medicinsk eller teknisk verksamhet. Frågor om fysiskt skydd, som är viktiga för säkerheten, handläggs av SKI. Fysiskt skydd tillämpas idag enbart på transporter av klyvbart material. Enligt SSI:s bedömning finns för närvarande inga skäl att utvidga kraven på fysiskt skydd att gälla icke-klyvbart material, utöver de regler som finns inskrivna i gällande transportregler. Nuvarande uppdelning av arbetsuppgifter på transportområdet mellan SSI och SKI har visat sig fungera väl och bör därför enligt SSI:s bedömning bibehållas. Detta överensstämmer också med kommitténs mening (sid. 214). För att i framtiden undvika oklarheter i ansvarsfördelningen mellan myndigheterna bör emellertid denna uppdelning av ansvaret klart framgå i den kommande förordningen till lagen om kärnteknisk verksamhet varvid lämpligen samma uppdelning kan göras som i förordningen (1982: 923) om transport av farligt gods.

SKI yttrar: Transport av kärnämne och kärnavfall föreslås i betänkandet kräva tillstånd. Så är i huvudsak fallet redan idag. Praxis har blivit att vid transport av kärnämnen i Sverige svarar avsändande anläggning (tillståndshavare enligt atomenergilagen) för transporten och blir därmed den som innehar tillstånd för genomförandet. Vid internationella transporter där någon svensk anläggning med tillstånd enligt atomenergilagen är inblandad, blir den svenska anläggningen på samma sätt ansvarig. Transporter verkställs vanligtvis genom utnyttjande av etablerade transportföretag. Det har därvid hitintills inte bedömts nödvändigt med särskilt tillstånd enligt atomenergilagen för dessa fraktförare, utan har ansetts tillräckligt med anläggningens tillstånd. SKI har inte funnit att kommittén går emot denna praxis men anser det ändå inte klart uttryckt i betänkandet huruvida fraktföraren i alla sammanhang ska vara befriad från tillståndsplikt. Det framgår heller inte klart hur kravet på tillstånd för transport stämmer överens med t.ex. ADR-konventionen enligt vilken en internationell transport accepteras om villkoren i ADR är uppfyllda (gäller bl. a. vid transitering genom Sverige). SKI noterar vidare att tillsynsfrågan avseende transport av kärnämne och kärnavfall inte behandlats i konsekvens med betänkandets ställningstagande för SKI som övergripande säkerhetsmyndighet i alla led av den kärntekniska verksamheten. Genom kommitténs uppfattning att valet av myndighet ska regleras enligt den uppdelning som skett i förordningen om transport av farligt gods kommer den nuvarande kompe-

tensfördelningen mellan SKI och SSI att bibehållas och någon egentlig förändring avseende tillståndsgivning och tillsyn inte att ske.

Sjöfartsverket uttalar: Sjöfartsverket har nedanstående beröringspunkter med frågor om säkerheten på kärnindustriområdet, nämligen

- behörig myndighet – i den mån denna roll inte ankommer på SKI resp. SSI enligt särskilda bestämmelser – vid tillämpningen av lagen om transport av farligt gods i fråga om landsvägs-, järnvägs- och sjötransporter. I vissa fall då det gäller sjötransporter utövas myndighetsuppgifterna vid transport även enligt lagen om säkerheten på fartyg.
- övergripande sjösäkerhetsmyndighet vid organisationen och genomförandet av sjötransporter av utbränt kärnavfall och annat aktivt avfall från de svenska kärnkraftverken till anläggningar för upparbetning och förvaring.
- tillsynsmyndighet enligt lagen om säkerheten på fartyg i fråga om atomdrivet fartyg och allmän sjösäkerhetsmyndighet vid anlop till svensk hamn eller passage genom svenskt vatten i fråga om sådana fartyg, f. n. en föga aktuell uppgift.

Den i betänkandet föreslagna lagstiftningen innebär ej ändrade uppgifter för sjöfartsverket eller ändrad ansvarsfördelning för verket. Sjöfartsverket som finner gällande ordning ändamålsenlig ansluter sig till betänkandets uppläggning av lagstiftningen.

SJ tar för givet att tillstånd enligt den nya lagen till kärnteknisk verksamhet som omfattar transport inte ges annan än den som enligt atomansvarighetslagen har att bära ansvaret för atomskada framkallad under transporten. Det blir därvid denne och inte transportören som svarar för att föreskrivna villkor för tillståndet blir iakttagna även i vad transporten angår. *SJ* har inte förutsättningar att ingå i bedömningar härvidlag med erforderlig sakkunskap. *SJ* förbehåller sig emellertid att oberoende av tillstånd som må finnas meddelat för transport föreskriva de ytterligare villkor som *SJ* anser påkallade för säkerställande av det särskilda skydd som *SJ* har att tillgodose, i första hand som arbetsgivare. Häri inbegrips också skyddet mot obehörigt intrång.

Transport av radioaktiva ämnen på väg innebär oftast, säger *statens vägverk*, att för vägen gällande viktbestämmelser (106 § vägtrafikkungörelsen) kommer att överskridas, vilket medför att transporttillstånd måste sökas. Transporten anvisas då i tillståndet en färdväg där den får framföras. Är det fråga om stora bruttovikter kan det innebära långa omvägar p. g. a. dålig brobärighet. Dessa bärighetsproblem gör att sjötransport syns vara ett bättre alternativ för dessa tunga transporter, vilket också betänkandet framhåller.

Rikspolisstyrelsen understryker betydelsen av att polisen kontaktas/larmas i samtliga fall av incidenter oavsett om de inträffar till lands eller sjöss. Polisens uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet gäller även det svenska sjöterritoriet. Självfallet måste ett samarbete i sådana fall ske med kustbevakningen och andra berörda myndigheter.

Officiell provning

Kommitténs förslag i fråga om officiell provning biträds av *Östhammars kommun* och lämnas av övriga remissinstanser utan erinran. De remissinstanser som har tagit upp frågan behandlar de olika myndigheternas roller på området.

SKI anför: Som kommittén påpekar utfärdar inspektionen redan nu föreskrifter om provning och kontroll av tryckbärande komponenter gällande för samtliga kärnenergianläggningar. Arbetarskyddsstyrelsen har undantagit sådana komponenter samt vissa transportbehållare från arbetarskyddsstyrelsens föreskrifters tillämplighet, dock endast när det gäller provning och kontroll. När det gäller krav på materialegenskaper såsom hållfasthet och dylikt, konstruktioner m. m. skall enligt arbetarskyddsstyrelsens meddelande 1974:8 Tryckkärlskommissionens Tryckkärlsnormer gälla. Här görs inget undantag för material i kärnkraftskomponenter. Sålunda måste t. ex. dispens för användning av material som inte i förväg är godkänt i dessa normer sökas hos arbetarskyddsstyrelsen. Man har således, summariskt beskrivet, den situationen att arbetarskyddsstyrelsen förbehåller sig ansvaret för materialfrågorna men lämnar regleringen av provningen åt *SKI*. Inspektionen har i och för sig ingen erinran mot att inspektionens föreskrifter om provning ges i författning till allmän efterrättelse men kan inte se att kommitténs lagförslag eller motiven till detta bidrar till lämplig gränsdragning eller samordning mellan de båda myndigheternas arbete.

Arbetarskyddsstyrelsen uttalar: I lagförslaget ingår en bestämmelse (11 §) om att regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om provning, kontroll och besiktning av anordningar för kärnteknisk verksamhet som är av betydelse från säkerhetssynpunkt. Med en sådan bestämmelse kan generella föreskrifter utfärdas och provnings- och kontrollverksamheten bli officiell. Arbetarskyddsstyrelsen finner detta lämpligt med hänsyn till att de säkerhetskrav som behöver ställas i kärntekniska sammanhang för att förebygga en radiologisk olycka ofta är mer långtgående än vad som krävs från allmän arbetsmiljösynpunkt. Detta är också i överensstämmelse med styrelsens föreskrifter (arbetarskyddsstyrelsens författningssamling, AFS 1982: 11) om tryckkärl m. m. där undantag från tillämpligheten görs för sådan tryckbärande anordning, som finns i kärnkraftsanläggning och för vilken *SKI* utfärdar föreskrifter. Styrelsen förutsätter härvid att de föreskrifter som kan komma att utfärdas i kärntekniska sammanhang alltid ställer krav på lägst samma skyddsnivå som styrelsens föreskrifter innebär. — Sådana anordningar som ej speciellt regleras i föreskrifter på det kärntekniska området och andra förhållanden som rör arbetsmiljön på ett arbetsställe där kärnteknisk verksamhet bedrivs, regleras och är föremål för tillsyn enligt arbetsmiljölagen. De samordningsbehov som här kan föreligga bör liksom hittills tas om hand genom

formella remissförfaranden i samband med tillståndsprövning samt genom samråd mellan myndigheterna.

Statens mät- och provråd (MPR), som är central förvaltningsmyndighet för officiell provning m. m., finner att kommittén väl beskriver förutsättningarna för och omfattningen av den kärntekniska verksamheten. Däremot är rollfördelningen mellan olika myndigheter som ansvarar för säkerheten i kärntekniska anläggningar fortfarande oklar. I frågor som gäller krav på provning och kontroll är det således inte klart hur ansvaret för t. ex. tryckkärllsäkerheten bör fördelas mellan arbetarskyddsstyrelsen och SKI. Ett klarläggande av vilken myndighets krav som gäller på det kärntekniska området är en förutsättning för att den ansvariga riksprovplatsen skall kunna arbeta effektivt. Det minskar också risken för konflikter mellan myndigheter, riksprovplatsen, anläggningsägare m. fl. om ansvarsförhållandena är entydiga och klara. Utredningen pekar vidare på den skillnad som idag görs mellan provning som i det ena fallet är ett krav i generella föreskrifter, i det andra följer av enskilda förelägganden. Det är således endast generella föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen som leder till officiell provning. Vid enskilda förelägganden från SKI är formen för provningen inte reglerad på samma sätt. I praktiken svarar dock normalt riksprovplatsen – om det krävs opartisk provning – för provningen även i detta fall. MPR finner det tillfredsställande att kommittén nu föreslår att båda dessa områden framledes behandlas på ett likformigt sätt och i enlighet med den särskilda lagstiftningen som reglerar den officiella provningen. Detta föreslås bli reglerat genom att regeringen ges möjlighet att meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning av sådan anordning för kärnteknisk verksamhet som är av betydelse ur säkerhetssynpunkt.

MPR delar däremot inte kommitténs uppfattning till alla delar att den provning som företas inför enskilda transporter, främst klyvbart material bör förbehållas SKI. Den del av provningen som är inriktad mot mekanisk hållfasthet av transportbehållare m. m. bör i stället utföras av riksprovplatsen. Riksprovplatsen har sakkunskap och erfarenhet av sådana undersökningar inom ett brett område. Det gäller såväl teoretiska beräkningar som praktiska provningar av både material och konstruktioner. De provningar av detta slag som blir aktuella på det kärntekniska området bör utan svårighet kunna passas in i riksprovplatsens löpande verksamhet eftersom transportbehovet som regel är väl känt lång tid i förväg. Beträffande sådana beräkningar och bedömningar som gäller kriticitetsrisker och vars resultat skall ligga till grund för SKI:s slutliga beslut finns det däremot skäl som talar för att SKI:s sakkunskap utnyttjas. Allmänt sett är det emellertid inte lämpligt att den föreskrivande myndigheten samtidigt är provande organ (prop. 1977: 78 s. 132). MPR har dock inget att invända mot att SKI t. v. utför denna uppgift.

Övergångsfrågor

Kommitténs förslag till övergångsbestämmelser kommenteras i endast ett remissyttrande. *OKG* anför: Enligt föreslagna övergångsbestämmelser p 6 gäller såvitt avser fråga om ersättning enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktorer kärnbränsle, m. m. för åtgärd som vidtagits före den nu tilltänkta lagens ikraftträdande fortfarande äldre bestämmelser. Sagda lagbestämmelse kommenteras närmare på sid 197. Mot bakgrund av vad senast angivits synes det fullt klart att bestämmelserna skall äga sin tillämpning även för kärnkraftreaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Med hänvisning till kommitténs utläggning å sid 195 synes principen dock icke helt fastlagd.

Kommentarer till enskilda paragrafer i kommitténs lagförslag

Åtskilliga remissinstanser har lämnat synpunkter på eller i anslutning till enskilda paragrafer i kommitténs lagförslag. I det följande lämnas en redovisning av synpunkterna i paragrafordning.

1 §

OKG ansluter sig till kommitténs uppfattning om syftet med den tilltänkta lagstiftningen. Tyngdpunkten i lagregleringen bör sålunda läggas vid säkerhetsfrågor i verksamhetens alla led och anpassningen därav till Sveriges internationella åtaganden. Sagda faktum torde dock med fördel kunna understrykas tydligare och framhävas direkt i själva lagtexten. Första paragrafen föreslås därför få följande lydelse: "Denna lag gäller säkerhet vid kärnteknisk verksamhet".

Tekniska högskolan i Stockholm anser att utredningens förslag är pragmatiska och diskussionen begränsad till vårt land. Man bör vid lagstiftningen genomtänka att framtiden skulle tänkas bjuda på förvaringsplatser av typ obebodda öar i världshaven som nu besudlas med kärnvapentester. Våra regelverk bör då ej förhindra alternativ placering där.

2 §

Enligt *SKBF:s* mening ger utformningen av 2 § ej på ett helt adekvat sätt uttryck för den grundläggande principen om ansvarsfördelningen mellan det allmänna, som förbehålls det övergripande ansvaret, och tillståndshavarna, som har det direkta ansvaret. *SKBF* anser det önskvärt att denna princip kan utläsas direkt ur lagtexten.

3 §

Hovrätten för Övre Norrland anser att lagtexten borde kunna förenklas. En möjlighet kunde vara att avfatta lagbestämmelsen enligt följande: Vid kärnteknisk verksamhet skall vidtas de säkerhetsåtgärder som krävs för att

förebygga radiologisk olycka och förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Med hänsyn till att det fysiska skyddet är en synnerligen viktig del av de säkerhetsåtgärder som enligt 3 § i lagförslaget skall vidtas borde detta förhållande enligt *rikspolisstyrelsens* mening komma till direkt uttryck i lagförslaget genom att till 3 § foga en tredje punkt med förslagsvis följande lydelse: "3. skydda anläggningar och transporter mot yttre påverkan".

FOA anser att begreppet "radiologisk olycka" bör ersättas med "strålningsolycka" och hänvisar till TNC 55 (1975) s. 101 och 103.

SSI anför: I lagförslaget 3 § används termen "radiologisk olycka" vilken definieras i specialmotiveringen till lagen (sid 213) som "händelse eller förhållande som medför strålningsrisker utöver vad som accepteras vid normaldrift". En följd av en sådan definition av termen "radiologisk olycka" är att tveksamhet uppstår huruvida arbetarskyddsfrågor om oförutsedda och potentiella yrkesexponeringar, vilka i andra sammanhang än i den här aktuella lagen kan benämnas radiologisk olycka, också skall omfattas av lagen om kärnteknisk verksamhet. SSI har uppfattat lagförslaget så att detta inte är avsikten. Yrkesmässigt strålningsarbete vid kärntekniska anläggningar sker och förutses också i framtiden ske med föreskrifter och tillsyn enligt strålskyddslagen och lagtekniskt även enligt arbetsmiljölagen. Genom att definiera begreppet radiologisk olycka i denna lag som "händelse eller förhållande som medför strålningsrisker utöver vad som accepteras vid normaldrift och vilka skulle kunna komma att beröra allmänheten" elimineras eventuella tvetydigheter och risken för missförstånd. Eftersom begreppet "radiologisk olycka" är principiellt viktigt i den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet föreslår SSI att 5 § kompletteras med ovanstående definition. Enligt SSI:s uppfattning kommer den föreslagna definitionen av termen "radiologisk olycka" att också klargöra att yrkesmässigt strålningsarbete vid kärnteknisk verksamhet och verksamheter inom medicin, konventionell industri och forskning lagtekniskt är likställda.

SKI uttalar: I denna paragraf nämns endast att säkerhetsåtgärder skall vidtagas för att förebygga olyckor. I säkerhetsåtgärder skall enligt SKI:s mening också ingå införande av haveribekämpande och konsekvenslindrande system, vilka har till syfte att "förhindra stora utsläpp av radioaktiva ämnen". Den senare termen bör föredras framför uttrycket "radiologisk olycka" som har ett alltför stort betydelseområde.

4 §

Hovrätten för Övre Norrland anser att det inte klart framgår av betänkandet varför kommittén har valt att stanna för olika definitioner av begreppet "kärnteknisk verksamhet" i punkterna 3 och 4.

FOA föreslår att ett tillägg görs i moment 4 c enligt följande: "... eller framställning av kärnämne eller som eljest är väsentliga vid konstruktion

eller tillverkning av kärnladdningar, om regeringen föreskriver det''. Skälet för detta tillägg är att även annan utrustning eller annat material (s. k. "dual-use") kan vara väl så känsliga från spridningssynpunkt som de som särskilt konstruerats eller iordningsställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne. — Vidare föreslår FOA att i moment 5 görs tillägget: '', om regeringen föreskriver det''. FOA anser det inte vara motiverat att ha en undantagslös formulering. Den förordning som bygger på 4 c skulle nämligen kunna omfatta ett stort antal produkter även om 4 c inte ändras enligt FOA:s förslag. Tillståndsprövning för verksamhet som avses i moment 5 erfordras inte för alla produkter, i synnerhet inte för sådana av "dual-use"-karaktär.

Också SSI föreslår att punkten 5 kompletteras med ''om regeringen föreskriver det''.

Den föreslagna lagens konstruktion kan, anser *generaltullstyrelsen*, leda till uppfattningen att den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet alltid har tillstånd till införsel av kärnämne eller kärnavfall samt utförsel av kärnämne eller annat som avses i 4 § 4. Detta torde emellertid ej vara avsikten med lagförslaget utan tillstånd kommer även framledes att krävas vid varje införsel- eller utförseltillfälle. *Generaltullstyrelsen* föreslår att föreskrifterna om krav på tillstånd för införsel och utförsel av kärnämnen m. m. bryts ut ur 4 § till en särskild paragraf. Detta är väsentligt bl. a. för att tvekan ej skall råda om varusmuggningslagens tillämplighet. Tveksamhet kan även uppstå huruvida vid olovlig utförsel samma gärning kan innebära överträdelse såväl av 22 § första stycket som av varusmuggningslagen.

SSI anför: I specialmotiveringen till 4 § (sid. 215) sägs ''Bestämmelsen har en vidsträckt innebörd och omfattar inte bara upplåtelse eller överlåtelse av nyssnämnda rättigheter, utan även varje sådan licensgivning som innebär ett tillhandahållande av sådant tekniskt underlag e. dyl. som utgör en förutsättning för mottagaren att starta egen tillverkning av de avsedda produkterna''. En sådan vidsträcktare tolkning ger mot bakgrund av vad kommittén sagt om teknologiöverföring på sid. 119, även möjlighet att förbjuda personer att ta anställning utomlands vilket lätt skulle kunna tolkas som ett oacceptabelt ingrepp i den personliga integriteten. Det måste klart sägas ut att detta *inte* är lagens innebörd. Med nuvarande lydelse synes det vidare möjligt, t. ex. för ett rent konstruktionsföretag som inte har någon egen tillverkning, att utomlands marknadsföra och sälja konstruktioner som är avsedda för kärnteknisk verksamhet utan att detta omfattas av 4 § i punkten 5. Också SKI pekar på att lagen borde omfatta även den som konstruerar (men inte nödvändigtvis tillverkar) i punkten 4 c angiven utrustning eller material i Sverige.

AB ASEA-ATOM anför att bolaget ibland överlåter små kvantiteter uran till universitet och högskolor och att det därför är viktigt att, som kommittén föreslagit, det nuvarande förhållandet med generella tillstånd för begränsade kvantiteter kärnämne skall vara oförändrat. Också *Studsvik*

Energiteknik AB anser att undantag bör göras för mindre mängder och låga halter av reaktorproducerade radioaktiva ämnen som används för medicinskt bruk eller för andra vetenskapliga och tekniska ändamål.

5 §

FOA uttalar: Definitionen av kärnteknisk anläggning pkt 1 och 2 omfattar enligt kommittén anläggningar som utnyttjar såväl fissions- som fusionsprocesser. Detta är bra men framgår inte självklart av formuleringarna. I pkt 1 bör "kärnreaktor" ersättas med "kärnkraftsreaktor". En forskningsreaktor är också en kärnreaktor. — Kommittén anger i sina överväganden att pkt 3 inte omfattar acceleratorer. Från icke-spridningssynpunkt är detta undantag tveksamt. Vissa acceleratorer med särskilda prestanda skulle kunna användas för framställning av kärnladdningsmaterial och bör alltså inbegripas i kärnteknisk verksamhet. — Under kärnämne pkt 4 bör "omvandling" ersättas med "bearbetning". — Pkt 3 i definitionen av kärnavfall kan utgå eftersom den redan täckts i pkt 2 (.. blivit radioaktivt förorenat ...). Eventuellt kan pkt 2 förtydligas i detta avseende.

SSI anför: En komplikation av att införa det radioaktiva avfallet som ämne i lagen om kärnteknisk verksamhet, som kommittén inte synes tillfullo ha beaktat, rör användningen av radionuklider utanför denna verksamhet. Den helt dominerande delen av de radioaktiva ämnen som används inom sjukvård, forskning och industri kommer att omfattas av definitionen av kärnavfall (5 § punkten 2). I specialmotiveringen till 5 § sägs att "Utanför begreppet kärnavfall i denna lag faller således radioaktiva ämnen — oavsett ursprung — som används eller gjorts färdiga för att användas för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål. I fråga om sådana ämnen gäller endast bestämmelserna i strålskyddslagen". Detta gäller dock endast själva användandet eller då det radioaktiva ämnet "gjorts färdigt för att användas". Oklarheter kan uppstå om tillämpningen av kärnenenergilagen respektive strålskyddslagen. Viss oklarhet kan också råda om hur de föroreningar av andra radionuklider som kan medfölja och som därför inte skall användas skall formellt regleras. Det kan uppstå icke önskvärda skillnader mellan de regler som avses gälla för hantering av radioaktiva ämnen som har sitt ursprung i eller i anslutning till en kärnreaktor och sådana som är producerade med hjälp av acceleratorer (vilka inte omfattas av begreppet "kärnteknisk verksamhet"). — *SSI* delar kommitténs uppfattning att den nya lagen, liksom atomenergilagen i princip bör omfatta även fusionsreaktorer. Arbetet på fusionsreaktorn befinner sig emellertid fortfarande på forskningsstadiet. De säkerhets- och strålskyddsproblem som kan uppkomma på fusionsområdet är ännu långt ifrån kända och nya överväganden på lagstiftningsområdet kommer säkert att krävas i framtiden (om fusionsenergin blir industriellt tillgänglig). Lagens målsättning på detta område

bör därför anges endast i mycket allmänna termer, vilket även har påpekats av kommittén. SSI anser därför att det inte finns anledning att låta den nya lagen omfatta deuterium, som är en stabil nuklid, och tritium, som regleras enligt strålskyddslagen, eftersom detta komplicerar användningen av dessa ämnen.

SKI anser att det från icke-spridningssynpunkt kan vara motiverat att även utvinning av fusionsenergi i princip täcks in av den nya lagen. Lagtext och tillämpningsföreskrifter bör dock utformas så att inspektionen inte åläggs tillsynsansvar, t. ex. vad gäller fusionsforskning. Några tekniskt färdiga anläggningar för fredlig energiutvinning genom fusion torde inte kunna byggas än på många år. Deuterium och tritium samt deras föreningar bör heller inte omfattas ovillkorligt av lagen. Konsekvensen av kommitténs förslag blir enligt SKI:s mening att regeringen får utfärda generellt tillstånd enligt lagen inte bara för medicinskt bruk av tritium utan även för innehav och hantering av vanligt vatten som innehåller deuterium. – SKI anser vidare att definitionen av vad som bör avses med kärnavfall inte är helt klar vad det gäller utrustning i och delar av kärnteknisk anläggning som behöver bytas ut, om inte begreppet material också innefattar dessa objekt. I så fall torde punkten 3 avseende radioaktiva delar från avveckling av anläggning vara onödig.

Socialstyrelsen anför: Socialstyrelsens läkemedelsavdelning vill framföra att förslaget till ny lag om kärnteknisk verksamhet enligt nuvarande definitioner kommer att beröra radioaktiva ämnen som omfattas av bestämmelserna i lagen (1981:289) om radioaktiva läkemedel över vilken socialstyrelsen har tillsynen. Om nuvarande definition av begreppet kärnämne skall bibehållas på ett sådant sätt att även tritierade produkter skall innefattas däri, bör av lagen klart framgå att radioaktiva läkemedel ej omfattas av den. Vidare vill socialstyrelsens läkemedelsavdelning framföra att deuterium och tritium även har en omfattande medicinsk och vetenskaplig användning, samt att det av lag om kärnteknisk verksamhet klart bör framgå att till medicinskt eller vetenskapligt ändamål använt kärnämne som deuterium eller tritium och kärnavfall i samband härmed faller utanför lagen.

6 §

FOA, som anser att det för vissa produkter m. m. kan vara tillfyllest att anmälan sker av planerad eller pågående utförelse, föreslår att paragrafen omformuleras i enlighet härmed. En sådan selektiv anmälningsskyldighet bör enligt FOA kunna tillgodose icke-spridningskrav utan att leda till en betungande kontrollapparat.

7 §

Hovrätten för Övre Norrland pekar på att i 7§ anges bl.a. att för laddningstillstånd krävs att påvisad metod för omhändertagande av använt

bränsle kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd. I 12 § fastställs att det åligger den som bedriver kärnteknisk verksamhet att vidta de åtgärder som krävs för att upprätthålla en betryggande säkerhet. Hovrätten har inte kunnat finna något motivstöd för att det skulle röra sig om säkerhetskrav av två olika grader.

Statens vattenfallsverk ifrågasätter om kraven på åtgärder beträffande avfall bör uppställas även i 7 §, eftersom bestämmelserna i 12 § är så vittgående.

Ur saklig synvinkel synes, uttalar *SKBF*, det vara missvisande att beteckna laddningstillstånd som "särskilt" tillstånd enär all kärnteknisk verksamhet är underkastad tillståndsprövning. Avsikten torde vara att markera att ett lämnat tillstånd att uppföra, inneha och driva en kärnreaktor icke innefattar rätt att första gången tillföra denna kärnämne. Bestämelsen bör anser *SKBF* omformuleras i enlighet därmed.

8 §

FOA pekar på att begreppet "renframställt plutonium" inte har definierats och är oklart och föreslår att det ersätts med "... eller av plutonium som inte ingår i använt kärnbränsle".

Tekniska högskolan i Stockholm anser att angivna gränser, 20 %, synes liberala och pragmatiska men att en användning av en så relativt ofarlig substans som Pu-237, som faller under bestämmelserna och ej är vapenmaterial, inte bör försvåras. Om dess användning regleras genom strålskyddslagen borde det vara tillfyllest.

SKI anför: Denna paragraf har av kommittén ansetts påkallad av icke-spridningshänsyn. Kommittén anser det därvid viktigt att tillstånd för förvärv eller innehav av i paragrafen angivna ämnen ska krävas för varje enskilt fall. Det är inspektionens mening att de bilaterala åtaganden Sverige gjort med avseende på höganrikat uran och renframställt plutonium väl omfattas av det allmänna kravet på tillstånd till kärnteknisk verksamhet enligt § 6. Inspektionen anser det därför tillräckligt att i det allmänna tillståndet för sådan verksamhet ange de villkor som ska gälla avseende förvärv och innehav av angivna ämnen.

10 §

SKBF anser att stadgandet med hänsyn till tekniska och ekonomiska förhållanden lämpligen bör förtydligas så att det framgår, att de villkor som uppställs i samband med tillstånd inte görs mer betungande för tillståndshavaren än vad som är nödvändigt för uppnående av det syfte som villkoret avser att tillgodose.

12 §

Beträffande 12 § vill *hovrätten för Övre Norrland* ifrågasätta om inte uttrycket "svara för" är något för allmänt med tanke på att den som har

tillstånd till kärnteknisk verksamhet enligt motiven är skyldig att ombesörja och bekosta viss närmare beskriven verksamhet.

Studsvik Energiteknik AB anser att moment 3 i 12 § borde ha formuleringen "... den anläggning i vilken verksamhet ej längre ska bedrivas, avvecklas ..."

15 §

Det är enligt *statens vattenfallsverks* mening väsentligt att kontrollen av tillståndsinnehavarna utformas på ett sätt som utesluter risken för godtycke. Resultatet av att villkoren befunnits inte vara uppfyllda kan nämligen enligt 15 § bli att tillståndet återkallas. Ett återkallelsebeslut kan ge oacceptabla effekter på landets kraftförsörjning och kostnaderna härför. Underlaget för ett sådant beslut måste därför vara tillförlitligt. Även ur rättssäkerhetssynpunkt är detta angeläget för tillståndshavaren, som inte har rätt till ersättning för produktionsbortfall.

19 §

SSI föreslår att paragrafen avslutas med "... i säkerhetsarbetet vid anläggningen liksom i strålskyddsarbetet reglerat enligt strålskyddslagen".

21 §

SSI föreslår att paragrafen avslutas med "... är förenligt med gällande säkerhets- och strålskyddsföreskrifter".

Ansvarsbestämmelser m. m.

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden, anför: Utredningens lagförslag innehåller mildare straffbestämmelser med avseende på kärnteknisk verksamhet än annan omgivningsfarlig verksamhet. Skillnaden har inte motiverats. Enligt fakultetsnämndens uppfattning saknas skäl att bedöma överträdelser av en atomlagstiftning mildare än brott mot annan miljölagstiftning. Värt att notera i sammanhanget är också att miljöbrott enligt brottsbalkens 13 kap. 8 a § föreligger om någon på ett för allmänheten särskilt farligt sätt orsakar strålning utanför en anläggning. Den rimligaste lagtekniska lösningen är att straffbestämmelserna i lagen om kärnteknisk verksamhet utformas med miljöskyddslagens straffbestämmelser som förebild och med samma straffskala som i miljöskyddslagen.

22 §

Generaltullstyrelsen anför: 22 § andra stycket förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet innehåller en hänvisning till att det i varusmuggningslagen finns föreskrifter om påföljd för olovlig utförsel. Konsekvensen kräver att motsvarande hänvisning även görs beträffande olovlig införsel. *Generaltullstyrelsen* föreslår att 22 § andra stycket ges följande lydelse: "Om

påföljd för olovlig införsel av kärnämne eller kärnavfall eller utförsel av kärnämne eller annat som avses i 4 § 4 eller försök därtill, finns föreskrifter i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling''.

26 §

Uppsala universitet, juridiska fakultetsnämnden, uttalar: Till tillsyn hör också att se till att överträdelser beivras. På förekommen anledning infördes 1981 i miljöskyddslagen en skyldighet för tillsynsmyndighet att anmäla överträdelser för åtal och miljöskyddsavgift (i förekommande fall). Liknande skärpningar avseende tillsynsmyndighets skyldigheter att åtgärda överträdelser har tidigare skett inom byggnadsområdet genom lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande. Utredningen har emellertid föreslagit att nuvarande bestämmelser i atomenergilagen ska föras över till den nya lagen, innebärande att åtal för överträdelse får väckas bara om tillsynsmyndighet anmäler den för åtal. Inga skäl har av utredningen förts fram för denna begränsning avseende åtal. Fakultetsnämnden anser att det inte finns vare sig sakliga eller lagtekniska skäl för en sådan bestämmelse, särskilt emedan en grövre överträdelse också innebär miljöbrott i brottsbalkens mening och därmed faller under allmänt åtal utan begränsning till att speciell myndighet måste anmäla brottet. Det förefaller i stället rimligare att miljöskyddslagens metod att ålägga tillsynsmyndighet att anmäla brott också används i lagen om kärnteknisk verksamhet. En sådan lagstiftningsåtgärd skulle sannolikt även bidra till att stärka allmänhetens förtroende för pågående kärnteknisk verksamhet.

Översikt över gällande lagstiftning och tillämpningen av bestämmelserna om säkerhet och beredskapsplanering

Avsnitten 4.2 och 4.3 i betänkandet (SoU 1983: 9)

4.2 Gällande lagstiftning

4.2.1 Bestämmelser för innehav m.m. av kärnteknisk anläggning och kärnämne

Tillstånd

I 1 § första och andra styckena lagen (1956: 306, ändrad senast 1978: 281) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilagen) uppställs krav på tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för att förvärva, inneha, överlåta, bearbeta eller eljest ta befattning med uran, plutonium eller annat ämne, som används som bränsle i anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnreaktor), eller förening vari sådant ämne ingår. Tillståndskravet gäller också i fråga om torium och annat ämne, som kan omvandlas till kärnbränsle samt förening vari sådant ämne ingår och kärnbränsle som använts i en kärnreaktor.

Vidare uppställs i atomenergilagen krav på tillstånd för att uppföra, inneha eller driva en kärnreaktor eller anläggning för bearbetning av ämnen eller föreningar som avses i 1 §. Tillståndskrav gäller även i fråga om anläggning för bearbetning, lagring eller förvaring av använt kärnbränsle eller radioaktivt avfall som uppkommer vid användning av kärnbränsle eller vid bearbetning av använt kärnbränsle (2 §).

I atomenergilagen uppställs också krav på tillstånd att ur riket föra ämnen eller förening av ämnen som avses i 1 §, mineral med halt av sådant ämne, vad som framställts av sådant ämne eller vara i vilken sådant ämne ingår. De närmare bestämmelserna härom redovisas i avsnitt 4.2.2.

Tillstånd enligt 1–3 §§ atomenergilagen får begränsas till att avse viss tid (4 § första stycket).

I förordningen (1976: 12) om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 306), m. m. har regeringen överlåtit åt statens kärnkraftinspektion att pröva vissa tillståndsfrågor. Tillstånd att uppföra, inneha eller driva en kärnreaktor måste dock alltid meddelas av regeringen. Vidare har regeringen i kungörelsen (1970: 749) med vissa tillstånd enligt atomenergilagen (1956: 306) reglerat fall då enskilda och institutioner utan särskilt tillstånd får ta befattning med uran, plutonium eller torium eller förening vari något av dessa ämnen ingår.

I fråga om kärnreaktor, för vilken tillstånd enligt 2 § atomenergilagen meddelats före den 8 oktober 1976, uppställs i lagen (1977: 140) om särskilt

tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. (villkorslagen) krav på särskilt tillstånd av regeringen när det gäller att första gången tillföra en reaktor kärnbränsle så att självunderhållande kärnklyvningsreaktion kan ske. Sådant tillstånd får enligt 2 § andra stycket villkorslagen meddelas endast om reaktorinnehavaren har företett avtal som på ett betryggande sätt tillgodoser behovet av upparbetning av använt kärnbränsle och dessutom har visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av det vid upparbetning erhållna högaktiva avfallet kan ske. Avses upparbetning ej ske, krävs för laddningstillstånd att reaktorinnehavaren har visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av kärnbränslet kan ske utan föregående upparbetning.

Enligt 2 § strålskyddslagen (1958:10, ändrad senast 1982:922) krävs tillstånd av myndighet som regeringen bestämmer för att bedriva radiologiskt arbete. Därmed avses bl. a. arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, som är avsedd att sända ut joniserande strålning, samt arbete vid anläggning för utvinning av kärnenergi (1 § första stycket). Tillståndsplikten gäller för innehav av röntgenutrustning eller annan teknisk anordning som utsänder joniserande strålning. Radioaktivt ämne får inte heller utan tillstånd enligt strålskyddslagen importeras, förvärvas, innehas eller överlätas.

Tillstånd enligt strålskyddslagen behövs dock inte för vad som omfattas av tillstånd enligt atomenergilagen, om inte annat föreskrivs i det tillståndet (2 § femte stycket).

Vid sidan av nu angivna lagar förekommer ytterligare tillståndskrav som rör kärnverksamhet. Sålunda fordras för rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av bl. a. uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral särskilt tillstånd – s. k. undersökningskoncession eller bearbetningskoncession – enligt lagen (1974:890) om vissa mineralfyndigheter (minerallagen). Koncessionsfrågan prövas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

För tillkomsten och lokaliseringen av en kärnkraftsanläggning eller anläggning för upparbetning av kärnbränsle krävs vidare regeringens prövning och tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen (1947:385). Sådant tillstånd får meddelas endast om kommunen tillstyrkt det. Prövning av en anläggningens tillåtlighet sker vidare enligt miljöskyddslagen (1969:387). Ofta krävs även en tillåtlighetsprövning enligt vattenlagen (1918:523). Prövningen enligt miljöskyddslagen och vattenlagen görs av koncessionsnämnden för miljöskydd respektive vattendomstolen, vilkas avgöranden i vissa fall skall underställas regeringen, eller – såvitt avser prövning enligt miljöskyddslagen – kan föras till regeringen genom besvär.

Villkor

Vid meddelande av tillstånd enligt atomenergilagen får uppställas sådana villkor som är påkallade av säkerhetsskäl eller annars från allmän syn-

punkt. Det är också möjligt att uppställa nya eller ändrade villkor under tillståndets giltighetstid (4 § andra stycket). Om ett uppställt villkor inte iakttas eller annars synnerliga skäl föranleder det kan ett meddelat tillstånd återkallas (4 § tredje stycket).

Också enligt strålskyddslagen kan villkor uppställas. När tillstånd enligt denna lag meddelas skall strålskyddsmyndigheten meddela de villkor och övriga föreskrifter som behövs från strålskyddssynpunkt (5 § första stycket). Nya eller ändrade villkor och föreskrifter får även meddelas senare när det är påkallat. När ett tillstånd har meddelats enligt atomenergilagen, får strålskyddsmyndigheten enligt 5 § tredje stycket meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de villkor som gäller för sådant tillstånd, behövs för strålskyddet. Om tillståndet avser anläggning som avses i atomenergilagen, skall dock fråga om föreskrift som angår annat än den normala driften vid anläggningen underställas regeringens prövning.

Om föreskrift som avser strålskyddet inte har iakttagits eller om det annars är påkallat från strålskyddssynpunkt får tillstånd eller godkännande som meddelats enligt strålskyddslagen återkallas (7 §).

Tillsyn

Tillsynen av atomenergilagens efterlevnad samt av villkor som meddelats i tillstånd eller senare utövas av myndighet som regeringen bestämmer (5 § första stycket).

För tillsynens utövande har tillsynsmyndigheten enligt 6 § atomenergilagen rätt att efter anfordran få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen samt rätt att meddela de föreskrifter som behövs för att trygga efterlevnaden av uppställt villkor. Myndigheten har vidare rätt att få tillträde till anläggning eller plats där kärnverksamhet bedrivs samt att göra sig underrättad om förhållande som är av betydelse för tillämpningen av atomenergilagen eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter.

Enligt förordningen (1976: 12) om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 303), m. m. utövar statens kärnkraftinspektion tillsynen över atomenergilagens efterlevnad och av villkor som meddelats med stöd av lagen.

Tillsynen över efterlevnaden av strålskyddslagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag utövas av strålskyddsmyndigheten och tillsynsmän (14 §). Tillsynsman har enligt 15 § strålskyddslagen rätt att verkställa besiktning av lokal, som är avsedd att användas i radiologiskt arbete eller för förvaring av radioaktivt ämne samt av utrymme i närheten av sådan lokal. Han får inte utan synnerliga skäl vägras att i samband med besiktning följa radiologisk verksamhet. När det är påkallat får tillsynsmannen fordra, att prov och undersökningar verkställs för kontroll av att meddelade skyddsföreskrifter iakttas och att i övrigt goda strålskyddsförhållanden råder. Behövs i visst fall särskild skyddsföreskrift får tillsynsmannen själv förordna om det, såvida föreskriften inte medför större

kostnad eller olägenhet (16 §). Den som bl. a. bedriver radiologiskt arbete eller innehar radioaktivt ämne och hans personal är skyldig att på anfordran lämna de upplysningar som behövs för tillsynen (17 §).

Enligt strålskyddsförordningen (1958:652) är statens strålskyddsinstitut strålskyddsmyndighet.

Skydd mot joniserande strålning vid radiologiskt arbete regleras generellt även i arbetsmiljölagen (1977:1160). I denna lag ges bestämmelser om bl. a. arbetsmiljöns beskaffenhet, skyddsföreskrifter avseende tekniska anordningar och farliga ämnen för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet, samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare samt tillsyn. Tillsynen utövas av arbetarskyddsstyrelsen och av yrkesinspektionen.

Huvudansvaret för tillsynen av arbete med joniserande strålning ligger dock på statens strålskyddsinstitut i kraft av strålskyddslagen. Institutet utgör således en expertmyndighet i de frågor som kräver speciell kunskap.

Avgifter

Enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion utgår – förutom särskild ansökningsavgift för tillstånd – ersättning av tillståndsinnehavare för tillsynen enligt atomenergilagen. Sedan ett tillstånd meddelats skall tillståndsinnehavaren dessutom utge

- *generell kvartalsavgift* för kärnreaktor för industriell energiframställning, för anläggning för framställning av reaktorbränsle för industriell energiframställning och för forskningsstation med försöksreaktor,

- *särskild avgift* för sådan kontroll av atområbränsle och särskilt klyvbart material som följer av Sveriges internationella åtaganden. Denna avgift utgår från anläggning vari framställs kärnbränsle för industriell energiframställning, forskningsstation med försöksreaktor samt kärnreaktor för industriell energiframställning,

- *avgift för forskning och utveckling* angående säkerheten vid anläggning som avses i atomenergilagen.

För finansieringen av den verksamhet som är knuten till statens strålskyddsinstitut skall enligt förordningen (1976:247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut den som enligt atomenergilagen har tillstånd att uppföra, inneha eller driva kärnreaktor för industriell energiframställning erlägga avgifter för finansieringen av

- strålskyddsinstitutets verksamhet,
- särskilda beredskapsåtgärder mot kärnkraftsolyckor,
- strålskyddsforskning med anknytning till kärnkraftsproduktionen.

Offentlig insyn

Enligt lagen (1980:1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och anslutande förordning (1981:10, ändrad 1981:679) med instruktion för de lokala säkerhetsnämnderna vid kärnkraftverken skall det för offentlig insyn i det kärntekniska säkerhetsarbetet finnas en särskild

säkerhetsnämnd vid varje kraftverk. Insynen skall göra det möjligt för nämnden att inhämta information om det kärntekniska säkerhetsarbete som utförts eller planeras vid kärnkraftverk och ställa samman material för att informera allmänheten om detta arbete (2 §). Det åligger enligt lagen den som har tillstånd att driva en kärnreaktor som ingår i ett kärnkraftverk att på nämndens begäran lämna erforderliga upplysningar för nämndens verksamhet och ge tillträde m. m. till anläggningen (3 §).

En viss indirekt offentlig insyn i kärnkraftsverksamheten sker även genom att regeringen utser representanter i styrelserna för kärnkraftinspektionen och strålskyddsinstitutet. Detsamma gäller beträffande styrelsen i den statliga kraftproducenten (statens vattenfallsverk). Hos kärnkraftinspektionen och strålskyddsinstitutet finns vidare en särskild enhet som bl. a. har hand om informationsfrågor.

Skydd mot obehörigt intrång m. m.

Med stöd av lagen (1940: 358, ändrad 1980: 585) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. och den i anslutning därtill utfärdade bevakningskungörelsen (1940: 383, ändrad 1980: 586) kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, vederbörande länsstyrelse utfärda förbud mot bl. a. tillträde till kärnkraftsanläggning och annan anläggning som avses i atomenergilagen. 1940 års lag ger bl. a. skyddsvakt vid anläggningen befogenhet att i angivna fall företa kroppsvisitation, undersökning av föremål och tillfälligt omhändertaga personer och föremål.

Straffbestämmelser för olaga intrång, stöld, skadegörelse, sabotage m. m. finns i brottsbalken.

Finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Enligt 1 § lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. åligger det den som har tillstånd att inneha och driva en kärnreaktor för kraftproduktion att svara för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta hantearas och slutförvaras på ett säkert sätt,
2. reaktoranläggningen avvecklas och rivs på ett säkert sätt och
3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

Utöver de kostnader som följer av skyldigheten enligt 1 § åligger det reaktorinnehavaren att svara även för de kostnader som staten har bl. a. för att komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet på området samt för att övervaka och kontrollera slutförvar (2 §).

Det åligger vidare reaktorinnehavaren att i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta en plan för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 1 §. Sådan plan

skall dels innehålla en översikt över samtliga de åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidsrymd om minst fem år. Planen skall ses över årligen (3 § första stycket). Planen skall varje år insändas till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (3 § andra stycket). Denna myndighet skall upprätta en plan för den kompletterande forsknings- och utvecklingsverksamheten samt för övervakning och kontroll av slutförvar (4 §).

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som följer med reaktorinnehavarens skyldighet enligt lagen och statens kostnader skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlägga en avgift till staten. Avgiften utgår i förhållande till den energi som levereras från reaktoranläggningen och fastställs årligen av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (5 §). Avgiftsmedlen skall sättas in på räntebärande konto i riksbanken (7 §). Av inbetalade avgifter kan lån beviljas till reaktorinnehavaren (8 §).

Frågor om kompletterande forsknings- och utvecklingsverksamhet, övervakning och kontroll av slutförvar, utlåning till reaktorinnehavare av inbetalade avgifter och villkoren för sådant lån samt användande av inbetalade avgifter prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (10 §).

I 11 § åläggs reaktorinnehavaren att på anfordran lämna de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för att avgift skall kunna fastställas och frågor prövas enligt 10 §. Om det behövs härför skall reaktorinnehavaren på anfordran även lämna tillträde till anläggningar eller platser där använt kärnbränsle eller radioaktivt avfall som härrör från detta förvaras eller hanteras.

Enligt förordningen (1981:671) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. prövas vissa frågor och handhas vissa uppgifter enligt lagen av nämnden för hantering av använt kärnbränsle.

Transport av radioaktiva ämnen m. m.

Regleringen av transport av sådant radioaktivt material som består av uran, plutonium eller annat ämne, som används som bränsle i anläggning för utvinning av kärnenergi, eller förening vari sådant ämne ingår (liksom använt kärnbränsle) sker genom tillståndsprövning med stöd av atomenergilagen i det särskilda fallet. Kravet på tillstånd härleds från de regler om tillståndsplikt som uppställs för all slags befattning med uran m. m. i 1 och 3 §§ atomenergilagen.

Kravet att tillstånd erfordras för att ta befattning med uran etc. har i praxis tolkats så att fraktförare, t. ex. statens järnvägar, flygbolag, rederier eller åkerier, inte anses ta befattning med materialet, när det transporteras på sådana företags transportmedel. Däremot skall det finns en ansvarig innehavare av materialet såsom befraktare, som skall ha ett giltigt tillstånd för transporten. Det sagda gäller inrikes transporter av klyvbart material.

För internationella transporter tillkommer ytterligare regler av olika status genom konventioner eller andra internationella överenskommelser, t. ex. åtaganden gentemot olika leverantörsländer. De innebär att transporttillstånd krävs och att statens kärnkraftinspektion vad avser klyvbart material och statens strålskyddsinstitut för övriga varor anges som "behöriga myndigheter", vilka skall utfärda nödvändiga tillstånd och föreskrifter.

Den författningsmässiga regleringen av säkerheten vid transport av farligt gods med alla transportslag utgår från lagen (1982: 821) om transport av farligt gods och förordningen (1982: 923) om transport av farligt gods. Med stöd av lagen bemyndigar regeringen sjöfartsverket och luftfartsverket att för respektive transportslag meddela de föreskrifter för transporterna som behövs från transportsäkerhetssynpunkt. För väg- och järnvägstransporter meddelas erforderliga föreskrifter av en särskild enhet inom sjöfartsverket (enheten för landtransporter av farligt gods).

Vid transport av radioaktiva ämnen gäller dessutom bestämmelserna i atomenergilagen och strålskyddslagen samt de föreskrifter och villkor som meddelas av statens kärnkraftinspektion och statens strålskyddsinstitut. Dessa föreskrifter grundas på rekommendationer som fortlöpande ges av IAEA och andra internationella organ, främst av Internationella strålskyddskommissionen. De särskilda säkerhetsreglerna ställer omfattande tekniska krav på transportkolli – emballage med innehåll – samt transportsätt.

För transportbestämmelsernas iakttagande svarar innehavaren av den anläggning från vilken transport skall ske. Avsändaren svarar således generellt för att gällande transportkrav är uppfyllda när en försändelse lämnar anläggningen. Det åligger honom att t. ex. anskaffa den rätta typen av emballage som krävs för aktuell mängd och sort av radioaktivt material, inhämta giltiga transportcertifikat och lämna säkerhetsredovisning med hänsyn till transportkollit när dessa handlingar krävs, svara för att materialet är riktigt förpackat och skyltat och att, när det behövs, föreskriven bevakning av transporten är ordnad. Härtill kommer kravet att teckna tredjemansförsäkring enligt atomansvarighetslagen.

Transportörens eller fraktförarens skyldigheter är i första hand att befordra den radioaktiva försändelsen till mottagaren. Det innebär bl. a. att han svarar för själva fortskaffningen enligt de krav som anges för respektive transportmedel och villkor för transporten samt för utlämning och redovisning av godset till mottagaren. En viktig del i hans ansvar är därvid vårdsnaden av godset och övervakning av transportmedlet.

4.2.2 Utförelse av material och utrustning

Internationella förpliktelser m. m.

Sverige har ratificerat ett av Förenta Nationernas generalförsamling den 12 juni 1968 antaget fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen,

det s. k. icke-spridningsfördraget (Non-Proliferation Treaty, NPT) (prop. 1969: 164, UU 23, rskr 374). Till fördraget är för närvarande anslutna 120 medlemsstater. Syftet med NPT är att förhindra, att kretsen av kärnvapenstater utökas. De kärnvapenstater – enligt fördraget Förenta staterna, Sovjetunionen, Storbritannien, Frankrike och Kina – som är fördragsparter, dvs. Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien, har bl. a. förbundit sig att inte till någon överlåta kärnvapen eller andra kärnladdningar vare sig direkt eller indirekt eller att på något sätt bistå, uppmuntra eller förmå någon icke-kärnvapenstat att tillverka eller förvärva kärnvapen (artikel I). Sverige och övriga icke-vapenstater som är fördragsparter har åtagit sig bl. a. att inte motta kärnvapen eller andra kärnladdningar (artikel II) och förklarat sig godta kontroll beträffande atområbränsle och s. k. särskilt klyvbart material (artikel III:1). Kontrollen skall utövas av det internationella atomenergiorganet IAEA enligt avtal som träffats mellan IAEA och berörda stater.

Samtliga fördragsparter har vidare utfäst sig att endast i enlighet med fastlagda kontrollbestämmelser tillhandahålla icke-kärnvapenstater atområbränsle eller särskilt klyvbart material (artikel III:2a). Enligt artikel III: 2 har de fördragsslutande parterna, däribland Sverige, även förbundit sig att för fredliga ändamål inte tillhandahålla någon icke-kärnvapenstat (a) atområbränsle eller särskilt klyvbart material eller (b) utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material, med mindre atområbränsle eller det särskilda klyvbara materialet underkastats kontroll enligt artikel III i fördraget. (I NPT-sammanhang har det därvid, bl. a. vid granskningskonferenserna, varit mycket diskussion huruvida kontroll enligt artikel III betyder att det borde krävas s. k. heltäckande kontroll eller om det enligt gällande praxis är tillräckligt med s. k. projektbunden kontroll).

De fördragsslutande staterna förbinder sig vidare enligt artikel IV:2 att underlätta fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergens fredliga användning, dock utan att detta sker på bekostnad av huvudsyftet med NPT, nämligen icke-spridning.

Fördragsstat har rätt att tre månader i förväg säga upp fördraget, om extraordinära händelser, som hänger samman med NPT, har äventyrat dess högsta intressen (artikel X).

Med benämningen "särskilt klyvbart material" förstås enligt IAEA:s stadga plutonium-239, uran-233 eller uran som anrikats på isotoperna -235 eller -233. I stadgan anges också under vilka förutsättningar uran skall anses vara anrikat på isotoperna -235 eller -233.

De flesta industriländer som anslutit sig till NPT samarbetar i den s. k. Zangerkommittén, vars arbete avser uttolkning av artikel III:2 i icke-spridningsfördraget. Arbetet syftar främst till att närmare bestämma vilka

produkter som bör omfattas av denna artikel. Utförsel av sådant material, utöver kvantitetsgränser som angetts av Zanggerkommittén, eller utrustning till icke-kärnvapenstat, som ej anslutit sig till fördraget, skall inte ske om inte materialet blir underkastat IAEA:s kontroll i mottagarlandet.

Fråga om ytterligare restriktioner med hänsyn till export på kärnenergiområdet behandlas också i en särskild grupp som bildades år 1975 i London. I dessa diskussioner deltog 15 stater, däribland Förenta staterna, Sovjetunionen, Storbritannien, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland samt Sverige. Föremålet för diskussionerna var att komma fram till enhetlig praxis för deltagarländerna när det gällde export av material och utrustning till samtliga kärnvapenfria länder oavsett om de anslutit sig till NPT eller ej. Diskussionerna har i praktiken slutförts även om de inte formellt har avslutats. Gruppen har enats om gemensamma riktlinjer för export av vissa typer av nukleärt material och utrustning.

De gemensamma riktlinjer gruppen enats om var först hemliga men har sedermera blivit offentliga genom att de har överlämnats till IAEA. Riktlinjerna har cirkulerat i dokument IAEA INFCIRK 254. Genom regeringsbeslut 1976-03-25 har riktlinjerna antagits för svensk export på kärnenergis område. Tillståndspliktigt material och utrustning enligt Londonriktlinjerna finns nu angivet i förordningen (1975: 20, ändrad senast 1977: 254) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi, m. m. Riktlinjerna, som utgör en vidareutveckling av NPT:s kontrollkrav och Zanggerkommitténs förteckning över material och utrustning som omfattas av kontroll, innebär bl. a. att exportländerna tillser att mottaget material och utrustning inte utnyttjas för vapenframställning och låter detta underkastas IAEA:s kontroll.

Därutöver tillkommer krav om garantier som tilltänkta mottagarländer måste uppfylla. Här märks bl. a. försäkran att inte tillverka eller förvärva kärnladdningar av något slag samt krav om miniminivåer för det fysiska skydd som krävs. London-riktlinjerna innebär också att överföringen av information (teknologiöverföring) i vissa fall skall utlösa samma kontrollkrav som export av material eller utrustning. Kravet på varaktighet av den föreskrivna kontrollen går också utöver vad som uppnås enbart på grundval av NPT eller gängse kontrollavtal med IAEA. Liksom NPT:s artikel III:2 gäller London-riktlinjerna enbart vid export till icke-kärnvapenstater.

Sverige har vidare ingått bilaterala avtal med vissa stater om samarbete och kontroll inom kärnenergiområdet. De mest betydelsefulla är med Förenta staterna, Canada och Australien. I avtalen fastslås bl. a. att material m. m. som innehåller uran, plutonium, torium och tungt vatten och som levereras av avtalsparten endast får användas för fredliga (icke-militära) ändamål. Vidare gäller att reexport och vissa slags utnyttjande (egen anrikning, upparbetning o. d.) inte får ske utan föregående tillstånd från ursprungslandet.

År 1972 ingick Sverige ett trepartsavtal med Förenta staterna och IAEA,

vilket medför att IAEA har övertagit kontrollrätten av uran, plutonium och torium med amerikanskt ursprung i Sverige.

År 1975 undertecknade Sverige ett avtal med IAEA om kontroll av uran, plutonium och torium i anslutning till icke-spridningsfördraget. Därigenom har Sverige ställt hela sitt kärnenergiprogram under IAEA:s kontroll. Detta ersatte 1972 års trepartsavtal med Förenta staterna.

Sammanfattningsvis har Sverige genom NPT, Zanggerkommittén och de s. k. Londonriktlinjerna åtagit sig att varken själv utveckla kärnladdningar eller genom export bidra till att andra länder gör det. Genom bilaterala avtal har Sverige dessutom gentemot vissa av våra viktigaste leverantörer på kärnenergiområdet bl. a. förbundit sig att inhämta förhandsgodkännande innan återutförsel sker av material med ursprung i dessa länder.

I fråga om export av material och utrustning på kärnenergiområdet har uttalanden gjorts av regeringen i den svenska riksdagen. Sålunda anförde utrikesministern vid utrikesdebatten den 30 mars 1977 följande.

Icke-spridningshänsyn tillmäts en avgörande betydelse i den ingående prövningen från fall till fall som sker när regeringen överväger frågor om tillstånd för svensk export på kärnkraftens område. Som en allmän princip för regeringens fortsatta behandling av dessa ärenden kan anges att exporttillstånd till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all kärnkraftsverksamhet.

Gällande svenska bestämmelser

I 3 § atomenergilagen finns bestämmelser om utförsel av klyvbara ämnen och material. Utan tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får inte ur riket föras ämne eller förening som avses i 1 § atomenergilagen, dvs. atombränsle, mineral med halt av sådant ämne, vad som framställts av sådant ämne eller vara i vilken sådant ämne ingår m. m. Regeringen kan vidare föreskriva att utförsel av utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material ej får äga rum utan tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Enligt förordningen (1976: 12) om tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen (1956: 306), m. m. utövar statens kärnkraftinspektion tillsyn över efterlevnaden av bl. a. 3 § atomenergilagen samt av villkor som har meddelats med stöd av 4 § samma lag. I förordningen (3 §) har regeringen överlåtit åt kärnkraftinspektionen att pröva fråga om tillstånd att ur riket föra mindre mängd uran, plutonium eller torium i ren form eller i form av legering, förening eller blandning. Enligt förordningen (1974: 427) med instruktion för statens kärnkraftinspektion åligger det vidare inspektionen att som central förvaltningsmyndighet bl. a. handha sådana uppgifter med avseende på kontroll av atområbränsle och särskilt klyvbart material som följer

av Sveriges internationella åtaganden eller i övrigt är påkallade från allmän synpunkt.

Ytterligare föreskrifter om utförsel ges i förordningen (1975:20) om förbud mot utförsel av utrustning eller material för utvinning av atomenergi, m. m. I 1 § förordningen anges att utrustning eller material, som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material och som har tagits upp i bilaga till förordningen, inte får föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen. Ansökan om sådant tillstånd skall enligt 2 § ges in till kärnkraftsinspektionen som med eget yttrande skall överlämna handlingarna i ärendet till regeringen.

Bilagan till 1975 års förordning upptar efter senaste ändringen (SFS 1977:254) förbud mot utförsel av följande utrustning eller material.

1. Kärnreaktor
2. Utrustning till kärnreaktor
 - a) reaktortryckkärl, färdigtillverkat eller i form av förtillverkade delar,
 - b) maskin för laddning eller utbyte av bränsle i reaktor,
 - c) reaktorstyrstav,
 - d) tryckrör, avsett att innesluta bränsleelement och kylmedel vid ett tryck överstigande 5 000 kilopascal,
 - e) rör för bränsleelement av zirkonium eller zirkoniumlegering vari halten hafnium är mindre än 0,02 viktprocent av ingående mängd zirkonium till den del av vikten av de rör som utföres ur riket överstiger 500 kilogram per år,
 - f) huvudcirkulationspump för cirkulation av kylmedel i form av flytande metall.
3. Vätgas innehållande tungt väte (deuterium), om viktförhållandet mellan deuterium och väte (protium) överstiger 1:2500 och vikten av i gasen ingående deuterium överstiger 2 kilogram vid varje utförseltillfälle.
4. Vatten innehållande tungt vatten (deuteriumoxid), om viktförhållandet mellan deuterium och väte (protium) överstiger 1:2500 och vikten av i vattnet ingående deuteriumoxid överstiger 10 kilogram vid varje utförseltillfälle.
5. Grafit för reaktorändamål vars föroreningshalt motsvarar högst fem miljondelar bor, räknat som neutrongift, och vars täthet överstiger 1 500 kg/m³, såvida dess vikt överstiger 5 000 kilogram vid varje utförseltillfälle.
6. Anläggning för upparbetning av bestrålade bränsleelement.
7. Utrustning till anläggning för upparbetning av bestrålade bränsleelement
 - a) maskin för sönderdelning av bränsleelement,
 - b) tank för upplösning av bestrålat reaktorbränsle.
8. Anläggning för tillverkning av bränsleelement.
9. Anläggning för anrikning av uran.
10. Utrustning som konstruerats för anrikning av uran.
11. Anläggning för framställning av tungt vatten.
12. Utrustning som konstruerats för framställning av tungt vatten.

4.2.3 Beredskap mot olyckor i kärnkraftverk m. m.

Beredskapsåtgärder m. m.

Ansvar för åtgärder och organisation av beredskapen mot olyckor inom ett område för kärnteknisk verksamhet åligger anläggningens innehavare. Krav härpå uppställs i samband med prövning och meddelande av tillstånd enligt atomenergilagen och regleras närmare i de villkor som ges för verksamheten.

Beredskapsåtgärder utanför en anläggning regleras i lagen (1960: 331, ändrad senast 1981: 539) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. och förordningen (1981: 540) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Lagen utgör en beredskapslag som skall kunna utnyttjas så snart radioaktiva ämnen – av vad orsak det vara må – sprids eller en överhängande fara föreligger för sådan utspridning från en kärnreaktor eller annan kärnanläggning i riket i sådan mängd att särskilda åtgärder påkallas för att skydda allmänheten. Huvudansvaret för att allmänheten skyddas mot skadlig strålning ligger på länsstyrelsen (1 §).

I län som regeringen bestämmer skall länsstyrelsen som förberedande åtgärder dels upprätta en organisationsplan för de åtgärder som behövs för att skydda allmänheten mot radioaktiva ämnen, dels utse en befattningshavare samt en eller flera ställföreträdare för honom med befogenhet att vid behov interimistiskt handla i länsstyrelsens ställe (2 §).

Om det vid en anläggning inträffat en händelse, som påkallar särskilda åtgärder till skydd för allmänheten, är anläggningsinnehavaren skyldig att genast underrätta den lokala polismyndigheten och länsstyrelsen (3 §).

När en olycka inträffat, har länsstyrelsen eller anläggningsinnehavaren olika befogenheter för att vidta erforderliga skyddsåtgärder. Sålunda får enligt 4 § kontrollmätningar och andra undersökningar företas i syfte att utröna radioaktivitetens spridning utan hinder av att intrång därigenom sker i enskilds rätt. Åtgärderna får vidtas efter länsstyrelsens förordnande eller på uppdrag av anläggningens innehavare. När det är påkallat från strålningssynpunkt, äger länsstyrelsen vidare befogenhet att förelägga dem som uppehåller sig inom området att inte vistas utomhus eller att lämna området eller att förbjuda tillträde till området. Som ett komplement härtill åligger det länsstyrelsen att vid evakuering ordna inkvarterings- och utspisningsfrågan för personer som utrymms och att lämna dem annan behövlig hjälp. Länsstyrelsen har vidare befogenhet att dels påbjuda bortförande av levande djur eller livsmedel, dels förordna om inskränkningar i enskildas rätt att faktiskt nyttja eller rättsligt förfoga över egendom. Livsmedel eller annat, som redan blivit förorenat av radioaktivitet, får omhändertas och oskadliggöras (5 §).

Härutöver innehåller lagen bestämmelser om tjänsteplikt och förfoganderätt. Enligt 6 § omfattar tjänsteplikten personer i åldrarna 18–65 år. Tjänsteplikt förordnas av länsstyrelsen när behovet av arbetskraft för att

genomföra behövliga åtgärder inte kan tillgodoses tillräckligt skyndsamt på annat sätt. Det ankommer därefter på polisbefäl som länsstyrelsen bestämmer att ombesörja själva uttagningen. I förarbetena till lagen (prop. 1960: 139 s. 56 och 71) understryks att bl. a. möjligheterna att tvångsvis uttaga arbetskraft bör användas som en nödfallsutväg och att särskilt strålkänsliga åldrar inte utsätts för strålfara. Rekvisition av förnödenheter kan avse all slags egendom, såsom mätinstrument, transportmedel eller annat som behövs. I likhet med vad som gäller vid tjänsteplikt förordnar länsstyrelsen att avsedd egendom skall tillhandahållas på polisbefäls anfordran. Den egendom som rekvireras skall anses ha tillhandahållits med nyttjanderätt, om annat inte har särskilt angivits eller framgår av omständigheterna. Kan behovet av arbetskraft eller förnödenheter inte tillgodoses inom det egna länet, får annan länsstyrelse förordna om tjänsteplikt eller rekvisition (7 §). Det åligger också kommunal myndighet att på begäran lämna länsstyrelsen erforderligt bistånd för skyddsåtgärder och, enligt de föreskrifter som meddelas av regeringen, biträda vid planeringen av skyddsåtgärder (9 §).

Den som ålagts tjänsteplikt eller att tillhandahålla förnödenheter har rätt till ersättning av statsmedel. Samma rätt föreligger även för den som frivilligt varit verksam i skyddsarbete (8 §).

1960 års lag är utformad med sikte på att bemästra olyckor vid stationära kärnanläggningar inom landet. När det gäller andra slag av olyckor tillkommer enligt 13 § länsstyrelsens befogenheter att ingripa i stället regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Det ankommer också på regeringen att meddela behövliga förordnanden och föreskrifter om beredskap mot sådana olyckor. Regeringen får vidare bestämma att en länsstyrelses åligganden enligt lagen helt eller delvis skall fullgöras av länsstyrelsen i ett annat län. Även i detta fall får regeringen i stället för länsstyrelsen meddela förordnanden och föreskrifter.

Personskadeskydd

För deltagande och annan medverkan i skyddsarbete samt för annan skada än personskada, vilken åsamkats någon som medverkat i skyddsarbete, utgår ersättning av statsmedel enligt 12 § kungörelsen (1961: 457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m. Ersättningen utgår med belopp som prövas skäligt med hänsyn till beskaffenheten av det arbete som deltagandet avsett om det pågått i minst två timmar. Ersättning utgår dessutom för resor och uppehålle samt för skada på kläder eller annat som uppkommit (3 och 4 §§). Skälig ersättning utgår även för mätinstrument, transportmedel eller annan förnödenhet som tillhandahållits för skyddsarbete (5 §). Ersättningsrätt föreligger dock ej för kommun eller anläggningsinnehavare eller för den som utan begäran medverkat i skyddsarbete och denna medverkan måste anses ha varit uppenbart opåkallad. Ersättning utgår inte heller för medverkan i

skyddsarbete som väsentligen avsett att skydda den medverkande själv, hans familj eller dem tillhörig egendom (6 §). Anspråk på ersättning prövas av länsstyrelsen i det län där skyddsarbetet bedrivits (8 §).

Inträffar beträffande någon som deltar i skyddsarbete sjukdom, bestående nedsättning av arbetsförmågan eller dödsfall utgår ersättning enligt 1 § lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd. Efter regeringens förordnande kan sådan ersättning också utgå till den som frivilligt deltar i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljö. Skadeskyddet handhas av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna (3 §). Ersättningen regleras i enlighet med bestämmelser i lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring (10 §).

Enligt 1 § lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada utgår ersättning av staten även för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt allmänna olägenheter till följd av skadan. Ersättningen utgår med belopp som skulle ha utgått om den skadade hade rätt till ersättning enligt statens personskadeförsäkring (2 §). Ersättningen för ideell skada beslutas av trygghetsnämnden (4 §).

Nybyggnadsförbud

Till lagstiftningen på beredskapsområdet kan även hänföras vissa bestämmelser om nybyggnadsförbud i byggnadslagstiftningen. Sålunda får enligt 81 § andra stycket byggnadslagen nybyggnad inte ske utan länsstyrelsens medgivande inom området i närheten av kärnreaktor eller annan kärnenergianläggning, om risk kan antas föreligga för skadlig strålning från anläggningen. Har tillstånd getts att anlägga eller utvidga en kärnreaktor eller annan kärnenergianläggning får länsstyrelsen enligt 82 § byggnadslagen förordna att bestämmelserna i 81 § skall tillämpas på motsvarande sätt.

I byggnadsstadgan (1959: 612, omtryckt 1981: 873) föreskrivs i 24 § 1 mom. första stycket att ett område med nybyggnadsförbud enligt 82 § byggnadslagen skall av länsstyrelsen anges till sina gränser på en karta. Enligt 71 § 4 mom. andra stycket byggnadsstadgan skall byggnadsnämnden tillställa tillsynsmyndigheten de planer som berör anläggningen enligt 81 och 82 §§ byggnadslagen. Tillsynsmyndigheten kan enligt 72 § andra stycket byggnadsstadgan föra talan mot beslut av byggnadsnämnd, länsstyrelse eller kammarrätt om nybyggnadstillstånd i närheten av kärnreaktor.

Särskilda tillämpningsanvisningar i fråga om markanvändningen kring kärnkraftverken utarbetas av statens planverk i samarbete med statens kärnkraftsinspektion och statens strålskyddsinstitut (planverkets rapport 42/1977 Användning av mark kring kärnkraftverk).

4.2.4 Skadeståndsansvar

Ansvarigheten för skador som uppkommer i samband med driften av kärnkraftsanläggningar (atomanläggningar) regleras i atomansvarighetsla-

gen. Denna lag bygger på två internationella konventioner, 1960 års Paris-konvention och 1963 års tilläggskonvention till Pariskonventionen. Båda dessa konventioner har ändrats genom tilläggsprotokoll år 1964. De har dessutom år 1982 reviderats genom två ändringsprotokoll.

I Pariskonventionen regleras atomanläggningsinnehavarens civilrättsliga ansvarighet. Genom tilläggskonventionen införs ett system med supplerande ersättning av statsmedel vid mycket stora olyckor. I det följande lämnas en redovisning av huvuddragen i Pariskonventionen och tilläggskonventionen, i dessas lydelse efter den företagna revideringen, samt av atoman-svarighetslagen.

Riksdagen har i december 1982 godkänt ändringsprotokollen och antagit de ändringar i atoman-svarighetslagen som behövs för att Sverige skall kunna tillträda protokollen (prop. 1981/82: 163, LU 1982/83: 15). Regeringen har den 27 januari 1983 beslutat ratificera protokollen. Dessa har ännu inte trätt i kraft.

Pariskonventionen

I Pariskonventionen regleras ansvarigheten för skador som uppkommer genom drift av landbaserade atomanläggningar. Konventionen bygger på fyra grundläggande principer:

1. ansvarigheten skall åvila innehavaren av en atomanläggning oberoende av vållande, dvs. på objektiv grund,
2. ansvarigheten skall begränsas till visst belopp för varje skadeorsakande händelse,
3. ansvarigheten skall vara täckt av försäkring eller annan ekonomisk garanti,
4. ansvarigheten skall kanaliseras till vederbörande anläggningsinnehavare, dvs. i princip skall ingen annan än denne kunna åläggas ersättnings-skyldighet.

Pariskonventionen är inte tillämplig på atomolycka som inträffar eller skada som uppkommer i sådan stat som inte har tillträtt konventionen, om inte annat har föreskrivits i lagen i den konventionsstat där den ansvarige innehavarens anläggning ligger (i det följande benämnd "anläggningsstaten") (art.2).

Innehavare av en atomanläggning svarar enligt Pariskonventionen oberoende av vållande för person- eller egendomsskada orsakad av en atomolycka vid vilken har medverkat atombränsle eller radioaktiv produkt som fanns i hans anläggning eller av atomsubstans som – utan att vara under transport – kom från anläggningen (art. 3.a). Från anläggningsinnehavarens ansvarighet undantas dock skador på s.k. "on-site-property", dvs. skador på själva anläggningen eller – efter det 1982 års ändringsprotokoll trätt i kraft för svenskt vidkommande – på annan anläggning i dess omedelbara närhet, däri inbegripet annan atomanläggning under uppförande. Undantaget avser även skada på sådan egendom inom anläggningsom-

rådet som används eller var avsedd att användas i förbindelse med atomanläggning inom området (art. 3.a.ii.l). Innehavaren är inte heller ansvarig för skador orsakade av en atomolycka som är en direkt följd av krigshandling eller vissa därmed jämställda handlingar. Han är inte heller ansvarig för skador orsakade av en atomolycka som är en direkt följd av en allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art, om inte annat föreskrivs i anläggningsstatens lag (art.9).

Innehavarens ansvarighet omfattar också skada i följd av atomolycka under transport av atomsubstans till eller från anläggningen (art.4.a. och b.). Bestämmelserna om innehavarens ansvarighet under transport innebär i huvudsak följande. Vid transport mellan atomanläggningar i konventionsstaterna är den avsändande anläggningsinnehavaren ansvarig till dess ansvarigheten enligt skriftligt avtal mellan avsändare och mottagare övergår på den sistnämnde. Finns inte sådant avtal, övergår ansvarigheten på mottagaren när denne övertar atomsubstansen. Sker transport till mottagare i icke-konventionsstat, upphör avsändarens ansvarighet när atomsubstansen lossas från det transportmedel med vilket substansen har anlänt till den staten. Vid transport till atomanläggning i konventionsstat från avsändare i icke-konventionsstat blir mottagaren ansvarig från det att atomsubstansen lastats på det transportmedel med vilket den sänds från den främmande staten. I sistnämnda fall blir dock mottagaren ansvarig endast om transporten har skett med hans skriftliga samtycke.

Enligt Pariskonventionen skall anläggningsinnehavarens ansvarighet vara begränsad (art. 7.a och b). Ansvarighetsbeloppet för varje olycka skall utgöra 15 milj. särskilda dragningsrätter (ca 120 milj. kr) såsom dessa definieras av Internationella valutafonden och används för dess verksamhet och transaktioner (en särskild dragningsrätt motsvarande den 1 november 1982 ett värde av 7 kr. 92 öre). Konventionsstat kan dock under vissa förutsättningar genom nationell lag fastställa ett lägre belopp, dock lägst 5 milj. särskilda dragningsrätter (ca 40 milj. kr). Ett sådant lägre belopp får fastställas om det behövs av försäkringsmässiga skäl eller om det är sannolikt att de skador som kan uppkomma vid en olycka i en viss anläggning eller till följd av en viss transport blir av ringa omfattning. En stat får alltså fastställa lägre ansvarighetsbelopp med hänsyn till karaktären av en viss atomanläggning eller vissa atomsubstanser och till de sannolika följderna av en olycka som härrör från anläggning eller substanserna.

Det ansvarighetsbelopp som har fastställts med stöd av konventionen omfattar inte ränta eller rättegångskostnader (art. 7.g).

Ansvarigheten för atomskada kanaliseras till vederbörande anläggningsinnehavare. Anspråk på ersättning för atomskada får sålunda i princip inte riktas mot någon annan än anläggningsinnehavaren eller dennes försäkringsgivare (art. 6.a).

Innehavare av atomanläggning är enligt konventionen i princip inte

ansvarig enligt andra bestämmelser än dem som innefattas i konventionen för skada orsakad av atomolycka (art. 6.c.ii). *

Anläggningsinnehavaren är skyldig att täcka sin ansvarighet enligt konventionen med försäkring eller annan ekonomisk garanti. Anläggningsstaten bestämmer de närmaste villkoren för sådan försäkring eller garanti (art. 10.a).

I den mån annat inte följer av särskilda bestämmelser i konventionen skall frågan om skadeståndets art, form och omfattning avgöras enligt nationell lag (lex fori) (art 11).

Konventionen innehåller tvingande jurisdiktionsbestämmelser (art. 13.a, b och c). Den innehåller också regler om verkställighet av domar (art. 13.d).

Konventionen och nationell lagstiftning som bygger på den skall tillämpas utan diskriminering med hänsyn till nationalitet, hemvist eller uppehållsort (art. 14. a och c).

Varje konventionsstat får vidta de åtgärder som den finner nödvändiga för att bygga ut konventionens ersättningssystem.

Tilläggskonventionen

Tilläggskonventionen syftar till en reglering av frågan om supplerande ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor. Den är supplementär i förhållande till Pariskonventionen. Bestämmelserna i Pariskonventionen gäller alltså beträffande ersättningar som utgår enligt tilläggskonventionen med endast de avvikelser som följer av uttryckliga bestämmelser i denna. Tilläggskonventionens konstruktion innebär att skadorna i första hand ersätts av vederbörande anläggningsinnehavare enligt Pariskonventionens regler och att supplerande ersättning av statsmedel utgår bara i den mån ansvarighetsbeloppet enligt Pariskonventionen inte förslår till full ersättning.

Tilläggskonventionen gäller bara beträffande atomolyckor för vars skadeverkningar innehavare av atomanläggning i stat som har tillträtt tilläggskonventionen (i det följande benämnd "Brysselstat") är ansvarig enligt Pariskonventionen (art. 2. a). En ytterligare förutsättning är att anläggningen utnyttjas för fredliga ändamål och vid tiden för olyckan fanns upptagen på en förteckning som förs av Belgiens regering enligt vissa regler i konventionen.

Konventionen är enligt art. 2.a.ii tillämplig endast beträffande

1. skador som uppkommer i Brysselstat,
2. skador som uppkommer ombord på fartyg eller luftfartyg registrerat i Brysselstat under det att fartyget eller luftfartyget befinner sig på eller över det fria havet,
3. skador som i övrigt uppkommer på eller över det fria havet och drabbar medborgare i Brysselstat, varvid dock skada på fartyg eller luftfartyg ersätts bara om fartyget eller luftfartyget är registrerat i Brysselstat.

Ersättningssystemet enligt tilläggskonventionen innebär i korthet följande. Systemet är indelat i tre steg (art. 3. a och b. samt art. 8). Ersättning utgår i första hand från anläggningsinnehavarens ansvarighetsbelopp, dvs. normalt ur dennes försäkring. Skulle ansvarighetsbeloppet inte räcka för att ge alla skadelidande full ersättning, betalas ersättning av den stat där den skadevållande anläggningen ligger upp till ett sammanlagt belopp på 175 milj. särskilda dragningsrätter (ca 1,4 miljarder kr). Skulle inte heller detta belopp räcka, utgår ersättning enligt tredje steget upp till sammanlagt 300 milj. särskilda dragningsrätter (ca 2,4 miljarder kr). Enligt tilläggskonventionen i dess lydelse före 1982 års ändringar är motsvarande belopp 70 milj. särskilda dragningsrätter (cirka 950 milj. kr) respektive 120 milj. särskilda dragningsrätter (cirka 550 milj. kr). Ersättningar inom detta steg betalas av statsmedel, som skall ställas till förfogande gemensamt av samtliga stater som har tillträtt tilläggskonventionen. Staterna svarar för utbetalda belopp enligt vissa fördelningsregler som grundas på varje stats bruttonationalprodukt och den sammanlagda effekten hos vederbörande stats atomanläggningar (art. 12.a).

De skadelidande äger i princip rätt till full ersättning. Vad som är att anse som full ersättning bestäms enligt lagen i den stat där rättegången förs (lex fori). Konventionsstaterna får genom nationell lagstiftning fastställa kriterier för ersättningarnas rättvisa fördelning i fall då skadorna totalt överstiger eller kan beräknas överstiga 300 milj. särskilda dragningsrätter. Härvid får dock inte göras någon diskriminering som grundas på nationalitet, hemvist eller uppehållsort. Inte heller får olika kriterier tillämpas allteftersom ersättningarna skall utgå inom första, andra eller tredje steget (art. 8).

Gällande svensk rätt

Ansvarigheten för skada orsakad av atomolycka regleras i atomansvarighetslagen (1968: 45, ändrad senast 1982: 1275). Som tidigare nämnts grundar sig denna lag på Pariskonventionen och tilläggskonventionen. Atomansvarighetslagen överensstämmer därför i fråga om sitt sakliga innehåll i huvudsak med konventionerna. Den följande redogörelsen för gällande svensk rätt begränsas därför till de punkter på vilka konventionerna ger konventionsstaterna valfrihet eller på vilka konventionsreglering saknas.

Tillämpningsområde

Atomansvarighetslagen gäller alltid i fråga om atomskador som uppkommer i konventionsstat (eller på eller över det fria havet) och som orsakas av atomolyckor som inträffar i konventionsstat (eller på eller över det fria havet). I fråga om sådana olyckor som lagen är tillämplig på, dvs. atomolyckor i konventionsstat eller på eller över det fria havet, gäller i övrigt olika bestämmelser beroende på om atomanläggningen är belägen i Sverige eller i utlandet. I fråga om ansvarighet för innehavare av atomanläggning i

Sverige är lagen tillämplig på atomskada som har uppkommit i annan stat än konventionsstat endast om olyckan har inträffat i Sverige. I fråga om ansvarighet för innehavare av atomanläggning i utlandet gäller beträffande ansvarighetens utsträckning i rummet vad som föreskrivs i anläggningsstatens lag.

Ansvar

I överensstämmelse med Pariskonventionens artiklar 3 och 9 fastslås i 11 § principen om objektivt ansvar för anläggningsinnehavaren. Ersättning utgår således enligt atomansvarighetslagen även om atomanläggningens innehavare inte är vållande till skadan. Innehavare av atomanläggning i Sverige är dock inte ansvarig enligt atomansvarighetslagen i anledning av atomolycka som är en direkt följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som har orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art. För innehavare av atomanläggning i annan konventionsstat föreligger i sådana fall ansvarighet endast om anläggningsstatens lag föreskriver det.

Innehavare svarar inte enligt atomansvarighetslagen för skada på atomanläggningen eller på annan atomanläggning i dess omedelbara närhet eller – efter ikraftträdandet av ändringsprotokollet för Sveriges del – på egendom som vid tiden för atomolyckan fanns inom anläggningsområdet och används eller var avsedd att användas i förbindelse med en atomanläggning inom området, s. k. on-site-property (12 § första stycket).

Enligt Pariskonventionen i dess ursprungliga lydelse omfattade anläggningsinnehavarens ansvarighet vid transportolyckor inte skada på transportmedel, om inte annat föreskrivs i anläggningsstatens lag (art. 3 a.ii.2). Genom ändringsprotokollet har undantaget för skador på transportmedel upphävts. Under en övergångstid, som troligen kommer att omfatta många år, kommer dock konventionen att gälla i dess äldre lydelse i förhållande till vissa konventionsstater. Sverige har redan år 1968 utnyttjat möjligheten att låta anläggningsinnehavarens ansvarighet omfatta även skada på transportmedlet.

I 14 § finns regler om s. k. kanalisation av ansvarigheten till anläggningsinnehavaren, dvs. upphävande av skadeståndsansvar enligt andra regler än atomansvarighetslagen.

Ansvarighetsbelopp

Ansvarigheten för atomskada skall enligt Pariskonventionen begränsas till visst belopp för varje skadeorsakande händelse (art. 7). För innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarigheten enligt atomansvarighetslagen begränsad till 500 milj. kronor för varje atomolycka och detta belopp skall vara täckt av försäkring eller annan ekonomisk säkerhet. Såvitt gäller en

anläggning enbart för framställning, behandling eller förvaring av obesträlat uran är ansvarigheten begränsad till 100 milj. kronor för varje olycka. Detsamma gäller i fråga om atomolycka som uppkommer under transport av sådant uran. För innehavare av atomanläggning i utlandet bestäms ansvarighetsbeloppet enligt anläggningsstatens lag. I fråga om atomolycka som inträffar under transport av atomsubstans avser anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt atomansvarighetslagen för andra skador än skada på transportmedlet inte i något fall ett lägre sammanlagt belopp än 100 milj. kronor. De belopp som nu nämnts innefattar inte ränta eller ersättning för rättegångskostnader (17 §).

Om det ansvarighetsbelopp som gäller för vederbörande anläggningsinnehavare inte förslår för att alla skadelidande skall få full ersättning, nedsätts deras ersättningar och därpå belöpande ränta proportionellt. Kan det efter inträffad olycka befaras att sådan nedsättning fordras, får regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordna att ersättning tills vidare skall utgå endast med viss kvotdel (19 §).

Regressrätt

Anläggningsinnehavarens regressrätt, dvs. rätt att av annan kräva åter vad han utgivit enligt atomansvarighetslagen eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat, är starkt begränsad. Regressrätt föreligger sålunda endast mot fysisk person som har orsakat skadan uppsåtligen och mot den som genom skriftligt avtal med anläggningsinnehavaren uttryckligen har åtagit sig att svara för skadan (20 §).

Preskription m.m.

I 21 § finns särskilda preskriptionsbestämmelser. Ersättningsanspråk mot innehavare av atomanläggning eller mot den som har meddelat försäkring mot hans ansvarighet preskriberas, om inte vederbörande anmäler sitt anspråk inom tre år från den dag då han fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet hade bort få kännedom om att han lidit skada som medför rätt till ersättning enligt atomansvarighetslagen och om den för skadan ansvarige.

Talan om ersättning skall väckas mot innehavaren eller dennes försäkringsgivare inom tio år från den dag då atomolyckan inträffade. Har skadan orsakats av atomsubstans som har tillgripits olovligen, förlorats eller övergivits utan att åter ha tillvaratagits, får talan dock inte väckas efter det att tjugo år har förflutit från dagen för tillgreppet, förlusten eller övergivandet.

Försäkringsplikt

Bestämmelser om obligatorisk ansvarsförsäkring finns i 22–27 §§. Innehavare av atomanläggning i Sverige skall teckna och vidmakthålla försäkring för att täcka sin ansvarighet för atomskada enligt atomansvarighetslagen eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat. Försäkringen skall

täcka ansvarigheten intill det ansvarighetsbelopp som gäller för vederbörande anläggningsinnehavare. Försäkringen skall godkännas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (22 § första stycket).

Skyldighet att ha försäkring enligt atomansvarighetslagen är straffsanktionerad (40 §).

Den skadelidande har rätt att få ut ersättning direkt av försäkringsgivaren (24 §).

I 25 § finns vissa bestämmelser som begränsar försäkringsgivarens rätt att säga upp försäkringsavtalet. Vidare gäller att försäkringsgivaren i princip inte får till befrielse från ansvarighet mot den skadelidande åberopa omständighet som beror av annan än denne.

Försäkringsplikt åvilar inte staten. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan från försäkringsplikten befria innehavare av atomanläggning som ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt atomansvarighetslagen och motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat samt visar att han på tillfredsställande sätt har sört för reglering av uppkommande skador. I sådant fall har vad som föreskrivs i lagen om försäkring motsvarande tillämpning i fråga om dylik säkerhet (27 §).

Ersättning av statsmedel

I 28–35 §§ finns bestämmelser om ersättning av statsmedel för atomskada.

Enligt 28 § har svenska staten subsidiärt ansvar för den ersättningsskyldighet som åvilar innehavare av en svensk atomanläggning. Om sålunda den som enligt atomansvarighetslagen eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat är berättigad till ersättning av innehavare av atomanläggning i Sverige visar att han inte har kunnat få ut ersättningen av anläggningsinnehavarens försäkringsgivare, utges ersättning av staten. Sådan ersättning utgår inte med högre belopp än som svarar mot det ansvarighetsbelopp som gäller för anläggningsinnehavaren.

Atomansvarighetslagen innehåller också bestämmelser om ersättning av statsmedel vid vissa katastrofolyckor (29–31 a §§). Dessa bestämmelser grundas på tilläggskonventionen. Det sammanlagda beloppet av de ersättningar som skall utges till följd av en atomolycka är för närvarande enligt tilläggskonventionen i dess ursprungliga lydelse 120 milj. särskilda dragningsrätter (cirka 950 milj. kr). När 1982 års ändringsprotokoll träder i kraft höjs detta belopp till 300 milj. särskilda dragningsrätter (ca 2,4 miljarder kronor).

För det fall att anläggningsinnehavarens ansvarighetsbelopp och i förekommande fall vad som utgår enligt tilläggskonventionen inte är tillräckligt för att ge full ersättning till de skadelidande ges i 31 a § bestämmelser om ytterligare ersättning av statsmedel. Denna rätt till ersättning är begränsad till atomskador som innehavaren av en atomanläggning i Sverige är ansvarig för och avser skador som uppkommit i Sverige, Danmark, Finland och Norge. Med sådana skador jämfställs skador som uppkommit på ett fartyg

eller luftfartyg som är registrerat i något av de nordiska länderna eller på annat ställe, om skadorna har tillfogats en svensk medborgare eller en svensk juridisk person. Sådan ersättning utgår också för skada i annan stat som har tillträtt konventionen i samma mån som ersättning i denna stat skulle utgå för atomskada som uppkommer i Sverige. De sammanlagda ersättningsbeloppen är i dessa fall begränsade till 3 miljarder kronor (31 a § tredje stycket).

Vid en atomolycka kan genom radioaktiv strålning uppkomma skador som visar sig först lång tid efter olyckan, s. k. sena skador. Bestämmelser om ersättning av statsmedel för sena skador ges i 32 §. Denna paragraf är tillämplig på atomskada som har uppkommit i Sverige till följd av atomolycka för vars skadeverkningar innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarig. Ersättning av statsmedel utgår för skada som har yppats först efter det att anläggningsinnehavarens ansvarighet har preskriberats, dvs. efter det att preskriptionstiden på tio eller i vissa fall tjugo år har gått ut, men inom trettio år från dagen för olyckan. Beträffande ersättningsskyldigheten för sena skador gäller samma korttidspreskription på tre år som för atomskador i allmänhet.

Skulle begränsningen av anläggningsinnehavares ansvarighetsbelopp leda till att de skadelidande inte får ut full ersättning och ersättning av statsmedel enligt atomansvarighetslagens tidigare bestämmelser inte förslår fullt ut för uppkommen skada, bereds gottgörelse av statsmedel enligt grunder som fastställs av riksdagen i särskild lag (33 §).

Övriga författningar m.m.

I två kungörelser (1969: 439 och 1970: 264) om ersättning av statsmedel vid vissa atomolyckor har förordnats att intill dess Danmark och Norge blivit bundna av 1963 års tilläggskonvention till Pariskonventionen särskilt angiven ersättning av statsmedel utgår för skada i följd av atomolycka i atomreaktoranläggningarna i Simpevarp och Ringhals. Kungörelserna torde numera ha betydelse endast när det gäller reglering av eventuella "sena skador" som kan ha uppkommit före dessa länders tillträde till tilläggskonventionen.

Särskilda ersättningsbestämmelser beträffande atomfartyg gavs tidigare genom lagen (1963: 158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift. Lagen gällde ursprungligen t.o.m. den 31 december 1965, men giltighetstiden förlängdes i olika omgångar till utgången av år 1979. Efter som lagen inte ansetts fylla något praktiskt behov har någon ytterligare förlängning inte skett.

4.3 Tillämpningen av bestämmelserna om säkerhet och beredskapsplanering

4.3.1 Anläggande och drift av kärnkraftverk m. m.

Prövning av tillstånd

I ansökan om tillstånd för uppförande, innehav och drift av ett kärnkraftverk eller annan kärnteknisk anläggning, t. ex. forskningsreaktor, bränslefabrik och förvaringsanläggning, lämnar anläggningsägaren en beskrivning av förlägningsplatsen och av anläggningen och dess påverkan på omgivningen i olika driftsituationer. Anläggningsägaren presenterar också en preliminär säkerhetsrapport, vanligtvis benämnd PSAR. Rapporten beskriver detaljerat det säkerhetstänkande som ligger till grund för anläggningens utformning, förhållandena på förlägningsplatsen samt anläggningens preliminära utformning och funktion. Särskild vikt läggs vid beskrivningen av säkerhetssystem och konsekvenserna av tänkta haverier.

Vid tillståndsprövningen, som sker efter en omfattande remissbehandling, bedömer statens kärnkraftinspektion – efter prövning av tillståndsansökan och en översiktlig granskning av PSAR – anläggningen ur säkerhetssynpunkt och uppställer allmänna tekniska villkor för anläggningens uppförande. Statens strålskyddsinstitut prövar ärendet från strålskyddssynpunkt och uppställer villkor för strålskyddet inom anläggningen och för utsläpp av aktivitet i luft och vatten.

Tillstånd enligt atomenergilagen att uppföra, inneha och driva en kärnteknisk anläggning samt i förekommande fall ta befattning med kärnämne eller använt kärnbränsle lämnas därefter av regeringen. De villkor som tillsynsmyndigheterna uppställt tas in i tillståndet tillsammans med andra erforderliga villkor av allmän art. Regeringen uppdrar samtidigt åt kärnkraftinspektionen att som tillsynsmyndighet uppställa de ytterligare villkor som behövs från säkerhetssynpunkt för anläggningens uppförande och drift.

Sedan tillstånd lämnats fortsätter såväl kärnkraftinspektionen som strålskyddsinstitutet granskningen av PSAR. Myndigheterna bedömer hur anläggningen kommer att uppfylla gällande säkerhetskrav. Därefter ges medgivande till uppförande tillsammans med erforderliga villkor. Samtidigt ges föreskrifter om den redovisning som under byggandet skall ges in till kärnkraftinspektionen. Strålskyddsinstitutet granskar rapporten ur strålskyddssynpunkt och lämnar sina anvisningar för arbetet.

Uppförande och idrifttagning

Under hela uppförandeskedet ges tillsynsmyndigheterna fortlöpande information om frågor inom respektive tillsynsområde. För vissa komponenter och system i kärnkraftverk av stor säkerhetsmässig betydelse kan föreskrivas en speciell redovisning innan dessa får monteras.

S. k. safeguardsredovisning, dvs. beskrivning av anläggningen, bränslekonstruktion, mängden kärnämnen och bokföringsrutiner härför m. m.,

skall normalt lämnas till kärnkraftinspektionen minst åtta månader före planerad laddning.

De villkor som föreskrivits i regeringens tillstånd enligt atomenergilagen innebär, som framgått av det föregående, att anläggningens konstruktion och uppförande blir föremål för en ingående och kontinuerlig övervakning från myndigheternas sida. Uppförande av en anläggning får således inte påbörjas förrän kärnkraftinspektionen godkänt organisation och program för att säkerställa kvalitet och funktion hos anläggningen och kärnkraftinspektionen och strålskyddsinstitutet skall hållas fortlöpande underrättade om konstruktion och uppförande.

Under uppförandet av anläggningen utarbetar tillståndshavaren en slutlig säkerhetsrapport, vanligen benämnd FSAR. Rapporten granskas av tillsynsmyndigheterna. Kärnkraftinspektionen kontrollerar utförandet mot gällande säkerhetskrav och gör behöriga kontroller av beräkningar och analyser. Strålskyddsinstitutet granskar det slutliga utförandet ur strålskyddssynpunkt. Anläggningen får inte tas i drift förrän den har blivit slutligt godkänd av dessa myndigheter.

Efter hand som anläggningen färdigställs, driftsätts och provas olika komponenter och system. Innan bränsle tillförs reaktorn genomförs en omfattande icke-nukleär provdrift, först med kalla system, sedan varma upp till fullt tryck och full temperatur för att så långt möjligt efterlikna och verifiera funktion och samfunktion av systemen vid normala driftförhållanden. Resultatet av denna provdrift sammanställs och redovisas till kärnkraftinspektionen.

När anläggningen är färdigställd och resultaten av icke-nukleär provdrift redovisats, kan tillsynsmyndigheterna på basis av den slutliga säkerhetsrapporten (FSAR), provningsresultat och genomförda kontroller och inspektioner ta ställning till frågan om slutligt godkännande av anläggningen för laddning av bränsle och nukleär driftsättning.

För att tillföra reaktorn bränsle krävs, som tidigare nämnts, särskilt tillstånd enligt villkorslagen. Denna lag uppställer krav på att det bränsle, som används vid reaktorns drift, kan tas om hand.

Om tillsynsmyndigheterna godkänner anläggningen och ingiven redovisning samt regeringen lämnat tillstånd enligt villkorslagen kan bränsle tillföras reaktorn och nukleär provdrift påbörjas. Denna sker i etapper enligt ett i FSAR redovisat program. Provdriften börjar vid låg effekt (några få procent). Effekten ökas därefter etappvis till cirka 20 %, 60 % och slutligen till 100 %.

Tillsynsmyndigheterna ger som regel tillstånd för endast en etapp i taget. Resultaten från provdriften i en etapp skall sammanställas och redovisas samt granskas innan tillstånd för följande etapp lämnas. Efter redovisning av sista etappen i provprogrammet kan tillstånd för s. k. rutinmässig drift lämnas.

Under uppförandetidens slutfas och provdriftfaserna är anläggningen

föremål för ökade kontroller och inspektioner från tillsynsmyndigheternas sida.

Rutinmässig drift, rapportering

Vid meddelande av tillstånd för rutinmässig drift fastlägger kärnkraftinspektionen de villkor, som skall gälla för den fortsatta driften. Viktigast av dessa är vad som kallas "Säkerhetstekniska föreskrifter" (STF). Föreskrifterna, som är specifika för varje kärnkraftblock, innehåller tekniska villkor och begränsningar för driften, bemanningskrav, föreskrifter om periodiska provningar och kontroller samt administrativa föreskrifter om organisation för drift, handläggning av säkerhetsfrågor, underhåll och rapportering till myndigheter.

Strålskyddsinstitutet fastlägger föreskrifter för strålskydd avseende personal, utsläppsbegränsningar och omgivningsundersökningar.

Under den rutinmässiga driften sker regelbunden rapportering till tillsynsmyndigheterna. Rapporteringen sker dygnsvis till kärnkraftinspektionen om anläggningens driftläge och produktion. Strålskyddsinstitutet erhåller månadsvis och kvartalsvis rapportering om strålnings- och aktivitetsövervakningen i och omkring anläggningen. Rapportering av anläggningens drift och underhåll sker årsvis till båda tillsynsmyndigheterna. Redovisning av det klyvbara materialet samt rapportering av vissa händelser sker enligt meddelade generella föreskrifter till kärnkraftinspektionen. Vidare sker till inspektionen särskild rapportering av inträffade händelser och av förhållanden som har säkerhetsmässig betydelse. Till strålskyddsinstitutet rapporteras om utsläppen börjar öka utöver fastlagda värden för utsläppstakten eller om onormal exponering av personal förekommit inom anläggningen eller annan händelse av betydelse ur strålskyddssynpunkt inträffat.

Tillsynsmyndigheterna följer den rutinmässiga driften genom erhållen rapportering och genom inspektioner på platsen.

Provning av vitala anläggningsdelar

Som villkor för meddelade tillstånd till uppförande och drift av kärnkraftverk meddelar kärnkraftinspektionen förelägganden rörande säkerheten hos tryckbärande komponenter, tryckkärl. I dessa förelägganden, som bl. a. baserar sig på svenska och utländska normer, uppställs krav på kvalitetssäkring, egenskaper, konstruktion, kontroll och provningar.

En omfattande provning av tryckkärl, rörledningar och lyftanordningar sker även enligt föreskrifter som utfärdas av arbetarskyddsstyrelsen. Dessa föreskrifter gäller för all industriell verksamhet i landet och är en grundval för kärnkraftinspektionens förelägganden vad gäller dessa anläggningar. Härutöver uppställer inspektionen vissa tilläggskrav.

Provningsverksamhet avseende tryckbärande komponenter till kärnkraftverken sker vid en särskild kärnkraftavdelning inom riksprovplatsen

för tryckkärl, AB Statens Anläggningsprovning. Till grund för provningen ligger detaljerade kontrollplaner som enligt riktlinjer i kärnkraftsinspektionens förelägganden skall upprättas av beställaren eller tillverkaren. Kontrollplaner finns således för konstruktion, tillverkning och montage samt för återkommande provning och besiktning. Provningsunderlag i form av kontrollplatser, specifikationer för provning och godkännande samt resultat från provningarna skall granskas för godkännande av riksprovplatsen. Genomförandet av vissa provningar skall helt eller delvis övervakas av riksprovplatsen och viss viktigare provning utförs av riksprovplatsen. För de viktigaste komponenterna, t. ex. reaktorkärl, är provningen avsevärt mer omfattande än för konventionella tryckkärl.

Lyftanordningar, hissar och viss elektrisk utrustning är föremål för officiell provning av riksprovplats. Vidare har anläggningsägaren att som föreskriven egenkontroll utföra omfattande provning och funktionskontroll av utrustning som är av betydelse för säkerheten i övrigt, såsom utrustning för el-försörjning, instrument och reglerutrustning, olika kylsystem, ventilationssystem o. d.

Annan kontrollverksamhet utförs härutöver av tillverkaren som ett krav från anläggningsägaren. Den har som mål att säkerställa kvalitet så att tillgängligheten blir god.

Närmare om strålskydd och säkerhet vid kärnkraftverk

Kontrollen av stråldoser sker på olika sätt, dels genom direktmätning på personer som arbetar i utrymmen där strålning kan förekomma, dels genom mätning av de radioaktiva utsläppen. Vissa kontroller görs också av aktivitet i luft, vatten, mark och födoämnen i omgivningen kring kärnkraftsanläggningen.

Alla som arbetar med strålning vid s. k. yrkesmässigt exponering får sina stråldoser kontrollerade regelbundet enligt de villkor som uppställs av strålskyddsinstitutet. Stråldoserna får vid bestrålning av hela kroppen ej överskrida 50 mSv/år (mSv = milli Sievert; 1 Sievert = 100 rem) och för andra än yrkesarbetare ej överskrida 5 mSv/år.

Stråldoser till mest utsatt (bestrålad) grupp bland allmänheten i omgivningen får inte överstiga 5 mSv/år. Eftersom stråldoser kan erhållas också från andra källor än kärnkraftverken har de nordiska strålskyddsmyndigheterna föreslagit en gräns på 0,5 mSv/år för utsatta grupper. Målsättningen enligt de svenska bestämmelserna är att de individuella stråldoserna i kraftstationernas närhet inte skall överstiga 0,1 mSv/år.

Genom de uppställda dosgränserna kan gränsen för utsläpp vid kraftverk beräknas. Denna beräkning är komplicerad och kan skilja från anläggning till anläggning beroende på befolkningsstruktur, klimat o. d. Tillåtna utsläpp kan därför variera från olika anläggningar.

Vid mätningar av strålningsnivåer i omgivningen, vilka företas av strålskyddsinstitutet och kraftproducenten, mäts strålningen i luft och radioak-

tiviteten i jord, vatten och näringsämnen. Resultatet av de mätningar, som utförs av kraftproducenten skall bokföras och rapporteras till strålskyddsinstitutet. Rapportering av mätningar av de radioaktiva utsläppen skall ske till strålskyddsinstitutet bl. a. kvartalsvis av alla utsläpp, som har förevarit i luft och vatten, dels utsläpp som sker i en högre takt än vad man normalt kan förvänta sig. Detta kan ske på grund av ökat läckage från bränslet eller någon annan störning har inträffat i normaldriften. Rapportering till strålskyddsinstitutet av sådana utsläpp skall ske enligt de föreskrifter som har getts av institutet och som i korthet innebär att tidsrymden inom vilken rapportering skall ske är kortare ju mera utsläppstakten avviker från det normala. Därigenom ges en garanti att inte otillfredsställande utsläppsförhållanden skall få fortsätta utan strålskyddsinstitutets kännedom. Är utsläppstakten för hög kan reaktorn behöva stängas av.

För att förhindra okontrollerade utsläpp av radioaktiva ämnen uppställs för kärnkraftverk omfattande säkerhetskrav. Dessa krav indelas i dels grundläggande säkerhetskrav, dels speciella säkerhetskrav.

De grundläggande säkerhetskraven bygger på vad som brukar kallas "försvar på djupet" (defence in depth). De innebär att säkerheten inte får bero på enbart särskilda säkerhetssystem utan måste vara "inbyggd" i själva anläggningen genom dess utformning, kvalitet och funktion av ett stort antal komponenter och system. De grundläggande kraven kan indelas i

- kvalitetssäkring,
- inbyggda säkerhetsegenskaper,
- haveriförhindrande säkerhetssystem,
- konsekvenslindrande och utsläppsbegränsande säkerhetssystem,
- övertalighet (redundans), skilda system (diversifiering) och fysisk separering,
- skydd mot yttre påverkan och sabotage.

Kvalitetssäkring, som omfattar konstruktion, byggnad, drift och underhåll, har berörts tidigare i detta avsnitt. Till denna grupp av åtgärder kan även räknas val och utbildning av driftpersonal.

Inbyggd säkerhet avser främst själva reaktorn och innebär sådan utformning av reaktorhärden att effekthöjning på grund av vissa störningar begränsas i mesta möjliga mån.

Haveriförebyggande system avser kontroll- och styrsystem som har till uppgift att vid avvikelser eller störningar automatiskt återföra reaktorn till stabilt driftläge eller stänga av reaktorn.

Konsekvenslindrande och utsläppsbegränsande system har till uppgift att vid felfunktioner eller haverier dels ställa av reaktorn, dels kyla reaktorhärden, dels förhindra läckage till omgivningen av radioaktiva ämnen (inneslutnings-, isolerings- och filtersystem).

Kravet på övertalighet eller redundans innebär att varje skydds- och säkerhetsfunktion måste ombesörjas med minst två delsystem. På så sätt

säkerställs funktionen även om en enskild komponent inte fungerar. Här till kommer kravet att delsystemen för en viss funktion skall vara fysiskt separerade för att inte en händelse som påverkar ett delsystem, t. ex. brand, skall äventyra säkerhetsfunktionen. För att ytterligare höja tillförlitligheten strävar man efter att delsystem för en viss funktion skall bygga på skilda tekniska principer (diversifiering).

Säkerheten mot okontrollerade utsläpp bygger också på flera i anläggningen inbyggda barriärer. Man brukar tala om fyra sådana barriärer. Den första barriären utgörs av bränslekutsarna, som är ett keramiskt material med god förmåga att binda huvuddelen av klyvningsprodukterna. Först vid överhettning eller smältning frigörs en större andel. Den andra barriären, bränslekapslingen, utgörs av helt tillslutna rör av en zirkoniumlegering, i vilka urankutsarna är inneslutna. Som den tredje barriären räknas reaktortanken med anslutande rör av stål. Den fjärde barriären slutligen utgörs av den s. k. reaktorinneslutningen, dvs. den täta och trycksäkra byggnad av stål eller förspänd betong, som omger reaktorn och vissa tillhörande system. Inneslutningen är dimensionerad för att tåla det tryck och den temperatur, som uppstår om större mängder kylmedel skulle läcka ut och förångas. De rör, som passerar genom inneslutningsväggen, tillsluts gentemot omgivningen i sådant fall med dubbla automatiska ventiler.

De angivna grundläggande säkerhetskraven omsätts i praktiken i mera detaljerade specifika säkerhetskrav. Dessa krav uppställs av tillsynsmyndigheterna. Flera av kraven grundas på egna och andras erfarenheter samt på såväl nationella som internationella standards och föreskrifter.

Säkerhetshöjande åtgärder efter idrifttagning

Säkerhetshöjande åtgärder vid kärnkraftanläggningarna vidtas fortlöpande i takt med den alltmera ökade insikten om de omfattande konsekvenser som en svår olycka kan få, samt ökade kunskaper i Sverige och utomlands från driften av kärnkraftverk och analyser av dessa erfarenheter. Som en följd härav har efterhand ställts allt högre säkerhetskrav på nytillkommande anläggningar. På redan uppförda kraftverk har genomförts förhållandevis omfattande säkerhetshöjande åtgärder och ytterligare sådana förbereds. Några exempel på säkerhetshöjande åtgärder som genomförts redovisas nedan i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Exempel på mera omfattande säkerhetshöjande åtgärder vid svenska reaktorer.

Anläggning	Åtgärd	År
Ringhals 1	Separation av pumpar för härdnöd kylning	1971
Alla kokarreaktorer	Ändring i strilmunstycken för härdnöd kylning	1974
Ringhals 1–2	Förbättring av vattenintag för resteffekt kylning	1975
Alla kokarreaktorer	Ändring av vattenintag för härdnöd kylning	1977
Alla kokarreaktorer	Förstärkningsåtgärder på inneslutningsbas-säng	1978
Alla tryckvattenreaktorer	Utbyte av värmeisolering på härdnöd kylsystem	1979–
Oskarshamn 1	Införande av reservsystem för el-matning	1979–
Alla kokarreaktorer	Utbyte av komponenter för förbättrad miljötålighet i haverisituationer	1979–
Ringhals 2, 3 och 4	Utbyte till spegelisolering i vissa rörsystem	1978–82
Barsebäck 1 och 2	Utsläppsbegränsande åtgärder (filteranläggning)	1983–85

Enligt riksdagens beslut (prop. 1980/81:90, NU 60, rskr 381) skall vidare upprättas ett program som syftar till att varje kärnkraftblock i Sverige skall om möjligt under sin tekniska livslängd genomgå minst tre fullständiga säkerhetsgranskningar. En sådan granskning kommer således att ske vart åttonde till tionde år.

4.3.2 Materialkontroll

Kontroll av internationella kontrollorganet IAEA m. m.

Kontrollen av klyvbart material i Sverige regleras, som berörts i avsnitt 4.2.2, av de åtaganden som Sverige gjort i olika internationella överenskommelser. Grunden i det nuvarande svenska kontrollsystemet utgörs av kontrollavtalet mellan Sverige och IAEA, vilket träffats i anslutning till icke-spridningsfördraget, och de bilagor som ingår i detta avtal. Dessutom har Sverige i avtal med de länder som leverar viktiga komponenter till det svenska kärnenergiprogrammet (t. ex. uran till reaktorbränsle) gjort vissa åtaganden om fredlig användning. Det gäller främst USA, Canada och Australien.

Kontrollen enligt icke-spridningsfördraget (artikel III: 1) har till syfte att garantera att klyvbart material, som införts till Sverige, hanteras eller förvaras här eller utförs ur landet, inte används för tillverkning av kärnladdningar eller på annat sätt som står i strid med gjorda åtaganden eller överenskommelser.

Omfattningen av IAEA:s kontrollverksamhet bestäms i allmänhet med hänsyn till den kärnverksamhet som bedrivs i ifrågavarande land och regleras i avtalet mellan IAEA och medlemsstaten. IAEA har därvid

tillförsäkrats rätt att via ett informations- och rapporteringssystem få aktuella uppgifter om vilken mängd och sammansättning klyvbart material som finns i anläggningar samt om de kvantiteter som tas emot eller avsänds till och från respektive anläggningar. Dessutom skall IAEA i förväg informeras om förestående internationella transporter. IAEA utför också, på plats, inspektioner av det klyvbara materialet med de tekniska inriktade kontroller man anser erfordras. Samordningen av IAEA:s verksamhet sker i Sverige hos statens kärnkraftinspektion.

Frågor om kontroll av bl. a. bränsleleveranser tas upp i de överenskomelser som träffas mellan leverantörs- och mottagarlandet. Sålunda skall t. ex. material med olika ursprungsbeteckning hållas åtskilt. Innan sådant material får föras ut ur Sverige skall leverantörslandets medgivande inhämtas. En redovisning av allt levererat material med angivande av bl. a. förflyttningar skall årligen tillställas leverantörslandet. Kärnkraftinspektionen svarar för att de åtaganden Sverige gjort i de bilaterala avtalen uppfylls. För detta ändamål har särskilda tillämpningsöverenskommelser träffats mellan inspektionen och motsvarande kontrollmyndighet i leverantörslandet.

Kontroll av statens kärnkraftinspektion

Kärnkraftinspektionens föreskrifter om kontroll av klyvbart material består dels av en administrativ del, vilken är tillämplig för samtliga kärnenergianläggningar och lokaler som handhar klyvbart material, dels av en tekniskt relaterad anläggningsdel, vilken är specifik för en viss anläggning eller typ av anläggning.

I den allmänna delen regleras en rad administrativa funktioner i kontrollsystemet.

En bärande princip i kontrollsystemet är att kärnkraftinspektionen från varje anläggning skall erhålla tillräcklig information för att ha aktuell kännedom om innehav av klyvbart material och tungt vatten vid anläggningen. Kontrollen sker genom registrering av allt klyvbart material och tungt vatten samt av varje förändring i inventariet. Bokföring och redovisning skall ske separat för uran, plutonium, torium och tungt vatten, materialets ursprungsland samt för uran även anrikning (halt av isotopen U-235 alternativt U-233).

I enlighet med de bilaterala avtal Sverige ingått måste material med olika ursprungsland hållas fysiskt åtskilt och sådan material får inte blandas utan kärnkraftinspektionens förhandstillstånd. Genomförda blandningar skall rapporteras till inspektionen.

I en reaktoranläggning skall hantering av stavar i bränslepatroner redovisas till kärnkraftinspektionen. Eftersom utbyte av stavar ofta innebär att bränsleknippen demonteras, skall detta också förhandsanmälas till inspektionen.

Efter det att en anläggningsinnehavare genomfört en fysisk inventering

skall resultatet av denna redovisas till kärnkraftinspektionen. I redovisningen ingår inventarielistor.

Ansökan om att få utföra klyvbart material skall inges till kärnkraftinspektionen som med eget yttrande överlämnar handlingarna i ärendet till regeringen. Kontrollföreskrifternas administrativa del avser den information om materialet m. m. som ansökan skall innehålla för att tillstånd för export skall kunna meddelas.

För den redovisning som anläggningsinnehavarna ålagts finns utarbetat dels rutiner, dels ett system av formulär. De grundläggande kraven inklusive tidsgränser för redovisning och rapportering samt användningsanvisningar för förekommande formulär finns i kontrollsystemets administrativa del.

För att den kontroll (inspektioner m. m.), som kärnkraftinspektionen gör av det klyvbara materialet på anläggningarna, skall kunna utföras effektivt krävs att anläggningsinnehavarna informerar inspektionen om sin planering av sådana aktiviteter som ingår i kontrollsystemet. Det kan t. ex. gälla fysisk inventering eller avsändande respektive mottagande av klyvbart material.

IAEA utför, i samarbete med kärnkraftinspektionen, ett stort antal inspektioner i Sverige. Vid dessa inspektioner har IAEA rätt till viss hjälp att hantera klyvbart material, kontorsservice m. m. Omfattningen av skyldigheten att lämna sådant bistånd vid anläggningen anges i den administrativa delen.

Reglerna i kontrollföreskrifternas anläggningsrelaterade delar är mer tekniskt inriktade än de som presenteras i den allmänna delen. De anläggningsrelaterade delarna är utformade med hänsyn till anläggningarnas olika funktioner i kärnbränslecykeln.

Enligt de tekniska kontrollkraven skall bl. a. mättekniska system tas fram för bestämning av kvantiteter klyvbart material i icke-kapslat material. I mätssystemen ingår bl. a. metoder för bestämning av nettovikt, det klyvbara materialets halt av uran, plutonium och torium samt uranets anrikning. Mätssystemens noggrannhet skall utvärderas. Baserat på de mätmetoder som tillämpas kan de många olika fysiska och kemiska materialformer som förekommer sammanföras i materialkategorier.

För en anläggning där endast kapslat material hanteras, t. ex. ett kärnkraftverk, ingår indirekta mätmetoder i kontrollsystemet. Dessa används t. ex. för att fastställa de uranförluster samt den produktion av plutonium som uppstår vid bestrålning i reaktorn. Även dessa indirekta mätmetoders noggrannhet skall utvärderas. I fråga om en reaktoranläggning gäller också att tekniska anordningar skall finnas för att identifiering av allt kärnbränsle skall kunna ske.

Efter bearbetning eller annan hantering av klyvbart material kan vissa mängder avfall, t. ex. avfallsvätskor, erhållas. I en del av sådant avfall kan det klyvbara materialet inte återvinnas. För respektive anläggningar finns

angivet hur stora kvantiteter klyvbart material som kan disponeras som avfall. De angivna kvantiteterna får ej överskridas utan att tillstånd först inhämtats från kärnkraftinspektionen.

Vid samtliga anläggningar skall periodvis genomföras fysisk inventering av allt klyvbart material och tungt vatten. Frekvens och krav på inventeringens utförande anges i kontrollföreskrifternas anläggningsdelar. Möjligheter skall finnas för kärnkraftinspektionen att verifiera resultatet av inventeringen. Sammanställt inventeringsresultatet skall rapporteras till inspektionen enligt de regler som anges i kontrollsystemets administrativa del.

Det betonas i kontrollföreskrifternas anläggningsrelaterade delar att den personal som arbetar med kontroll av klyvbart material skall ha tillräcklig grundutbildning för att kunna fullfölja sina arbetsuppgifter. Behovet av att även övrig berörd personal erhåller information om materialkontrollen framhålls också.

För alla anläggningar gäller att en beskrivning av anläggningen skall sammanställas. I denna skall, förutom anläggningens utseende och funktion, samtliga kontrollfunktioner beskrivas med tonvikt på ovannämnda mättekniska kontrollsystem. I anläggningsbeskrivningen skall också redovisas det sätt enligt vilket den egna administrativa kontrollen lösts.

4.3.3 *Transport av radioaktiva ämnen*

Svenska transportsystem

För transport av radioaktiva ämnen uppställs särskilda bestämmelser med hänsyn till materialets farlighet. Dessa ämnens radioaktivitet varierar i hög grad. Bland de radioaktiva ämnena finns också klyvbara ämnen som, förutom sina radioaktiva egenskaper, har den egenskapen att de kan uppnå kriticitet under vissa betingelser. Ämnen med låg aktivitet som ej är klyvbara får transporteras i sådant emballage som är brukligt för industriella produkter och på avsändarens eget ansvar. För övriga radioaktiva ämnen ställs däremot speciella krav på emballage och transporttillstånd av behörig myndighet. För transport av klyvbara ämnen gäller särskilda tilläggskrav.

De vanligaste transportererna inom kärnbränslecykeln är i dag transport av nytt kärnbränsle till kärnreaktorerna samt transport av uranhexafluorid och uranoxidpulver. Dessa transporter, som företas med bil eller båt, utgör en mycket liten risk från radiologisk synpunkt. Transporterna av nytt kärnbränsle från AB ASEA-ATOM:s bränslefabrik i Västerås till kärnkraftverken sker i ståltuber med bränslet infruset i is.

Framtida transport av bestrålat kärnbränsle och avfall från kärnreaktorer skall i första hand ske sjövägen och huvudsakligen företas med ett specialfartyg, vilket för Svensk Kärnbränsleförsörjning AB:s (SKBF) räkning är byggt vid ett franskt varv. Fartyget planeras fr.o.m. år 1983

användas för transport av använt kärnbränsle mellan de svenska kärnkraftverken och det centrala lagret för använt bränsle (CLAB) samt för transport av använt kärnbränsle till den franska upparbetningsanläggningen i La Hague. Under senare delen av 1980-talet avses sjötransportsystemet även användas för transport av reaktor- och CLAB-avfall till ett slutförvar för reaktoravfall (SFR) vilket f. n. projekteras. Vid anläggningarna avses materialet forslas med specialfordon.

Valet av sjötransporter framför landtransporter är en följd av att de svenska kärnkraftverken är lokaliserade till kusterna och att befintliga vägnät inte är dimensionerade för rutinemässig trafik med fordonsenheter över 100 ton. Järnvägsanslutningar saknas helt.

Konsekvenser som måste beaktas vid sjötransporter är tänkbara haverier, t. ex. att fartyget sjunker, att ett antal kollin faller över bord eller att fartyget börjar brinna. Sjötransportsystemet är därför kompletterat med härgningsmöjlighet av fartyg eller last. Transportemballaget skall vidare normalt kunna tåla extrema djup och vara korrosionsbeständigt under lång tid. Mot brand skyddas transporten genom framför allt fartygets samt transportbehållarnas speciella konstruktion.

Transportkollen

IAEA har i sina rekommendationer angett vilka krav som skall ställas på transportkollen av olika typer av radioaktivt material. Syftet med transportföreskrifterna är att

- förebygga otillåtna stråldoser till transportpersonal, passagerare och allmänhet vid normal transport,
- förhindra att människor och miljö kontamineras (nedsmutsas av radioaktivt material),
- förhindra att strålskärningen av materialet eller emballagets täthet förloras vid en eventuell transportolycka,
- förhindra situationer där kriticitet kan uppstå.

De tekniska säkerhetsåtgärder som uppställs beträffande transportkollen, dvs. emballage med innehåll, och transportsätt bestäms i sin tur med hänsyn till flera faktorer, bl. a. vilket slags strålning materialet avger (alfa-, beta-, gamma- eller neutronstrålning), aktivitetsmängdens storlek och energiinnehåll, huruvida ämnet är klyvbart (dvs. om det innehåller uran eller plutonium) eller det radioaktiva materialets fysiska form.

Bl. a. nu angivna faktorer är bestämmande i det enskilda fallet för utformningen av emballaget med innehåll. För detta uppställs gränser för aktivitetsinnehållet i kollit samt strålningsnivån på kollits yta och på ett visst avstånd från kollit. Vidare ställs bestämda krav på kvantiteter, kemiska och fysiska former av både klyvbart material och annat material som transporteras tillsammans med detta. Ett ytterligare krav som ställs är begränsning av antalet kollin som får sändas med ett och samma transportmedel.

Emballage och kolli

Ett emballage till en radioaktiv vara kan innefatta ett eller flera kärl, absorbatörer, distanshållare för uppehållande av säkerhetsavstånd, strålskärm, kylanordning, stötskydd och värmeskydd. Till ett emballage kan också räknas ett fordon med fastgöringsanordningar om dessa utgör en integrerad del av detta.

I vissa fall är det tillåtet att vid transporter av radioaktivt material använda emballage av normal standard vad avser förmågan att förhindra förlust eller utspridning av radioaktivt innehåll och avskärningsförmåga. I dessa fall begränsas den aktivitet och koncentration av aktivitet som emballaget får innehålla. Emballaget med sitt innehåll benämns i dessa fall i transportföreskrifterna för kolli av typ A. Försändelser som innehåller obestrålade kärnbränsle, flertalet strålkällor för industri och forskningsverksamhet är i regel kolli av typ A.

I vissa andra fall erfordras enligt transportföreskrifterna emballage som kan motstå, förutom förhållanden vid normal transport, även sådana påkänningar som kan uppstå vid en olyckshändelse under transporten. Emballaget med sitt innehåll kallas i detta för kolli typ B. Försändelser av använt kärnbränsle, radiograferingsstrålkällor och strålkällor till s. k. koboltkanoner för medicinsk användning är exempel på kollin av typ B.

Förhållandena vid normala transporter och olyckor återges av provningar vilka specificeras i transportföreskrifterna.

Nukleära säkerhetsklasser

Kollin som innehåller klyvbara ämnen skall med några undantag hänföra till någon av följande tre nukleära säkerhetsklasser.

- Nukleär säkerhetsklass I: Kolli som under alla förutsebara förhållanden vid transport ej innebär någon risk för kriticitet oavsett antal och position.
- Nukleär säkerhetsklass II: Kolli som under alla förutsebara förhållanden vid transport i begränsat antal ej innebär någon risk för kriticitet oavsett position.
- Nukleär säkerhetsklass III: Kolli som under alla förutsebara förhållanden vid transport är säkra för kriticitet beroende på speciella åtgärder eller administrativa begränsningar. Det är kärnkraftinspektionen som avgör hur dessa åtgärder eller begränsningar skall se ut.

Innan den nukleära säkerhetsklassningen bedöms skall alla kollin med klyvbart material utsättas för den provning som i transportföreskrifterna specificeras som normala transportpåkänningar och påkänningar vid olyckssituationer.

Skyltning av kolli

Beroende på strålningsnivån på ett kollis yta eller på en meters avstånd skall kollit förses med etiketter som visar kollits kategori. Föreskrifterna anger de tre kategorierna I-vit, II-gul och III-gul med den lägsta gränsen för strålnivån för I-vit. Ett kollis kategoritillhörighet har betydelse för samlastning av kollin med radioaktiva varor och det är avsändarens ansvar att rätt kategoriskyltar används. Om kollit innehåller klyvbara ämnen bestäms kategorin av den nukleära säkerhetsklassen (säkerhetsklass I medför kategori I-vit osv.) om inte strålnivåerna medför högre kategori.

Transportföreskrifterna anger även regler för skyltning av container, järnvägsvagnar och vägfordon vilka är lastade med kollin som innehåller radioaktiva ämnen.

Provning och godkännande

I IAEA:s rekommendationer (Regulations for the Safe Transport of Radioactive Materials) föreskrivs att godkännande skall ske av kolliprototyp för radioaktivt material. För en del kolliprototyper gäller att de endast behöver godkännas i ursprungslandet. Övriga länder som tillträtt de internationella transportbestämmelserna skall sedan acceptera godkännandet. Andra kolliprototyper, t. ex. samtliga för klyvbart material, skall godkännas av behörig myndighet i de länder som berörs av transporterna. Vid provning av kolliprototyp ställs i varje enskilt fall krav på emballagets hållfasthet med hänsyn till yttre skador och läckage samt till det radioaktiva – och i förekommande fall klyvbara – innehållet.

IAEA-rekommendationerna ligger till grund för de internationella transportreglerna ADR (den europeiska överenskommelsen om internationell vägtransport av farligt gods), RID (det internationella reglementet om befordran av farligt gods på järnväg), IMDG-koden (internationell kod för transport av farligt gods till sjöss) och DGR (bestämmelser för flygtransport av farligt gods).

Sjöfartsverket, statens järnvägar och luftfartsverket har i sina författningar tagit upp vad som beskrivs i de internationella transportreglementena att gälla för såväl internationell som nationell transport. Förutom den konventionella provningen av transportmedel sker provning av transportkolli för radioaktiva ämnen. Som behörig myndighet anger sjöfartsverket statens strålskyddsinstitut, medan staten järnvägar anger både statens kärnkraftinspektion och strålskyddsinstitut. Luftfartsverket är självt föreskrivande myndighet men anger att samråd skall ske med strålskyddsinstitutet.

I fråga om internationella vägtransporter företas provning med stöd av förordningen (1982:923) om transport av farligt gods, varigenom ADR:s föreskrifter gäller för svenskt vidkommande. Behöriga svenska myndigheter vad avser bl. a. godkännande av transportkollin är kärnkraftinspektionen och strålskyddsinstitutet.

Provningsen i transportsammanhang avser bl. a. hållfasthet och i vissa fall utformning beträffande enhetslastanordningar, behållare m. m. I fråga om industriemballage och emballage av typ A uppställs inga krav på godkännande av behörig myndighet.

För emballage av typ B krävs godkännande av tillsynsmyndigheterna. På sådant emballage ställs stränga krav på hållfasthet, mot brand och fall samt strålskärningsförmåga. Kärnkraftinspektionens krav på godkännande i fråga om kriticitetssäkerhet gäller alla typer av kollin för klyvbart material oavsett om kollina är svenska eller utländska. Godkänns säkerhetsredovisningen för emballaget med sitt innehåll utfärdas ett tidsbegränsat kolliprototypcertifikat, som utvisar att kollit uppfyller de fastställda kraven vad avser kriticitetssäkerhet. Certifikatet skall också ange det maximala innehållat av klyvbart material som får transporteras.

För vissa typer av B-kollin måste kolliprototypen godkännas av varje land som berörs av transporten, s. k. multilateralt godkännande. För transport av uran och plutonium skall kolliprototypen med avseende på kriticitetssäkerhet alltid godkännas av varje land som berörs av transporten. När dessa certifikat föreligger kan transport normalt ske efter anmälan till behörig myndighet utan att denna skall behöva övervaka varje enskild transport.

Vissa delar av provningsverksamheten vad avser mekanisk hållfasthet, brandprov etc. sker som officiell provning vid statens provningsanstalt. Det är dock kärnkraftinspektionen eller strålskyddsinstitutet som utfärdar certifikat för godkännande av en kolliprototyp. Om kollit tillhör någon av de nukleära säkerhetsklasserna utges certifikat för godkännande av kolliprototypen av kärnkraftinspektionen i samråd med strålskyddsinstitutet vad avser de strålskyddstekniska aspekterna. I övriga fall utges certifikatet för godkännande av kolliprototypen av strålskyddsinstitutet.

4.3.4 Fysiskt skydd

I samband med tillståndsprövningen för kärnkraftsanläggningar och andra anläggningar som avses i 2 § atomenergilagen prövas också frågor om det s. k. fysiska skyddet. Därmed avses skydd mot avsiktlig skadegörelse, sabotage, stöld och terroristhandlingar. Vid tillståndsprövningen föreskriver statens kärnkraftinspektion som villkor för tillstånd att anläggningen förses med tillfredsställande skydd i dessa avseenden. Syftet med villkoren är för det första att förhindra att obehöriga personer tilltvingar sig tillträde till anläggningen. För det andra är syftet, om tillträde trots allt sker, att anläggningen skall ha en sådan utformning att en mycket liten sannolikhet finns för att en inkräktare lyckas i sitt uppsåt. Skyddet består därför av en serie åtgärder såsom områdesskydd, tillträdesskydd, bevakning, sekretess samt byggnads- och systemtekniska åtgärder.

Utformningen av fysiskt skydd för transport av klyvbart material – varmed avses skydd av transportbehållare och innehåll mot angrepp ut-

ifrån — kompliceras av att olika materialtyper kräver ett differentierat skydd. Skyddet måste t. ex. vara olika för transport av höganrikat uran där strålningen är obetydlig och för material med mycket hög radioaktivitet. I praktiken tillämpas dock ett gemensamt grundskydd för all transport av klyvbart material, vilket sedan kompletteras med särskilda åtgärder anpassade för olika materialtyper. Ansvar för det fysiska skyddet vid transport inom svenskt jurisdiktionsområde åvilar vid import mottagaren och vid export avsändaren. Vid transport mellan anläggningar inom landet åvilar ansvaret avsändaren.

Skyddet syftar alltså till att försvåra eller i möjligaste mån förhindra att en illegal aktion skall kunna genomföras. Det sker bl. a. genom olika åtgärder såsom noggrann planering av transporten, alternativa vägval, samband o. d. samt genom åtgärder som försvårar tillgång till det klyvbara materialet, t. ex. genom mekaniska barriärer för materialets inneslutning. Inneslutningen kan utgöras antingen av emballaget eller av transportfordonet eller en kombination av båda.

För transporter av material som skulle kunna användas för tillverkning av kärnvapen är kraven om positionsrapportering m. m. avsevärt skärpta. Transportfordonet skall t. ex. vara speciellt konstruerat så att obehöriga inte utan att tillgripa extraordinära åtgärder kan få vare sig tillgång till materialet eller manövrera fordonet.

Vid transport av starkt radioaktivt material, t. ex. använt kärnbränsle, måste särskilda skyddsåtgärder sättas in för att förhindra sabotage.

Fysiskt skydd betraktas av praktiskt taget alla länder som en rent nationell angelägenhet, bl. a. beroende på att man inte vill sprida kännedom om vilket skydd man har. Vid internationella transporter måste därför särskilda försiktighetsåtgärder vidtas från den ansvariga myndighetens sida (i Sverige kärnkraftinspektionen) för att skyddet skall vara tillräckligt säkert under hela transporten. Speciella svårigheter möter härvid när transporten går på internationellt vatten eller i internationellt lutrum. För att lösa denna svårighet har ett antal länder inom ramen för IAEA:s verksamhet under drygt två år arbetat fram en konvention för internationella transporter av klyvbart material. Konventionen öppnades för undertecknande i mars 1980. Grundsyftet är att skapa förhållanden som gör det omöjligt att kapa en transport av klyvbart material.

Till det fysiska skyddet kan också hänföras beredskapsåtgärder för en eventuell olyckshändelse under transporten. Översiktligt innebär vidtagna beredskapsåtgärder att vid en inträffad händelse under landtransport skall kontakt tas med polis eller brandkår och under sjötransport med kustbevakningen. Efter preliminära åtgärder av dem skall kontakt tas med kärnkraftinspektionen och strålskyddsinstitutet eller med Studsvik Energiteknik AB. Är en olycka omfattande skall räddningsarbetet övertas av länsstyrelsen eller av en länsstyrelsen utsedd befattningshavare. Närmare råd och anvisningar lämnas därvid fortlöpande av strålskyddsinstitutet.

4.3.5 Beredskapsplanering

Ansvar för skyddsåtgärder utanför kärnkraftverk vid en kärnolycka åligger, som redovisas i avsnitt 4.2.3, länsstyrelsen i län med kärnkraftverk eller forskningsreaktor (länsstyrelserna i Uppsala, Sörmlands, Kalmar, Hallands och Malmöhus län). Dessa länsstyrelser har ansvar även för skyddsåtgärder utanför det egna länet, om regeringen inte föreskriver annat. I åliggandena ingår skyldighet att upprätta en organisationsplan för skydd av allmänheten mot radioaktivitet i samband med en olycka. Planen avser de åtgärder som i första hand brand- och polismyndigheter skall vidta vid larm om olycka. Vid planeringen skall också berörda kommuner ta del i enlighet med föreskrifter från regeringen. Planeringen av beredskapen mot kärnkraftsolyckor skall följas av de lokala säkerhetsnämnderna.

Vid respektive länsstyrelse finns en särskild befattningshavare, oftast försvarsdirektören, och ersättare för denne som skall kunna handla i länsstyrelsens ställe vid en olycka. Vissa skyddsåtgärder kan också utlösas från kärnkraftverket utan ingripande från länsstyrelsen. För genomförandet svarar en fältorganisation, som till en del träder i funktion automatiskt efter i förhand uppgjorda planer så snart larm går om en olycka som kan beröra allmänheten. Fältorganisationen utgörs främst av de lokala polisdistrikten, det kommunala brandväsendet samt kustbevakningen.

En rådgivande expertkommission finns sedan lång tid organiserad under namnet nämnden för frågor om beredskapen mot atomolyckor (beredskapsnämnden). I den ingår representanter för tillsynsmyndigheterna och ett flertal andra myndigheter. Beredskapsnämnden organiseras av statens strålskyddsinstitut.

Vid Studsvik Energiteknik AB finns också en beredskapsstyrka som dygnet runt kan transporteras med helikopter till en olycksplats för att göra indikerings- och saneringsarbete.

Ansvar för beredskapen inom kärnkraftverken, liksom för åtgärder inom verket vid ett haveri, vilar på anläggningsägaren. Denna beredskap regleras i huvudsak genom de koncessionsvillkor som meddelas för varje kärnkraftverk med stöd av atomenergilagen och genom detaljerade anvisning av statens kärnkraftinspektion.

Senast genom 1981 års riktlinjer för energipolitiken (prop. 1980/81: 90, bil. 2, JoU 1980/81: 24, rskr 1980/81: 274) och som antagits av riksdagen har översyn och komplettering gjorts vad avser den framtida beredskapen. Utgångspunkten för beredskapsplaneringen är att långtgående åtgärder måste vidtas vid kärnkraftverken för att förebygga olyckor och mildra deras konsekvenser. Samtidigt krävs en väl fungerande beredskap utanför kärnkraftverken för att i görligaste mån lindra omgivningskonsekvenserna om en olycka som medför utsläpp av radioaktiva ämnen skulle inträffa. Beredskapsplaneringen måste därvid i princip beakta alla typer av olyckor, alltifrån sådana med mycket obetydliga omgivningskonsekvenser till de största haverierna. Å andra sidan har angetts att det i dessa frågor, liksom

inom andra samhällsområden, inte är realistiskt att bygga upp beredskapsresurser så att full säkerhet garanteras i varje situation för varje enskild medborgare.

I området nära ett kärnkraftverk ställs med hänsyn till riskerna för högre strålningsnivåer och den kortare förvarningstiden större krav på detaljplanering av skyddsåtgärderna och på anordningar för att omgående varna och informera befolkningen. Till ledning för länsstyrelsernas beredskapsplanering skall, efter samråd med strålskyddsinstitutet, för kärnkraftverken i Barsebäck, Forsmark, Ringhals och Simpevarp gälla en inre beredskapszon och en zon för strålningsmätning (indikeringsson) enligt vad som närmare anges i förordningen (1981: 540) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Inom den inre beredskapszonen, som i princip har en utsträckning av minst 12 km och i allmänhet upp till 15 km, skall genomföras en mera detaljerad åtgärdsplanering för att exempelvis en snabb evakuering skall kunna genomföras efter beslut från fall till fall. Planeringen av indikeringssonen skall omfatta cirka 50 km och täcka det område inom vilket akuta livshotande skador kan tänkas uppkomma vid en mycket stor olycka. I planerna skall behandlas frågor om alarmering, information till allmänheten, utdelning av jodtabletter, utrymning, strålningsmätning och andra frågor av betydelse för beredskapen.

För forskningsreaktorn i Studsvik skall beredskapsplanen upprättas enligt föreskrifter som meddelas av strålskyddsinstitutet.

Vid mer omfattande olyckor inom landet förutses att alla samhällets resurser utnyttjas för att genomföra de skyddsåtgärder som behövs såväl inom som utom beredskapszonerna. Bl. a. förutsätts samordning med den civilförsvarsplanering som är genomförd främst inom större tätorter.

I länsstyrelsernas beredskapsplanering skall vidare vidtas åtgärder för en systematiserad utbildning av beslutsfattare, en ständigt fungerande personalberedskap och ett säkerställt telesamband. Särskilda åtgärder skall också vidtas för mätningar – indikering – av strålningsnivåer och därmed hälsoriskerna. Indikeringsorganisationen byggs i första hand upp med de kommunala brandförsvarens resurser.

För den sammanhållande, rådgivande funktionen gentemot länsstyrelsen i en olyckssituation svarar strålskyddsinstitutet och beredskapsnämnden mot atomolyckor. Personalberedskapen skall därvid samordnas med länsstyrelserna och expertis främst inom områdena radiofysik, meteorologi, befolkningsskydd och reaktorteknologi skall finnas tillgänglig med kort varsel.

Bilaga 5
De remitterade
förslagen

1 Förslag till

Lag om kärnteknisk verksamhet

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet. Därmed avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till landet av kärnämne eller kärnavfall,
4. utförsel ur landet av
 - a. kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilken sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningstänkts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne eller som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, om regeringen föreskriver det, och
 5. upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka utrustning eller material som avses i 4 c av den som inom riket tillverkar sådan utrustning eller sådant material, om regeringen föreskriver det.

2 § I denna lag avses med

1. *kärnteknisk anläggning*:
 - a. anläggning för utvinning av kärnenergi (kärnkraftsreaktor),
 - b. annan anläggning i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor,
 - c. anläggning för utvinning, framställning, hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnämne, och
 - d. anläggning för hantering, bearbetning, lagring eller förvaring av kärnavfall,
2. *kärnämne*:
 - a. uran, plutonium eller annat ämne som används eller kan användas för utvinning av kärnenergi (kärnbränsle) eller förening i vilken sådant ämne ingår,
 - b. torium eller annat ämne som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle eller förening i vilken sådant ämne ingår, och
 - c. använt kärnbränsle som inte har placerats i slutligt förvar,
3. *kärnavfall*:
 - a. använt kärnbränsle som har placerats i slutligt förvar,
 - b. radioaktivt ämne eller material som har bildats eller blivit radioaktivt förorenat i eller som har erhållits som avfall från en kärnteknisk anläggning, och
 - c. radioaktiva delar av en kärnteknisk anläggning som avvecklas.

Grundläggande bestämmelser

3 § Kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på ett sådant sätt att den uppfyller samhällets krav på säkerhet och på att de förpliktelser fullgörs som följer av överenskommelser som Sverige har ingått om att förhindra spridning av kärnvapen. Dessa krav tillgodoses genom prövning av frågor om tillstånd, genom villkor och föreskrifter och genom en fortlöpande tillsyn.

Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen (1958: 110).

4 § Vid kärnteknisk verksamhet skall vidtas de säkerhetsåtgärder som krävs för att

1. förebygga fel i eller felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annat som kan leda till en radiologisk olycka, och
2. förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall.

Tillståndsplikt m. m.

5 § För kärnteknisk verksamhet krävs tillstånd enligt denna lag. Frågor om tillstånd prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

6 § En kärnkraftsreaktor får inte utan tillstånd av regeringen första gången tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske.

Tillstånd lämnas endast om reaktorns innehavare har

1. visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd, och
2. företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

7 § Ett tillstånd får begränsas till att avse viss tid.

Tillståndsvillkor m. m.

8 § När ett tillstånd meddelas eller under ett tillstånds giltighetstid får uppställas sådana villkor som behövs med hänsyn till säkerheten.

9 § I fråga om anordningar för kärnteknisk verksamhet som är av betydelse från säkerhetssynpunkt får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om provning, kontroll eller besiktning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också meddela föreskrifter om avgifter för sådan provning, kontroll eller besiktning.

Allmänna skyldigheter för en innehavare av tillstånd

10 § Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för

1. att med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs upprätthålla säkerheten.

2. att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt, och

3. att på ett säkert sätt avveckla och riva anläggningar i vilka verksamheten inte längre skall bedrivas.

11 § Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall, utöver vad som sägs i 10 §, svara för att den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som behövs för att vad som föreskrivs i 10 § 2 och 3 skall kunna fullgöras.

12 § Den som innehar tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 10 § 2 och 3 och 11 §. Programmet skall dels innehålla en översikt över samtliga åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst sex år. Programmet skall med början år 1986 vart tredje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer för att granskas och utvärderas.

13 § I fråga om skyldighet för en reaktorinnehavare att svara för vissa kostnader som staten har och att erlægga en årlig avgift till staten finns bestämmelser i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

14 § Om ett tillstånd återkallas eller ett tillstånds giltighetstid går ut, kvarstår skyldigheterna för tillståndsinnehavaren enligt 10 § till dess de fullgjorts eller befrielse från dem medgivits. Befrielse kan medges av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Återkallelse av tillstånd m. m.

15 § Ett tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas av den som har meddelat tillståndet om

1. villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av 8 eller 9 § i något väsentligt avseende inte iakttas,

2. vad som har föreskrivits i 11 eller 12 § inte iakttas och det föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt, eller

3. det i annat fall föreligger synnerliga skäl från säkerhetssynpunkt.

Tillsyn

16 § Tillsynen över efterlevnaden av vad som föreskrivs i denna lag och av villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag utövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

17 § En tillståndsinnehavare skall på begäran av tillsynsmyndigheten

1. lämna myndigheten de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för tillsynens utövande, och

2. ge myndigheten tillträde till anläggning eller plats där kärnteknisk verksamhet bedrivs, i den omfattning som behövs för tillsynens utövande.

18 § Tillsynsmyndigheten får besluta om de åtgärder som behövs för att trygga efterlevnaden av denna lag eller av villkor eller föreskrifter som uppställts med stöd av lagen.

Offentlig insyn

19 § Den som innehar tillstånd att driva en kärnkraftsreaktor eller en anläggning för lagring, hantering eller förvaring av kärnavfall eller av kärnämne som inte skall användas på nytt är skyldig att ge lokal säkerhetsnämnd, som regeringen bestämmer, insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen.

20 § Insynen skall göra det möjligt för nämnden att inhämta information om det säkerhets- och strålskyddsarbete som har utförts eller planeras vid en anläggning som avses i 19 § och ställa samman material för att informera allmänheten om detta arbete.

21 § Tillståndsinnehavaren skall på begäran av nämnden

1. lämna nämnden upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnden ta del av tillgängliga handlingar, allt i den mån det behövs för att nämnden skall kunna fullgöra vad som anges i 20 §, och

2. ge nämnden tillträde till och förevisa anläggningar eller platser, om det behövs för att nämnden skall få innebörden av upplysningar eller handlingar som utlämnas enligt 1 belyst och tillträdet är förenligt med gällande säkerhetsföreskrifter.

Ansvarsbestämmelser m. m.

22 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som

1. utan tillstånd enligt 5 eller 6 § bedriver kärnteknisk verksamhet,

2. underlåter att iaktta villkor eller föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag, eller

3. åsidosätter föreskrifter om provning som meddelats med stöd av 9 §.

I fråga om olovlig införsel av kärnämne eller kärnavfall eller olovlig utförsel av kärnämne eller annat som avses i 1 § 4 eller försök därtill gäller lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

23 § Kärnämne eller kärnavfall som någon utan tillstånd enligt 5 § förvärvat, innehaft, överlåtitt, hanterat, bearbetat, transporterat eller annars tagit befattning med kan förklaras helt eller delvis förverkat, om det inte är uppenbart obilligt. Innehar han inte längre ämnet, får i stället värdet förklaras förverkat.

24 § Den som inte fullgör vad tillsynsmyndigheten begär eller beslutar med stöd av 17 eller 18 § eller vad den lokala säkerhetsnämnden begär med stöd av 21 § eller som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet lämnar myndigheten eller nämnden oriktiga uppgifter, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

25 § Den som inte följer vad som föreskrivs i 10–12 § eller med stöd av denna lag uppställda villkor eller föreskrifter eller att efterkomma vad tillsynsmyndigheten har begärt eller beslutat med stöd av 17 eller 18 §, får av myndigheten föreläggas vite.

26 § Brott som avses i 22 § första stycket eller 24 § får åtalas av allmän åklagare endast om det anmäls till åtal av tillsynsmyndigheten.

27 § Beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag får överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

28 § Beslut av en lokal säkerhetsnämnd om begäran enligt 21 § får överklagas hos länsrätten genom besvär.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

2. Genom denna lag upphävs lagen (1956:306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), lagen (1977:140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., lagen (1979:335) om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle och lagen (1980:1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken.

Bestämmelserna i 4 § lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. och 2 § lagen om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle skall fortfarande gälla intill utgången av år 1989.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4. Tillstånd samt villkor och föreskrifter som har meddelats med stöd av atomenergilagen skall anses ha meddelats enligt motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

5. I mål eller ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av den nya lagen tillämpas äldre bestämmelser. Ansökan om tillstånd enligt lagen om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m., som har getts in men inte avgjorts före lagens ikraftträdande, skall dock prövas enligt 6 § i den nya lagen.

6. Bestämmelserna i 12 § gäller inte i fråga om en kärnkraftsreaktor för vilken tillståndet före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid under den tid som begränsningen gäller. Innehavare av sådan reaktor kan dock under tillståndets giltighetstid hos regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anmäla att han åtar sig att fullgöra vad som föreskrivs i 12 §. Den bestämmelsen gäller i så fall från och med dagen för anmälan.

2 Förslag till

Lag om ändring i strålskyddslagen (1958:110)

Häri genom föreskrivs att 1, 2, 5 och 6 §§ strålskyddslagen (1958:110) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Med radiologiskt arbete förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *anläggning för utvinning av atomenergi*.

Med radiologiskt arbete förstås i denna lag arbete med radioaktivt ämne, arbete vari brukas röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, avsedd att utsända joniserande strålning, och arbete vid *kärnteknisk anläggning*.

Med joniserande strålning avses i lagen strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning.

Om det är påkallat från strålskyddssynpunkt, får regeringen föreskriva att vad som i lagen sägs om teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning eller om radiologiskt arbete skall gälla helt eller delvis även teknisk anordning av visst slag som är avsedd att utsända icke-joniserande strålning respektive arbete vari användes sådan anordning. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet att meddela föreskrifter som nu har sagts.

2 §²

Radiologiskt arbete må ej bedrivas utan tillstånd av myndighet som regeringen bestämmer (strålskyddsmyndigheten). Ej heller må någon utan tillstånd av strålskyddsmyndigheten innehava röntgenutrustning eller annan teknisk anordning avsedd att utsända joniserande strålning, idka handel med radioaktivt ämne eller eljest till riket införa eller här förvärva, innehava eller överlåta sådant ämne.

Den som ej innehar sådant tillstånd må ej utan medgivande av strålskyddsmyndigheten taga hand om oförtullat radioaktivt ämne på sätt som avses i 3 § andra stycket tullagen (1973:670). I övrigt gäller lagen (1973:980) om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor, m. m.

Tillstånd må meddelas för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag.

Avlider någon som innehar tillstånd enligt denna lag, vare tillståndet likväl, såvitt angår rätt att innehava radioaktivt ämne eller röntgenutrustning eller annan teknisk anordning, gällande för dödsboet intill tre månader från dödsfallet.

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för vad som omfattas av tillstånd enligt *atomenergilagen*

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej för vad som omfattas av tillstånd enligt *lagen (1000:000) om*

¹ Senaste lydelse 1976:245.

² Senaste lydelse 1981:291.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

(1956:306) om icke annat föreskrives i tillståndet.

kärnteknisk verksamhet om icke annat föreskrives i tillståndet.

I fråga om prövningen av frågor om tillstånd till radiologiskt arbete, avseende tillverkning av radioaktiva läkemedel, eller till handel med eller införsel av sådana läkemedel finns också föreskrifter i lagen (1981: 289) om radioaktiva läkemedel.

5 §³

Vid meddelande av tillstånd skall strålskyddsmyndigheten stadga de villkor och övriga föreskrifter som finnas erforderliga ur strålskyddssynpunkt. Myndigheten må ock senare, när det finnes påkallat, stadga nya eller ändrade villkor eller föreskrifter.

Meddelas tillstånd enligt 2 § tredje stycket, äger strålskyddsmyndigheten föreskriva skyldighet att göra anmälan om förvärv av anordning eller ämne som avses med tillståndet.

När tillstånd beviljats enligt *atomenergilagen*, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

När tillstånd beviljats enligt *lagen (1000:000) om kärnteknisk verksamhet*, äger strålskyddsmyndigheten meddela de särskilda föreskrifter som, utöver de för tillståndet gällande villkoren, erfordras för strålskyddet. Avser tillståndet anläggning som i nämnda lag sägs, skall dock fråga om föreskrift, som angår annat än den normala driften eller som kan i avsevärd mån påverka utformningen av eller driften vid anläggningen, underställas regeringens prövning.

6 §

Ej må någon som innehar tillstånd enligt denna lag utan strålskyddsmyndighetens medgivande bruka annan lokal eller i 2 § avsedd anordning, annat radioaktivt ämne eller större mängd av sådant ämne än som angivits i tillståndet eller väsentligt ändrad lokal eller anordning eller eljest utnyttja tillståndet på annat sätt, i större omfattning eller under andra förhållanden än tillståndet avser.

Den som innehar tillstånd enligt *atomenergilagen* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Den som innehar tillstånd enligt *lagen (1000:000) om kärnteknisk verksamhet* må ej heller utan strålskyddsmyndighetens medgivande vidtaga ändring med avseende å förhållande, varom myndigheten meddelat föreskrift enligt 5 § tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

³ Senaste lydelse 1976: 245.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

Härigenom föreskrivs att 1–3, 5 och 6 §§ lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som har tillstånd enligt atomenergilagen (1956:306) att inneha eller driva en kärnreaktor för kraftproduktion (reaktorinnehavaren) skall svara för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt,

2. reaktoranläggningen avvecklas och rivs på ett säkert sätt och

3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

Föreslagen lydelse

1 §

Av bestämmelserna i 10 och 11 §§ lagen (2000:000) om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara för kostnaderna för att

1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt,

2. reaktoranläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt och

2 §

Utöver de kostnader som följer av reaktorinnehavarens skyldighet enligt 1 § svarar han även för de kostnader som staten har för att

Utöver vad som anges i 1 § svarar reaktorinnehavaren även för de kostnader som staten har för att

1. komplettera forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i 1 § 3,

2. pröva frågor som avses i 5 § andra stycket eller 10 § och

3. övervaka och kontrollera slutförvar.

3 §

Reaktorinnehavaren skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta en plan för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 1 §. Planen skall dels innehålla en översikt över samtliga de åtgärder som kan bli behövliga, dels närmare ange de åtgärder som avses bli vidtagna inom en tidrymd

Reaktorinnehavaren skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta en beräkning över de kostnader som behövs för de åtgärder som anges i 1 §. I de beräknade kostnaderna skall ingå dels en uppskattning av kostnaderna för samtliga de åtgärder som kan bli behövliga, dels kostnaderna för de åtgärder som

Nuvarande lydelse

om minst *fem* år. *Planen* skall årligen ses över.

Planen skall varje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Föreslagen lydelse

avses bli vidtagna inom en tidrymd om minst *tre* år. *Kostnadsberäkningen* skall årligen ses över.

Kostnadsberäkningen skall varje år insändas till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

5 §

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som *följer med reaktorinnehavarens skyldighet enligt 1 § och de kostnader som avses i 2 §* skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlagga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

För att säkerställa att medel finns tillgängliga för att betala de kostnader som *avses i 1 och 2 §§* skall reaktorinnehavaren årligen, så länge reaktorn är i drift, erlagga en avgift till staten. Såvitt angår kostnaderna för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle skall skyldigheten att betala avgift avse de kostnader som är förenade med bränslet sedan detta har förts bort från reaktoranläggningen. Avgiften utgår i förhållande till den från reaktoranläggningen levererade energin.

Avgiftens storlek fastställs årligen för nästföljande kalenderår av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den årliga avgiften skall bestämmas så att de sammanlagda avgiftsbeloppen som erläggs under reaktorns drifttid täcker de kostnader som avses i första stycket.

6 §

Den årliga avgiften bestäms med ledning av de *planer* som avses i 3 och 4 §§ och med hänsyn till de beräknade utgifterna för åtgärder som avses i 1 och 2 §§. I fråga om åtgärder som avses i 1 § skall härvid beaktas tidigare vidtagna åtgärder för omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, reaktoranläggningens beskaffenhet och övriga omständigheter som kan påverka avgiftsberäkningen.

Den årliga avgiften bestäms med ledning av *den kostnadsberäkning och plan* som avses i 3 och 4 §§ och med hänsyn till de beräknade utgifterna för åtgärder som avses i 1 och 2 §§. I fråga om åtgärder som avses i 1 § skall härvid beaktas tidigare vidtagna åtgärder för omhändertagande av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta, reaktoranläggningens beskaffenhet och övriga omständigheter som kan påverka avgiftsberäkningen.

Om uppgifter saknas eller är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för avgiftsberäkningen, bestäms avgiften till skäligt belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

I fråga om en kärnkraftsreaktor för vilken tillståndet före lagens ikraftträdande har begränsats till att avse viss tid gäller 3 § i dess äldre lydelse under den tid som begränsningen gäller till dess innehavaren av reaktorn enligt punkten 6 övergångsbestämmelserna till lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet har anmält att han åtar sig att fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i 12 § i den lagen.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om rätt att förvärva eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som användes som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi, finns bestämmelser i atomenergilagen (1956: 306).

Föreslagen lydelse

13 §

I fråga om rätt att förvärva, inneha eller på annat sätt taga befattning med uran eller annat ämne, som utgör kärnämne enligt 2 § lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet, finns bestämmelser i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

5 Förslag till

Lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 18 § sekretesslagen (1980: 100)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats på grund av föreskrift i särskild lagstiftning om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag

Föreslagen lydelse

8 kap.

18 §

Sekretess gäller för sådan uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden som har lämnats på grund av föreskrift i lagen (0000:000) om kärnteknisk verksamhet beträffande offentlig insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid vissa kärntekniska anläggningar, om det kan antas att den enskilde lider skada

¹ Lagen omtryckt 1982: 1106.

Nuvarande lydelse

från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.

Föreslagen lydelse

om uppgiften röjs. Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1983-10-25

Närvarande: justitierådet Höglund, regeringsrådet Wahlgren, justitierådet Rydin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 15 september 1983 har regeringen på hemställan av statsrådet Dahl beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om kärnteknisk verksamhet,
2. lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
3. lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter,
5. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Staffan Laurén.

Under ärendets behandling har den 19 oktober 1983 till lagrådet inkommit en skrift från Svenska naturskyddsföreningen jämte därvid fogad promemoria rörande det till grund för förslagen liggande kommittébetänkandet.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet*Allmänt*

Lagstiftningen på kärnenergiområdet omfattar ett stort antal lagar och andra författningar. Den kan indelas i tre ämnesområden, nämligen dels bestämmelser om innehav av kärntekniska anläggning och kärnämnen m. m. samt om hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle, dels bestämmelser om beredskap i händelse av olycka i kärnanläggning, dels slutligen bestämmelser om skadeståndsansvar. Det nu remitterade förslaget innebär att alla lagbestämmelser som gäller det förstnämnda ämnesområdet sammanförs i en och samma lag, benämnd lag om kärnteknisk verksamhet. Den skall ersätta atomenergilagen (1956: 306), den s. k. villkorslagen (1977: 140), lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken samt lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. till den del denna innehåller bestämmelser om reaktorinnehavares ansvar för kärnbränslehanteringens slutsteg. En annan viktig lag på området, strålskyddslagen (1958: 110), som reglerar skyddet mot joniserande strålning, kvarstår i sak oförändrad.

Den föreslagna lagen är avsedd som en säkerhetslag, speciellt inriktad på att tillgodose kraven på säkerhet vid verksamhet på kärnenergiområdet. Genom krav på tillsyn över och insyn i sådan verksamhet tillvaratas intresset av säkerhet. Detta lagens huvudsyfte följer av den inriktning en lagstiftning på området måste få efter 1980 års riksdagsbeslut om kärnkraftens vidare utnyttjande och avveckling, vilket innebär att den sista reaktorn skall stängas senast år 2010. Lagstiftningen får nu helt inriktas på säkerheten och strålskyddet i verksamheten. Därvid gäller det att uppmärksamma inte bara den återstående tid under vilken kärnkraftsreaktorer kommer att vara i drift utan också tiden därefter, då använt kärnbränsle och annat radioaktivt avfall från anläggningarna skall tas om hand. Som framgår av remissprotokollet ges också ökad tyngd åt säkerhetsfrågorna i samband med hanteringen och slutförvaringen av kärnavfallet.

Det remitterades förslaget grundar sig på utredning och förslag som lagts fram av den år 1979 tillsatta atomlagstiftningskommittén i betänkandet (SOU 1983:9) "Lagstiftningen på kärnenergiområdet". Den omfattning och inriktning det remitterade förslaget fått överensstämmer med kommitténs förslag och har under remissbehandlingen av detta vunnit nära nog enhälligt gillande. Lagrådet vill tillstyrka att lagförslaget i dessa sina huvuddrag genomförs.

Tyngdpunkten i förslaget är säkerhetskravet. Detta har också ägnats stort utrymme i remissprotokollet. I nämnda krav ligger i korthet, för att tala med remissprotokollet, de tekniska säkerhetsåtgärder som behöver vidtas för skydd mot utsläpp av radioaktiva ämnen till följd av olycka eller fel eller liknande. Något objektivt mått på den säkerhet och de åtgärder som kan anses böra krävas i olika hänseenden finns dock inte att anknyta till i själva lagtexten. Man får hålla sig till de rön den vetenskapliga forskningen hittills gjort och de resultat en fortsatt forskning kan ge. Lagförslaget fäster också största vikt vid fortsatt forskning på området och ålägger varje reaktorinnehavare att svara för att sådan forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som är erforderlig för att det kärnavfall som uppkommer i verksamheten skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt och att anläggningen likaså skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt. I detta åliggande ingår skyldighet för samtliga reaktorinnehavare att, som det heter i förslaget, i samråd upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för forsknings- och utvecklingsverksamheten, vilket program med början år 1986 skall vart tredje år granskas och utvärderas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Utvecklingen på området förväntas sålunda gå vidare. Under förhandenvarande förhållanden är tydligt att en lag i ämnet inte kan närmare ange måttet på den säkerhet som bör krävas.

I den föreslagna lagen kommer säkerhetskravet till uttryck på flera håll. Efter två inledande paragrafer med definitioner följer som grundläggande bestämmelse, i 3 §, att kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på sådant

sätt att den uppfyller samhällets krav på säkerhet. Som ytterligare grundbestämmelse upptas, i 4 §, föreskriften att vid kärnteknisk verksamhet de säkerhetsåtgärder skall vidtas som krävs dels för att förebygga fel i eller felaktig funktion hos utrustning, felaktigt handlande eller annat som kan leda till en radiologisk olycka, dels för att förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall. Även i andra paragrafer kommer säkerhetstanken till uttryck, såsom i 10 § där tillståndshavare åläggs att svara för de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten, för att på ett säkert sätt hantera och slutförvara kärnavfall eller kärnämne som inte används på nytt samt för att på ett säkert sätt avveckla och riva anläggningar i vilka verksamheten inte längre skall bedrivas. Liknande krav på säkerhet uppställs för s. k. laddningstillstånd enligt 6 §.

Den säkerhetsstandard som förslaget uppställer synes vara den som kommer till uttryck i 3 §, nämligen att verksamheten skall uppfylla "samhällets krav på säkerhet". Vad som närmare avses med detta uttryck är emellertid inte så lätt att utläsa. Enligt remissprotokollet åsyftas de nyss återgivna säkerhetsåtgärderna enligt 4 §. Av remissprotokollet framgår vidare att intresset av säkerhet tillvaratas genom krav på tillstånd samt genom villkor och föreskrifter för verksamheten och genom att verksamheten står under fortlöpande kontroll och tillsyn. Detta tyder på att säkerhetsstandarden är den som bestäms av tillstånds- och tillsynsmyndigheter, i främsta rummet regeringen. En antydning därom ges också i själva paragrafen, där det sägs att däri uppställda krav tillgodoses genom prövning av frågor om tillstånd, genom villkor och föreskrifter samt genom en fortlöpande tillsyn. Men klart är det inte. "Samhällets krav" kan betyda mycket. Inte bara myndigheters uppfattning kan räknas hit, utan även uppfattningar hos folket i stort eller i en landsända eller kommun eller hos en opinionsgrupp kan omfattas. Särskilt befolkningen på orten där en kärnteknisk anläggning är belägen kan göra anspråk på att dess uppfattning utgör samhällets krav på säkerhet vid anläggningens drift. Det föreslagna uttrycket är både oklart och mångtydigt, vilket gör det mindre användbart i lagtext. I remissprotokollet framhålls, att säkerhetsarbetet syftar till att säkerheten på det kärntekniska området skall hållas på en så hög nivå som det är praktiskt möjligt. Och när det gäller det använda kärnbränslets omhändertagande och slutförvaring bör, sägs det, i lagen klargöras att ytterst stränga krav på säkerhet och strålskydd måste ställas. Att med ett både enkelt och entydigt uttryck i lagtext träffa vad som åsyftas är inte lätt. Det mest talande uttrycket i sammanhanget synes vara ordet säkerhet kort och gott, taget i den betydelse det har enligt vad som utvecklas i remissprotokollet. Innebörden får också sin närmare bestämning i den följande 4 §. Lagrådet förordar att säkerhetskravet i den grundläggande bestämmelsen i 3 § helt enkelt uttrycks så, att kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses. En sådan bestämmelse riktar sig till både dem som bedriver verksamheten och dem som utövar

tillsyn över verksamheten i form av tillståndsgivning och annan kontrollverksamhet.

Enligt vad som anförs i remissprotokollet får bestämmelsen sin närmare innebörd angiven i 4 §. Genom en redaktionell ändring av denna paragraf kan samhörigheten mellan 3 och 4 §§ framhävas bättre och 4 § klarare få framträda som en närmare bestämning av säkerhetskravet i 3 §. Lagrådet förordar sålunda att det i 4 § anges att säkerheten vid kärnteknisk verksamhet skall upprätthållas genom att de åtgärder vidtas som krävs för att förebygga fel och förhindra olovlig befattning enligt vad som vidare sägs i punkterna 1 och 2. Därmed torde vinnas en nöjaktig bestämning i de båda grundläggande paragraferna av det säkerhetskrav lagen ställer.

Utöver berörda krav på åtgärder och forskning för att tillgodose säkerheten innefattar den föreslagna lagen i allt väsentligt en reglering i överensstämmelse med de lagar den är avsedd att ersätta. Vissa nyheter föreslås. Bl. a. vidgas de lokala säkerhetsnämndernas insyn i kärnkraftverkens verksamhet. Förslaget innebär också en skärpning av lagstiftningen för att hindra spridningen av kärnvapen. Det tillståndstvång som nu gäller för utförelse av material och utrustning på kärnenergiområdet vidgas. Även tillverkningsrätt för utrustning och material, s. k. teknologiöverföring, blir föremål för tillståndstvång.

En fråga som behandlas i remissprotokollet men som inte föranlett någon bestämmelse i lagförslaget är den om ersättning till innehavare av kärnkraftsanläggning i vissa situationer. Frågan gäller främst ersättning till reaktorinnehavare eller annan tillståndshavare för förlust till följd av att tillståndet återkallas eller, efter annat ingripande, inte kan utnyttjas fullt ut. Spörsmål om ersättning kan uppstå också ifall laddningstillstånd enligt 6 § i förslaget vägras. Vidare kan ersättningsfrågor föranledas av att all reaktordrift måste upphöra vid utgången av år 2010. Inte för något av fallen har en regel om ersättning ansetts böra tas upp i lagen.

Den nu gällande atomenergilagen innehåller inte heller någon regel i ämnet, men villkorslagen har en ersättningsregel för sitt tillämpningsområde. Frågan berördes under förarbetena till atomenergilagen och det förutsågs, att återkallelse av ett tillstånd eller uppställande av nya villkor kunde medföra olägenheter för den enskilde. Någon generell regel om ersättning för de förluster som i sådana fall kunde uppstå ansågs likväl inte böra uppställas. Det ansågs dock att, om det i något fall skulle framstå som uppenbart obilligt att ersättning inte lämnades, detta fick bli föremål för särskild prövning (prop. 1956: 178 s. 28). Villkorslagens ersättningsregel innebär att, om laddningstillstånd vägras eller villkorslagen i annat fall föranleder att tillstånd enligt atomenergilagen inte längre kan utnyttjas, ersättning av staten utgår för förlust till följd av åtgärd som reaktorinnehavaren med anledning av tillståndet har vidtagit före villkorslagens ikraftträdande (4 §).

Ersättningsfrågan befinner sig i ett annat läge nu än vid atomenergilagen 15 Riksdagen 1983/84. I saml. Nr 60

gens tillkomst. Å ena sidan kan sägas att frågan kan bli särskilt aktuell när det numera står klart att all verksamhet på kärnenergiområdet måste avvecklas. Å den andra har frågan endast begränsad räckvidd med hänsyn till att flera reaktorer än de nu befintliga inte kommer att uppföras. Vidare får frågan nu ses i belysning av den år 1972 införda skadeståndslagen (1972: 207, omtryckt 1975: 404).

Förslagets ståndpunkt, att återkallelse av tillstånd eller annat ingrepp i verksamheten inte utgör skäl till en särskild ersättningsregel, vilar på tanken att återkallelse eller annat ingrepp inte kommer i fråga annat än när säkerhets- eller strålskyddsskäl ger anledning till det och att någon ersättningsrätt inte kan föreligga när kraven på säkerhet blivit åsidosatta. I remissprotokollet lämnas dock öppet hur frågan skall lösas i fall då ingreppet förestavats av andra skäl. Atomlagstiftningskommittén ansåg att grund för ersättning kunde uppkomma i sådant fall men menade att frågan om ersättning i sådana "mera exceptionella situationer" borde bli föremål för särskild prövning av domstol och avgöras med utgångspunkt i allmänna rättsprinciper. Under remissbehandlingen av kommitténs förslag höjdes vissa röster, bl. a. från kraftindustrins sida, för en lagregel i ämnet. Lagrådet vill i anslutning härtil anföra följande.

Det remitterade lagförslaget innehåller en särskild bestämmelse om i vilka fall ett tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet kan återkallas (15 §). Innebörden av bestämmelsen är i huvudsak att återkallelse kan ske, när det föranleds av säkerhetsskäl. Beslut om återkallelse meddelas av tillståndsgivaren, dvs. i regel regeringen. Om i ett sådant fall som avses i bestämmelsen regeringen återkallar ett meddelat tillstånd, torde tillståndshavaren inte vara berättigad till ersättning för förluster till följd av återkallelsen. Detsamma gäller när förlust åsamkas honom genom att tillsynsmyndighet ingriper av säkerhetsskäl, t. ex. med krav på att driften skall avbrytas.

Den som fått sitt tillstånd återkallat eller tillfogats annat avbräck i driften kan emellertid mena att förutsättningar saknats för ingripandet och att detta alltså betingats av annat än säkerhetsskäl. Han kan då vilja göra gällande rätt till ersättning av staten under påstående, att regeringen eller annan myndighet gjort sig skyldig till fel eller försummelse vid sin myndighetsutövning. I sådant fall kommer tillämpning av 3 kap. 2 § skadeståndslagen i fråga.

Utrymmet för talan om ersättning enligt skadeståndslagen med anledning av beslut av regeringen är dock mycket begränsat. I princip får sådan talan inte föras. Enligt 3 kap. 7 § får nämligen talan föras endast om regeringens beslut har upphävts eller ändrats. Att så sker är dock föga sannolikt. Bortsett från det fall att regeringen själv ändrar sitt beslut kan det komma i fråga endast genom extraordinärt rättsmedel (se ang. resning 11 kap. 11 § regeringsformen).

Även vid ingripande av tillsynsmyndighet är möjligheterna till ersättning

enligt skadeståndslagen begränsade. Den skadelidande måste enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen i första hand söka rättelse i tillsynsmyndighetens beslut genom att fullfölja talan däremot i föreskriven ordning eller genom särskilt rättsmedel, t. ex. resning. Både enligt förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet (27 §) och enligt strålskyddslagen (29 §) skall talan mot beslut av tillsynsmyndighet i hithörande frågor föras hos regeringen genom besvär. Men om beslutet inte upphävs eller ändras av regeringen eller – i fall av resning – av regeringsrätten, föreligger enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen ingen rätt till ersättning med anledning av tillsynsmyndighetens beslut.

I vilken mån tillståndshavaren kan med framgång göra gällande rätt till ersättning vid sidan av skadeståndslagen är ytterst osäkert. Som framgått uttalades under förarbetena till atomenergilagen att, om det skulle framstå som uppenbart obilligt att ersättning inte lämnades, saken fick bli föremål för särskild prövning. Uttalanden av liknande innebörd har gjorts av atomlagstiftningskommittén i förevarande lagstiftningsärende. Vad som närmare åsyftas framgår dock inte. För den händelse ett avtalsförhållande i något fall skulle kunna tänkas föreligga gäller inte de förut berörda inskränkningarna i rätten att föra ersättningsfrågan under domstols prövning. Staten lär också ha möjlighet att eljest medverka till lösning av uppkommande ersättningsfrågor.

En reglering av ersättningsfrågan i den föreslagna lagen skulle tydligen få ta sikte på en lösning utanför skadeståndslagens tillämpningsområde. Härför skulle krävas en särskild utredning. Det praktiska behovet av en lagreglering förefaller begränsat. Enligt lagrådets mening måste det godtas att lagförslaget saknar särskild ersättningsregel för nu berörda fall.

När det gäller den särskilda frågan om ersättning till följd av vägrat laddningstillstånd bryter det remitterade förslaget med villkorslagen, som enligt vad förut nämnts har en regel i ämnet. Förhållandena är emellertid som redan antytts andra nu än vid villkorslagens tillkomst. Dessutom är frågan av endast ringa omfattning. Även frågan om ersättning med anledning av att all reaktordrift skall upphöra år 2010 har begränsad räckvidd. Behov av en ersättningsregel i nu nämnda hänseenden torde, i enlighet med vad föredragande statsrådet anför, inte föreligga.

Lagrådet tillstyrker att en ny lag i ämnet av det innehåll som det remitterade förslaget fått genomförs. När det gäller bestämmelsernas närmare utformning har lagrådet funnit anledning till vissa erinringar som tas upp i det följande vid de särskilda paragraferna.

1 §

I denna paragraf anges den föreslagna lagen gälla kärnteknisk verksamhet. Därefter följer under fem särskilda punkter en uppräknig av vad som avses med kärnteknisk verksamhet.

Punkten 5 avser s. k. teknologiöverföring och innebär en nyhet. Den har

utformats efter mönster av motsvarande regel i lagen (1982: 513) om förbud mot utförelse av krigsmateriel, m. m. Där i föreskrivs att den som inom riket tillverkar krigsmateriel inte får utan tillstånd av regeringen upplåta eller överlåta rätt att utom riket tillverka sådan materiel (2 §). Tillståndstvånget enligt punkt 5 i den föreslagna lagen riktar sig på motsvarande sätt mot den som inom riket tillverkar sådan utrustning eller sådant material som är i fråga. Enligt lagrådets mening innebär detta en onödig begränsning av bestämmelsens tillämpningsområde. Bestämmelsen träffar sålunda t. ex. inte den som innehar tillverkningsrätt utan att själv utnyttja den genom egen tillverkning. Även om den praktiska betydelsen av bestämmelsen enligt vad som antyds i remissprotokollet inte är så stor, bör den inte lämna onödiga luckor som lätt möjliggör kringgående. Lagrådet föreslår därför en omformulering av punkt 5 sålunda att den avsedda tillverkningsrätten kommer att omfatta sådan utrustning eller sådant material som avses i 4 c och som tillverkas inom riket.

3 §

Som anförts inledningsvis förordar lagrådet att det allmänna säkerhetskrav som skall komma till uttryck i förevarande grundregel anges genom uttrycket "kraven på säkerhet". Enligt det remitterade förslaget ställs i paragrafen också krav på att de förpliktelser fullgörs som Sverige åtagit sig genom överenskommelser om att förhindra spridning av kärnvapen. De båda kraven synes kunna förenas i en lydelse som anger, att kärnteknisk verksamhet skall bedrivas på sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses och de förpliktelser uppfylls som följer av Sveriges överenskommelser i syfte att förhindra spridning av kärnvapen.

Enligt en andra mening i första stycket i det remitterade förslaget tillgodoses nämnda krav genom prövning av frågor om tillstånd, genom villkor och föreskrifter och genom en fortlöpande tillsyn. Det vill synas som om denna mening förtar en del av innebörden i den föregående meningen, i det att den ger intryck av att ansvaret läggs uteslutande på tillstånds- och tillsynsmyndigheter. Men även den som bedriver kärnteknisk verksamhet bör känna sitt ansvar enligt paragrafen. Meningen behövs inte vid sidan av följande bestämmelser om tillståndstvång och kontroll. På grund av det anförda föreslår lagrådet att meningen får utgå.

Kvar i paragrafen utöver de båda grundläggande kraven blir den i andra stycket gjorda erinringen om strålskyddslagen. För att om möjligt ge litet större tyngd åt denna viktiga sida av den kärntekniska verksamheten synes den redaktionella jämkningen böra göras att det i andra stycket sägs att i fråga om strålskydd vid kärnteknisk verksamhet gäller strålskyddslagen (1958: 110).

4 §

Denna paragraf anger allmänt vilka säkerhetsåtgärder som skall vidtas vid kärnteknisk verksamhet. I 10 § återfinns föreskrifter om vem som skall svara för att de erforderliga säkerhetsåtgärderna vidtas. Som redan anförts i det allmänna avsnittet skulle förevarande paragrafs karaktär av grundläggande bestämmelse och komplement till 3 § komma bättre till uttryck, om i paragrafens inledning – i stället för den i remissen föreslagna lydelsen – fastslås att säkerheten vid kärnteknisk verksamhet skall upprätthållas genom att de åtgärder vidtas som krävs för att etc. Genom en sådan teknik undviks också en delvis dubbel reglering i 4 § och 10 § 1 i det remitterade förslaget. Lagrådet återkommer till frågan vid 10 §.

I punkt 1 i 4 § anges säkerhetsåtgärder som avser själva verksamheten – vad man skulle kunna kalla inre säkerhetsåtgärder. Punkten 2 tar sikte på yttre störningar. Enligt motiven är det meningen att åtgärder skall vidtas bl. a. för skydd av anläggningar och transporter mot yttre påverkan, såsom obehörigt intrång, hot, sabotage o. d. (fysiskt skydd). Att regleringen omfattar sådana åtgärder sägs följa av det i punkt 2 använda uttrycket befattning med kärnämne eller kärnavfall. Motivuttalandet har emellertid knappast täckning i lagtexten. För att den avsedda innebörden av regleringen skall komma till klart uttryck bör i sistnämnda punkt anges att den avser de säkerhetsåtgärder som krävs för att förhindra olovlig befattning med kärnämne eller kärnavfall eller annat obehörigt intrång i verksamheten.

5 §

I remissprotokollet anges att paragrafen liksom dess motsvarigheter i atomenergilagen (1–3 §§) ger regeringen möjlighet att i förordning meddela generella tillstånd.

Ordet "tillstånd" leder emellertid tanken till det särskilda fallet. Om tillstånd anses kunna lämnas generellt, när vissa närmare angivna förutsättningar är för handen, dvs. genom normbeslut, bör detta komma till uttryck i lagen. Att märka är också att – i motsats till regleringen i strålskyddslagen (2 § tredje stycket) – remissprotokollet inte förutsätter att generellt tillstånd skall kunna lämnas av tillsynsmyndigheten. Även detta bör framgå av lagtexten, så att gränserna för delegationen av normgivningsrätten blir klara. Remissprotokollet ger inte tillräcklig ledning för hur en bestämmelse närmare bör utformas. En förebild för utformningen kan motsvarande bestämmelse i 2 § tredje stycket strålskyddslagen utgöra. För den händelse en regel anses kunna utformas efter mönster av nämnda bestämmelse kunde tillägget få det innehållet att regeringen kan för viss yrkesgrupp eller för vissa inrättningar, institutioner eller företag meddela tillstånd till kärnteknisk verksamhet, som omfattar endast små mängder kärnämne och sker i undervisnings- eller forskningssyfte eller för medicinska, industriella eller kommersiella ändamål.

6 §

Paragrafen motsvarar närmast den s. k. villkorlagen och föreskriver att en kärnkraftsreaktor inte får utan tillstånd av regeringen första gången tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske. Vidare uppställer paragrafen vissa krav för sådant tillstånd.

Innebörden av paragrafen är att den som har tillstånd enligt 5 § i förslaget behöver tillstånd även enligt förevarande paragraf för att få ladda en kärnkraftsreaktor, s. k. laddningstillstånd. Lagrådet förordar att paragrafen förtydligas på denna punkt, så att det klart framgår att det är fråga om ett särskild tillstånd utöver tillståndet enligt 5 §. I kommitténs förslag har använts benämningen särskilt tillstånd. Denna benämning har enligt remissprotokollet undvikits i det remitterade förslaget därför att den används om sådana tillstånd som lämnas av olika myndigheter vid sidan av koncessionstillståndet enligt 5 §. Enligt lagrådets mening bör detta inte hindra ett förtydligande som här klargör att fråga är om ett särskilt tillstånd av regeringen. I enlighet härmed förordar lagrådet den redaktionella ändringen av paragrafens första stycke att däri anges att det utöver tillstånd enligt 5 § krävs särskilt tillstånd av regeringen för att en kärnkraftsreaktor första gången skall få tillföras kärnämne så att en självunderhållande kärnreaktion kan ske. Beteckningen "särskilt tillstånd" utesluter inte att på tillståndet blir tillämpligt vad som i den föreslagna lagen sägs i det följande om "tillstånd", t. ex. 8 §.

I paragrafens andra stycke anges villkoren för laddningstillstånd i två punkter. Båda tar sikte på en säker hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta. Uttrycket "använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta" svarar emellertid inte mot de definitioner som givits i 1 och 2 §§. Det synes ha tillkommit i anslutning till ordalagen i 2 § atomenergilagen, som i andra meningen föreskriver tillståndsplikt för anläggning för bearbetning, lagring eller förvaring av "använt atombränsle eller radioaktivt avfall som uppkommer vid användning av atombränsle eller vid bearbetning av använt atombränsle". Under den fortsatta behandlingen av förslaget torde böra övervägas en lydelse som bättre anknyter till den terminologi som enligt nämnda definitioner valts i förslaget.

10 §

Enligt punkt 1 i denna paragraf skall den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet svara för att de åtgärder vidtas som behövs för att med hänsyn till verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs upprätthålla säkerheten. I det ansvar som sålunda åläggs tillståndshavaren ingår att svara för kostnaderna för de erforderliga åtgärderna. Utformningen av bestämmelsen kan ge intryck av att det här är fråga om andra säkerhetsåtgärder än som avses i 4 § i förslaget. Av remissprotokollet framgår emellertid att begreppet säkerhet i punkt 1 avses ha den innebörd

som anges i 4 §. För att bestämmelsen skall bli lättare att förstå och tillämpa bör sambandet med 4 § komma till uttryck i lagtexten. Lagrådet förordar därför att bestämmelsen ges det innehållet att den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att i verksamheten de säkerhetsåtgärder vidtas som avses i 4 §. Bestämmelsen torde böra upptas som ett första stycke 10 §.

Enligt motiven innebär stadgandet i punkt 1 att en tillståndshavare skall inte bara följa de villkor och föreskrifter som uppställts av regeringen eller tillsynsmyndigheten utan även själv vara verksam för att alla de åtgärder vidtas som behövs för att upprätthålla säkerheten. Att detta är stadgandets innebörd torde i lika mån följa av den lydelse som lagrådet förordat.

Genom punkter 2 och 3 i paragrafen förpliktas den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet att svara för – kostnadsansvaret inbegripet – erforderliga säkerhetsåtgärder i fråga om hantering och slutförvaring av uppkommet kärnavfall och kärnämne, som inte återanvänds, samt beträffande avveckling och rivning av anläggning i vilken verksamheten inte längre skall bedrivas. Dessa föreskrifter torde inte äga tillämpning vid alla slag av kärnteknisk verksamhet. Som exempel på verksamhet som faller utanför kan nämnas sådan upplåtelse eller överlåtelse som avses i 1 § 5 i förslaget. För att inte lagtexten skall bli missvisande bör på något sätt markeras att de föreskrivna skyldigheterna inte avser all slags kärnverksamhet. I enlighet härmed föreslår lagrådet att i ett andra stycke av 10 § föreskrivs att, om ej annat följer av verksamhetens art, tillståndshavaren skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för att på ett säkert sätt 1. hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt, och 2. avveckla och riva anläggning i vilken verksamheten inte längre skall bedrivas.

11 och 12 §§

Paragraferna innehåller reglerna för den utvidgade forskningsskyldighet som genom förslaget åläggs reaktorinnehavare. Såsom paragraferna utformats ger de intryck av att föreskrifterna i 12 § innebär skyldigheter utöver dem enligt 11 §. Föreskrifterna i 12 § får emellertid ses som föreskrifter om sättet för den i 11 § angivna verksamhetens bedrivande. Enligt lagrådets mening skulle paragraferna vinna i klarhet och överskådlighet om de slås ihop till en paragraf, vari den föreslagna 11 § får bilda ett första stycke och 12 § ett andra stycke.

Härjämte ger avfattningen av den föreslagna 11 § anledning till vissa erinringar. Forsknings- och utvecklingsverksamheten skall enligt ordalagen inriktas på det som behövs för att vad som föreskrivs i 10 § 2 och 3 skall kunna fullgöras. Föreskriften i 11 § riktar sig till reaktorinnehavare. Denne skall, i egenskap av tillståndshavare, enligt 10 § svara för att de åtgärder vidtas som behövs för att vad som där sägs skall kunna fullgöras. Det förefaller överflödigt att vid sidan om skyldigheten att vidta sådana

åtgärder föreskriva forskningsverksamhet i samma syfte. Vidare är att märka att det för laddningstillstånd enligt 6 § i förslaget krävs att reaktorinnehavare visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd. För den som uppfyllt dessa villkor kan det synas mindre meningsfullt att han dessutom måste bedriva sådan forskningsverksamhet som behövs för att angivna skyldigheter skall kunna fullgöras. Meningen med den föreskrivna forsknings- och utvecklingsverksamheten torde vara att ännu bättre metoder skall kunna arbetas fram än som godtagits vid tillståndsgivningen. För att klargöra detta torde i paragrafen föreskrivas sådan forsknings- och utvecklingsverksamhet som är ägnad att främja säkerheten vid fullgörandet av skyldigheterna enligt 10 § 2 och 3 i det remitterade förslaget.

Enligt 12 § i det remitterade förslaget skall reaktorinnehavarna i samråd upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för forskningsverksamheten. Bestämmelsen skall ses i anslutning till vad som i remissprotokollet utvecklas därom, att stor vikt måste läggas vid att forsknings- och utvecklingsverksamheten bedrivs allsidigt och effektivt. Det synes något oegentligt att i lagtexten ange att programmet skall vara allsidigt, när kravet på allsidighet i själva verket hänför sig till forsknings- och utvecklingsverksamheten. Lagrådet förordar att bestämningen "allsidig" förs till den i 11 § föreslagna forsknings- och utvecklingsverksamheten i stället för att hänföras till det i 12 § behandlade programmet.

På grund av det anförda föreslår lagrådet att bestämmelserna i 11 och 12 §§ sammanförs till en paragraf, delad i två stycken. Första stycket torde ges innehållet, att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall, utöver vad som sägs i 10 §, svara för att en allsidig forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som är ägnad att främja säkerheten vid fullgörandet av skyldigheterna enligt 10 § 2 och 3 i det remitterade förslaget (10 § andra stycket enligt lagrådets förslag till redaktionell ändring i 10 §). Paragrafens andra stycke torde därefter få inledas med bestämmelsen, att han skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta ett program för denna forsknings- och utvecklingsverksamhet och de åtgärder som anges i 10 § 2 och 3 i det remitterade förslaget (10 § andra stycket enligt lagrådets nyssnämnda förslag). Här efter torde få följa de båda återstående meningarna i 12 § i det remitterade förslaget.

Lagrådets förslag medför en förskjutning i paragrafnumreringen. Den nya numreringen föranleder ändringar av hänvisningar i följande bestämmelser: 15 § 2, 20 §, 21 § 1, 24–26 och 28 §§ i förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet jämte punkt 6 i övergångsbestämmelserna till samma lag samt övergångsbestämmelsen till förslaget till lag om ändring i lagen om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

14 §

Paragrafen innehåller bestämmelsen att, om ett tillstånd återkallas eller ett tillstånds giltighetstid går ut, skyldigheterna för tillståndshavaren enligt 10 § kvarstår till dess de fullgjorts eller befrielse från dem medgivits.

Paragrafen utgår tydligen från att den vilkens tillstånd återkallas eller upphört att gälla är i stånd att därefter fullgöra skyldigheterna enligt 10 §. Det är emellertid inte säkert att så är fallet. Om t. ex. tillståndet återkallats därför att väsentliga säkerhetsföreskrifter åsidosatts måste han kanske bedömas som oförmögen att fullgöra de skyldigheter som åvilar honom. Även det fallet torde böra förutses att han av någon anledning inte kan förmå att fullgöra skyldigheterna fastän förmågan finns. Läget kan med hänsyn till arten av verksamheten bli så allvarligt i sådana fall att det är nödvändigt att någon annan griper in för att säkerhetskravet skall bli uppfyllt. Det ekonomiska ansvaret för verksamheten åvilar dock fortfarande den tidigare tillståndshavaren. Enligt lagrådets mening bör lagen innehålla en reglering för fall av det slag som nu berörs. En sådan reglering bör gå ut på att nödiga åtgärder får vidtas på den förre tillståndshavarens bekostnad. Bestämmelser av denna innebörd finns på andra håll i lagstiftningen, t. ex. i naturvårdslagen (39 § tredje st.) samt lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor (13 § tredje st.) och lagen (1982:821) om transport av farligt gods (13 § tredje st.).

Ett problem i sammanhanget kan vara att hitta någon som är skickad att överta verksamheten. När det gäller kärnavfallens hantering förutsätts enligt de riktlinjer som antagits för energipolitiken, att kraftföretagen i landet samordnar sin verksamhet, vilket också skett genom SKBF. Det förutsätts dock att uppgiften i ett längre tidsperspektiv övertas av en statlig myndighet. För sådana situationer som här kan komma i fråga bör staten vara beredd att ta ansvaret genast. Närmast läger ansvaret få läggas på tillsynsmyndigheten, dvs. staten kärnkraftsinspektion (SKI). Det får ankomma på denna att se till att någon övertar verksamheten.

22–28 §§

Bestämmelserna i 22–28 §§ om ansvar m. m. har enligt remissprotokollet sin motsvarighet i atomenergilagen samt, i fråga om 24 och 28 §§, även i lagen (1980:1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. Straffbestämmelsen i 22 § första stycket 1 beträffande den som bryter mot 6 § har sin motsvarighet i 5 § villkorslagen. I stort sett har bestämmelserna förts över obearbetade från lagar som nu skall ersättas av lagen om kärnteknisk verksamhet. Det har medfört vissa avvikelser från motsvarande bestämmelser i andra lagar från senare tid på närbesläktade områden. Lagrådet har funnit anledning till ändringsförslag på ett par punkter.

Till en början kan vissa erinringar göras mot dispositionen av bestämmelserna, låt vara att exempel på en liknande disposition kan återfinnas på andra håll. En naturlig ordning är att bestämmelserna i 25 § om tillsyns-

myndigheterna rätt att utsätta vite får inleda avsnittet och sålunda komma före straffbestämmelserna. Besvärsbestämmelserna i 27 och 28 §§ bör likaledes få sin plats före straffbestämmelserna. Ett skäl härtill är att en förutsättning för ansvar vid överträdelse av myndighets beslut måste vara att beslutet vunnit laga kraft. I enlighet med det sagda föreslår lagrådet en omflyttning, så att först i avsnittet kommer bestämmelserna i 25 §, därefter bestämmelserna i 27 och 28 §§ samt slutligen bestämmelserna i 22, 23, 24 och 26 §§ i nu nämnd ordning.

Det remitterade förslaget innebär en ordning med dubbla sanktionsformer, i det att både straff och vite kan komma i fråga vid ett och samma förfarande. Hur de båda sanktionsformerna förhåller sig till varandra berörs inte i vare sig lagförslaget eller remissprotokollet. Svensk rätt har länge intagit den ståndpunkten att det inte bör vara möjligt att ingripa med straff och vitespåföljd mot samma förfarande. När avsteg från denna princip gjorts i lagstiftningen på senare tid har samtidigt införts bestämmelse om att den som överträtt vitesföreläggande eller vitesförbud inte också får dömas till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet, se t. ex. 18 § tredje stycket firmalagen (1974: 156), 9 § marknadsföringslagen (1975: 1418), 27 § fjärde stycket skogsvårdslagen (1979: 429) och 16 § första stycket 2 lagen (1982: 821) om transport av farligt gods. Det kan frågas om dubbla sanktioner behövs för alla situationer som avses i förevarande lagförslag. Frågan är inte berörd i remissprotokollet, och tillräckligt underlag saknas för en bedömning av behovet. Lagrådet anser sig böra godta förslaget på denna punkt. Men om de dubbla sanktionerna behålls, bör efter mönster av de nyss nämnda lagarna införas en särskild bestämmelse om att den som åsidosatt vitesföreläggande ej får dömas till straff för gärning som omfattas av föreläggandet. Bestämmelsen berör både 22 och 24 §§ och torde därför böra införas som en särskild paragraf närmast efter bestämmelserna i nyssnämnda båda paragrafer. Även denna tilläggsbestämmelse talar för en omflyttning av paragraferna enligt det förut sagda.

Ett viktigt led i regleringen för att tillgodose säkerhetskravet är bestämmelserna om tillsyn över och insyn i den kärntekniska verksamheten. Som påtryckningsmedel för tillsynsmyndigheten står vitesföreläggandet till buds. Det kan vara effektivt när tillsynsmyndigheten vill få upplysningar eller utfå handlingar från en tillståndshavare eller när denne måste åläggas att företa viss åtgärd eller underlåta visst handlande för att villkor eller föreskrifter skall följas eller för att säkerhetskravet i övrigt skall uppfyllas. Myndigheten äger emellertid också för tillsynens utövande få tillträde till anläggning eller plats där verksamheten bedrivs. När sådant kommer i fråga och skyndsamhet är av nöden kan både vite och straff bli otjänliga som effektiva påtryckningsmedel. För liknande situationer i andra sammanhang finns föreskrifter om handräckning eller biträde av polismyndighet, se t. ex. 47 § miljöskyddslagen (1969: 387), 14 § lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor, 21 § lagen (1978: 160) om vissa rörled-

ningar, 12 § lagen (1982:821) om transport av farligt gods och även 18 § strålskyddslagen (1958:110). Sannolikt kan tillämpningen av sistnämnda lag räcka i vissa fall men inte alltid. Med hänsyn till de risker som är förbundna med den kärntekniska verksamheten synes frågan värd uppmärksamhet.

Utöver det anförda vill lagrådet beröra vissa enskildheter i några av bestämmelserna.

22 §

Utformningen av paragrafen är enligt lagrådets mening redaktionellt mindre tillfredsställande. Enligt första stycket 1 straffas "den som utan tillstånd enligt 5 eller 6 § bedriver kärnteknisk verksamhet". Överträdelse av 6 § sker dock inte genom att bedriva kärnteknisk verksamhet utan genom att ladda reaktorn utan tillstånd enligt 6 §. Lydelsen blir därmed något oegentlig. Den bör ändras till att avse den som bedriver kärnteknisk verksamhet utan tillstånd enligt 5 § eller bryter mot 6 §.

Punkten 2 i första stycket omfattar enligt ordalagen även vad som sägs i punkten 3. Den senare punkten kan därför utgå. För den händelse vad som där sägs anses böra komma till särskilt uttryck bör innehållet i de båda punkterna byta plats, varvid den nya punkten 3 bör redaktionellt jämkas så att den antyder att den avser annat fall än som avses i den nya punkten 2.

26 §

Enligt denna paragraf får brott som avses i 22 § första stycket eller 24 § i förslaget åtalas av allmän åklagare endast om det anmäls till åtal av tillsynsmyndigheten. I remissprotokollet sägs att paragrafen motsvarar 12 § atomenergilagen och 26 § i kommitténs förslag. Den har dock ett vidare innehåll än 12 § atomenergilagen. Denna innehåller av naturliga skäl inte någon inskränkning i åklagares rätt att åtala i det fallet att någon åsidosatt vad som ålegat honom i förhållande till den lokala säkerhetsnämnden. I den mån 26 § går utöver sistnämnda paragraf avviker den både från lagen om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken och från kommittéförslaget. Det bör övervägas huruvida meningen verkligen är att åtal även när det gäller säkerhetsnämndens verksamhet skall vara beroende av anmälan av tillsynsmyndigheten.

28 §

Förevarande paragraf ger anledning till en följdändring i 14 § 3 lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Där föreskrivs att länsrätt skall pröva mål enligt lagen (1980:1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken. Sistnämnda lag ersätts av bestämmelser i förevarande lagförslag (19–21 §§) och skall enligt punkt 2 första stycket i övergångsbestämmelserna upphävas. Som följd härav bör föreskriften i 14 § 3 lagen om allmänna förvaltningsdomstolar ändras till att avse mål enligt 28 § i den nu föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet.

Den rätt att anföra besvär mot säkerhetsnämndens beslut som paragrafen avser tillkommer självfallet den tillståndshavare hos vilken säkerhetsnämnden framställt sin begäran enligt 21 § i förslaget. Mot länsrättens beslut kan han enligt 33 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) fullfölja talan hos kammarrätten och därefter hos regeringsrätten. Däremot torde besvärsrätt inte tillkomma säkerhetsnämnden. Det sammanhänger med att säkerhetsnämnden är en statlig myndighet och att enligt förvaltningsrättslig praxis besvärsrätt inte tillkommer statlig myndighet i förvaltningsärende vari myndigheten fattat beslut i första instans. Förslaget medför inte någon ändring i detta hänseende och frågan berörs inte heller i remissprotokollet.

Den frågan kan ställas om inte säkerhetsnämnden borde tillerkännas fullföljdsrätt i fall då länsrättens eller kammarrättens beslut går den emot. En sådan rätt kan antas vara till fördel för den insyn i och information om verksamheten på kärnenergiområdet som förslaget vill främja genom nämndens verksamhet. Prövningen gäller ofta komplicerade och svårbedömbara frågor. En sådan ordning skulle visserligen formellt innebära en avvikelse från vad som annars gäller inom förvaltningsprocessrätten. Men nämndernas verksamhet är som framhålls i remissprotokollet av betydelse särskilt för invånarna i de kommuner där kärnkraftsreaktor eller anläggningar för använt kärnbränsle och annat kärnavfall är belägna liksom för de kommunala myndigheterna i orten. Det ligger därför nära till hands att tillerkänna nämnden besvärsrätt. Med hänsyn till sin uppgift har nämnden en ställning som liknar partens i förhållande till anläggningens innehavare. Lagrådet saknar tillräckligt underlag för att direkt förorda en ändring i saken men anser frågan bör övervägas under förslagets fortsatta behandling.

Ledamoten *Wahlgren* tillägger för egen del angående 28 §:

I sammanhanget kan anmärkas att lagförslaget icke innehåller någon bestämmelse till ledning för hur en intressekonflikt mellan en anläggningsinnehavare och säkerhetsnämnden i en situation som faller under 21 § skall lösas. Förslaget innebär inte heller i detta hänseende någon nyhet. Men förhållandet förtjänar uppmärksamhet, dels därför att som lagförslaget är utformat en underlåtenhet att efterkomma ett beslut enligt 28 § är straffsanktionerat, dels också därför att det av lagförslaget inte går att avgöra hur en lokal säkerhetsnämnd skall vara sammansatt och vilken intresseinriktning den kan få utöver den rent allmänt i 20 § angivna inriktningen att inhämta information om det säkerhets- och strålskyddsarbete som har utförts eller planeras vid en kärnkraftsreaktor eller en anläggning för lagring, hantering eller förvaring av kärnavfall eller av kärnämne som inte skall användas på nytt. Vanligtvis brukar inom allmän förvaltningsdomstols kompetensområde läggas frågor som är författningsreglerade. Innebär en besvärsprövning emellertid rent diskretionära avgöranden anses denna prövning lämpligen böra tillkomma i sista hand regeringen. Det kan

anmärkas att enligt lagförslaget beslut i frågor av motsvarande art som avses i 21 § överklagas till regeringen när besluten fattats av tillsynsmyndigheten (17 och 27 §§).

Jag anser att frågan om en besvärssordning med besvär till regeringen i stället för länsrätten bör övervägas under den fortsatta behandlingen av lagförslaget.

Övergångsbestämmelser

Punkt 6 i första meningen är något svårläst. Den synes böra redaktionellt ändras så att den får innehålla, att bestämmelserna i 12 § (11 § andra stycket enligt lagrådets förslag) inte gäller innehavare av sådant tillstånd som före lagens ikraftträdande begränsats till att avse viss tid, så länge begränsningen gäller.

Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet medför behov av följdändringar i en del andra lagar. Remissprotokollet upptar förslag till sådana ändringar i strålskyddslagen, finansieringslagen, lagen om vissa mineralfyndigheter och sekretesslagen. Därjämte har lagrådet – i anslutning till 28 § i den föreslagna lagen – förordat en följdändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Även andra författningar bör i detta sammanhang beaktas. Exempelvis talas i 136 a § andra stycket byggnadslagen (1947: 385) om "atomkraftanläggning" (punkt 5) och "anläggning för uppbyggnad av atombränsle" (punkt 6). Vidare förekommer t.ex. i 81 § andra stycket och 82 § byggnadslagen samt i 54 § 1 mom. tredje stycket, 57 § andra stycket och 72 § andra stycket byggnadsstadgan (1959: 612) uttryckssättet "atomreaktor eller annan atomenergianläggning". De citerade uttrycken svarar inte mot de definitioner som ges i 2 § i förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet. Hänvisning till atomenergilagen görs också t.ex. i 4 § lagen (1982: 821) om transport av farligt gods. En anpassning av terminologin i dessa och andra på liknande sätt berörda författningar till den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet torde övervägas. Särskilt synes en jämförelse böra göras med de definitioner som ges i atomansvarighetslagen (1968: 45) och en kontroll utföras av att inte uttryckssätt på andra håll i lagstiftningen kan ge anledning till missförstånd.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.

1 §

Den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet skall ersätta finansieringslagen till den del denna innehåller bestämmelser om reaktorinnehavares ansvar för kärnbränslehanteringens slutsteg. Vad som nu föreskrivs i 1 § finansieringslagen motsvaras sålunda av bestämmelserna i 10 § 2 och 3

samt 11 § i förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet. Vidare har bestämmelserna i 3 § finansieringslagen om skyldighet för reaktorinnehavare att i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta en plan för forsknings- och utvecklingsverksamheten samt övriga åtgärder som anges i 1 § fått sin motsvarighet i 12 § i nämnda förslag. Kvar att reglera i finansieringslagen blir reaktorinnehavarens skyldighet att svara för vissa statens kostnader med anledning av verksamheten och att betala en årlig avgift till staten för att säkerställa att medel finns till vissa med verksamheten förenade kostnader. Finansieringslagen blir därmed väsentligen en avgiftslag. Denna inriktning hos lagen borde helst tydliggöras genom en inledande bestämmelse av innehåll, att den som har tillstånd enligt lagen om kärnteknisk verksamhet att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara för vissa kostnader, som staten har med anledning av verksamheten, samt betala avgift till staten enligt vad som anges i lagen. Därefter borde få följa bestämmelser om vilka statens kostnader reaktorinnehavaren skall svara för och vilka kostnader som skall föranleda avgiftsskyldighet enligt lagen. En sådan uppläggning av lagens innehåll skulle emellertid medföra en förskjutning av paragrafnumreringen i övrigt, vilket kan ses som en olägenhet. Med formella brister bör också kunna överses i nuvarande läge, då det står klart att lagen kommer att få endast ett begränsat tillämpningsområde. Den skall ju gälla enbart innehavarna av de kärnkraftsreaktorer som nu finns. Lagrådet godtar därför i princip det remitterade förslaget, vilket gör minsta möjliga redaktionella ingrepp i lagen.

Den avgiftsskyldighet som regleras i lagen avser att säkerställa medel till de kostnader som anges i 1 och 2 §§. I 1 § bestäms vilka av reaktorinnehavarens kostnader till följd av den egna verksamheten som omfattas av avgiftsskyldigheten och i 2 § anges vilka kostnader för staten som reaktorinnehavaren skall svara för och som omfattas av hans avgiftsskyldighet.

Enligt 1 § är, i överensstämmelse med gällande lydelse, fråga om kostnaderna "för att 1. i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt, 2. reaktoranläggningen skall kunna avvecklas och rivas på ett säkert sätt och 3. den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras". Enligt den nya lydelse som inledningen till paragrafen fått till följd av förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet sägs, att det av bestämmelserna i 10 och 11 §§ lagen om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara för de nu angivna kostnaderna. Nämnda 10 § innebär emellertid enligt punkterna 2 och 3 att en innehavare av tillstånd till kärnteknisk verksamhet har att svara för kostnaderna för de åtgärder "som behövs för 2. att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte

används på nytt, och 3. att på ett säkert sätt avveckla och riva anläggningar i vilka verksamheten inte längre skall bedrivas". Och av 11 § följer kostnadsansvar för reaktorinnehavares skyldigheter enligt denna paragraf att "svara för att den forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs som behövs för att vad som föreskrivs i 10 § 2 och 3 skall kunna fullgöras".

Lydelsen av 1 § i förslaget till ändring i finansieringslagen överensstämmer sålunda inte med motsvarande lydelse i den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet.

En skillnad ligger däri, att den förra talar om "i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta", medan den senare talar om "i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt". Någon klargörande motivering till denna skillnad har inte anförts i vare sig betänkandet – med vilket det remitterade förslaget överensstämmer – eller remissprotokollet. Inför lagrådet har upplysts att skillnaden kommer sig av att avgiftsskyldigheten enligt finansieringslagen skall liksom hittills avse endast det högaktiva avfall som lämnar reaktoranläggningen men inte medel- eller lågaktivt avfall som uppkommer i anläggningen. Huruvida detta framgår av lydelsen, som inte anknyter till terminologin i den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet (jfr det vid 6 § anförda), undandrar sig lagrådets bedömande.

En annan skillnad mellan de båda lydelserna ligger däri, att det kostnadsansvar som avses i finansieringslagen gäller endast reaktorinnehavares kostnadsansvar, medan det kostnadsansvar som följer av 10 § i den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet åvilar innehavare av tillstånd till kärnteknisk verksamhet, således även t. ex. den som har tillstånd till anläggning för lagring eller slutlig förvaring av kärnavfall.

Inledningen till 1 § finansieringslagen har i det remitterade förslaget under alla förhållanden fått en lydelse som kan missuppfattas och tydas som om i paragrafen avses just de kostnader som följer av 10 och 11 §§ i den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet. Så är, som framgår av det sagda, inte fallet. Det enklaste sättet att undgå risken för missuppfattning synes vara att inskjuta orden "bland annat" i den inledande texten, så att denna får lydelsen att av bestämmelserna i 10 och 11 §§ lagen om kärnteknisk verksamhet följer att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor (reaktorinnehavaren) skall svara bland annat för kostnaderna för att etc.

Det förhållandet att 1 § nu ändras till att gälla enbart det kostnadsansvar som skall föranleda avgiftsskyldighet enligt lagen torde medföra en ändring även av punkt 3. Enligt denna skall avgiftsskyldigheten omfatta kostnaderna för att den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de åtgärder i övrigt vidtas som behövs för att vad som föreskrivs i 1 och 2 skall kunna fullgöras. Den frågan kan först ställas, om det verkligen är tänkt att avgiftsskyldigheten skall omfatta även kostnaderna för sådan löpande

verksamhet som avses i punkten och sålunda till synes annat än framtida utgifter enligt lagens rubrik. Det torde sålunda böra övervägas om punkten alls skall stå kvar. Ett skäl till att behålla den kan möjligen vara dess samband med 2 §. Om punkten anses böra behållas, torde den böra ändras till att omfatta enbart den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att vad som avses i 1 och 2 skall kunna fullgöras.

2 §

För den händelse punkt 3 i 1 § utgår krävs en redaktionell ändring av punkt 1 i förevarande paragraf, så att därav framgår vilken forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses. Av punkten bör således framgå att den gäller kostnader som staten har för att komplettera sådan forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att vad som avses i 1 § 1 och 2 skall kunna fullgöras.

3 §

I denna paragraf krävs en redaktionell jämkning antingen punkt 3 i 1 § skall utgå eller ändras i enlighet med vad lagrådet föreslagit. I sådant fall kan inte här talas om "de åtgärder som anges i 1 §", eftersom 1 § inte kommer att innehålla något om "åtgärder". Lydelsen i första stycket första meningen kan förslagsvis ändras till att gälla de kostnader som behövs för fullgörandet av vad som anges i 1 §.

Övergångsbestämmelse

Förutom vad lagrådet anförte vid 11 och 12 §§ i förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet vill lagrådet förorda samma redaktionella ändring som i punkt 6 av övergångsbestämmelserna till nyssnämnda lagförslag. Bestämmelsen bör alltså få sådan lydelse att den gäller i fråga om tillståndshavare, vars tillstånd före lagens ikraftträdande begränsats till att avse viss tid, så länge begränsningen gäller.

Övriga lagförslag

Lagrrådet lämnar förslagen utan erinran.

Med detta yttrande överlämnar lagrådet till regeringen den inledningsvis omnämnda skriften jämte promemoria från Svenska naturskyddsföreningen.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-11-03

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Rainer, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Thunborg

Föredragande: statsrådet Dahl

Proposition med förslag till ny lagstiftning på kärnenergiområdet

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om kärnteknisk verksamhet,
 2. lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
 3. lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.,
 4. lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter,
 5. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).
- Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet

Lagrådet har tillstyrkt att en ny lag i ämnet av det innehåll som det remitterade förslaget fått genomförs. Lagrådets påpekanden är av övervägande lagteknisk och redaktionell art. De förslag till ändringar som lagrådet lägger fram anser jag i huvudsak vara välgrundade. Jag godtar således i stort vad lagrådet har föreslagit och har i stor utsträckning beaktat de synpunkter som lagrådet har framfört. På några punkter har jag en annan uppfattning än lagrådet. På ytterligare några punkter vill jag något kommentera lagrådets yttrande.

Som framhållits såväl av atomlagstiftningskommittén och i det till lagrådet remitterade förslaget som av lagrådet är lagstiftningen inriktad på att ta tillvara säkerhet, och även strålskydd enligt strålskyddslagen, i alla led av verksamheten. Tyngdpunkten i den nya lagen ligger alltså på att tillgodose kraven på säkerhet. Genom krav på forskning och utvecklingsarbete läggs

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 15 september 1983.

en grund för att anpassa säkerhetskraven efter de resultat som den fortsatta forskningen kan ge. Vidare uttrycks i lagen den svenska inställningen till frågor om förhindrande av spridning av kärnvapen.

Lagrådet har i sitt yttrande till 3 § i förslaget anfört bl. a. att en redaktionell jämkning synes böra göras så att det i andra stycket sägs att i fråga om strålskydd vid kärnteknisk verksamhet gäller strålskyddslagen (1958: 110). Enligt min mening är en sådan jämkning av bestämmelsen som lagrådet har föreslagit inte behövlig. Därtill kommer att en sådan bestämmelse kan ge anledning till missförstånd om strålskyddslagens tillämpningsområde.

Beträffande 4 § i förslaget anser lagrådet att ett tillägg bör göras för att innebörden av regleringen vad gäller s. k. fysiskt skydd skall komma till klart uttryck. För egen del anser jag att skyldigheten att vidta åtgärder för fysiskt skydd täcks av lydelsen i den paragraf som nu är i fråga. I denna ligger att åtgärder för fysiskt skydd skall vidtas för att tillgodose kraven på säkerhet enligt såväl punkten 1 som punkten 2. Jag anser således att anledning saknas att göra något tillägg i enlighet med vad lagrådet har föreslagit.

I sitt yttrande har lagrådet pekat på vissa terminologiska frågor. Det gäller 6 § i förslaget till förevarande lag och 1 § finansieringslagen. I nu angivna paragrafer används uttrycket använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta vilket inte stämmer överens med den i lagen om kärnteknisk verksamhet använda terminologin. Vidare har lagrådet anfört att en anpassning av terminologin i en del andra författningar till den föreslagna lagen om kärnteknisk verksamhet torde övervägas.

Det i 6 § lagen om kärnteknisk verksamhet och 1 § finansieringslagen använda uttrycket ger enligt min mening inte anledning till missförstånd. Några farhågor om att uttrycket skulle kunna missförstås har heller inte framförts under remissbehandlingen av lagförslagen. Jag vill i sammanhanget erinra om att finansieringslagen är föremål för översyn. Jag finner mot bakgrund av vad jag nu har anfört f. n. inte skäl att införa en ändrad terminologi i detta hänseende. Vad gäller terminologin i en del andra författningar anser jag att inte heller den ger upphov till missförstånd. Också vissa av dessa författningar ses f. n. över, bl. a. byggnadslagen och byggnadsstadgan. Terminologin i dessa författningar får efter hand anpassas till den i den nya lagen om kärnteknisk verksamhet. Jag vill dock betona att de äldre uttrycken inte genom den nya lagen får någon ändrad innebörd.

I detta sammanhang vill jag ange att avgiftsskyldigheten enligt finansieringslagen avser använt kärnbränsle som lämnar en reaktoranläggning samt sådant hög-, medel- och lågaktivt avfall som uppkommer vid hantering, bearbetning eller lagring av det använda bränslet.

När det gäller 10 § i förslaget har lagrådet förordat att paragrafen omformuleras så att sambandet med 4 § kommer till uttryck i lagtexten och att

det markeras att de i punkterna 2 och 3 föreskrivna skyldigheterna inte avser all slags kärnverksamhet.

De skyldigheter som föreskrivits i 10 § avser, som rubriken som föregår paragrafen säger, allmänna skyldigheter för tillståndshavare. Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för att dels upprätthålla säkerheten under verksamhetens fortgående (punkt 1), dels på ett säkert sätt ta hand om kärnavfall eller kärnämne som inte används på nytt och avveckla och riva anläggningar där verksamhet inte längre skall bedrivas (punkterna 2 och 3). De åtgärder som kan komma i fråga är de som avses i 4 §. Någon missuppfattning härom kan enligt min mening inte uppkomma genom den föreslagna lydelsen. I lagförslaget talas för övrigt på flera ställen om säkerhet utan att uttrycklig hänvisning vad gäller åtgärder som skall vidtas görs till 4 §. Inte heller vad lagrådet i övrigt anfört föranleder något ändrat ställningstagande till paragrafens utformning från min sida.

I 11 och 12 §§ i förslaget finns bestämmelser om den forskningsskyldighet som åläggs en reaktorinnehavare. Lagrådet har föreslagit att bestämmelserna i paragraferna sammanförs till en paragraf, delad i två stycken. Härigenom skulle enligt lagrådet paragraferna vinna i klarhet och överskådlighet. I denna del vill jag anföra följande. Jag har i den allmänna motiveringen till förslaget (avsnitt 5.3.2.2) utvecklat skälen för att ålägga innehavarna av kärnkraftsreaktorer att svara för forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet. Jag uttalar där att bestämmelserna om reaktorinnehavarnas forsknings- och utvecklingsverksamhet enligt min mening är grundläggande för att få ett sammanhållet system som leder fram till en säker avfallshantering och slutförvaring. Skyldigheten att svara för att erforderlig forsknings- och utvecklingsverksamhet på avfallsområdet bedrivs och att i övrigt de åtgärder vidtas som behövs för att fullgöra denna skyldighet föreskrivs i 11 §. Bestämmelserna i 12 § ålägger en innehavare av en kärnkraftsreaktor skyldighet att i samråd med övriga reaktorinnehavare förete ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som anges i 10 § 2 och 3, och 11 §.

Genom det program som anges i 12 § kan kraven på den i 11 § angivna forsknings- och utvecklingsverksamheten läggas fast och ges ett konkret innehåll. Bestämmelserna i 12 § innebär alltså inte att paragrafen, som lagrådet uttalat, uteslutande ger forskrifter om sättet för den i 11 § angivna verksamhetens bedrivande. Genom bestämmelserna kan således fastställas ett program i vilket närmare preciseras de forsknings- och utvecklingsåtgärder som skall vidtas. Därigenom ges också ett substantiellt innehåll åt den forsknings- och utvecklingsverksamhet som åligger en reaktorinnehavare enligt 11 §. Med hänsyn till den vikt som jag fäster vid bestämmelserna härom anser jag att de skall uttryckas i en självständig paragraf. Bestämningen "allsidig" bör därvid anges i både 11 och 12 §§.

I sitt yttrande har lagrådet i anslutning till 14 § tagit upp fråga om

reglering för det fall att det är nödvändigt att någon annan än den som haft tillstånd griper in för att säkerhetskravet skall bli uppfyllt. En sådan reglering bör gå ut på att nödiga åtgärder får vidtas på den förre tillståndshavarens bekostnad. Bestämmelser av denna innebörd finns, säger lagrådet, på andra håll i lagstiftningen. Lagrådet har vidare i anslutning till 22–28 §§ fäst uppmärksamheten på att när tillträde till anläggning eller plats där kärnteknisk verksamhet bedrivs och skyndsamhet är av nöden både vite och straff kan bli otjänliga som effektiva påtryckningsmedel. För liknande situationer i andra sammanhang finns föreskrifter om handräckning eller biträde av polismyndighet.

De frågor som har tagits upp av lagrådet skall ses mot bakgrund av främst de kärnkraftproducerande företagens ägarstruktur. Kärnkraft produceras av statens vattenfallsverk, Forsmarks Kraftgrupp AB som ägs till ca 74,5 % av statens vattenfallsverk och i övrigt av Mellansvensk Kraftgrupp AB, Sydsvenska Värmekraftaktiebolaget som är ett helägt dotterbolag till Sydkraft AB, och OKG AB som ägs till 35 % av Sydkraft AB och i övrigt av ett antal kraftproducenter i Mellansverige. Sydkraft AB är till helt övervägande del kommunägt. Vidare måste beaktas att verksamhetens art är sådan att handräckning eller biträde av polismyndighet med hänsyn till säkerhets- och strålskyddssynpunkter är mindre lämplig. De omständigheter som jag nu har pekat på föranleder enligt min mening att en reglering i de hänseenden lagrådet har angett kan undvaras.

Enligt 28 § i förslaget får ett beslut av en lokal säkerhetsnämnd om begäran enligt 21 § överklagas hos länsrätten genom besvär. Förslaget överensstämmer i denna del med vad som f. n. gäller. Besvärsrätten tillkommer självfallet den tillståndshavare hos vilken säkerhetsnämnden framställt sin begäran. Lagrådet har pekat på att besvärsrätt inte tillkommer statlig myndighet i förvaltningsärendet vari myndigheten fattat beslut i första instans. Lagrådet har ansett att frågan om nämndens besvärsrätt bör övervägas under förslagets fortsatta behandling. I denna fråga gör jag följande bedömning. En lokal säkerhetsnämnd har tillagts vidsträckta befogenheter. Sålunda är en tillståndshavare skyldig att ge nämnden insyn i säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen och att på begäran av nämnden lämna upplysningar om tillgängliga fakta och låta nämnden ta del av tillgängliga handlingar samt ge nämnden tillträde till och förevisa anläggningar eller platser, om det behövs för att nämnden skall få innebörden av upplysningar eller handlingar som utlämnas belyst. Den rätt till insyn som sålunda tillagts en lokal säkerhetsnämnd är enligt min mening väsentlig för såväl allmänheten som anläggningsinnehavarna. Allmänheten bereds genom nämnden möjlighet att inhämta saklig information. En anläggningsinnehavare får möjlighet att föra ut information om och få belyst säkerhets- och strålskyddsarbetet vid anläggningen. En förutsättning här för är enligt min mening ett öppet och förtroendefullt samarbete mellan nämnden och anläggningens innehavare. Det kan emellertid inte uteslutas

att nämnden och en anläggningsinnehavare har olika meningar om den skyldighet som i ett visst fall åvilar innehavaren. I sådana fall kan innehavaren få frågan prövad genom att överklaga nämndens beslut. Nämnden får härvid yttra sig i ärendet och får sina framförda synpunkter prövade. Jag anser att den i remissen förordade ordningen innebär en lämplig avvägning av de intressen som här finns. Någon anledning att frångå vad som annars gäller inom förvaltningsprocessrätten föreligger således inte. Det kan också pekas på att de uppgifter som begärts och som lämnas efter ett kanske utdraget processförfarande i många fall kan ha mist sin aktualitet.

En ledamot av lagrådet har ansett att frågan om en besvärsoordning med besvär till regeringen i stället för länsrätten bör övervägas under den fortsatta behandlingen av lagförslaget. Jag finner inte anledning att göra någon ändring i den f. n. gällande ordningen.

Övriga lagförslag

Beträffande de övriga lagförslagen har lagrådet i princip godtagit det remitterade förslaget till lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. och lämnat de andra remitterade förslagen utan erinran.

I sitt yttrande har lagrådet pekat på att lagen (1980: 1123) om offentlig insyn i säkerhetsarbetet vid kärnkraftverken skall upphävas och att som följd härav föreskriften i 14 § 3 lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar bör ändras. Inom industridepartementet har ett förslag till sådan lagändring upprättats. Förslaget har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

I övrigt har vissa redaktionella ändringar gjorts i de av lagrådet granskade lagförslagen. Den föreslagna lagstiftningen bör träda i kraft en månad senare än vad som tidigare har angetts.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att antaga

dels de av lagrådet granskade förslagen till

1. lag om kärnteknisk verksamhet,
2. lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
3. lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter,

5. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)
med vidtagna ändringar.

dels förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1. Förslag till lag om kärnteknisk verksamhet	3
2. Förslag till lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)	8
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.	10
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter	13
5. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)	14
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar	15
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1983-09-15	16
1 Inledning	16
2 Författningar av intresse i lagstiftningsärendet	17
3 Internationellt samarbete och kontroll av klyvbart material	20
4 Vissa tekniska frågor	23
5 Allmän motivering	25
5.1 Allmänna synpunkter	25
5.1.1 Bakgrund	25
5.1.2 Den framtida inriktningen	27
5.2 Allmänt om lagstiftningens utformning	30
5.3 Huvudfrågor i lagstiftningsärendet	33
5.3.1 Säkerhet och strålskydd	33
5.3.1.1 Tillvaratagande av säkerhet och strålskydd	33
5.3.1.2 Ansvar för säkerhet och strålskydd	37
5.3.2 Avfallshantering och slutförvaring	38
5.3.2.1 Ansvar för avfallsprodukter	38
5.3.2.2 Forskning och utveckling på avfallsområdet m. m.	40
5.3.2.3 Laddningstillstånd	44
5.3.2.4 Hanteringsmetod	47
5.3.3 Utförelse av ämnen och utrustning m. m. på kärnenergiområdet	49
5.3.4 Kompetensfördelningen mellan SKI och SSI	54
5.3.5 Offentlig insyn	55
5.3.6 Reglering av kärnkraftens avveckling	58
5.3.7 Fråga om ersättning vid återkallelse av tillstånd	60
5.3.8 Ikraftträdande m. m.	63
5.3.9 Förhållandet mellan den nya lagstiftningen och annan lagstiftning	65
5.3.9.1 Tillkomst och lokalisering av kärnteknisk anläggning	65
5.3.9.2 Brytning av uran m. m.	68
6 Upprättade lagförslag	69
7 Specialmotivering	69
7.1 Förslaget till lag om kärnteknisk verksamhet	70
7.2 Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110) ...	101
7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981: 669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m.	103

7.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 890) om vissa mine- ralfyndigheter	106
7.5 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)	106
8 Hemställan	107
9 Beslut	107
Bilagor	
1. Kommitténs förslag	108
2. Sammanfattning av betänkandet (SOU 1983: 9)	118
3. Remissyttrandena	133
4. Översikt över gällande lagstiftning och tillämpning av bestäm- melserna om säkerhet och beredskapsplanering	
Avsnitten 4.2 och 4.3 i betänkandet (SOU 1983: 9)	172
5. De remitterade lagförslagen	211
Utdrag ur lagrådets protokoll 1983-10-25	222
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1983-11-03	241